

Chulalongkorn University

Chula Digital Collections

Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)

2019

การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

นฤดี โสรัตน์
คณะครุศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

Part of the [Adult and Continuing Education Commons](#)

Recommended Citation

โสรัตน์, นฤดี, "การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย" (2019). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 9112.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/9112>

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวใน
บริบทสังคมไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF LIFELONG LEARNING PROCESS TO ENHANCE FAMILY STRENGTHS IN
THAI CONTEXT

Mrs. Naradee Soratana

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2019

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบท สังคมไทย
โดย	นางนฤติ โสรรัตน์
สาขาวิชา	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร.ปาน กิมปี

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระดิษฐ์ สุปัญโญ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ดร.ปาน กิมปี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.ชไมพร ดิสภาพร)

นฤดี โสรรัตน์ : การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย . (DEVELOPMENT OF LIFELONG LEARNING PROCESS TO ENHANCE FAMILY STRENGTHS IN THAI CONTEXT) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร. อาชัญญา รัตนอุบล, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ดร.ปาน กิมปี

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 2) พัฒนาระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 3) เสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ระเบียบวิธีที่ใช้ในการวิจัย คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาแบบทฤษฎีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อ แบบสัมภาษณ์ และประเด็นสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะของบริบทสังคมไทยที่มีในครอบครัวนำไปใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาของทุกวัตถุประสงค์ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย (1) เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1: ศึกษาเอกสารและสื่อจำนวน 12 รายการ และสัมภาษณ์เชิงลึก ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งจำนวน 15 ครอบครัว (2) เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 2: สัมภาษณ์ครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง 15 ครอบครัวเดิม และการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 (3) เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 3: สนทนากลุ่มครั้งที่ 2 และสรุปแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยผลการวิจัย พบว่า

1. ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ที่ 1 มี 3 ส่วน คือ 1.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว มี 9 ประการ ดังนี้ (1) มีสัมพันธภาพที่ดี (2) รัฐบาลบทบาทหน้าที่ของตน (3) การยึดมั่นคำสัญญา เชื่อใจ และมีความเชื่อ (4) มีการสื่อสารระหว่างกันและกันในด้านบวก (5) มีทุนทางสังคม (6) มีความสามารถในการพึ่งตนเอง (7) มีความสามารถในการจัดการปัญหา (8) มีหลักคำสอนศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจในครอบครัว (9) มีลักษณะความเป็นพ่อแม่ต้นแบบและเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต 1.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย มี 6 ประการ ดังนี้ (1) การพูดคุย สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น (2) การทำตัวเป็นแบบอย่าง (3) การปรับตัว การปรับวิธีคิด การปรับความเชื่อ และความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง (4) การเรียนรู้ในครอบครัว (5) การปลูกฝังให้เป็นครอบครัวคุณธรรม (6) การเรียนรู้ทักษะชีวิตและทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น 1.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย มี 8 ปัจจัย ดังนี้ (1) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม (2) ปัจจัยด้านการดำเนินชีวิต (3) ปัจจัยด้านสัมพันธภาพ (4) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครอบครัว (5) ปัจจัยด้านสุขภาพของครอบครัว (6) ปัจจัยด้านการสื่อสารทัศนคติเชิงบวก (7) ปัจจัยด้านคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ (8) ปัจจัยด้านความมีศาสนา

2. ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ที่ 2 คือ กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย มี 6 ขั้นตอน ดังนี้ 2.1) ทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน 2.2) วางเป้าหมาย 2.3) กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน 2.4) ปฏิบัติตามแนวคิดร่วมกัน 2.5) ร่วมพูดคุยกันหลังปฏิบัติ 2.6) ทบทวนและปรับปรุงพัฒนา

3. ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ที่ 3 คือ แนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน ปัจจัยสนับสนุน วิธีการ และเงื่อนไขการใช้ และผู้วิจัยเสนอระดับการใช้ ประกอบด้วย 3.1) ระดับนโยบาย แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ (1) นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว และ (2) นโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว และ 3.2) ระดับปฏิบัติการ แบ่งเป็นระดับ 4 ส่วน คือ (1) บุคคล/ตนเอง (2) ครอบครัว (3) โรงเรียน (4) ชุมชน

สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน

ปีการศึกษา 2562

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5984235227 : MAJOR^{*}NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORD: FAMILY STRENGTHS, CHARACTERISTICS, ENHANCING, LIFELONG LEARNING, WAYS, FACTORS, PROCESS, GUIDELINE, THAI CONTEXT

Naradee Soratana : DEVELOPMENT OF LIFELONG LEARNING PROCESS TO ENHANCE FAMILY STRENGTHS IN THAI CONTEXT. Advisor: Assoc. Prof. Dr. Archanya Ratana-ubol Co-advisor: Dr. Parn Kimpee

The purpose of this research were to: 1) analyze characteristics related to family strengths in Thai context, and to analyze ways and factors of lifelong learning in order to enhance family strengths in Thai context, 2) develop lifelong learning process to enhance family strengths in Thai context, 3) present guidelines in use for development of lifelong learning process to enhance family strengths in Thai context. In this qualitative research, there were 3 processes in the research methodology. 1) The 12 items of data collected from research articles, journals, books, and online-offline media were analyzed; the multiple case study, fifteen Thai families were interviewed in-depth. The data were analyzed to identify characteristics related to family strengths in Thai context, and to analyze ways and factors of lifelong learning in order to enhance family strengths in Thai context. 2) The same groups of fifteen Thai families were interviewed in-depth to compile the data of lifelong learning process to enhance family strengths in Thai context, and the first focus group discussion was conducted in order to verify the data analyzed from 1) and 2), and to evaluate lifelong learning process to enhance family strengths in Thai context. 3) The second focus group discussion was conducted to verify whether guidelines for lifelong learning process to enhance family strengths in Thai context be practical in use, and the data analyzed were used for presenting guidelines for development of lifelong learning process to enhance family strengths in Thai context.

There were five findings found according to the three objectives of the study: objective 1: nine characteristics of family strengths such as good relationship, roles and responsibilities, trust, positive communication and attitude, social capital, dependency, ability to cope with crisis, spiritual well-being and shared religious beliefs, and being good role model and lifelong learner; six ways and eight factors of lifelong learning to enhance family strengths in Thai context were found such as effective communication, learning from surrounding, having life skills, adaptability and cohesion; objective 2: six steps of lifelong learning process to enhance family strengths in Thai context were found such as understanding and accepting, planning, setting the goals together, recommunicating after practice, and evaluating and adapting; and objective 3: four parts and two levels of guidelines in use for development of lifelong learning to enhance family strengths in Thai context were found; four parts were basic beliefs, factors, ways to action plan, and conditions; levels in use were two policy levels: promoting lifelong learning policy, and promoting family strengths policy; and four practical levels: individual level, family level, school level, and community level.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: ^{*}Non-Formal Education
Academic Year: 2019

Student's Signature
Advisor's Signature
Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับ “ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต” จาก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งและขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องด้วยอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ดร.ปาน กิมปี อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้คำปรึกษาอย่างละเอียด ท่านมีความเคร่งครัด เป็นระบบและมีระเบียบ ท่านตรวจสอบแก้ไขงานด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่านด้วยความเคารพพร้อมอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คณะกรรมการวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระดิษฐ์ สุปัญญา ประธานกรรมการ ที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่ายิ่งต่อการพัฒนางานวิทยานิพนธ์ ท่านสอนวิธีคิดและให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมา รองศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา ที่ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา ที่ให้การสนับสนุนข้อมูลภาคสนาม และ ดร.ชไมพร ดิสถาพร ที่ให้คำแนะนำอย่างละเอียดทำให้งานวิทยานิพนธ์สมบูรณ์ขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ปราสาทกุล ดร.กล้า สมตระกูล ดร.สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ ดร.วิรุฬห์ นิลโมจน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยอย่างละเอียด รวดเร็ว และเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้เก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญสนทนากลุ่ม และครอบครัวตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ทุกครอบครัวในการให้ข้อมูล และให้ข้อเสนอแนะอันเป็นหัวใจของการทำงานวิจัยในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำภาคการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุกท่านที่กล่าวนามมาข้างต้น และรวมถึง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวสน์ โกวิทยา ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ ผู้วิจัยรู้สึกภาคภูมิใจและรู้สึกอบอุ่นเสมือนหนึ่งเป็นอีกครอบครัวของผู้วิจัย

ผู้วิจัยจะประสบความสำเร็จในงานวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ ถ้าขาดกำลังใจและการสนับสนุนจากครอบครัว กราบขอบพระคุณ นาวาเอกณรงค์ สุวรรณกนิษฐ์-บิดา นาวาเอกหญิงปรีดา สุวรรณกนิษฐ์-มารดา คุณอ่อนน้อย โสรัตน์-มารดาสามี และ ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุตินาถ สุวรรณกนิษฐ์-น้องสาว และคุณรุจ โสรัตน์-น้องชายสามี ที่คอยเป็นกำลังใจให้เสมอ และท้ายนี้ ขอขอบคุณ คุณรุช โสรัตน์-สามี และ รวิสรา โสรัตน์-ลูกสาว ในความอดทนและความเสียสละความสะดวกสบายของครอบครัวที่หายไปตลอดช่วงเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ผู้วิจัยขอขอบคุณสำหรับกำลังใจ ความเข้าใจที่มีให้กัน และการสนับสนุนเพื่อให้ทุกช่วงเวลาผ่านเรื่องราวไปด้วยดี

คุณค่าทั้งหลายในการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นพุทธบูชา และเป็นกตัญญูตเวทิตาแต่บิดามารดา บุรพจารย์ที่เคยอบรมสั่งสอน และผู้มีพระคุณทุกท่าน รวมทั้งครอบครัวอันที่รักยิ่ง หากมีข้อผิดพลาดในงานวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับคำแนะนำเพื่อนำไปปรับปรุงต่อไป

นฤดี โสรัตน์

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	1
สารบัญแผนภาพ	1
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	9
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย.....	9
ขอบเขตการวิจัย	11
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	12
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
ตอนที่ 1 ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและ ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	16
1.1 ความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัว.....	16
1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว.....	20
1.3 ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว	27

1.4 วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	35
1.5 ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	40
การเรียนรู้เพื่อลดความเครียดที่เกิดขึ้นในครอบครัวโดยใช้หลักการของ Bowen's Theory	44
ตอนที่ 2 กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบท สังคมไทย.....	44
2.1 การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	44
2.2 แนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	48
2.3 สรุปประเด็นสำคัญต่อกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความ เข้มแข็งของครอบครัว	57
ตอนที่ 3 บริบทสังคมไทย	61
3.1 ประวัติศาสตร์ ภาพลักษณ์ และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย	61
3.2 ทิศทางวัฒนธรรม และคุณค่าสู่วัฒนธรรมการครองเรือนในบริบทสังคมไทย	64
3.3 สังคมที่เปลี่ยนแปลงและวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในปัจจุบัน	73
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	78
4.1 งานวิจัยในประเทศ	78
4.2 งานวิจัยต่างประเทศ	79
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	85
ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย	86
ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัวในบริบทสังคมไทย	94
ขั้นตอนที่ 3 การเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความ เข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย	96
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	102

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย.....	103
1.1 ผลการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ	103
1.2 ผลการสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสื่อ	126
1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนที่ 1.....	128
1.4 ผลการสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์ที่ 1	157
1.5 ผลสรุปการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนที่ 1	161
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย.....	164
2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2	164
2.2 ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อวัตถุประสงค์ที่ 2.....	174
2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1	174
2.4 ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1	185
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย.....	195
3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 1 และ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนตอนการวิจัยนี้เพื่อร่างแนว ทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัวในบริบทสังคมไทย.....	195
3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2.....	207
3.3 ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูล 3.1 และ 3.2 และสรุปแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย.....	211
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	224
สรุปผลการวิจัย.....	225
อภิปรายผล.....	234
ข้อเสนอแนะ	249

บรรณานุกรม.....	251
ภาคผนวก.....	259
ภาคผนวก ก แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อแบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ.....	260
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสัมภาษณ์.....	274
ภาคผนวก ค เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1.....	281
ภาคผนวก ง เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2.....	283
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย.....	285
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบการสนทนากลุ่ม.....	286
ประวัติผู้เขียน.....	287

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2. 1	สังเคราะห์ความสอดคล้องของลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว.....	32
ตารางที่ 2. 2	วิเคราะห์ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้องค์ประกอบของทฤษฎีระบบครอบครัวและทฤษฎี บทบาทหน้าที่ในครอบครัว: การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	43
ตารางที่ 2. 3	วิเคราะห์วิธีการและกระบวนการเรียนรู้ในครอบครัว: มิติ 5 ด้านของแบบประเมิน ครอบครัวเข้มแข็งของระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง.....	50
ตารางที่ 2. 4	คำถาม WH-Questions การเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว	56
ตารางที่ 2. 5:	ความสอดคล้องกันของหลักคำสอนของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม	69
ตารางที่ 2. 6	วิเคราะห์และสรุปคุณลักษณะจากบริบทสังคมไทย	77
ตารางที่ 3. 1	รายละเอียดกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 15 ครอบครัว	91
ตารางที่ 3. 2	ตารางสรุปขั้นตอนการวิจัย เรื่องการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย.....	98
ตารางที่ 4. 1	กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวใน บริบทสังคมไทย จากภายในและภายนอกครอบครัว.....	192
ตารางที่ 4. 2	กิจกรรมประกอบแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย.....	220

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 2. 1แสดงสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ของ Bowen's Theory	36
--	----

แผนภาพที่ 4. 1 แผนภาพข้อสรุปกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย	194
--	-----

แผนภาพที่ 4. 2 แนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยและผู้ที่เกี่ยวข้อง	219
--	-----

แผนภาพที่ 5. 1 ภาพกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย	248
--	-----

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด และเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นจุดเริ่มต้นของความสุข ความสำเร็จของชีวิตที่ทุกคนปรารถนา ในอดีตครอบครัวไทยเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิกครอบครัว ตั้งแต่ ปู่ย่า ตายาย ทวด พ่อแม่ พี่น้อง ลุงป้า น้าอา อาศัยร่วมกันในบ้านหลังเดียวกันหรืออยู่ในอาณาบริเวณรั้วเดียวกัน ดังนั้น ความอบอุ่น การพึ่งพากัน การเรียนรู้ ค่านิยม ศรัทธา และความเชื่อจึงถูกปลูกฝังถ่ายทอดกันอย่างใกล้ชิดในครอบครัวสืบทอดต่อกันลงมาในตระกูล

เมื่อสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครอบครัวจึงเป็นหน่วยของสังคมหน่วยแรกที่ได้รับผลกระทบ โดยมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้ง ขนาด รูปแบบ และลักษณะของครอบครัวที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งเป็นเหตุให้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในปัจจุบัน (UNFPA., 2558) ทั้งนี้ตามข้อมูลจากนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564 (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559b) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัว มี 5 ประการ ดังนี้ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร การเกิดลดลง ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น ดังนั้นสมาชิกในครอบครัวจึงต้องมีการเตรียมพร้อมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน วางแผนการใช้ชีวิตให้ครอบครัวสามารถดูแลตนเองและดูแลผู้สูงอายุให้ได้มากที่สุด 2) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีส่วนทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัวและสามารถนำไปสู่ปัญหาครอบครัวและปัญหาด้านอื่นได้ ดังนั้นการจัดการให้สมาชิกในครอบครัวปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างด้านอาชีพและการเคลื่อนย้ายแรงงานย้ายถิ่น เป็นการเตรียมพร้อมต่อการดำรงชีวิตของครอบครัวโดยตรง 3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จากครอบครัวขยายที่มี ปู่ย่า/ตายาย-พ่อ-แม่-ลูก ซึ่งเป็นครอบครัวครอบครัวอบอุ่นแบบดั้งเดิมของไทยถูกแทนที่ด้วยรูปแบบครอบครัวในรูปแบบใหม่ คนในสังคมมีค่านิยมที่เปลี่ยนเป็นการดำรงชีวิตแบบสังคมปัจเจกบุคคล มุ่งบริโภคเพื่อความสุขของตน มีการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเร่งรีบ ขาดการใช้เวลาร่วมกันในครอบครัว จึงง่ายต่อการนำไปสู่ความแตกแยกของครอบครัว ดังนั้นสถาบันครอบครัวจึงต้องมีการเตรียมพร้อมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถปรับตัวและรับมือกับทุกสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป 4) อิทธิพลของสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคม ทำให้คนมีพฤติกรรมที่หมกมุ่นในสังคมออนไลน์ เป็นผลให้สมาชิกในครอบครัวสื่อสารกันน้อยลง สัมพันธภาพในครอบครัวลดลง ทั้งนี้การเตรียมพร้อมรับมือด้วยการเรียนรู้และรู้เท่าทันการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารภายในครอบครัวสามารถช่วยส่งเสริมความรู้ ทักษะ ค่านิยมและเสริมความสัมพันธ์ใน

ครอบครัวได้ และ 5) การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบโดยตรงกับการดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว เช่น ภาวะโลกร้อนส่งผลต่อการเกิดภาวะน้ำท่วม การเจ็บป่วยโรคระบาด สูญเสียทรัพย์สินที่ดินทำกิน เป็นต้น ดังนั้นสมาชิกในครอบครัวต้องมีการเตรียมพร้อมทั้งหาความรู้ ทักษะ และการจัดการ เพื่อช่วยเหลือตนเองและดำรงความเป็นครอบครัวให้ได้ในภาวะวิกฤติและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

รูปแบบและองค์ประกอบของครอบครัวในปัจจุบัน แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) ครอบครัวเดี่ยว มี 2 รูปแบบ ได้แก่ ครอบครัว 1 รุ่น คือ ครอบครัวสามีและภรรยา และครอบครัว 2 รุ่น คือ ครอบครัว พ่อ-แม่-ลูก 2) ครอบครัวขยาย หรือครอบครัว 3 รุ่น คือ ครอบครัวพ่อ-แม่-ลูก อยู่ร่วมกับปู่ย่าตายาย 3) ครอบครัวลักษณะเฉพาะ หมายถึง ครอบครัวที่มีองค์ประกอบหรือความต้องการเฉพาะด้าน เช่น ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวที่ผู้สูงอายุเลี้ยงเด็กกำพร้า ครอบครัวที่มีเฉพาะเด็กอยู่กันตามลำพัง ครอบครัวผู้สูงอายุอยู่กันตามลำพัง ครอบครัวที่ไม่ใช่ญาติอยู่ร่วมกัน ครอบครัวเพศเดียวกันใช้ชีวิตร่วมกัน เป็นต้น (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559c)

ความหลากหลายของรูปแบบครอบครัวที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจมีผลทำให้เกิดปัญหากับครอบครัวบางส่วนได้ โดย (กุลภา วจนสาระ, 2554) พบว่าสถานการณ์ของครอบครัวไทยในปัจจุบันมีความแตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงในทุกมิติของครอบครัวมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การเริ่มต้นและสิ้นสุดของครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไป การตกลงอยู่ร่วมกันก่อนแต่งทำให้เกิดปัญหาท้องก่อนวัยสมควรหรือปัญหาการทำแท้งผิดกฎหมาย ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวทำให้เกิดปัญหาครอบครัวในรูปแบบอื่นตามมา การหย่าร้างที่มีอัตราสูงขึ้นทำให้ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เป็นต้น สอดคล้องกับสถานการณ์ “ครอบครัวเปราะบาง” (หนังสือพิมพ์คม-ชัด-ลึก, 2560) ส่งผลกระทบต่อครอบครัวทำให้เกิดความเปราะบางในทุกมิติของครอบครัว ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นตัวอย่างหนึ่งและเป็นประเด็นสำคัญที่ถูกนำมาศึกษาในงานวิจัยตามข้อมูลในปี 2556 ของหน่วยงานสตรีของสหประชาชาติ (UN Women) โดยข้อมูลระบุว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการกระทำความรุนแรงทางกายมากเป็นอันดับต้น เช่น ปัญหาความรุนแรงทางเพศของคู่ตนเองเป็นอันดับ 7 จาก 71 ประเทศ และมีความเชื่อว่าสามีตีภรรยาเป็นเรื่องที่ยอมรับได้เป็นอันดับที่ 2 จาก 49 ประเทศ ในขณะเดียวกันข้อมูลระบุว่า ปัญหาเด็กและสตรีถูกกระทำความรุนแรงของประเทศไทยอยู่ที่อันดับ 36 จาก 75 ประเทศ เป็นต้น และข้อมูลจาก “ศูนย์พึ่งได้” ของกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ในปี 2558 มีเด็กและสตรี ถูกกระทำความรุนแรงเฉลี่ยวันละ 66 ราย และแม้จะลดลงเหลือวันละ 55 ราย ในปี 2559 แต่ความรุนแรงยังเป็นปัญหาที่คงอยู่

ปัญหาการหย่าร้าง เป็นอีกตัวอย่างที่ทำให้เกิดรูปแบบครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเพิ่มขึ้น ดังข้อมูลกรมทะเบียน การปกครอง ตั้งแต่ ปี 2549-2559 พบว่า อัตราการหย่าร้าง ในปี 2559

เพิ่มขึ้นจาก ปี 2549 ถึง ร้อยละ 39 โดยในปี 2559 สถิติการจดทะเบียนสมรส มีจำนวน 307,746 คู่ ในขณะที่จำนวนคู่ที่จดทะเบียนหย่า มีจำนวน 118,539 คู่ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิมมาก ส่วนปัจจัยพื้นฐานที่เป็นสาเหตุของการหย่าร้าง เกิดจากความไม่มั่นคงในครอบครัว แรงกดดันในการใช้ชีวิตในครอบครัวใหม่ ความเครียดจากสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจและสังคม นำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งจนทำให้ชีวิตครอบครัวต้องยุติลง ผลที่เกิดขึ้นจากการหย่าร้าง ส่วนใหญ่พบว่าพ่อหรือแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ดูแลลูก ทำให้รูปแบบครอบครัวเลี้ยวเดียวเป็นอีกบทบาทสำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557) นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่ส่งผลให้ครอบครัวเปราะบางอีกมาก เช่น ปัญหาความยากจนและหนี้สิน ปัญหาตั้งครภร์ในวัยรุ่น ปัญหาอบายมุข การพนัน ยาเสพติดและอาชญากรรม ปัญหาสุขภาพและสขภาวะทางเพศในครอบครัว ปัญหาภาวะการทอดทิ้งไม่เลี้ยงดูคนในครอบครัวรวมถึงการทอดทิ้งไม่ดูแลผู้สูงอายุ ปัญหาสัมพันธภาพ การอบรมเลี้ยงดูและการสื่อสารในครอบครัว เป็นต้น (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559d)

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางประชากรและครอบครัวโดยใช้การสังเคราะห์ฐานข้อมูลเรื่องครอบครัวในสังคมไทย สะท้อนภาพและชีวิตครอบครัวซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมไทยโดยภาพรวมและมีผลกระทบต่อทางเลือกเชิงนโยบาย (กุลภา วจนสาระ, 2554) ดังจะเห็นได้ว่าภาครัฐให้ความสำคัญกับมิติการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบกับสถาบันครอบครัว โดยมีระเบียบ นโยบาย แผนพัฒนา และยุทธศาสตร์เพื่อเป็นข้อกำหนดในการสนับสนุนสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์และครอบครัวในระดับประเทศ ดังนี้ คือ

1) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมและประสานสถาบันครอบครัวแห่งชาติ พ.ศ.2551 กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายและยุทธศาสตร์ครอบครัวแห่งชาติ เพื่อสนับสนุนกิจการตามนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว โดยให้สำนักนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามรอบวาระของนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว

2) นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564 ยุทธศาสตร์ 5 ประการ คือ 1) พัฒนาศักยภาพของครอบครัว 2) สร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว 3) การบริหารจัดการที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของครอบครัว 4) ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายทางสังคมเพื่อพัฒนาครอบครัว 5) พัฒนาระบบการสื่อสารสังคมเพื่อพัฒนาครอบครัว (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559a)

3) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) ได้กำหนดยุทธศาสตร์เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ส่งเสริมให้คนไทยมีสขภาวะที่ดีตลอดช่วงชีวิตและมีแนวทางส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้เป็นสถาบันบ่มเพาะคนให้มีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้สถาบันครอบครัวได้รับ

การพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง ทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม และสมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อให้สังคมมีความเข้มแข็งเอื้อต่อการพัฒนาคนและประเทศ

4) พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 2560 กำหนดให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อให้ประเทศมีแผนและเป้าหมายการทำงานร่วมกันในทิศทางเดียวกัน ข้อมูลจากยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) ในส่วนยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและการเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในการเชื่อมโยงเพื่อพัฒนาร่วมกับยุทธศาสตร์การพัฒนาในทุกมิติ รวมถึงแผนการพัฒนาศาสนา ครอบครัว ประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นให้สถาบันทางสังคมร่วมปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง “ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษา และสื่อ” ในการหล่อหลอมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้คนมีความดีอยู่ใน “วิถี” การดำเนินชีวิต และมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ ทั้งนี้ เป้าหมายในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มี 4 ด้าน คือ (1) ใจ มีจิตสาธารณะ (2) สติปัญญา รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง (3) กาย มีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย (4) สภาพแวดล้อม ครอบครัวและสังคมมีความสุข เช่น ให้ความสำคัญการปลูกฝังผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว โดยมีหลักการทำให้ครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง ชุมชนจะเข้มแข็งและสังคมจะเข้มแข็ง เป็นต้น

5) พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการกำกวมสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยมีเหตุผลและความจำเป็นในการกำกวมสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาครอบครัว และการคุ้มครองสวัสดิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและการพัฒนาสถาบันครอบครัว มีหมวดที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาครอบครัว เช่น (1) ศูนย์ส่งเสริมและคุ้มครองครอบครัว (2) ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.) (3) การส่งเสริมและพัฒนาครอบครัว (4) การคุ้มครองสวัสดิภาพ เป็นต้น

ความเข้มแข็งของครอบครัวจึงนับเป็นรากฐานสำคัญในการเริ่มต้นชีวิตครอบครัว รวมถึงเป็นเครื่องช่วยเสริมกำลังให้ชีวิตครอบครัวดำเนินผ่านแต่ละช่วงชีวิตไปด้วยกัน โดยสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้พัฒนาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไว้ 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว เพื่อสร้างความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจภายในครอบครัว 2) การปลูกฝังให้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีเพื่อจะได้มีวิธีการสร้างการดำเนินชีวิตที่ดีและถูกต้อง 3) การมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อไม่สร้างปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัวและสังคม และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหา (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550) ต่อมา กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2559d) เพิ่มเติมความสำคัญของครอบครัวไว้

ดังนี้ คือ ครอบครัวเป็นเป้าหมายลุ่มคุณค่าชีวิตและที่บ่มเพาะคุณลักษณะอันงดงามของมนุษย์ให้กับสังคม และได้เพิ่มเติมแนวทางเพื่อส่งเสริมครอบครัวเข้มแข็ง ด้วยการเสนอให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักการเรียนรู้ที่จะปรับตัว 4 ด้าน คือ 1) ปรับที่ตนเอง หมายถึง รู้จักศึกษาหาความรู้ ยึดหลักคำสอนศาสนา ยึดหลักคิดการพึ่งตนเอง และใช้ชีวิตสอดคล้องธรรมชาติ 2) ปรับที่ครอบครัว หมายถึง ให้เวลาให้ความรัก ให้การดูแลเอาใจใส่ เรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน และมีความรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตน 3) ปรับที่ชุมชนของตนเอง โดยชุมชนท้องถิ่นต้องหันมาจัดการตนเอง เพื่อการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และ 4) ปรับเปลี่ยนสังคมไทย ด้วยการเสนอความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เป็นพลเมืองที่ดี ไม่ก่อปัญหา มีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคม ซึ่งแนวทางส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัวการเรียนรู้ที่จะปรับตัวนี้จะเป็กรากฐานสำคัญให้สมาชิกในครอบครัวสามารถเตรียมความพร้อมที่จะดำเนินชีวิตครอบครัวให้ผ่านแต่ละช่วงชีวิตไปด้วยกันได้

ดังนั้น การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการครอบครัวให้เกิดความเข้าใจ และความอดทน ในการอยู่ร่วมกันทั้งสุขและทุกข์ไปด้วยกัน การปรับตัวเข้าหากันของสมาชิกในครอบครัวเพื่อที่จะอยู่ร่วมกันได้ ต้องมีหลักคิดให้สมาชิกในครอบครัว มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน มีหลักคิดในการแก้ไขปัญหาเป็น และได้เรียนรู้ ได้เห็นตัวอย่างจากคนในครอบครัว ได้เห็นคุณลักษณะที่ดีที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษผ่านรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดความภูมิใจในวงศ์ตระกูล ความรัก ความผูกพัน และสายสัมพันธ์ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันในครอบครัวจะทำให้ครอบครัวที่กำลังก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถบริหารจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไม่ยากลำบาก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นคุณลักษณะที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและเป็นแนวทางการลดการเกิดปัญหาครอบครัวได้ (REACH, 2014)

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นคำสำคัญที่ใช้อธิบายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นระยะตลอดช่วงชีวิตอย่างต่อเนื่อง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของครอบครัว โดย สุมาลี สังข์ศรี (2551) สรุปว่า ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัวเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ที่สามารถสร้างความเข้าใจในครอบครัวได้อย่างดีที่สุด ดังนั้นแนวคิดการเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีการสืบทอดกันในครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่นจึงเป็นรากแห่งความมั่นคงของครอบครัวได้ สอดคล้องกับ Parrott (2017) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัวมีบทบาทสำคัญทำให้ครอบครัวมีสุขภาวะครอบครัวที่ดี โดยเพิ่มเติมในรายละเอียดว่า ครอบครัวที่มีความสามารถในการบริหารจัดการปัญหา เรียนรู้ที่จะควบคุมและดูแลสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวด้วยการปรับตัวเข้าหากัน และมีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของสมาชิกแต่ละคนที่มีหลายรุ่นร่วมกัน จะทำให้ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับ Guilfoyle, Goebel, & Pai (2011) อ้างใน REACH (2014) อธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้บทบาทและวิธีบริหารจัดการในครอบครัวไว้ว่า ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวสามารถดูได้จาก

ความสามารถในการจัดการให้ครอบครัวเกิดความสมดุล แต่ไม่มีรูปแบบของการจัดการที่ตายตัวคงที่ ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งจึงตอบสนองตามความต้องการที่เปลี่ยนไปตามการพัฒนาของภาระหน้าที่ที่เผชิญในครอบครัว

ในขณะที่ การเรียนรู้ผ่านความเข้าใจระบบของครอบครัวตามแนวคิดทฤษฎีโบเวน (Bowen's theory) ของ Bowen (1994) ซึ่งเป็นหลักการคิดเพื่อให้เกิดความเข้าใจระบบครอบครัว เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจระบบครอบครัวจึงสามารถนำไปปรับใช้ในการเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดความตึงเครียดในครอบครัวได้ โดยมีหลักคิดที่ต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้ระบบของครอบครัว 8 ประการ ดังนี้ คือ 1) สามเหลี่ยมความสัมพันธ์ หรือ ความสัมพันธ์สามเส้า (Triangles) 2) ความสามารถในการควบคุมตนเอง (Differentiation of Self) 3) กระบวนการทางอารมณ์ในครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family Emotional Process) 4) กระบวนการโยนความผิดให้กันและกันของคนในครอบครัว 5) กระบวนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือกระบวนการสืบทอดทางบรรพบุรุษ (Multigenerational Transmission Process) 6) การตัดขาดทางอารมณ์ (Emotional Cutoff) 7) ลำดับการเกิดของพี่น้องในครอบครัว (Sibling Position) 8) กระบวนการทางอารมณ์ต่อสังคม หรือ ภาวะถดถอยทางสังคม (Societal Emotional Process) ดังนั้น การนำแนวคิดจากทฤษฎีระบบครอบครัวของโบเวนมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในครอบครัว ทำให้เกิดการได้เรียนรู้วิธีคิดและเรียนรู้สาเหตุของการเกิดความกังวล ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการลดความตึงเครียดที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การลดความขัดแย้งในครอบครัว สอดคล้องกับ Kerr (2000) ซึ่งสนับสนุนทฤษฎีโบเวน โดยสรุปว่า การเรียนรู้ระบบในครอบครัว และเรียนรู้วิธีจัดกระบวนการของความคิดของสมาชิกในครอบครัวให้เป็นระบบ สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวให้มีความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ผูกพันกัน ลดความตึงเครียดที่มีต่อกัน และช่วยส่งเสริมให้สถานภาพครอบครัวมีความเข้มแข็ง เพราะสมาชิกในครอบครัวจะรู้บทบาทหน้าที่ของตนซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันและเป็นเกราะป้องกันอย่างดีในระบบครอบครัว

จากข้อมูลข้างต้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ครอบครัวได้เรียนรู้ในการปรับตัวเพื่อกันและกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเตรียมพร้อมเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งในครอบครัว ความสัมพันธ์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวในบริบทสังคมไทยมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นตัวตนของสังคมและคนในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสมบัติล้ำค่าที่ปลูกฝังและสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมสะท้อนการเป็นมนุษยชาติของคน ครอบครัว และชุมชนผ่านการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2560) และเมื่อบริบทสังคมไทยมีวัฒนธรรมครอบครัวที่ผูกความสัมพันธ์เชื่อมโยงสายใยสมาชิกในครอบครัวซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในครอบครัว ดังนั้นสภาพสังคมไทยรอบตัวที่หล่อหลอมความเชื่อ แนวทางปฏิบัติ คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม

ชนมธรรมนิยม และประเพณีที่เกิดโดยธรรมชาติตามครรลองของวัฒนธรรมครอบครัวไทยที่ปฏิบัติต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นครอบครัว จึงมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังพฤติกรรม วิธีการดำเนินชีวิต ทักษะ คุณค่า ค่านิยม และคุณลักษณะของสมาชิกในครอบครัว เห็นได้ว่า วัฒนธรรมครอบครัวไทยมีความใกล้ชิดผูกพันกัน เนื่องจากวัฒนธรรมและประเพณีเชื่อมความสัมพันธ์ครอบครัวได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (จิราภรณ์ รุ่งตะวัน, 2561)

ด้วยเหตุนี้การขาดความสัมพันธ์จากการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว จึงอาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและอาจก่อให้เกิดปัญหาในครอบครัวได้ ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและสนใจศึกษา เรื่อง “การพัฒนาระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” ทั้งนี้ผู้วิจัยจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ตลอดจนวิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยเป็นสำคัญ ซึ่งจากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว ส่วนใหญ่เน้นศึกษากิจกรรมเฉพาะพ่อ-แม่-ลูกและกิจกรรมส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง แต่มีงานวิจัยน้อยชิ้นที่ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวที่เสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยโดยพิจารณาจากมิติที่สะท้อนจากความเป็นตัวตนของสังคมและคนในสังคมไทยซึ่งไม่ได้หมายถึงความแตกต่างกันในบริบทสังคมโดยพื้นที่หรือภูมิภพมา ดังเช่น งานวิจัยที่สนับสนุนความคล้ายคลึงกันของลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในทุกวัฒนธรรมทั่วโลก ของ Otto (1962) สรุปโดย DeFrain & Asay (2007) ที่ศึกษาลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวจากครอบครัวหลายประเทศทั่วโลก และสามารถสรุปลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวได้ 6 ประการ ซึ่งนักวิจัยและนักวิชาการนำลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวนี้มาใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาค้นคว้าในเวลาต่อมา โดยลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย 1) ชื่นชมยินดี และมีความรู้สึกดีต่อกัน (Appreciation and affection) 2) มีพันธะสัญญาผูกพันในครอบครัว ยึดมั่นคำสัญญา รักษาคำพูด (Commitment) 3) สื่อสารด้านบวก (Positive communication) 4) ใช้เวลาคุณภาพร่วมกันอย่างมีความสุข (Enjoyable time together) 5) มีจิตวิญญาณที่ดี มีสำนึกดี มีคตินิยมของครอบครัวที่ดี (Spiritual well-being) 6) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต (The ability to manage stress and crisis effectively) (DeFrain & Asay, 2007)

ดังนั้น เมื่อลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวมีความคล้ายคลึงกันในทุกวัฒนธรรมทั่วโลก ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาครอบครัวที่มีความเข้มแข็งในกรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุผลของการเป็นแหล่งรวมความหลากหลายของปัญหา มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่รวดเร็วและหลากหลาย และเนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเมืองใหญ่ที่มีประชากรมากที่สุดของประเทศ โดยมีประชากรอยู่รวมกันมากกว่า 5 ล้านคน มีบ้านมากกว่า 2 ล้าน 7 แสนหลัง และมี

ครัวเรือนกว่า 2 ล้าน 5 แสนครัวเรือน มาจากทุกภูมิภาคของประเทศไทย ประกอบอาชีพ ที่หลากหลายจากทุกสถานะและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม (สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, 2557) ดังนั้น กรุงเทพมหานครจึงเป็นแหล่งที่ประชากรในแต่ละครอบครัวเผชิญกับปัญหาที่แตกต่างไปจากวิถีชีวิตเดิมในบริบทสังคมไทย เช่น ความสัมพันธ์ การปรับตัวเข้าหากัน ปัญหาสุขภาวะทางกายและใจ รวมถึงปัญหาเศรษฐกิจครอบครัว เป็นต้น

แม้ครอบครัวในกรุงเทพมหานครจะต้องใช้ชีวิตในเมืองใหญ่ มีวิถีชีวิตเมืองกับความวุ่นวาย แต่ในขณะเดียวกัน ความสำนึกและการมีรากของวัฒนธรรมครอบครัวสะท้อนวัฒนธรรมแบบสังคมไทยที่ผสมผสานจากหลายวัฒนธรรมยังคงมีอยู่ให้เห็นผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน และข้อมูลจากศูนย์ข้อมูลข่าวอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์ (2015) สรุปว่า แม้จะมีมิติที่หลากหลายตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่รากของวัฒนธรรมครอบครัวที่ผสมผสานจากหลายเชื้อชาติ หลายความเชื่อผ่านกาลเวลาจากรุ่นสู่รุ่น เห็นได้ว่า สังคมไทยยังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติ เคารพผู้ที่รักและนับถือและยังคงยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ เช่นเดิม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเฉพาะกรณีในเขตกรุงเทพมหานครของ โสภา (ซูพิกุลชัย) ชปีลมันน์ (2008) ที่สรุปว่า การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับจริยธรรมค่านิยมประเพณีและวัฒนธรรมของครอบครัวไทยมีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยยกตัวอย่างจากการศึกษา เช่น ครอบครัวส่วนใหญ่มีจิตสำนึกด้านจริยธรรมทางบวก ยอมรับเรื่องบาปบุญคุณโทษ มีความละเอียดอ่อนต่อการกระทำชั่ว ในวันสำคัญทางศาสนาเห็นว่าควรงดเว้นกระทำสิ่งไม่ดี และค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่รังเกียจการเอารัดเอาเปรียบ ชอบคนพูดจริงทำจริง เป็นต้น นอกจากนี้ด้านความคิดเห็นของครอบครัวต่อประเพณีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการยอมรับประเพณี วัฒนธรรมโดยทั่วไปของไทย ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ยังยอมรับและเห็นด้วยกับสุภาษิต เช่น ‘ความเกรงใจเป็นสมบัติของผู้ดี’ ‘ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา’ ‘เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด’ ‘ลูกไม่มักหล่นไม่ไกลด้น’ ‘ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่’ เป็นต้น ดังนั้น จาการากทางวัฒนธรรมข้างต้นจึงมีส่วนทำให้การเรียนรู้มิติของปัญหาและวิธีการก้าวข้ามผ่านปัญหาของคนในครอบครัวมีความน่าสนใจศึกษา

ทั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าผลจากการศึกษาในกรุงเทพมหานครจะนำไปสู่การนำไปปรับใช้ในบริบทสังคมไทยโดยรวมทั้งประเทศได้ เพราะเนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยย่อยที่เล็กที่สุดของสังคม ดังนั้น ความสำคัญของการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยจึงเป็นการวางรากฐานของการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ซึ่งเป็นการเริ่มต้นที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของสังคมและประเทศ โดยกระบวนการส่งเสริมดังกล่าวนี้ หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวกับครอบครัวทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางและเป็นนโยบายสู่การปฏิบัติ เช่น กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ชมรม องค์กรการบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลตำบล เป็นต้น จากเหตุผลข้างต้นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการส่งเสริม

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ” โดยเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาในกรุงเทพมหานคร

คำถามการวิจัย

1. ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยควรมีลักษณะอย่างไร
2. วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยควรเป็นอย่างไร
3. กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยควรประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีลักษณะเป็นอย่างไร
4. แนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยควรเป็นอย่างไร และประกอบด้วยอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
2. เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

ความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง ศักยภาพของครอบครัวที่อยู่ร่วมกัน มีความผูกพันในครอบครัว พร้อมปรับตัวเข้าหากัน ช่วยกันแก้ปัญหาและพร้อมฝ่าฟันอุปสรรคเผชิญวิกฤติพร้อมกับสมาชิกในครอบครัว รับผิดชอบต่อหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ต่อกันด้วยความรักใคร่กลมเกลียวเอื้ออาทรกัน เป็นครอบครัวที่ประกอบอาชีพสุจริตและพึ่งตนเองได้ ยึดมั่นสิ่งดีงามของครอบครัว มีภูมิคุ้มกันในการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และมีวิจารณญาณในการปฏิเสธสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ

ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง คุณสมบัติที่สะท้อนศักยภาพของวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ และสถานะของครอบครัวที่แสดงคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้ มีสัมพันธภาพที่ดีรับผิดชอบในบทบาทของตน มีพันธะสัญญาต่อกัน สื่อสารด้านบวก มีหลักคตินิยมของครอบครัวที่ดี มีหลักศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความสามารถในการพึ่งตนเอง มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต และมีต้นแบบในครอบครัวที่เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง การสนับสนุนศักยภาพให้เกิดลักษณะการพัฒนาและเพิ่มเติมศักยภาพของคุณสมบัติที่แสดงถึงคุณลักษณะของครอบครัวที่อยู่ร่วมกัน มีสัมพันธภาพที่ดี รับผิดชอบในบทบาทของตน มีพันธะสัญญาต่อกัน สื่อสารด้านบวก มีหลักคตินิยมของครอบครัวที่ดี มีหลักศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความสามารถในการพึ่งตนเอง มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤตชีวิต และมีต้นแบบในครอบครัวที่เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การรับรู้ การซึมซับ การเลียนแบบ การได้รับและปรับพฤติกรรมวิธีการดำเนินชีวิต ทักษะ ทักษะ คุณค่า ค่านิยม ลักษณะของสมาชิกในครอบครัว โดยมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ชีวิต และทักษะชีวิตจากวัฒนธรรมในครอบครัวและหรือจากสภาพแวดล้อมเป็นระยะตลอดช่วงชีวิตอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว

วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง ทางเลือกและแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดการรับรู้ความเข้าใจ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและกระบวนการคิดของสมาชิกในครอบครัวในทางบวก เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง องค์ประกอบที่สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการรับรู้ การซึมซับ การเลียนแบบ การถ่ายทอด และการปรับพฤติกรรมเป็นระยะตลอดช่วงชีวิตในการดำเนินวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เพื่อให้เกิดทัศนคติ ทักษะ คุณค่า ค่านิยม และคุณลักษณะทางบวก เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง ขั้นตอน เพื่อสนับสนุนการรับรู้ การซึมซับ การเลียนแบบ การถ่ายทอดและการปรับพฤติกรรม วิธีการดำเนินชีวิต ทักษะ ทักษะ คุณค่า ค่านิยม คุณลักษณะทางบวกของสมาชิกในครอบครัว เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัว

แนวทางการใช้ หมายถึง การนำไปสู่การปฏิบัติสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน วิธีการปัจจัยสนับสนุน และเงื่อนไขการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้วิธีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ ทักษะชีวิต ทักษะ ทักษะ คุณค่า ค่านิยม คุณลักษณะ และวัฒนธรรมครอบครัวที่มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ มีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเองและครอบครัวเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตครอบครัวของตนให้เข้มแข็งมั่นคงยั่งยืนร่วมกัน

บริบทสังคมไทย หมายถึง สภาพแวดล้อม สภาพในการดำเนินชีวิต วิธีการดำเนินชีวิต และสภาพความเป็นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยมีวัฒนธรรมครอบครัวที่มีความใกล้ชิดผูกพันกันเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ครอบครัว มีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการ

ปลูกฝังพฤติกรรม วิธีการดำเนินชีวิต ทักษะ คุณค่า ค่านิยม ประสบการณ์ชีวิต และคุณลักษณะของสมาชิกในครอบครัวในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในสังคมไทย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย มี 2 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ด้านเนื้อหา และ 2) ด้านประชากรและพื้นที่

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 การวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 รายการ และการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง จำนวน 15 ครอบครัว โดยผู้วิจัยแยกการใช้แนวคิดและทฤษฎีในการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน คือ 1.1.1) วิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ผู้วิจัยใช้แนวคิดและทฤษฎี 3 ส่วน ดังนี้ คือ 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 6 ประการ ของ Otto จากทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths) ซึ่งอธิบายกรอบแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวโดยใช้การศึกษาครอบครัวในเชิงบวกเป็นแนวทางในการศึกษา 2) แนวคิดไทย คือ แนวคิดและแนวทางของครอบครัวที่ปฏิบัติในบริบทสังคมไทยปัจจุบันโดยได้มาจากการสังเคราะห์ลักษณะของบริบทสังคมไทย 3) ดัชนีชี้วัดลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวตามระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และ 1.1.2) วิเคราะห์วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีระบบครอบครัว (Family Systems - Bowen's Theory) ของ (Bowen, 1994, 2004a, 2015; M)

1.2 การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยนำแนวคิดที่ได้จากการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ที่ได้จากข้อ 1.1.1 และ 1.1.2 มาวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีระบบครอบครัว (Family Systems - Bowen's Theory) ของ Dr. Murray Bowen และแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว (Family Lifelong Learning Concept) จัดทำการศึกษาสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากการวิเคราะห์เนื้อหา และเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

1.3 การเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยนำร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบท จาก 1.2 มาจัดทำการศึกษาสนทนากลุ่มโดย

ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 ท่าน เพื่อขอข้อเสนอแนะ และนำสรุปผลการสนทนากลุ่มเพื่อนำมาจัดทำรายงานการเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

2. ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกศึกษาครอบครัวที่มีความเข้มแข็งในกรุงเทพมหานครในการเป็นตัวแทนบริบทสังคมไทย ด้วยเหตุผลของการเป็นแหล่งรวมความหลากหลายของปัญหา มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่รวดเร็วและหลากหลาย กรุงเทพมหานครเป็นเมืองใหญ่ที่มีประชากรมากที่สุดของประเทศ โดยมีประชากรอยู่รวมกันซึ่งมาจากทุกภูมิภาคของประเทศไทย ประกอบอาชีพ ที่หลากหลายจากทุกสถานะและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม (สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, 2557) ในขณะที่ ประชากรในกรุงเทพมหานครยังคงมีรากของวัฒนธรรมครอบครัวคล้ายกันกับความเป็นบริบทสังคมไทยที่ผสมผสานจากหลายเชื้อชาติ ยังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติเคารพผู้ที่รักและนับถือ และยังคงยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ เช่นเดิม (กรมประชาสัมพันธ์, 2015 และ โสภกา (ซูพิกุลชัย) ซปีลมันน์ (2008)

สำหรับการคัดเลือกรูปแบบและสภาพครอบครัว ผู้วิจัยใช้หลักการตามข้อมูลจากกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559c) ซึ่งได้กำหนดรูปแบบครอบครัวไว้ 3 รูปแบบ คือ 1) ครอบครัวเดี่ยว 2) ครอบครัวขยาย 3) ครอบครัวลักษณะเฉพาะ และผู้วิจัยคัดเลือกครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง จำนวน 15 ครอบครัว มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร และเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งว่าเป็นบุคคลตัวอย่างทางด้านครอบครัว เช่น รางวัลครอบครัวแห่งปี รางวัลลูกกตัญญู รางวัลครอบครัวดีเด่น เป็นต้น ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกครอบครัวตามรูปแบบครอบครัว 3 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้ในแต่ละรูปแบบครอบครัวถูกคัดเลือกตามสภาพครอบครัว 5 ประเภท ซึ่งผู้วิจัยได้ข้อมูลมาจากการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพครอบครัวและสามารถจำแนกเป็นสภาพครอบครัวได้ 5 ประเภท ดังนี้ 1) ครอบครัวภาวะยากจน 2) ครอบครัวที่มีผู้พิการ 3) ครอบครัวที่มีสถานภาพทางสังคม 4) ครอบครัวในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน และ 5) ครอบครัวทั่วไป

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ครอบครัวไทย สามารถนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตครอบครัวตนเอง รวมทั้งนำไปเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาครอบครัว

2. ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สามารถนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไปใช้ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทยอันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมและประเทศให้เข้มแข็ง

3. นักวิจัย หน่วยงานวิจัย และหน่วยงานวิชาการ สามารถนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไปศึกษาต่อยอด เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาสถาบันครอบครัว แผนยุทธศาสตร์ชาติ (2561-2580) และพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ซึ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนและเสริมสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง รวมทั้งสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสังคม

4. หน่วยงานทั้งภาครัฐและประชาสังคม สามารถนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไปใช้ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็งได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ใช้แนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths Theory) ทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen (Bowen’s Theory) แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว (Family Lifelong Learning Concept) และบริบทสังคมไทย ในการศึกษาการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย คำถามวิจัยที่สำคัญ คือ ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยควรมีลักษณะอย่างไร วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยควรเป็นอย่างไร เพราะเหตุใด ปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ได้แก่ปัจจัยอะไรบ้าง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยควรประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีลักษณะเป็นอย่างไร และแนวทางการนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยไปสู่การปฏิบัติควรประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งจากคำถามเหล่านี้ ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลและการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

เพื่อตอบปัญหาการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยขอเสนอการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

- 1.1 ความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัว
- 1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว
- 1.3 ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว
- 1.4 วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว
- 1.5 ปัจจัยส่งเสริมที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว

ตอนที่ 2 กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ในบริบทสังคมไทย

- 2.1 การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว
- 2.2 แนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว
- 2.3 สรุปประเด็นสำคัญต่อกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ตอนที่ 3 บริบทสังคมไทย

- 3.1 ประวัติศาสตร์ ภาพลักษณ์ และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย
- 3.2 ทิศทางวัฒนธรรมสู่วัฒนธรรมการครองเรือนในบริบทสังคมไทย
- 3.3 สังคมที่เปลี่ยนแปลงกับวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในปัจจุบัน

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 งานวิจัยในประเทศ
- 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ตอนที่ 5 กรอบแนวคิดการวิจัย

ตอนที่ 1 ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ผู้วิจัยนำเสนอสาระในตอนที่ 1 เกี่ยวกับความรู้เบื้องต้น ทฤษฎี และแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความเป็นมา ความหมาย องค์ประกอบ ลักษณะ และปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว โดยจำแนกเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วน คือ 1.1) ความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัว 1.2) แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว 1.3) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 1.4) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 1.5) ปัจจัยส่งเสริมที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว

1.1 ความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัว

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาตนเองและสังคม ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน “ครอบครัว” เป็นคำนาม หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและหมายรวมถึงลูกด้วย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554) และ “ครอบครัว” หมายถึง ผู้ร่วมครัว คือ บุตรภรรยา สามี ภรรยา ญาติพี่น้อง และคนที่อยู่ร่วมกันในบ้านหนึ่ง (เปลื้อง ณ นคร, 2544) นอกจากนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 กำหนดนิยามคำว่า “บุคคลในครอบครัว” หมายถึง ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินฉันสามีภริยา โดยมีได้จดทะเบียนสมรส บุตรบุญธรรม รวมทั้งบุคคลใด ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

ความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นคำสำคัญที่ปรากฏในทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัวที่นักจิตวิทยา นักสังคมมนุษย์วิทยา และนักศึกษานำมาใช้เพื่อพัฒนาสถาบันครอบครัว ทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths Theory) เริ่มมีบทบาทในงานวิจัยครั้งแรกโดยเริ่มจากเป็นแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัว เมื่อ ค.ศ.1930 (พ.ศ.2473) ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา (Callan, 2014; Defrain J, 2007) และเริ่มมีบทบาทในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีใจความสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาครอบครัวคือ 1) ยกระดับคุณภาพชีวิต 2) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 3) พัฒนาบทบาทสตรีให้มีส่วนร่วมในครอบครัว ชุมชน และสังคม 4) ส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวเพื่อให้เกิดความสมดุลแก่การพัฒนาทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน

การให้ความหมายคำว่า ความเข้มแข็งของครอบครัว หรือ Family Strengths มีการนิยามแตกต่างกันไปตามบริบทและกาลเวลาที่ทำการศึกษาและการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศ สำหรับการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยขอแยกการนิยามความหมายและความสำคัญเป็น 2 ประเภท คือ 1) นิยามที่ใช้ในประเทศไทย และ 2) นิยามที่ใช้ในต่างประเทศ

1.1.1 นิยามที่ใช้ในประเทศไทย

ภาครัฐมีนโยบายให้ความสำคัญเกี่ยวกับครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรมตลอด 20 ปีที่ผ่านมา โดยเริ่มต้นบรรจุนโยบายเกี่ยวกับครอบครัวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ ฉบับที่ 7 เป็นต้นมาจนถึงฉบับที่ 12 (2560-2564) ในปัจจุบัน ทั้งนี้การนิยามเกี่ยวกับครอบครัวที่ดี อ่อน และเข้มแข็งมีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาในแต่ละฉบับ โดยสำนักนายกรัฐมนตรีและกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานหลักทางภาครัฐ ที่มีภารกิจหน้าที่สำคัญในการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ให้นิยามสำหรับครอบครัวที่ดีเพื่อเป็นคํากลางในการสื่อสารว่า “ครอบครัวที่พึงประสงค์” และมีการกำหนดคุณลักษณะครอบครัวที่พึงประสงค์โดยเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว เช่น ความรัก ความอบอุ่น ครอบครัวรู้จักบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ครอบครัวพึ่งพาตนเองได้ และสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีส่วนร่วมในครอบครัวและชุมชน มีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในปี พ.ศ. 2544 ได้มีศึกษาเพิ่มเติมการพิจารณาตัวชี้วัดครอบครัวที่พึงประสงค์ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้ได้ตัวชี้วัดมีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ 1) ครอบครัวสุขภาพดี 2) ความสัมพันธ์ครอบครัวดี 3) เศรษฐกิจของครอบครัว 4) จิตสำนึกทางสังคม และ 5) พฤติกรรมที่เป็นสาธารณะ

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547-2556 ให้ความหมายเกี่ยวกับครอบครัวที่ดีว่า สมาชิกในครอบครัวมีคุณธรรมและจริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ปฏิบัติหน้าที่ของตน และมีบทบาทสำคัญในการสร้างคน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ครอบครัวมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนและสังคมให้มีความสุขและมีคุณภาพ (สำนักกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2547) และต่อมา กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2559d) ใช้นิยามคำว่า “ครอบครัวเปี่ยมสุข” เป็นคำหลักสำคัญในการสื่อสารกับหน่วยงานอื่น ๆ โดยมีแนวคิดว่า ถ้าครอบครัวมีความรัก ความอบอุ่น และมีบรรยากาศที่เปี่ยมไปด้วยความสุข สังคมไทยก็จะมีสันติสุขและร่มเย็นมากยิ่งขึ้น

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560-2564 ให้นิยามคำว่า “ครอบครัวเข้มแข็ง” หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเองพร้อมที่จะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้างปรับตัวได้ในสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่สั่นคลอนกับปัญหาหรืออุปสรรค เมื่อเผชิญปัญหาสามารถร่วมกันแก้ไขจนคล่องไปได้ด้วยดี (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559a)

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ในส่วนยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและการเสริมสร้างศักยภาพคน เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทั้ง 6 ด้าน โดยมีเป้าหมายให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม ประชาชนทุกช่วงวัยมีคุณภาพชีวิตที่ดี ครอบครัวอยู่ดีมีสุข และให้คนไทยในอนาคตมีศักยภาพในการร่วมกันพัฒนาประเทศ มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงาม รู้คุณค่าความเป็นไทย มีความรับผิดชอบรักชาติ และสถาบันกษัตริย์ โดยมีหลักการให้ คนอยู่ดีมีสุข เมื่อครอบครัวอบอุ่นและเข้มแข็ง ชุมชนก็จะเข้มแข็ง และสังคมจะเข้มแข็ง ทั้งนี้มีเป้าหมายในแผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในการพัฒนาให้คนไทยมีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย ภูมิใจในชาติ มีจิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยสรุป คือ ให้คนไทยเป็นคนมีศักยภาพเป็นคนดี คนเก่ง มีสุขภาวะที่ดี ภายใน พ.ศ. 2580 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการกำกวมสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยมีเหตุผลและความจำเป็นในการกำกวมสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาครอบครัว และการคุ้มครองสวัสดิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและการพัฒนาสถาบันครอบครัว มีหมวดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาครอบครัว เช่น (1) ศูนย์ส่งเสริมและคุ้มครองครอบครัว ในหมวด 3 สรุปได้ว่า สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเป็นศูนย์ส่งเสริมและคุ้มครองครอบครัวในเขตพื้นที่จังหวัด และให้กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวเป็นศูนย์ส่งเสริมและคุ้มครองครอบครัวในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร (2) ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.) ในหมวด 4 สรุปได้ว่า ศพค.อาจยื่นขอให้หน่วยงานรัฐสนับสนุนในการดำเนินการเพื่อส่งเสริมและพัฒนาครอบครัว หรือการคุ้มครองสวัสดิภาพ (3) การส่งเสริมและพัฒนาครอบครัว ในหมวด 5 สรุปได้ว่า ให้มีความรู้และความเข้าใจ เช่น ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ความรู้เกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ความรู้และทักษะในการเลือกคู่ ความรู้ในสิทธิหน้าที่และความเป็นพลเมือง สิทธิและสวัสดิการ และแนวทางขอรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชน เป็นต้น (4) การคุ้มครองสวัสดิภาพ ในหมวด 6 สรุปได้ว่า เป็นการดำเนินการให้บุคคลในครอบครัวได้รับความปลอดภัย มีความสัมพันธ์ที่ดี และป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ผู้ใดพบเห็นหรือทราบว่าการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ให้แจ้งข้อมูลหรือข่าวสารกรณีดังกล่าวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ศูนย์ช่วยเหลือสังคม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือแจ้งต่อศูนย์ส่งเสริมและคุ้มครองครอบครัวโดยตรงเพื่อให้การคุ้มครองสวัสดิภาพ เป็นต้น

(จรรยาพร สุภาพ, 2552) นิยามคำว่า “ครอบครัวที่มีความสุขและความเข้มแข็ง” คือ ครอบครัวที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน เข้าใจห่วงใยกัน รักกัน มีการทำกิจกรรมในครอบครัวร่วมกัน อย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีปัญหาสมาชิกครอบครัวสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ ทำให้มีการปรับตัวไปในทิศทางส่งเสริมให้ครอบครัวมีความสุขและความเข้มแข็ง สมาชิกครอบครัวที่มีความสุขมักมองข้ามความบกพร่องของสมาชิกอื่นในครอบครัว ไม่จ้องจับผิดกัน มีความรู้สึกรักอยากช่วยเหลือกัน อยากทำให้ผู้อื่นพึงพอใจและมีความสุข และสิ่งสำคัญ คือ สมาชิกครอบครัวมีการกำหนดเป้าหมายในชีวิตร่วมกัน และอธิบายเพิ่มเติมความหมายของ “ครอบครัวพึงประสงค์” ว่าหมายถึง ครอบครัวที่มีความรักใคร่กลมเกลียว ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อกันในครอบครัว ประกอบอาชีพสุจริต มีความมั่นคงและพื้นฐานที่พึ่งพาตนเอง สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาต่อรุ่นเยาว์ได้ มีภาวะสุขภาพแข็งแรง สามารถจุนเจือสังคมและความเป็นประชาธิปไตย

สรุปได้ว่า การพัฒนาสถาบันครอบครัวในประเทศไทยอย่างเป็นทางการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมากกว่าสองทศวรรษ โดยผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 7 จนถึงฉบับที่ 12 ฉบับปัจจุบัน 2560-2564 โดยมีหน่วยงานกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาทรัพยากรและสังคมมนุษย์ เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบ และยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (2561-2580) ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ โดยมีหลักการให้ คนอยู่ดีมีสุข และเมื่อครอบครัวอบอุ่นและเข้มแข็ง ชุมชนก็จะเข้มแข็ง และสังคมจะเข้มแข็ง นอกจากนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 บัญญัติขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและการพัฒนาสถาบันครอบครัว โดยสรุป นิยามที่ใช้เป็นคำกลางเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง ครอบครัวที่มีความสุข มีความอบอุ่น รักใคร่กลมเกลียว มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีความสามารถในการช่วยกันแก้ปัญหาเผชิญวิกฤติพร้อมฟันฝ่าอุปสรรคร่วมกัน และเป็นครอบครัวที่พึ่งตนเองได้

1.1.2 นิยามที่ใช้ในต่างประเทศ

ในต่างประเทศ คำว่า Family strengths หรือ ความเข้มแข็งของครอบครัว ถูกจัดเป็นคำสากลที่ใช้เป็นแนวคิดเพื่อกำหนดนโยบายและหลักคิดในการนำไปพัฒนาแนวทางเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว โดยมีคำที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวที่ใช้กันในต่างประเทศมีความหลากหลาย ดังนี้ คือ

- 1) Family Strengths 2) Strong Families 3) Healthy Families 4) Strengths-based Perspective 5) Strengths-based Practice 6) Cross-cultural Families 7) International Family Strengths Network 8) Family Strengths Theory 9) Family Strengths Perspective และ 10) Strong Marriages (Defrain & Asay, 2007; DeFrain, 2012)

ความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths) มีที่มาจากการศึกษากรอบแนวคิดของความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths Framework) (Olson and DeFrain, 2006) ซึ่งเป็นคำสำคัญที่ถูกนิยามเพื่ออธิบายและศึกษาเกี่ยวกับความเป็นครอบครัวที่ดีในด้านเชิงบวกมากกว่าการศึกษาครอบครัวที่มีบทบาทเป็นเชิงลบ โดยภาพรวมของผลการศึกษาคือครอบครัวที่มีความเข้มแข็งจะสามารถแก้ปัญหาและรู้จักจัดการกับปัญหาให้ผ่านวิกฤติชีวิตไปได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถลดปัญหาที่อาจเกิดในอนาคตได้ด้วย

โดยสรุป นิยามต่างประเทศที่นำมาปรับใช้กับงานวิจัยในครั้งนี้ คือ Family Strengths ความเข้มแข็งของครอบครัว โดยสรุปเป็นคำกลางที่ครอบคลุมความเข้าใจที่หมายถึง ศักยภาพของครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง รู้วิธีแก้ปัญหาครอบครัวได้ด้วยวิธีในด้านเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ ทั้งนี้ จากการศึกษาเอกสารความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัวทั้งของไทยและต่างประเทศข้างต้น ผู้วิจัยสรุปความหมายของแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ว่า เป็นการศึกษาบทบาทครอบครัวในเชิงบวกเพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาครอบครัว ทั้งนี้ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งควรมีวิธีบริหารจัดการสถานการณ์ในครอบครัวเชิงบวกเพื่อหลีกเลี่ยงและลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งพร้อมฟันฝ่าแก้ปัญหาอุปสรรคร่วมกันได้ และสามารถสรุปความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัวได้คือ ศักยภาพของครอบครัวคุณภาพที่มีความสุข มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น มีความใกล้ชิด รักใคร่กลมเกลียว ช่วยเหลือกัน ห่วงใยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ในครอบครัว ประกอบอาชีพสุจริต มีความมั่นคงและมีพื้นฐานที่พึ่งตนเองได้ มีสุขภาพแข็งแรง และมีจิตสำนึกต่อสังคม เป็นต้น

1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว

1.2.1 แนวคิดและทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths)

กรอบแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths Framework) เริ่มต้นจากแนวคิดที่ต้องการศึกษาหาส่วนที่ถูกต้องในครอบครัว ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงบวกมากกว่าต้องการศึกษาหาสิ่งที่บกพร่องในครอบครัว โดยศึกษาจากสิ่งที่ครอบครัวประสบความสำเร็จ ไม่ใช่ศึกษาจากปัญหาครอบครัว คุณลักษณะของความเข้มแข็งของครอบครัวจึงถูกกำหนดให้เป็นองค์ประกอบเพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว (Olson & DeFrain, 2006)

แนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths) เริ่มต้นเมื่อเมื่อนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว (Strengths Perspective) ประมาณปี ค.ศ. 1930 (พ.ศ. 2473) โดยมีการศึกษา Woodhouse's study จากจำนวน 250 ครอบครัวที่ประสบความสำเร็จในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจและตลาดหุ้นของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1929 (The Great Depression) ซึ่งถือว่าเป็นการเริ่มต้นการพัฒนางานวิจัยตามแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (DeFrain & Asay, 2007)

และต่อมาในช่วงต้นทศวรรษของปี 1960 งานวิจัยของ Herbert Otto จุดประกายให้งานวิจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวมีทิศทางที่แน่ชัดมากขึ้น (Otto, 1962a, 1962b, 1963; และ 2015) และมีการกำหนดคุณลักษณะตามกรอบแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวไว้ 6 คุณลักษณะ ดังนี้คือ 1) มีพันธะสัญญาผูกพันกันเป็นครอบครัว (commitment to the family) 2) ใช้เวลาร่วมกันอย่างมีความสุข (spending enjoyable time together) 3) มีจิตวิญญาณที่ดี มีสำนึกดี (spiritual well-being) 4) มีหลักคิดและวิธีบริหารจัดการความเครียด ปัญหาและวิกฤติได้ (successful management of stress and crisis) 5) มีการสื่อสารในเชิงบวก (positive communication) 6) มีความรักความห่วงใยให้กันและกันในครอบครัว (showing appreciation and affection to each other) จากคุณลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 6 ประการนี้ นักวิจัยทั่วโลกได้นำไปใช้ในการศึกษากับครอบครัวทั่วโลกมากกว่า 21,000 ครอบครัว นอกจากนี้ แนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวของ Otto ยังถูกนำไปใช้ในสาขาต่าง ๆ เพื่อพัฒนาร่วมกับด้านอื่น ๆ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจครอบครัวให้เข้มแข็ง การพัฒนาให้ครอบครัวมีสาธารณสุขที่เข้มแข็ง เป็นต้น จึงทำให้แนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นที่ยอมรับและเกิดการพัฒนามาเป็นทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths Theory) ในปัจจุบัน (Asay & DeFrain, 2012; J. DeFrain & S. M. Asay, 2007; Olson and DeFrain, 2006; Stinnett, 1976; N. Stinnett & Sauer, 1977; Stinnett. & Birdsong., 2012; Stinnett. & DeFrain., 1986)

ในช่วงทศวรรษ 1970 คำว่า Family Strengths หรือ ความเข้มแข็งของครอบครัว เริ่มได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างแพร่หลาย เช่น งานวิจัยของ Nick Stinnett จาก Oklahoma State University ในปี 1974 และจาก University of Nebraska ในปี 1977 มีงานวิจัยเกี่ยวกับ Family strengths จาก Stinnett, DeFrain และเพื่อนนักวิจัยที่ร่วมกันเขียนงานบทความทางวิชาการและหนังสือมากมายที่ทำการศึกษาเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัวในมิติที่หลากหลายต่างกันไป ต่อมาในปี 1978 มีการจัด Family Strengths Conference ขึ้นครั้งแรก ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดงานวิชาการเป็นชุด 9 เล่ม ชื่อว่า Building Family Strengths Series และในช่วงปลายทศวรรษ 1990 มีการจัดตั้ง International Family Strengths Network (IFSN) ทำให้เกิดการขยายความร่วมมือระหว่างประเทศในการศึกษาเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths) ขึ้นกว่า 30 Conferences กระจายไปทุกทวีปทั่วโลก เช่น อเมริกาเหนือ ออสเตรเลีย เอเชีย แอฟริกา ยุโรป ตะวันออกกลาง เป็นต้น (Stinnett & Sauer, 1977; Stinnett & DeFrain, 1986; และ DeFrain & Asay, 2007b)

สำหรับประเทศไทย แนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2538- 2548) ทำให้เกิดการพัฒนาแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรมขึ้นในประเทศไทยในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) ในฉบับปัจจุบัน นอกจากนี้ ภาครัฐยังให้ความสำคัญโดยสนับสนุนให้มีระเบียบ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และพระราชบัญญัติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสถาบันครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม ดังเช่น 1) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมและประสานสถาบันครอบครัวแห่งชาติ พ.ศ.2551 2) นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560–2564 3) พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 4) ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 และ 5) พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 เป็นต้น

สรุปและอธิบายเบื้องต้นได้ว่า กรอบแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 6 ประการ ของ Herbert A. Otto ที่นักวิชาการสาขาต่าง ๆ นำแนวคิดมาใช้ในการวิจัยทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง โดยรูปแบบการนำไปใช้ในงานวิจัยมีความแตกต่างกันไปตามบริบทที่แนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องถูกนำไปประกอบใช้ร่วมกัน ทำให้เกิดรูปแบบของทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengths) ขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยนำทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัวและคุณลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อเป็นหลักการและจุดเริ่มต้นในการศึกษาในลำดับต่อไป

1.2.2 แนวคิดและทฤษฎีครอบครัว (Family Theory)

การศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวมีมาตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด โดย Anderson (1971a; และ 1971b) สรุปว่า ในสมัยก่อนยุคประวัติศาสตร์ ครอบครัวได้รับอิทธิพลจากการทำการเกษตรในภูมิภาคประเทศและสภาพแวดล้อมของการเมืองในการจัดระบบของครอบครัวในยุคนั้น ๆ ขณะที่ต่อมาในยุคกลางของยุโรป ครอบครัวได้รับอิทธิพลจากโบสถ์และลัทธิความเชื่อ ในปลายศตวรรษที่ 18 รูปแบบของครอบครัว มีรูปแบบที่เรียกว่า The modern family หมายถึง ครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีที่เป็นผู้หารายได้หลักของครอบครัว ภรรยาและลูก ซึ่งในตอนต้น ครอบครัวรูปแบบนี้เป็นที่รู้จักในชื่อ The democratic family คือผู้ชายออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนผู้หญิงทำงานบ้านและเลี้ยงลูก

ต่อมาในศตวรรษที่ 19 Georgas (2004) อธิบายว่า ทฤษฎีครอบครัว (Family Theory) ที่มีความสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นที่เป็นรากฐานแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมและครอบครัว เริ่มต้นจากทฤษฎีครอบครัว 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎี Social Darwinism เป็นการพัฒนามาจากแนวคิดจากกฎแห่งวิวัฒนาการและการคัดสรรโดยธรรมชาติ ของ ชาร์ลส ดาร์วิน ซึ่งต่อมานักสังคมวิทยามานุษยวิทยาชื่อ เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer 1820-1903) นำทฤษฎีนี้มาประยุกต์จนเป็นที่รู้จักในกฎธรรมชาติที่ว่า ผู้ที่รอดคือผู้ที่แข็งแรงที่สุด ‘survival is the fittest’ และทฤษฎี Marxist Theory ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต้องการแก้ไขปัญหาการกดขี่ในสังคมด้วยการเปลี่ยนแปลงกฎหมายโดยเน้นการแก้ไขปัญหาคือความเป็นอยู่และเศรษฐกิจของคนในสังคม ดังนั้นทฤษฎีทั้งสองนี้จึงเป็นฐานความคิดที่แตกต่าง

กัน โดยทฤษฎีที่เน้นทางด้านสังคมมนุษย์วิทยาจะทำการศึกษเกี่ยวกับทฤษฎีทางสังคมครอบครัวที่เน้นบทบาทหน้าที่และความเท่าเทียมกันในครอบครัว เช่น Functionalism และ System Theory

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 รูปแบบครอบครัวยังคงจัดเป็น The modern family แต่ถูกเรียกว่า The companionate family คือ ครอบครัวที่สามีและภรรยาตกลงที่จะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวด้วยความรัก หลังจากนั้น ประมาณปี ค.ศ. 1922 มีการก่อตั้งสถาบันครอบครัวขึ้น เรียกว่า The institution of marriage การศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวจึงมีทฤษฎีหลากหลายในสาขาต่าง ๆ ทั้ง มนุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยา และ วิทยาศาสตร์ ซึ่งทำให้การพัฒนามิติของครอบครัวมีความกว้างและลึกขึ้น Anderson (1971) สอดคล้องกับ Georgas (2004) เพิ่มเติมข้อมูลว่าทฤษฎีทางสังคมครอบครัวที่เน้นบทบาทหน้าที่และความเท่าเทียมกันในครอบครัวที่มีอิทธิพลสำคัญในกลางศตวรรษที่ 20 คือ แนวคิดของพาร์สัน (Parsons' structural-functional perspective) เป็นแนวคิดหนึ่งในทฤษฎีระบบ (System Theory) ซึ่งเน้นศึกษาโครงสร้างของครอบครัว พ่อแม่ลูกและเครือญาติ (Parents- child and kin) เป็นการศึกษาบทบาทหน้าที่ในครอบครัวเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัวทั้งด้านร่างกายและจิตใจ พาร์สันศึกษาการปรับตัวของครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ที่ได้รับผลกระทบเนื่องจากการแยกมาจากครอบครัวขยายด้วยปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนาในช่วงการปฏิวัติอุตสาหกรรม

ในปัจจุบัน แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัวมีรูปแบบการศึกษาเฉพาะกรณีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก (McCarthy & Edwards, 2015; McCarthy and, Edwards, & Rosalind, 2011) ซึ่งรวบรวมและนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัวในมิติต่าง ๆ ถึง 46 แนวคิดและทฤษฎีในหนังสือ Key concepts in Family Studies โดยผู้วิจัยยกตัวอย่างบางส่วนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษครั้งนี้ เช่น 1) แนวคิดทางเลือกของการเป็นครอบครัว (Family of choice) เป็นการตกลงอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งซึ่งปัจจุบันมีความหลากหลายมาก ต้องมีความรัก ความผูกพัน และจริยธรรมที่มีมิตรภาพให้กัน 2) แนวคิดครอบครัวเป็นชุดความคิด (Family as Discourse) กล่าวถึง Family as Discourse ว่า เป็นวาทกรรมหรือชุดความคิดที่มีลักษณะเป็นระบบและสืบทอดต่อเนื่องในครอบครัว โดยเชื่อว่า ครอบครัวเป็นพื้นฐานหลักสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน และ ครอบครัวเป็นที่ยึดเหนี่ยวในการเลือกทางเดินชีวิต 3) แนวคิดความเปลี่ยนแปลงในครอบครัว (Family change and continuity) เป็นความเปลี่ยนแปลงในครอบครัวที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดวงจรชีวิตของครอบครัว การเปลี่ยนแปลงในครอบครัวที่สามารถเกิดขึ้นได้มี 3 มุมมอง คือ 3.1) การเปลี่ยนแปลงในครอบครัวครั้งใหญ่ทำให้เกิดผลร้าย เช่น ครอบครัวแตกแยก-ประาะบาง-สูญเสีย-ไม่มั่นคง 3.2) การเปลี่ยนแปลงในครอบครัวครั้งใหญ่ทำให้เกิดผลดี เช่น มีกำลังใจต่อสู้ชีวิต มีความเห็นใจช่วยเหลือกัน เกิดความร่วมมือร่วมใจฝ่าฟันอุปสรรค 3.3) การเปลี่ยนแปลงยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกรณีนี้หากมองในมุมบวก การใช้สติปัญญาสู่ภาวะวิกฤติที่

เกิดการเปลี่ยนแปลง สิ่งร้ายแรงก็จะผ่านพ้นไปได้ ด้วยการนำอดีตมาช่วยเป็นตัวอย่างและเป็นประสบการณ์เพื่อแก้ไขปัญหาไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดแบบเดิมอีก 4) ทฤษฎีบทบาทและหน้าที่ (Role Theory) ซึ่ง McCarthy and Edwards อธิบายเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมการทำบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ชีวิต สถานะ ตำแหน่ง สภาวะทางอารมณ์ และความคาดหวังของครอบครัว รวมถึงพฤติกรรมการทำบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในครอบครัวมีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอีกด้วย

สรุปได้ว่า มิติและมุมมองของแนวคิดและทฤษฎีครอบครัว สะท้อนถึงองค์ประกอบคุณลักษณะ ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาครอบครัว คือ การตกลงอยู่ร่วมกันในครอบครัวมีรูปแบบหลากหลายจึงต้องอาศัยความรักความผูกพันที่มีต่อกันเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของครอบครัวไว้ และการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวต้องมีการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องทั้งด้านบวกและด้านลบ ต้องอาศัยความเข้าใจในความสูญเสียและการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งใช้ผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ เป็นประสบการณ์เรียนรู้เพื่อนำไปแก้ไขไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดแบบเดิมในอนาคต นอกจากนี้ โครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนในครอบครัว

1.2.3 ทฤษฎีระบบครอบครัว: Family Systems Theory

ทฤษฎีระบบครอบครัว (Family Systems Theory หรือ Family Systems Framework) เป็นทฤษฎีและแนวคิดที่นักวิจัยนิยมนำไปใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับครอบครัวในปัจจุบันมากที่สุดทฤษฎีหนึ่ง ทฤษฎีระบบครอบครัวนี้มีรากฐานมาจาก Ludwig von Bertalanffy นักชีววิทยา ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มคิดทฤษฎีระบบทั่วไป (General System Theory) มาก่อน โดยใช้พื้นฐานจากหลักวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีวิธีคิดง่าย ๆ ว่า เมื่อมีสิ่งใดเกิดขึ้นกับคนใดคนหนึ่งของสมาชิกในครอบครัว ทุกคนในครอบครัวจะได้รับผลกระทบไปด้วย อีกมุมหนึ่งของผลกระทบคือ เมื่อมีผลกระทบใดเกิดขึ้นกับครอบครัวหนึ่ง ชุมชนและสังคมที่ครอบครัวนั้นอาศัยอยู่ก็จะได้รับผลกระทบไปด้วย (Bertalanffy., 1969)

ทฤษฎีระบบครอบครัวของโบเวน (Bowen's Theory หรือ Bowen Family Systems Theory) เป็นชื่อของทฤษฎีที่พัฒนามาจาก General System Theory โดย Bowen Family Systems Theory ถูกคิดค้นโดย Dr. Murray Bowen (1913-1990) ซึ่งเป็นจิตแพทย์และนักวิจัยชาวอเมริกัน ต่อมา มีการจัดตั้ง The Bowen Center เป็น Family Center ภายใต้การจัดตั้งโดย Georgetown University, Washington, DC ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อ ค.ศ. 1975 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายงานวิจัยและการนำทฤษฎีนี้ไปใช้รักษาในโรงพยาบาลและรวมถึงถูกนำไปใช้กับงานวิจัยกับหน่วยงานครอบครัวในหลายภูมิภาคทั่วโลก (Bowen, 2004a)

การเริ่มต้นงานวิจัยในระยะแรกของ Bowen มาจากรากฐานของการศึกษางานทางจิตวิทยาของ Freud ต่อมา Bowen ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีรูปแบบของการบริหารความกังวลและมีเป้าหมายในการลดความเครียด (Anxiety) ในครอบครัว โดยเขามีความเชื่อว่า แนวคิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง ความเป็นตัวของตัวเอง เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง (Differentiation of self) โดยสามารถแยกอารมณ์ความรู้สึกของตนไม่ให้คล้อยตามอารมณ์ของคนในครอบครัว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการมีวุฒิภาวะของมนุษย์ มีความพร้อม และมีความสามารถในการคิดเป็น จะทำให้ตนเองสามารถควบคุมอารมณ์ และมีสติปัญญาทำให้เกิดความสมดุลกับความต้องการของสมาชิกในแต่ละบุคคลได้ โดย Bowen เชื่อว่า วิธีการที่ดีที่สุดที่ทำให้แต่ละคนมีคุณสมบัติแห่งวุฒิภาวะที่แข็งแกร่งได้นั้นต้องมาจากรากฐานของครอบครัว ดังนั้นการศึกษาตามแนวคิดของ Bowen's Theory จึงไม่ใช่การศึกษาการป่วยทางจิตแต่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวทั้งครอบครัวโดยไม่ศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง การใช้หลักระบบครอบครัวจึงให้ความสำคัญในการมององค์รวมของทั้งระบบครอบครัว เพื่อพิจารณาความแตกต่างของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว ซึ่งจะทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ที่แท้จริงตลอดชีวิตของแต่ละคนในครอบครัวนั้น โดย Bowen มีหลักองค์ประกอบ 8 ประการ ในการบริหารความกังวลและลดความเครียดในครอบครัว ดังนี้ คือ 1) สามเหลี่ยมความสัมพันธ์ หรือ ความสัมพันธ์สามเส้า (Triangles) 2) ความสามารถในการควบคุมตนเอง ความเป็นตัวของตัวเอง และการแยกตนเองจากครอบครัว (Differentiation of Self) 3) กระบวนการทางอารมณ์ในครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family Emotional Process) 4) กระบวนการโยนความผิดให้กันและกันของคนในครอบครัว (Family Projection Process) 5) กระบวนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือกระบวนการสืบทอดทางบรรพบุรุษ (Multigenerational Transmission Process) 6) การตัดขาดทางอารมณ์ (Emotional Cutoff) 7) ลำดับการเกิดของพี่น้องในครอบครัว (Sibling Position) และ 8) กระบวนการทางอารมณ์ต่อสังคม หรือ ภาวะถดถอยทางสังคม (Societal Emotional Process) (Bowen, 2004b; Brown, 1999; Kerr, 2000)

จากการทบทวนเอกสารข้างต้นซึ่งสอดคล้องกับ Kerr (2019) อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีระบบครอบครัวของโบเวน (Family System Theory) ว่า เป็นการมองโครงสร้างครอบครัวเป็น ‘ระบบ’ ที่มีหน้าที่และกลไกเป็น ‘หน่วยของอารมณ์’ ความเชื่อมั่นในตนเองและการมีความสามารถในการควบคุมตัวเองเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการระบบความคิด (Systems Thinking) เนื่องจากเหตุและผลของความคิด ไม่ปฏิสัมพันธ์ในทางเดียว หรือ เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับระบบความคิดและอารมณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เช่น การแสดงอารมณ์หรือการแสดงพฤติกรรมของสามีภรรยาที่มีต่อกัน ย่อมก่อให้เกิดการตอบสนองกลับอย่างใดอย่างหนึ่งจากอีกฝ่ายเสมอ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถจัดระบบความคิดและอารมณ์ได้และยอมปรับเปลี่ยน ปฏิกริยาของอีกฝ่ายก็จะเปลี่ยนตาม เป็นต้น (Kerr, 2014) อธิบาย การพัฒนาของทฤษฎีระบบของโบเวน จากปี 1990 (ปีที่ Bowen

เสียชีวิต) จนถึงปัจจุบัน โดยสรุปพัฒนาการของทฤษฎีเป็น 5 ส่วน ดังนี้ 1) ความเครียด ความกังวล (Chronic anxiety) ที่เกิดขึ้นในครอบครัวมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจและมีผลต่อครอบครัว โดยเชื่อว่า ความเชื่อมโยงของร่างกายและจิตใจมีความสัมพันธ์กัน และเมื่อความเครียดเกิดขึ้นจะทำให้ร่างกายบางส่วนเสียหายได้ 2) การเพิ่มระดับความมั่นคงทางอารมณ์และเพิ่มความมั่นใจในตนเอง สามารถช่วยให้การจัดการระบบความคิดและการบริหารจัดการอารมณ์เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งเป็นการยืนยันหลักการของ Bowen เรื่องความสามารถในการควบคุมตัวเองได้และการเป็นตัวของตัวเอง (Differentiation of Self) ไปสู่นักจิตวิทยา 3) กระบวนการทางอารมณ์ต่อสังคม (Societal Emotional Process) การเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมของโลกส่งผลกระทบโดยตรงกับกระบวนการจัดการทางอารมณ์ในครอบครัว (ซึ่งในช่วงระยะแรกที่ Bowen เสนอกระบวนการนี้ ยังมีนักวิชาการไม่เข้าใจและไม่เห็นด้วยกับกระบวนการนี้) 4) ความสามารถในการควบคุมตัวเองได้และการเป็นตัวของตัวเอง (Differentiation of Self) มีการพัฒนาในมุมมองที่กว้างและลึกขึ้น คือ ชีววิทยาสังคม (Sociobiology) ซึ่งหมายถึงการเชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้นในพฤติกรรมด้วยชีววิทยา 5) การรักษาโดยใช้หลักการบำบัดความเครียด (Chronic anxiety) ของ Bowen ถูกพัฒนาให้เชื่อมโยงอาการเครียดที่ส่งผลกับสุขภาพ และอาการหรือโรคที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น ๆ ด้วย เช่น รักษาอาการกังวล ผู้ป่วยที่มีการอักเสบเรื้อรังด้วยการรักษาทางการแพทย์เพื่อผลการรักษาที่ดีขึ้น แนวคิดใหม่นี้ (Kerr, 2014, 2019) เชื่อว่า (the unidisease concept) เป็นแนวคิดการมองอาการของโรคด้วยการดูองค์รวมให้เป็นหนึ่งเดียวโดยใช้องค์ความรู้ด้านจิตวิทยาและการแพทย์ปกติร่วมกัน และเชื่อว่า ความกังวลไม่ใช่สาเหตุของโรค แต่ความกังวลหรือความเครียดสามารถส่งผลให้เกิดอาการของร่างกายที่รุนแรงขึ้น

เพ็ญญา กลินภาตล (2555a) ได้นำแนวคิดทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen มาใช้ประยุกต์สู่การปฏิบัติ โดยเรียกว่าแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่น ซึ่งเชื่อมโยงกระบวนการทางด้านอารมณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายผ่านรุ่นต่าง ๆ โดยผ่านสัมพันธ์ภาพที่เชื่อมโยง 8 ประเด็นที่กล่าวข้างต้น สรุปโดยรวมของทฤษฎีนี้ คือ ข้อดีของการที่คนสามารถแยกตนเองจากการถูกครอบงำจากครอบครัว (well-differentiated) จะทำให้เกิดความสมดุลระหว่างความคิดและความรู้สึก และสามารถคงเป้าหมายของตนเองไว้ได้ในขณะที่มีความยืดหยุ่นในตัวเอง ปรับตัวได้ และเป็นอิสระจากแรงกดดันในครอบครัว ส่วนคนที่ไม่สามารถแยกอารมณ์ออกจากความรู้สึกได้ ก็จะถูกชักจูงง่าย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม ระดับของความสามารถในการแยกตนเองของคน สามารถสังเกตได้ดีเมื่อคน ๆ นั้นตกอยู่ภายใต้สถานะกดดัน

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen เป็นแนวคิดที่ถูกนำไปใช้สู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นการศึกษาทั้งระบบของครอบครัวเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาครอบครัวในเชิงบวก โดยอาศัยการแก้ปัญหาด้วยการบริหารความเครียดที่เกิดขึ้นในครอบครัว ผ่านความเข้าใจและ

การเรียนรู้จากองค์ประกอบ 8 ประการของ Bowen's Theory แล้วนำไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อส่งผลให้ความเครียดและความกังวลที่เกิดขึ้นในครอบครัวลดลง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen มาปรับใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในการวิจัยครั้งนี้

1.3 ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว

ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีและแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวของ Herbert Otto (Otto, 1962a ; Otto, 1963; และ Otto, 2015) ซึ่งกำหนดคุณลักษณะตามกรอบแนวคิดของความเข้มแข็งของครอบครัวไว้ 6 คุณลักษณะ ดังนี้คือ 1) มีพันธะสัญญาผูกพันกันเป็นครอบครัว (commitment to the family) 2) ใช้เวลาร่วมกันอย่างมีความสุข (spending enjoyable time together) 3) มีจิตวิญญาณที่ดี มีสำนึกดี (spiritual well-being) 4) มีหลักคิดและวิธีบริหารจัดการความเครียด ปัญหาและวิกฤติได้ (successful management of stress and crisis) 5) มีการสื่อสารในเชิงบวก (positive communication) 6) มีความรักความห่วงใยให้กันและกันในครอบครัว (showing appreciation and affection to each other) (Stinnett & Sauer, 1977; Stinnett & DeFrain, 1986; DeFrain & Asay, 2007b และ Asay & DeFrain, 2012)

DeFrain & Asay (2007) เขียนในบทความเรื่อง Strong Families around the world: An Introduction to Family Strengths perspective โดยสรุปลักษณะครอบครัวเข้มแข็ง (Characteristics of strong family) ไว้สอดคล้องกับลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของ Otto ดังนี้ 1) ชื่นชมยินดี และมีความรู้สึกดีต่อกัน (Appreciation and affection) 2) มีพันธะสัญญาผูกพันกันในครอบครัว ยึดมั่นคำสัญญา รักษาคำพูด (Commitment) 3) สื่อสารด้านบวก (Positive communication) 4) ใช้เวลาคุณภาพร่วมกัน (Enjoyable Time together) 5) มีจิตวิญญาณที่ดี มีสำนึกดี มีคตินิยมของครอบครัวที่ดี (Spiritual well-being) 6) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต (The ability to manage stress and crisis effectively)

นอกจากนี้ Kathleen Gilbert (2011) จาก Indiana University สรุปคุณลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัวที่มีคุณลักษณะ 3 ประการต่อไปนี้ในระดับที่สูงจะเป็นครอบครัวที่มีความเข้มแข็งและมีสุขภาวะทางกายและใจที่ดี โดยคุณลักษณะดังกล่าวคือ 1) ความเชื่อใจและไว้วางใจ (Trust) 2) ยึดมั่นคำสัญญาและรักษาคำพูด (Commitment) 3) เคารพซึ่งกันและกัน (Respect for one another) Gilbert เพิ่มเติมว่า คุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จะนำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว รวมถึง พฤติกรรม ทศนคติ ความเชื่อ เกี่ยวกับครอบครัวในทางที่ดีขึ้น โดยพบว่าครอบครัวที่มีสุขภาวะทางกายใจที่ดีจะมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) มีความเชื่อใจและไว้วางใจกัน (Trust)
- (2) มีพันธะสัญญาผูกพันกันในครอบครัว ยึดมั่นคำสัญญาและรักษาคำพูด(Commitment)
- (3) มีความเคารพซึ่งกันและกัน (Respect for one another)
- (4) พร้อมที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Affirmation and support for each other)
- (5) มีความรู้สึกเป็นสมาชิกในครอบครัว (A clear sense of membership in the family)
- (6) รับรู้ เข้าใจและเคารพกฎ กติกาของครอบครัว แต่มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม (A clear understanding of rules, but flexibility in implementing them)
- (7) ให้คุณค่ากับสาธารณประโยชน์และชุมชน (Valuing of service to the community)
- (8) มีความเชื่อมโยงและสำนึกที่ดีกับชุมชนและหมู่ญาติครอบครัวขยาย (A boarder sense of connection to the large community and to the extended family)
- (9) มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ญาติ เพื่อน คนในชุมชน (Connection extends beyond the immediate family to other relatives and friends in the community)
- (10) อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข (Playfulness with one another)
- (11) เป็นคนอารมณ์ดี ไม่หงุดหงิดง่าย (A sense of humor-affecting, not hurtful)
- (12) ใช้การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective communication)
- (13) มองด้านบวก มีทัศนคติบวก (An overall positive outlook)
- (14) มีความเชื่อทางศาสนา และมีคตินิยมความเชื่ออื่นเหมือน ๆ กัน (A shared core of religious/ spiritual/ values/ beliefs)
- (15) มีประเพณีและพิธีกรรมในครอบครัวเป็นจุดเชื่อมโยงที่ดี (Family rituals-especially critical are rituals of connection)
- (16) มีพฤติกรรมที่รู้ถูกรู้ผิด-รู้ผิดชอบชั่วดี (Behavior that indicates knowing right from wrong along with efforts to do right and avoid wrong)
- (17) มีความสามารถแก้ไขวิกฤติให้ผ่านไปด้วยกัน (An ability to come together to cope effectively with a crisis)
- (18) ไม่มีปัญหายาเสพติด เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และการทำร้ายร่างกายจากการเสพติดเข้ามาเกี่ยวข้อง (An absence of drugs / or alcohol abuse and/ or overuse -a cause of stress/ dysfunction in the family)
- (19) ยอมรับความช่วยเหลือจากภายนอกหากประเมินว่าปัญหาที่เกิดขึ้นใหญ่เกินกว่าที่จะสามารถแก้ไขกันลำพังในครอบครัว (A willingness to recognize that they may have problems that are bigger than they can handle and are willing to seek outside help)

สรุปได้ว่า ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ของ Otto สรุปโดย Defrain & Assay (2007) และของ Gilbert (2011) มีความสอดคล้องกัน โดยผู้วิจัยนำลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวที่สอดคล้องกันนี้ไปศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2559b) ที่จะกล่าวต่อไป เพื่อสังเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว และนำไปใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ต่อไป

ระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2559b) เป็นระบบของหน่วยงานภาครัฐที่สำรวจและประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว กำหนดคุณลักษณะครอบครัวเข้มแข็งโดยใช้ตัวชี้วัด 5 ด้าน ดังนี้ คือ

1) ด้านสัมพันธภาพ

- (1.1) สมาชิกในครอบครัวแสดงออกถึงความรักและเอาใจใส่ระหว่างกัน
 - มีการแสดงออกที่สื่อถึงความรัก
 - มีการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานบ้าน
 - มีการทำกิจวัตรประจำวันร่วมกัน
- (1.2) สมาชิกในครอบครัวยอมรับและเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
 - มีการพูดคุย
 - สามารถยอมรับความคิดเห็น
 - เคารพการเป็นส่วนตัว
- (1.3) สมาชิกในครอบครัวสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ
 - การพูดจาต่อกันด้วยดี
 - มีโอกาสทวงติง
 - มีการแสดงความชื่นชม
 - ต่างดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน
 - เมื่อประสบปัญหาสามารถหาทางออกได้
 - เชื่อใจหรือไว้วางใจ
- (1.4) สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมแก้ไขข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล ไม่ใช้ความรุนแรง
 - ช่วยกันตัดสินใจ
 - ร่วมกันแก้ปัญหา
 - ไม่มีการทำร้ายร่างกาย

2) ด้านทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

- ครอบครัวทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัวต่อสมาชิก (การปฏิบัติตนต่อสมาชิก)
- สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตนอย่างเหมาะสม

- ดูแลใส่ใจสมาชิกทุกคนในครอบครัว
- มีการใช้คุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต เช่น ความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น
- มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสมาชิกในครอบครัว

3) ด้านการพึ่งตนเอง

(3.1) การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ

- มีสมาชิกที่สามารถหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวได้
- มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย
- มีการออมในรูปแบบต่าง ๆ
- มีบ้านอยู่อาศัยเป็นของตนเอง

(3.2) การพึ่งตนเองด้านสุขภาพ

- มีสิทธิได้รับประกันสุขภาพ
- สามารถดูแลสุขภาพกายและใจเบื้องต้นของสมาชิกในครอบครัว
- มีความรู้และเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ
- สามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยง เช่น ยาเสพติด เพศสัมพันธ์ เป็นต้น
- สามารถดูแลสุขภาพสมาชิกในครอบครัวที่เจ็บป่วยได้

(3.3) การพึ่งตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้

- มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างครอบครัวและชุมชน
- นำข้อมูลข่าวสารไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนและสมาชิกใน

ครอบครัว

- ได้รับทราบและเรียนรู้เรื่องสำคัญเกี่ยวกับครอบครัว

4) ด้านทุนทางสังคม

- มีทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัวในการสร้างบรรยากาศความเป็นครอบครัว
- มีความสัมพันธ์ที่ดี
- มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเครือญาติ
- มีความรู้สึกปลอดภัยในครอบครัว
- สมาชิกในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มในสังคม เช่น อสม. อส. เป็นต้น

5) ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก

- การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก
- มีการเตรียมพร้อมในการรองรับภาวะยากลำบากต่าง ๆ
- ร่วมมือกันแก้ปัญหาเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ
- สามารถปรับตัวและฟื้นตัวเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ

- เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาสังคม เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การตั้งครุฑในวัยเรียน เป็นต้น

- เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันภัยพิบัติต่าง ๆ

การเสริมศักยภาพของตนเองเป็นส่วนสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิต เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2559) อธิบายลักษณะชีวิต (Life Characteristics) 20 ประการในการเสริมศักยภาพและคุณภาพชีวิต ซึ่งประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ ความซื่อสัตย์ รักษาคำพูด มีวินัย เอาใจจริงเอาใจ อุดหนุนพากเพียร กระทำดีเลิศทุกเวลา ไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ มุ่งมั่นขยันพากเพียร รู้จักบังคับตน ซื่อตรงและเที่ยงธรรม รับผิดชอบ มีคำพูดและความคิดแง่บวก มีความยุติธรรม กล้าหาญ เสียสละ เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความรอบคอบ และถ่อมใจ และ อธิบายเพิ่ม เกี่ยวกับการคิด 10 มิติ ไว้ดังนี้ คือ 1) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) 2) การคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) 3) การคิดเชิงสังเคราะห์ (Synthesis-Type Thinking) 4) การคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Thinking) 5) การคิดเชิงนิรนัย (Conceptual Thinking) 6) การคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) 7) การคิดเชิงประยุกต์ (Applicative Thinking) 8) การคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Thinking) 9) การคิดเชิงบูรณาการ (Integrative Thinking) และ 10) การคิดเชิงอนาคต (Futuristic Thinking) ทำให้เห็นว่า การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างลักษณะครอบครัวเข้มแข็งได้

นิมิตศุรา แว และ วิยะดา รัตนสุวรรณ (2548) สังเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะและองค์ประกอบของครอบครัวไว้ 3 ประเภท คือ 1) มีลักษณะความเป็นพลวัต (Dynamic) คือ มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว และพัฒนารายละเอียดของครอบครัวแตกต่างกันไปในแต่ละครอบครัว 2) มีลักษณะความเป็นระบบ (System) คือ ประกอบด้วยหลายระบบย่อยเริ่มจากบุคคลไปจนถึงชุมชน ซึ่งมีผลกระทบตามความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว 3) เป็นแหล่งรวมบุคลิกภาพที่มีการปฏิสัมพันธ์ (Interacting Personality) คือการมีปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวทำให้เกิดบุคลิกภาพเฉพาะ

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2550) กล่าวว่า ครอบครัวคุณภาพไม่ใช่ครอบครัวที่มีแต่สุขเท่านั้น สมาชิกในครอบครัวคุณภาพต้องสามารถร่วมกันเผชิญวิกฤติ ให้การสนับสนุนกันในทุกยามทุกข์ และช่วยกันฟันฝ่าอุปสรรคไปด้วยกัน สอดคล้องกับ หนังสือ เรื่อง “วิธีเปลี่ยนแปลงตนเองและไม่ยอมแพ้อุปสรรค” (นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2554) ซึ่งเป็นหนังสือสำหรับครอบครัวและผู้ต้องการแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อเพิ่มพลังและกำลังใจให้เข้มแข็งมากขึ้น โดยเพิ่มเติมว่า การมองชีวิตในด้านบวก ลดลักษณะของทัศนคติและความคิดที่สร้างทุกข์ให้กับชีวิต มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีชีวิตอย่างเรียบง่ายและพอเพียง มีสติ สร้างข้อผูกพันทางใจ สร้างความมั่นใจเพื่อเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและปรับปรุงตัวเอง

โดยสรุป คือ ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของ Otto ที่ได้ศึกษาและสรุปไว้ 6 ประการ ต่อมานักวิจัยหลายคนนำมาทำการศึกษาต่อ เช่น DeFrain & Asay และ Gilbert นำแนวคิดของ

Otto มาศึกษาต่อและสรุปลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวสอดคล้องกันกับ Otto สำหรับประเทศไทย ระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวได้สรุปลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวไว้มีความสอดคล้องกับ Otto และ Gilbert ซึ่งผู้วิจัยนำข้อมูลข้างต้นมาสังเคราะห์และนำไปใช้เป็นหลักเกณฑ์ร่วมกันในการวิจัยครั้งนี้ โดยสรุปว่า ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งมีการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ และสถานะของครอบครัวที่แสดงคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้ คือ 1) มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว 2) รับผิดชอบทำหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว 3) มีพันธสัญญาผูกพันในครอบครัว ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อใจ และมีคตินิยมความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน 4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว 5) มีทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัว 6) มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ 7) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก มีภูมิคุ้มกันในการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และมีวิจรรณญาณในการปฏิเสธสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ ทั้งนี้ครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง จะมีความผูกพันในครอบครัว พร้อมปรับตัวเข้าหากัน รับผิดชอบหน้าที่และปฏิบัติหน้าที่ต่อกันด้วยความรักใคร่กลมเกลียวเอื้ออาทรกัน เป็นครอบครัวที่ประกอบอาชีพสุจริตและพึ่งตนเองได้ และยึดมั่นสิ่งดีงามของครอบครัว ดังจะเห็นได้จากตารางสังเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ตามตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2. 1 สังเคราะห์ความสอดคล้องของลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว

ความเข้มแข็งของครอบครัวของOtto	ความเข้มแข็งของครอบครัวของ Gilbert	ระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง	สังเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว
1.ชื่นชมยินดี และมีความรู้สึกดีต่อกัน -ดูแล ห่วงใยกันและกัน -มีความสัมพันธ์ เป็นมิตรที่ดีต่อกัน -ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน -อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข -มีอารมณ์ดี ไม่หงุดหงิดง่าย	1.เคารพซึ่งกันและกัน -รับรู้ เข้าใจและเคารพกฎ กติกาของครอบครัว แต่มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม -พร้อมที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน -มีความรู้สึกเป็นสมาชิกในครอบครัว -เป็นคนอารมณ์ดี ไม่หงุดหงิดง่าย	1.ด้านสัมพันธภาพ - แสดงออกถึงความรักและเอาใจใส่ระหว่างกัน -ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานบ้าน - มีกิจวัตรประจำวันร่วมกัน - ยอมรับและเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน - เคารพการเป็นส่วนตัว	1.มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว - แสดงออกถึงความรักและเอาใจใส่ระหว่างกัน ให้ความเคารพความเป็นส่วนตัวและเคารพซึ่งกันและกัน -ดูแล ห่วงใยกันและกัน และเป็นมิตรที่ดีต่อกัน พร้อมที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน -ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานบ้าน - มีความรู้สึกเป็นสมาชิกในครอบครัว อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข -ใช้เวลาคุณภาพร่วมกัน มีสิ่งที่ดีผ่านช่วงเวลาดี ๆ ร่วมกัน แบ่งปันเวลาสนุกสนานร่วมกัน -รับรู้ เข้าใจและเคารพกฎ กติกาของครอบครัว แต่มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม -พร้อมที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน -มีความรู้สึกเป็นสมาชิกในครอบครัว

ตารางที่ 2.1 สักระยะความสอดคล้องของลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว (ต่อ)

ความเข้มแข็งของ ครอบครัวของ Otto	ความเข้มแข็งของครอบครัว ของ Gilbert	ร ะ บ บ มาตรฐาน ครอบครัวเข้มแข็ง	สังเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของ ครอบครัว
	1 เคารพซึ่งกันและกัน -รับรู้ เข้าใจและเคารพกฎ กติกา ของครอบครัว แต่มีความยืดหยุ่นใน การปฏิบัติอย่างเหมาะสม -พร้อมที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน -มี ความ รู้ สึก เป็น ส มา ชิก ใน ครอบครัว	1.ด้านสัมพันธภาพ – -ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระ งานบ้าน 2.ด้านทำบทบาทหน้าที่ ของครอบครัว -สามารถทำหน้าที่อย่าง เหมาะสม -ใช้คุณธรรมในการดำเนิน ชีวิต - มีความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร	2. รับผิดชอบทำหน้าที่ตามบทบาทของตนใน ครอบครัว -ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานบ้าน -สามารถทำหน้าที่อย่างเหมาะสม -ใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต - มีความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร -รับรู้ เข้าใจและเคารพกฎ กติกาของครอบครัว แต่ มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติอย่างเหมาะสม -พร้อมที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน -มีความรู้สึกเป็นสมาชิกในครอบครัว
2.มีพันธสัญญา ผูกพันในครอบครัว ยึดมั่นคำสัญญา รักษา คำพูด -ไว้ใจและเชื่อมั่น -ซื่อสัตย์ -ความน่าเชื่อถือ -จริงใจ -มีน้ำใจและแบ่งปัน	2) มีพันธสัญญาผูกพันใน ครอบครัว ยึดมั่นคำสัญญาและ รักษาคำพูด / เชื่อใจและไว้ใจกัน		3. มีพันธสัญญาผูกพันในครอบครัว ยึดมั่นคำ สัญญา มีความเชื่อใจ และมีคตินิยมความเชื่อ ของครอบครัวร่วมกัน -มีความเชื่อใจ ไว้ใจและเชื่อมั่นต่อกัน -มีความซื่อสัตย์ รักษาคำพูด และยึดมั่นในคำสัญญา มีความน่าเชื่อถือ -มีความจริงใจ มีน้ำใจ แบ่งปัน อดทน -มีมนุษยธรรม -มีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อในครอบครัวเป็นจุด เชื่อมโยงที่ดี (อดทน เที่ยงธรรม รับผิดชอบ เสียสละ ฯลฯ)
3.สื่อสารด้านบวก -แบ่งปันและปรึกษา เรื่องทุกข์และสุขซึ่งกัน และกัน ให้กำลังใจ ชื่น ชมกัน - หลีกเลี่ยงการโยน ความผิดให้กัน -ประนีประนอม อะลุ่มอล่วย -ยอมรับและเข้าใจใน ความคิดที่ต่างกัน	3) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ / มองด้านบวก มีทัศนคติบวก -มีพฤติกรรมที่รู้กฎรู้ผิด -รู้ผิดชอบชั่วดี	1.ด้านสัมพันธภาพ / สื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ -การพูดจาต่อกันด้วยดี -มีโอกาสดัง มีส่วนร่วม แก้ข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล ไม่ใช้ความรุนแรงช่วยกัน ตัดสินใจ	4.มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว - มีทัศนคติต่อกันด้านบวก มีการพูดจาต่อกันด้วยดี มีการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างกัน -แบ่งปันและปรึกษาเรื่องทุกข์และสุขระหว่างกัน ให้ กำลังใจชื่นชมกัน - หลีกเลี่ยงการโยนความผิดให้กัน -มีโอกาสดัง มีส่วนร่วมแก้ข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล ไม่ใช้ความรุนแรงช่วยกันตัดสินใจ -ประนีประนอม อะลุ่มอล่วย ยอมรับและเข้าใจใน ความคิดที่ต่างกัน -มีพฤติกรรมที่รู้กฎรู้ผิด รู้ผิดชอบ ชั่วดี

ตารางที่ 2.1 สัณเคราะห์ความสอดคล้องของลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว (ต่อ)

ความเข้มแข็งของ ครอบครัวของOtto	ความเข้มแข็งของครอบครัว ของ Gilbert	ระบบมาตรฐานครอบครัว เข้มแข็ง	สังเคราะห์ลักษณะความ เข้มแข็งของครอบครัว
<p><u>4.ใช้เวลาคุณภาพร่วมกัน อย่างมีความสุข</u></p> <p>-ใช้เวลาคุณภาพร่วมกัน -มี สิ่งที่ดีผ่านช่วงเวลาดี ๆ ร่วมกัน มีกันและกัน - แบ่งปันเวลาสนุกสนาน ร่วมกัน</p>	<p><u>4) อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข</u></p> <p>-ให้คุณค่ากับสาธารณประโยชน์ และชุมชน</p> <p>-มีความเชื่อมโยงและสำนึกที่ดี กับชุมชนและหมู่ญาติครอบครัว ขยาย</p> <p>-มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ญาติ เพื่อน คนในชุมชน</p>	<p><u>3.ด้านทุนทางสังคม</u> -มีทุนทาง สังคมของแต่ละครอบครัวในการ สร้างบรรยากาศความเป็น ครอบครัว</p> <p>-มีความสัมพันธ์ที่ดี มีการ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่าง เครือญาติ</p> <p>-มีความรู้สึกปลอดภัยใน ครอบครัว</p> <p>-มีกิจกรรมจิตอาสา</p>	<p><u>5. มีทุนทางสังคมของแต่ละ ครอบครัว</u></p> <p>-มีทุนทางสังคมของแต่ละ ครอบครัวในการสร้าง บรรยากาศความเป็น ครอบครัว</p> <p>-มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระหว่างเครือญาติ</p> <p>-มีความรู้สึกปลอดภัยใน ครอบครัว</p> <p>-มีความเชื่อมโยงและสำนึกที่ ดีกับชุมชนและหมู่ญาติ ครอบครัวขยาย</p> <p>-มีความสัมพันธ์ที่ดีใน ครอบครัว ญาติ เพื่อน คนใน ชุมชน</p> <p>-มีสำนึกที่ดีกับชุมชน และมี กิจกรรมจิตอาสา</p> <p>-ให้คุณค่ากับ สาธารณประโยชน์และชุมชน</p>
<p><u>5.มีคตินิยมของครอบครัวที่ ดี</u></p> <p>-มีความหวัง</p> <p>-มีความซื่อสัตย์</p> <p>-รักห่วงใย</p> <p>-ร่วมทุกข์ร่วมสุข</p> <p>-มีมนุษยธรรม</p>	<p><u>5.มีความเชื่อกติธรรมเหมือน ๆ กัน</u></p> <p>-ประเพณีและ พิธีกรรมในครอบครัวเป็นจุด เชื่อมโยงที่ดี</p>	<p><u>4.ด้านการพึ่งตนเอง:</u></p> <p>-ด้านเศรษฐกิจ มีรายได้ มีการ ออม มีบ้าน</p> <p>-ด้านสุขภาพ ดูแลสุขภาพกาย และใจเบื้องต้น มีความรู้และ เข้าถึงบริการ</p> <p>-ด้านสุขภาพ หลีกเลี่ยง พฤติกรรมเสี่ยง สามารถดูแล สมาชิกในครอบครัวที่เจ็บป่วยได้</p> <p>- ด้านข้อมูลข่าวสารและการ เรียนรู้ สามารถนำไปใช้ ประโยชน์ในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน</p>	<p><u>6. มีความสามารถในการ พึ่งตนเองได้</u></p> <p>-พึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ มี รายได้ มีการออม ไม่มีหนี้สิน ที่ไม่สามารถชำระได้</p> <p>มีบ้าน</p> <p>-พึ่งตนเองด้านสุขภาพ สามารถดูแลสุขภาพกายและ ใจเบื้องต้นมีความรู้และเข้าถึง บริการด้านสุขภาพหลีกเลี่ยง พฤติกรรมเสี่ยง สามารถดูแล สมาชิกในครอบครัวที่ เจ็บป่วยได้</p> <p>-พึ่งตนเองด้านข้อมูลข่าวสาร และการเรียนรู้ และนำไปใช้ ประโยชน์ในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน</p>

ตารางที่ 2.1 สัณเคราะห์ความสอดคล้องของลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว (ต่อ)

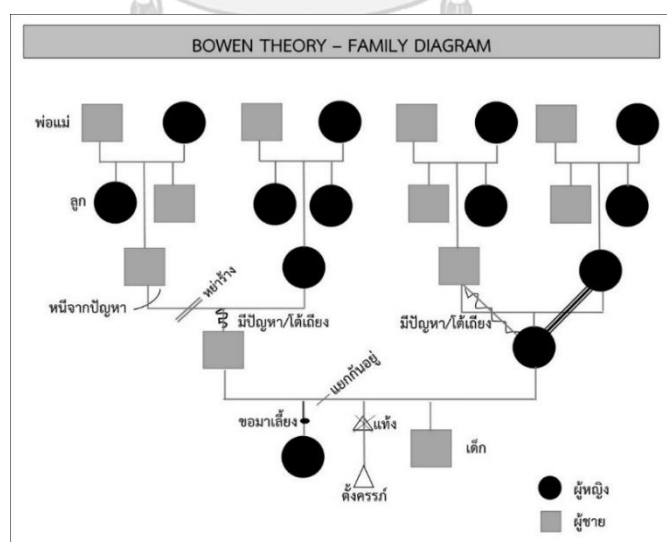
ความเข้มแข็งของ ครอบครัวของOtto	ความเข้มแข็งของ ครอบครัวของ Gilbert	ระบบมาตรฐาน ครอบครัวเข้มแข็ง	สังเคราะห์ลักษณะ ความเข้มแข็งของ ครอบครัว
<p>6.มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต:</p> <p>The ability to manage stress and crisis effectively</p> <p>-สามารถปรับตัวใช้วิกฤติและความยากลำบากเป็นบทเรียนและโอกาส</p> <p>-พร้อมผ่านวิกฤติชีวิตร่วมกัน</p> <p>-เปิดใจรับการเปลี่ยนแปลง มีความยืดหยุ่นไม่ยึดติด</p>	<p>6.มีความสามารถแก้ไขวิกฤติให้ผ่านไปด้วยกัน</p> <p>-ไม่มีปัญหาเสียดสี แอลกอฮอล์ และการทำร้ายร่างกายมาเกี่ยวข้อง</p> <p>-ยอมรับความช่วยเหลือจากภายนอกหากประเมินว่าปัญหาที่เกิดขึ้นใหญ่เกินกว่าที่จะสามารถแก้ไขกันลำพังในครอบครัว</p>	<p>5.ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก</p> <p>-เตรียมพร้อมและปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง</p>	<p>7.มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก</p> <p>-เตรียมพร้อมและปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง</p> <p>-สามารถปรับตัวใช้วิกฤติและความยากลำบากเป็นบทเรียนและโอกาส</p> <p>-พร้อมผ่านวิกฤติชีวิตร่วมกัน</p> <p>-เปิดใจรับการเปลี่ยนแปลง</p> <p>-มีความยืดหยุ่นไม่ยึดติด</p> <p>-ไม่มีปัญหาเสียดสี แอลกอฮอล์ และการทำร้ายร่างกายมาเกี่ยวข้อง</p> <p>-ยอมรับความช่วยเหลือจากภายนอกหากประเมินว่าปัญหาที่เกิดขึ้นใหญ่เกินกว่าที่จะสามารถแก้ไขกันลำพังในครอบครัว</p>

1.4 วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

จิตวิทยาการปรึกษาครอบครัวตามทฤษฎีของ Bowen: Bowen's Therapy เป็นการให้คำปรึกษาด้านจิตวิทยาครอบครัว โดยใช้ทฤษฎี Bowen เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระบบครอบครัว เกิดความเข้าใจในครอบครัว และเกิดการเชื่อมโยงในครอบครัว เป็นการสร้างความสมดุลของการอยู่ร่วมกัน โดยแนวทางการให้คำปรึกษิตามทฤษฎี Bowen ให้ความสำคัญกับการแก้ไขความกังวลที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่แต่ละคนได้รับผลกระทบ เป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการปรับพฤติกรรม และทัศนคติ ทฤษฎีระบบครอบครัวของโบเวน (Bowen's Theory) มีองค์ประกอบของทฤษฎี 8 ประการ (Bowen, 2004; Brown, 1999; Honda, 2015; และ เพ็ญนภา กุลนภาดล, 2555) ดังนี้ คือ

1.4.1 สามเหลี่ยมความสัมพันธ์ หรือ ความสัมพันธ์สามเส้า (Triangles)

สามเหลี่ยมความสัมพันธ์ หรือ ความสัมพันธ์สามเส้า (Triangles) คือ ระบบความสัมพันธ์ของ คนสามคนหรือสามสิ่ง อธิบายได้ว่า ปกติถ้าความสัมพันธ์ของคน 2 คนที่มีปฏิสัมพันธ์กันทางบวก จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่เมื่อมีความเครียดหรือความกังวลเข้ามาเกี่ยวข้องในความสัมพันธ์ บุคคลที่ 3 หรือสิ่งที่ 3 จะเข้ามาเชื่อมต่อในสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ และความเครียดหรือความกังวล สามารถย้ายจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งได้ Honda (2015) อธิบายว่า สามเหลี่ยมสัมพันธ์สามารถแบ่ง ได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) Dysfunctional Triangulation: perpetuates problem คือจะสร้างและ ขยายปัญหา 2) Functional Triangulation: resolves problem คือจะช่วยแก้ไขปัญหา Bowen (1994) เชื่อว่า Triangles ระหว่างพ่อ-แม่-ลูก เป็นสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดในระบบ ครอบครัว และจะเป็นส่วนที่สามารถเชื่อมโยงให้เกิดสามเหลี่ยมความสัมพันธ์เช่นเดียวกันในรุ่น พ่อ-แม่-ลูก ของตนเองในอนาคต โดยโบน (Bowen, 2004) อธิบายว่า ครอบครัวเป็นหน่วยทางอารมณ์ ที่มีความสัมพันธ์ในด้านความคิด สติปัญญา และอารมณ์ ดังนั้น การศึกษารูปแบบความสัมพันธ์โดยใช้ แผนที่ครอบครัวของบรรพบุรุษในแต่ละรุ่นประกอบการพิจารณาในการใช้คำปรึกษาจะสามารถช่วย ในความเข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์ของครอบครัวในรุ่นปัจจุบันและสามารถคาดการณ์รูปแบบ ความสัมพันธ์ของครอบครัวในรุ่นต่อไปด้วย เช่น ถ้าสมาชิกในครอบครัวที่มีปัญหามาแต่งงานกัน แนวโน้มของการเกิดปัญหาที่คล้ายคลึงกันในครอบครัวจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้ในระดับสูงในรุ่นต่อมา ดังเช่น การแสดงแผนภาพที่ 2.1: แสดงสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ของ Bowen's Theory ที่อธิบาย การหย่าร้างของครอบครัวที่มีการโต้เถียงกันในครอบครัวสามารถส่งผลการแยกกันอยู่ในรุ่นต่อมาได้

แผนภาพที่ 2. 1แสดงสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ของ Bowen's Theory

ดัดแปลงมาจาก ออนไลน์ Bowen Theory: Family Diagram.

<https://goo.gl/mZqJFz><http://www.bowentheoryeducationcenter.org/the-bowen-theory/bowen-theory-concepts>

1.4.2 ความสามารถในการควบคุมตนเอง ควบคุมอารมณ์ ความคิดและสติปัญญา ความเป็นตัวของตัวเอง และการแยกตนเองจากครอบครัว (Differentiation of Self)

ความสามารถในการควบคุมตนเอง ความเป็นตัวของตัวเอง และความสามารถในการแยกตนเองจากครอบครัว (Differentiation of Self) คือ ความสามารถของแต่ละบุคคลในครอบครัวในการแยกอารมณ์ ความคิด และสติปัญญาในระดับที่ต่างกัน ผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมตัวเอง และมีอารมณ์ ความคิดในระดับสูง มักส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดกัน มีการพัฒนาตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง ความเป็นตัวของตัวเอง มีความสามารถในการคิดเป็น ฟังตนเองได้ และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองอย่างเหมาะสม ในขณะที่ ผู้ที่มีการแยกตนเองจากครอบครัวในระดับต่ำ จะไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม มีความคิดไม่สมดุล โดย Bowen (1994, 2004; และ 2015) กล่าวว่า แต่ละคนมีระดับความสามารถในการมองตัวเอง มีวิธีคิดในการตัดสินใจ และรู้ว่า จะแยกแยะตัวเองได้อยู่ในระดับที่ต่างกัน โดยให้ความหมายของระดับที่มีความต่างกันระหว่างที่ 0-100 เช่น ระดับที่ต่ำ ให้ค่าของระดับที่ 0 (Undifferentiated) หรือเรียกว่า pseudo self คือ มี low esteem ความเป็นตัวของตัวเองอยู่ในระดับต่ำ สามารถถูกครอบงำจากคนอื่นได้ง่าย และในขณะที่คนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถในการแยกแยะผิดชอบชั่วดี หรือมีความคิดเป็นของตนเองจะมีค่าระดับ 100 (Well-Differentiated) หรือ เรียกว่า solid self คือ การมี more functional self จะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง สามารถแยกอารมณ์ความรู้สึกของตนไม่คล้อยตามอารมณ์ของคนในครอบครัว ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำทางความคิด ทางอารมณ์ของคนอื่น มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตอย่างเหมาะสม เป็นต้น สอดคล้องกับข้อมูลจากการบรรยายใน Short VDO ของ Dr. Kirk Honda (Honda, 2015) อธิบายเพิ่มเติมว่า ทฤษฎีของ Bowen มีจุดประสงค์หลักเพื่อต้องการลดความกังวลของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว โดย 1) ทำให้ระมัดระวังตนเองและมีการเรียนรู้เพื่อรู้จักกระบวนการควบคุมอารมณ์ 2) เพิ่มระดับความสามารถในการมองตัวเองและรู้ว่าจะแยกตัวเองได้โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ไม่ใช่พยายามไปเปลี่ยนแปลงที่คนอื่น

1.4.3 กระบวนการทางอารมณ์ในครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family Emotional Process)

กระบวนการทางอารมณ์ในครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family Emotional Process) Bowen) อาจเริ่มต้นจากการสร้างครอบครัวใหม่เป็นตนเอง โดย Bowen เชื่อว่าในบางครั้งสมาชิกในระบบครอบครัวเดี่ยวอาจก่อให้เกิดความเครียดได้ง่ายจากการเชื่อมโยงความไม่สมดุลของสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ เช่น พ่อ-แม่ ที่ปรับตัวไม่ได้เมื่อมีลูกคนแรก หรือคนที่สอง ความไม่สมดุลนี้จะมีผลกระทบโดยตรงกับลูก และอาจขยายไปสู่ทุกคนในครอบครัวหากไม่เกิดการแก้ไข ในขณะเดียวกัน ข้อขัดแย้งที่เกิดในครอบครัวอาจเกิดจากคนใดคนหนึ่งก่อนหรือเกิดพร้อมกันก็ได้ในสามเหลี่ยม

ความสัมพันธ์ เช่น ข้อขัดแย้งระหว่างคู่สมรส ข้อขัดแย้งระหว่างพ่อกับลูก ข้อขัดแย้งระหว่างแม่กับลูก หรือข้อขัดแย้งระหว่างทั้งสามเส้าพ่อแม่ลูก ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในครอบครัว เช่น สมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งรู้สึกว่าการก้าวร้าวหน้าที การห่วงใยบุตรที่มากเกินไป เหล่านี้ ก่อให้เกิดข้อกังวลและความเครียดทั้งสิ้น ดังนั้น กระบวนการทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวใหม่ซึ่งเป็นครอบครัวเดียวจึงมีโอกาสดำเนินการปฏิสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดสะสมได้โดยไม่รู้ตัว หากสมาชิกในครอบครัวใช้ความระมัดระวังและเข้าใจสิ่งที่จะก่อให้เกิดขึ้นในครอบครัวใหม่ได้ ความเครียดที่อาจเกิดขึ้นจะลดลงและเกิดการยอมรับ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และปรับตัวเข้าหากันในที่สุด

1.4.4 กระบวนการโยนความผิดให้กันและกันของคนในครอบครัว (Family Projection Process)

Bowen อธิบายว่า การปฏิบัติต่อกันและกันในครอบครัวที่แตกต่างกัน การรับภาระหน้าที่และการตัดสินใจที่ต่างกันอาจทำให้เกิดข้อขัดแย้ง และคนที่อ่อนแอกว่าในครอบครัวจะได้รับผลกระทบทางอารมณ์มากที่สุด ดังนั้น ในกระบวนการนี้เป็นส่วนของการพยายามโยนความผิดให้พันตัวและหาแพะรับบาป ถ้าคนในครอบครัวตระหนักถึงหลักการนี้และพยายามลดความขัดแย้งทางอารมณ์ มีการพูดคุยกันในครอบครัวเพื่อจัดปัญหา การโยนความผิดกันไปมาในครอบครัวจะไม่เกิดขึ้น เพราะท้ายสุดผลกระทบจะส่งไปที่คนที่อ่อนแอที่สุดในครอบครัวซึ่งได้รับอารมณ์ที่เกิดจากการโยนความผิด และผลกระทบนี้จะถูกถ่ายทอดติดตัวไปถึงรุ่นลูกของคนอ่อนแอคนนั้นหากไม่ได้รับการปรับพฤติกรรม

1.4.5 กระบวนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือ กระบวนการสืบทอดทางบรรพบุรุษ (Multigenerational Transmission Process)

กระบวนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือ กระบวนการสืบทอดทางบรรพบุรุษ (Multigenerational Transmission Process) โดย Bowen อธิบายว่า คนในครอบครัวที่มีระดับความสามารถในการควบคุมตนเองและเป็นตัวของตัวเองในระดับต่ำ (Undifferentiated) จะส่งผลให้ลูกของคน ๆ นั้นมีระดับวิธีคิดและการแยกแยะในระดับต่ำ (Undifferentiated) ไปด้วย และเมื่อไปแต่งงานกับคนที่มีความสามารถในการแยกตนเองต่ำเช่นกัน ลูกที่เกิดมาก็จะมีแนวโน้มที่จะมีความสามารถในการแยกแยะและการเป็นตัวของตัวเองในระดับต่ำไปด้วย การสืบทอดนี้สามารถสืบทอดต่อเนื่องได้สามรุ่น

1.4.6 การตัดขาดทางอารมณ์ (Emotional Cutoff)

การตัดขาดทางอารมณ์ (Emotional Cutoff) คือการหนีจากความผูกพันทางอารมณ์ เป็นการตัดขาดจากครอบครัวทางอารมณ์ ด้วยอาจเกิดจากปัญหาความเครียด ความน้อยใจ การมีข้อขัดแย้งกันในครอบครัว ดังนั้น การตัดขาดทางอารมณ์ที่ยังไม่ได้รับการจัดการ ไม่ได้รับการเอาใจใส่ จะทำให้เกิดการห่างเหิน เกิดการแยกตัวออกจากครอบครัว ย้ายไปอยู่ไกล ๆ ทำให้เกิดการขาดการติดต่อกับครอบครัว การตัดขาดทางอารมณ์นี้ ถ้าเกิดขึ้นในรุ่นปู่ย่าตายายก็มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในรุ่นต่อ ๆ มาได้

1.4.7 ลำดับการเกิดของพี่น้องในครอบครัว (Sibling Position)

ลำดับการเกิดของพี่น้องในครอบครัว (Sibling Position) มีอิทธิพลกับพฤติกรรมและการแสดงออกของแต่ละบุคคล โดย Bowen ให้ความสำคัญกับลำดับการเกิดก่อนหลังของพี่น้องในครอบครัว เนื่องจากเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลกับอารมณ์ ความเครียด และความกังวลที่เชื่อมโยงในสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ รวมทั้งส่งผลต่อระดับความเป็นตัวของตัวเองที่มีความสามารถในการควบคุมตัวเองได้หรือไม่ได้อีกด้วย (Differentiated หรือ Undifferentiated) ดังนั้น Bowen จะใช้ข้อมูลลำดับการเกิดในครอบครัวประกอบการศึกษางานวิจัยและการรักษาด้วย เช่น คู่สมรสที่เป็นลูกคนโตทั้งคู่จะมีปัญหาในด้านการบริหารจัดการในครอบครัว เนื่องจากบุคลิกของคนโตมักจะคาดหวังให้คนอื่นทำตามตามที่ตนบอกและไม่เข้าใจเมื่อคนอื่นนั้นไม่คล้อยตามหรือปฏิบัติตาม ในขณะที่ คู่สมรสที่มาจากพี่ชายที่มีน้องสาวและน้องสาวที่มีพี่ชาย หรือคู่สมรสที่มาจากน้องชายที่มีพี่สาวและพี่สาวที่มีน้องชาย จะเป็นคู่สมรสที่มีข้อขัดแย้งน้อย เพราะมีพื้นฐานในการบริหารจัดการครอบครัวที่ดีกว่า เนื่องจากได้พบเห็นพฤติกรรมต่างเพศในครอบครัวรวมทั้งได้เรียนรู้ในการควบคุมอารมณ์ระหว่างกันมาก่อน ดังนั้น การให้ความสำคัญกับการสังเกตพฤติกรรมข้อเด่นและข้อด้อยตามภาระหน้าที่ของลำดับการเกิดของแต่ละคนในครอบครัวจะทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจอารมณ์-พฤติกรรม และสถานการณ์ในครอบครัวได้มากขึ้นซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหา การปรับตัว และการยอมรับซึ่งกันและกันเพื่อลดความเครียดในครอบครัวได้

1.4.8 กระบวนการทางอารมณ์ต่อสังคม หรือ ภาวะถดถอยทางสังคม (Societal Emotional Process)

กระบวนการทางอารมณ์ต่อสังคม หรือ ภาวะถดถอยทางสังคม (Societal Emotional Process) Bowen อธิบายว่า ภายใต้อิทธิพลของความวิตกกังวลและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดในสังคม จะทำให้ความผูกพันกันในสังคมลดลงและเป็นการบั่นทอนการพัฒนาตนเองด้วย ดังนั้น การปรับตัวและรู้ทันสถานการณ์สภาพแวดล้อมรอบตัว จะทำให้เกิดความเข้าใจสังคมและยอมรับในการเปลี่ยนแปลงในที่สุด

สรุปได้ว่า ทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen เป็นทฤษฎีสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดความเข้าใจธรรมชาติ สภาพรอบตัว และพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen ไปใช้เป็นทฤษฎีหลักคู่กับทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว เนื่องจากมีผู้ศึกษาของ Bowen's Theory อย่างแพร่หลายทั้งไทยและต่างประเทศ องค์ประกอบ 8 ประการของทฤษฎี Bowen ได้รับการวิจัยและได้รับการนำไปใช้ปฏิบัติกับครอบครัวที่ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ตามรายละเอียดการศึกษาที่อธิบายไว้ข้างต้น

1.5 ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว คือ ปัจจัยที่เกิดจากการนำแนวคิดและทฤษฎีมาใช้ในภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม สามารถส่งผลต่อครอบครัวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวเข้มแข็งได้ ดังนั้น ผู้วิจัยนำตัวอย่างปัจจัยสำคัญจากแนวคิดต่างประเทศมานำเสนอ ดังนี้

1.5.1 การบริหารจัดการครอบครัวในเชิงบวก (Positive Family Functioning)

เป็นการนำการจัดการเชิงบวกมาปรับใช้ในครอบครัวส่งผลให้ครอบครัวเข้มแข็งขึ้นได้จากงานวิจัยส่งผลให้ 1) คนในครอบครัวรู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีวินัยดีขึ้น 2) ปรับพฤติกรรมลบที่มีในครอบครัว 3) ลดปัญหาพฤติกรรมไม่ดี-มีการปรับปรุงพฤติกรรมที่ดีขึ้น 4) ลดพฤติกรรมสังคมทำให้ลดค่าใช้จ่ายสาธารณะด้านสาธารณสุข เช่น ลดโรคอ้วน ลดการสูบบุหรี่ และการเสพติดของวัยรุ่นตอนต้น (Access Economics, 2010)

แนวคิดของ Family Functioning Concept เป็นแนวคิดบทบาทหน้าที่ของครอบครัว โดยมีเป้าหมายการปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นแนวคิดหนึ่งในทฤษฎีระบบครอบครัว (Family Systems Theory) ประกอบด้วย 5 ทฤษฎีหลัก ดังนี้ คือ

1) Stress and Coping Theory ทฤษฎีการจัดการความเครียด โดยเชื่อว่า ครอบครัวสามารถจัดการความเครียดได้ด้วยการปรับตัวและลดความอ่อนแอของสมาชิกในครอบครัวลง (Folkman, 1986, 1987)

2) Beavers System Model เป็นทฤษฎีที่เน้นความสามารถของครอบครัวและมิติของรูปแบบของแต่ละครอบครัว (Beavers & Hampson, 2000)

3) Circumplex Model of Family Functioning หรือ The Olson Circumplex Model (Olson & Gorall, 2007) เป็นทฤษฎีของ Olson และ Gorall ที่ปรับมาจาก Family Systems Theory โดยใช้หลัก 3 มิติ คือ ความเชื่อมโยงอารมณ์และความสัมพันธ์ในครอบครัว (Cohesion: emotional bonding, family boundaries, coalitions, time, space, friends, decision making, interests and recreation) ความยืดหยุ่นในการใช้มาตรการในครอบครัว (Flexibility: the quality and expression of leadership and organization, role relationships, relationship rules and negotiations) และการสื่อสารทางบวกเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในครอบครัว (Communication: positive communication)

4) McMaster Model of Family Functioning (MMFF) (Epstein, Bishop & Levin, 1978; Miller et al., 2000) ถูกพัฒนามาจาก Family Systems Theory เป็นทฤษฎีที่เน้นเกี่ยวกับภาระและหน้าที่ซึ่งมี 6 องค์ประกอบ คือ มี 6 องค์ประกอบ คือ (1) การแก้ปัญหา (Problem

Solving) (2) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Communication) (3) บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว (Roles) (4) ทักษะและการตอบสนองด้านอารมณ์ที่ดี (Affective responsiveness) (5) การมีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Affective involvement) (6) การควบคุมพฤติกรรมกรรมการแสดงออก (Behavioral control)

5) Process Model of Family Functioning (Skinner, Steinhauer & Sitarenios, 2000; Folkman, 1986, 1987; Beavers & Hampson, 2000 อ้างใน Children of Parents with Mental Illness (COPMI), 2016; และ Olson & Gorall, 2007) ถูกพัฒนามาจาก Family Systems Theory เช่นเดียวกับ MMFF ทฤษฎี The Process Model มี 7 องค์ประกอบ เพื่อใช้ในการประเมินครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ คือ 1) ความสำเร็จในภาระที่รับผิดชอบ (Task accomplishment) 2) ประสิทธิภาพของการทำบทบาทหน้าที่ (Role performance) 3) การสื่อสาร (Communication) 4) การแสดงออกทางอารมณ์และทัศนคติ (Affective expression) 5) การมีส่วนร่วม (Involvement) 6) การควบคุม (Control) 7) คุณค่าและบรรทัดฐาน (Values and norms)

1.5.2 บทบาทหน้าที่ในครอบครัว (Family Roles)

การบริหารจัดการให้มีการกำหนดบทบาทของสมาชิกในครอบครัวอย่างชัดเจนช่วยให้ครอบครัวมีศักยภาพในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างราบรื่น ดังนั้น Peterson & Green (2009) อธิบายว่า การปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ (Healthy Family Functioning) เป็นเครื่องมือที่ดีในการนำครอบครัวไปสู่จุดเป้าหมายที่ต้องการ โดยใช้หลักความสำเร็จ 5 ประการ คือ 1) Provision of resources: การจัดหาทรัพยากร 2) Nurturance and Support: การบำรุงรักษาและการสนับสนุน 3) Life Skills Development: การพัฒนาทักษะชีวิต 4) Maintenance and Management of the Family System: การบริหารจัดการระบบครอบครัว 5) Sexual Gratification of Marital Partners: ความพึงพอใจทางเพศของคู่สมรส นอกเหนือจากหลักความสำเร็จ 5 ประการแล้ว Peterson & Green (2009) สรุปเพิ่มเติมและให้ความสำคัญกับคำว่า บทบาท (Role) ว่าเป็นกลยุทธ์ครอบครัวที่ต้องมีการกำหนดอย่างเป็นระบบ โดยมีหลักดังนี้ คือ 1) Role Allocation: การจัดสรรบทบาทในครอบครัวต้องเหมาะสม 2) Role Accountability: บทบาทความรับผิดชอบต้องมีความสำนึกถึงหน้าที่ ความมีวินัยและความเต็มใจ 3) Suggestions for Developing Healthy Family Roles: การกำหนดบทบาทอย่างมีประสิทธิภาพ-เน้นผลสัมฤทธิ์ของงานที่มอบหมายโดยใช้ความเข้าใจและต้องไม่ให้งานที่ยากเกินไป 4) Focus on Family Strengths: เป้าหมายคือความเข้มแข็งของครอบครัว 5) Family Assessment: การประเมินครอบครัว ต้องมีการประเมินว่าการปฏิบัติหน้าที่มีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร เพื่อนำมาปรับปรุงให้สภาพแวดล้อมในบ้านให้มี

ความสุขยิ่งขึ้น นอกจากนี้ Peterson & Green (2009) ยังให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่นและการปรับตัวในครอบครัว เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในครอบครัวได้ โดยอธิบายว่า พ่อแม่ต้องมีความยืดหยุ่น ต้องให้ความสำคัญกับความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ดังนั้น ในการปฏิบัติภาระรับผิดชอบอาจเปลี่ยนแปลงได้ ตามความเหมาะสม และความสบายใจของผู้รับหน้าที่ไปปฏิบัติ เช่น ในกรณีที่มีสถานการณ์ฉุกเฉิน และสมาชิกที่รับผิดชอบไม่สามารถทำหน้าที่ได้ สมาชิกคนอื่นในครอบครัวอาจช่วยรับผิดชอบหน้าที่แทนชั่วคราว เพื่อให้กิจกรรมในครอบครัวดำเนินต่อไปได้

สรุปได้ว่า องค์ประกอบ 8 ประการจากแนวคิดทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen เป็นวิธีการและแนวทางในการเรียนรู้ในครอบครัวเพื่อนำไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ความเครียดและความกังวลที่เกิดขึ้นในครอบครัวลดลง อาศัยการแก้ปัญหาด้วยการบริหารความเครียดที่เกิดขึ้นในครอบครัว ผ่านความเข้าใจและการเรียนรู้จากองค์ประกอบ 8 ประการ โดยให้สมาชิกในครอบครัวเข้าใจองค์ประกอบหลักที่ส่งผลให้เกิดความเครียด แล้วเรียนรู้ที่จะบริหารความเครียด หรือหลีกเลี่ยงการเกิดความเครียดเหล่านั้น ด้วยความรู้เท่าทันสิ่งที่จะเกิดขึ้นในครอบครัว นอกจากนี้ ทฤษฎีบทบาทในครอบครัว มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบ 8 ประการของทฤษฎีระบบ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen และทฤษฎีบทบาทในครอบครัวมาสังเคราะห์และนำมาปรับใช้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในการวิจัยครั้งนี้

จากข้อมูลการศึกษาเอกสารข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปสังเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวได้ดังนี้ คือ 1) มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว รู้หน้าที่ และรับผิดชอบทำหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว 2) ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อใจ และมีคติธรรมความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน 3) รับผิดชอบหน้าที่ของตนตามบทบาทในครอบครัว 4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว 5) มีทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัว 6) มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ 7) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ดังนั้นการมีวิธีบริหารจัดการปัญหาอย่างเหมาะสมราบรื่นร่วมกันมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ครอบครัวแก้ปัญหาอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยต้องมารากฐานมาจากความรัก ความเข้าใจ และความผูกพันกันของสมาชิกในครอบครัว และ จากข้อมูลข้างต้น สามารถอธิบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวเพิ่มเติม โดยนำมาจากการศึกษาเอกสาร 2 กลุ่ม คือ 1) ทฤษฎี Family systems ของ Murray Bowen (เพ็ญภา กุลนภาดล, 2555; Brown, 1999; Honda, 2015; และ Bowen, 2004) และ 2) ทฤษฎี Family Functioning ซึ่งมีรูปแบบจาก 4 รูปแบบ คือ The Olson Circumplex Model, McMaster Model of Family Functioning (MMFF), Process Model of Family Functioning (MMFF), และการปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ (Healthy

Family Functioning) (Children of Parents with Mental Illness-COPMI, (2016) ทั้งนี้ ทฤษฎีทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความสัมพันธ์กันในการเป็นปัจจัยการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบของทฤษฎีทั้ง 2 กลุ่มโดยวิเคราะห์ถึงวัตถุประสงค์และผลที่ได้รับจากการเรียนรู้องค์ประกอบนั้น ๆ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อวิเคราะห์ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2. 2 วิเคราะห์ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้องค์ประกอบของทฤษฎีระบบครอบครัวและทฤษฎีบทบาทหน้าที่ในครอบครัว: การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

การเรียนรู้เพื่อลดความเครียดที่เกิดขึ้นในครอบครัว โดยใช้หลักการของ Bowen's Theory	บทบาท หน้าที่ และการจัดการในครอบครัว :Family Functioning
1.ทำความเข้าใจระบบสามเหลี่ยมสัมพันธ์ / เพื่อลด-หลีกเลี่ยงความเครียด เมื่อรู้ว่าต้องเผชิญปัญหาความสัมพันธ์สามเหลี่ยมที่ตึงเครียด / สร้างสามเหลี่ยมสัมพันธ์ที่ดี โดยเริ่มต้นที่ครอบครัว พ่อ-แม่-ลูก	ความเชื่อมโยงอารมณ์และความสัมพันธ์ในครอบครัว ความยืดหยุ่นในการใช้มาตรการในครอบครัว องค์ประกอบเพื่อใช้ในการประเมินครอบครัวที่ประสบ
2.เรียนรู้และฝึกให้มีความเป็นตัวของตัวเอง และไม่ให้คนอื่นมาครอบงำตัวเองได้ จะทำให้เป็นผู้มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตได้ดี (โดย Bowen ให้ระดับที่มีความต่างกันได้ 0-100)	ความสำเร็จ: ความสำเร็จในภาระที่รับผิดชอบ / ประสิทธิภาพของการทำบทบาทหน้าที่ / การสื่อสาร / การแสดงออกทางอารมณ์และทัศนคติ / การมีส่วนร่วม / การควบคุม / คุณค่าและบรรทัดฐาน
3.ทำความเข้าใจระบบอารมณ์ในครอบครัวเดียว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเครียดได้ง่ายจากการเชื่อมโยงความไม่สมดุลของสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ เช่น พ่อ-แม่ ที่ปรับตัวไม่ได้เมื่อมีลูกคนแรก หรือคนที่สอง ความไม่สมดุลนี้จะมีผลกระทบโดยตรงกับลูก และอาจขยายไปสู่ทุกคนในครอบครัวหากไม่เกิดการแก้ไข ในขณะที่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัวอาจเกิดจากคนใดคนหนึ่งก่อนหรือเกิดพร้อมกันก็ได้ในสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ เช่น ขัดแย้งระหว่างคู่สมรส ขัดแย้งพ่อแม่ลูก สมาชิกในครอบครัวที่ถูกก้าวร้าวหน้าที่ การห่วงใยบุตรที่มากเกินไป เหล่านี้ก่อให้เกิดข้อกังวลและความเครียดทั้งสิ้น	การควบคุมพฤติกรรมและการแสดงออก การสื่อสารทางบวกเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในครอบครัว การปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ 1) การจัดหาทรัพยากร การบำรุงรักษาและการสนับสนุน 2) การพัฒนาทักษะชีวิต 3) การบริหารจัดการระบบครอบครัว 4) การพึงพอใจทางเพศของคู่สมรส
4. ตระหนักถึงและเข้าใจถึงกระบวนการโยนความผิดให้กันและกันของคนในครอบครัว และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการโยนความผิด	7. ความสำคัญกับคำว่าบทบาท และ บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว
5.เข้าใจกระบวนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือกระบวนการสืบทอดทางบรรพบุรุษของทุกพฤติกรรมสามารถถ่ายทอดสู่ลูกหลานได้	1) การจัดสรรบทบาทในครอบครัวต้องเหมาะสม 2) บทบาทความรับผิดชอบต้องมีความสำคัญถึงหน้าที่ วินัย และเต็มใจ
6.ทำความเข้าใจและปรับสถานการณ์ในครอบครัวไม่ให้เครียดจนนำไปสู่การแยกตัวออกจากครอบครัวและการตัดขาดทางอารมณ์	3) การกำหนดบทบาทอย่างมีประสิทธิภาพ-เน้นผลสัมฤทธิ์
7.ทำความเข้าใจพฤติกรรมสมาชิกในครอบครัวเพื่อลดความเครียด โดยใช้ความรู้เรื่องตำแหน่งการเกิดก่อนหลังของพี่น้องในครอบครัวว่ามีอิทธิพลกับอารมณ์ ความเครียด และ	ของงานที่มอบหมาย โดยใช้ความเข้าใจและต้องไม่ให้งานที่ยากเกินไป 4) เป้าหมายคือความเข้มแข็งของครอบครัว

ตารางที่ 2.2 วิเคราะห์ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้องค์ประกอบของทฤษฎีระบบครอบครัวและทฤษฎีบทบาทหน้าที่ในครอบครัว: การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (ต่อ)

การเรียนรู้เพื่อลดความเครียดที่เกิดขึ้นในครอบครัวโดยใช้หลักการของ Bowen's Theory	บทบาท หน้าที่ และการจัดการในครอบครัว :Family Functioning
ความกังวลที่เชื่อมโยงในสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ โดยจะส่งผลต่อระดับความเป็นตัวของตัวเองที่มีความสามารถแยกตนเองได้หรือไม่ได้อีกด้วย(Differentiated หรือ Undifferentiated)	5) การประเมินครอบครัวว่า การปฏิบัติหน้าที่ที่มีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร เพื่อนำมาปรับปรุงให้สภาพแวดล้อมในบ้านมีความสุขยิ่งขึ้น
8. ทำความเข้าใจหลักการและกระบวนการทางอารมณ์ต่อสังคม หรือ ภาวะถดถอยทางสังคม ภายใต้ความวิตกกังวลที่เกิดในสังคม จะทำให้ความผูกพันกันลดลงด้วยและเป็นการบั่นทอนการพัฒนาตนเอง ดังนั้นเรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับการดำเนินชีวิตในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ผันแปรไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน	

ตอนที่ 2 กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

2.1 การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

การเรียนรู้ (Learning) เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมให้เกิดพฤติกรรมใหม่ที่ได้จากประสบการณ์และนำมาพัฒนาต่อยอด (European Economic Area Consultative Committee, 2008 อ้างใน มานิตย์ ซาซีย, 2555) ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเป็นการมองที่ตัวผู้เรียน ในขณะที่การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการเตรียมกระบวนการและแนวทางให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเหมาะสม แต่เป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นจุดหมายเดียวกันคือ ต้องการให้บุคคลนั้นได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคม (ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ, 2555)

จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ทำให้มีผลต่อโครงสร้างประชากร การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในสังคมปัจจุบัน (สมาลี สังข์ศรี, 2551) ความสำคัญของการเรียนรู้ในครอบครัวก็เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเป็นพื้นฐานการสร้างความเข้าใจในครอบครัวอย่างดีที่สุด ดังนั้นแนวคิดการเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีการสืบทอดกันในครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่นจึงเป็นรากแห่งความมั่นคงของครอบครัวได้

แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นยุทธศาสตร์การศึกษาระดับสากลมานานกว่า 30 ปีมาแล้ว การเรียนรู้ตลอดชีวิตครอบคลุมการเรียนรู้ทุกรูปแบบตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่การเรียนรู้ผู้ใหญ่และการเรียนรู้ทุกวัย (สุภาพร เพียรดี, 2554) คุณลักษณะ 4 ประการของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดย

Lifelong Learning, Policy Brief, Organization for Economic Co-operation and Development: OECD (2004) ครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงความรู้และความสามารถในการแข่งขันของบุคคล ที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีมุมมองแบบองค์รวม (Comprehensive View) 4 คุณลักษณะ คือ

1. มีมุมมองอย่างเป็นระบบ สิ่งนี้คือคุณลักษณะที่พิเศษที่สุดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต กรอบแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของโอกาสการเรียนรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งครอบคลุมวงจรชีวิตทั้งหมด และประกอบด้วยรูปแบบต่าง ๆ ของการเรียนรู้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2. มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการเปลี่ยนจากมุ่งเน้นด้านอุปทาน (Supply) เป็นศูนย์กลางในรูปแบบการจัดการศึกษาเชิงสถาบันที่เป็นทางการ ไปสู่ด้านอุปสงค์ (Demand) ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก

3. มีแรงจูงใจที่จะเรียน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้ต้องมุ่งเน้นที่จะพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ที่ตนเองเป็นผู้ชี้แนะ

4. มีวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษาที่หลากหลาย มุมมองวงจรชีวิตที่ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการศึกษาที่หลากหลาย อาทิ การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาความรู้ วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการจัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์เหล่านี้ อาจเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงชีวิตของคน ๆ หนึ่ง

การเรียนรู้กับการศึกษาในประเทศไทยในอดีตไม่มีการแยกออกจากกันอย่างเด่นชัด ดังนั้นการพัฒนาการศึกษากับการเรียนรู้จึงทำคู่กันไป ดังนั้นการกล่าวถึง คำว่า การเรียนรู้และการศึกษาจึงเห็นควบคู่กันโดยทั่วไป ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 25 มิถุนายน 2524 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร) เกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้ความว่า “ลักษณะของการศึกษาหรือการเรียนรู้นั้น มีอยู่สามลักษณะ ได้แก่ เรียนรู้ตามความรู้ ความคิด ของผู้อื่นอย่างหนึ่ง เรียนรู้ด้วยการขบคิดพิจารณาของตนเองให้เห็นเหตุผลอย่างหนึ่ง กับเรียนรู้จากการปฏิบัติฝึกฝนจนประจักษ์ผล และเกิดความคล่องแคล่วชำนาญอีกอย่างหนึ่ง การเรียนรู้ทั้งสามลักษณะนี้ จำเป็นจะต้องกระทำไปด้วยกัน ให้สอดคล้องและอุดหนุนส่งเสริมกัน จึงจะช่วยให้เกิดความรู้จริง พร้อมทั้งความสามารถที่จะนำมาใช้ทำการต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพได้ กล่าวคือ การเรียนรู้ทุกอย่งนั้น จะต้องเรียนตามความรู้ของผู้อื่นก่อนเป็นเบื้องต้น เมื่อรู้แล้วจึงนำมาพิจารณาให้เห็นแจ่มชัดละเอียดลงไปอีกชั้นหนึ่ง ให้ถึงเนื้อหาสาระ อันจะอ้างอิงอาศัยเป็นหลักฐานได้ มิให้เป็นการเรียนรู้อย่างเลื่อนลอย แต่เมื่อถึงขั้นที่สองนี้แล้ว ก็ยังถือว่าจะนำมาใช้การได้ให้ได้ผล

แน่นอนจริง ๆ ไม่ได้ ยังจำเป็นต้องนำความรู้ที่นำมาปฏิบัติฝึกฝนอีกให้เกิดผลประจักษ์แจ้ง และเกิดความคล่องแคล่ว ชำนิชำนาญขึ้นพร้อมกันไปด้วย จึงจะนำไปใช้ปฏิบัติให้สำเร็จผลได้ไม่ขัดข้อง” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, 2524)

ต่อมาคำว่า “การศึกษา และ การศึกษาตลอดชีวิต” ได้ถูกกล่าวถึงอย่างเป็นทางการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. (ฉบับที่ 2) 2545 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 หมายความว่า “การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” และ “การศึกษาตลอดชีวิต หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตถูกนำมาใช้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 หมายความว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย หมายความว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อมและศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล”

สมาลี สังข์ศรี (2544) อธิบายว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาในภาพรวม ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุตั้งแต่เกิดจนตาย มีรูปแบบที่หลากหลาย มีความสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต สามารถประกอบอาชีพและปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ (2554) อธิบายว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะและเจตคติตั้งแต่เกิดจนตาย จากบุคคลหรือสถาบันใด ๆ โดยสามารถเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบโดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาตนเองตลอดชีวิต นอกจากนี้ อาชญญา รัตนอุบล (2547) ได้สรุปคุณลักษณะส่วนตัวสำคัญของเพื่อนร่วมทางในการเรียนรู้ของผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตไว้ ซึ่งคุณลักษณะบางประการสามารถนำมาปรับใช้กับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวได้ เช่น 1) เข้าใจบทบาทของตนเองอย่างชัดเจนเพื่อทำหน้าที่และเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพของทุกฝ่าย 2) มีความเห็นอกเห็นใจ รับรู้และรับฟัง 3) ปรับอารมณ์ และมีความยืดหยุ่นซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม 4) ตระหนักถึงความจริงใน

พฤติกรรมของตนเอง เข้าใจและอธิบายพฤติกรรมของตนเองได้ 5) มีทัศนคติทางบวกต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเพื่อการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ในต่างประเทศ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อการประชุม UNESCO ที่ Montreal ค.ศ. 1960, 1972, 1973 โดยให้ความสำคัญกับคำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ (Paper for the 17th Improving Student Learning Symposium. Imperial College, London, UK 7-9 September 2009) ต่อมาเมื่อ OECD UNESCO จัดการประชุมรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาจากทั่วโลกขึ้นที่ กรุงปารีส เมื่อ ค.ศ. 1996 ในหัวข้อ “Making Lifelong Learning a Reality for All” และสรุปรายงาน เรื่อง “Lifelong Learning for All” เพื่อนำเสนอแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้นักวิชาการทั่วโลกได้นำไปพัฒนาในบริบทของแต่ละประเทศ (OECD/ UNESCO, 2001 และ OECD/ UNESCO, 2016) จากรายงาน UNESCO Institute for Lifelong Learning ประเทศเยอรมัน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการที่ UNESCO สนับสนุนให้เกิดหัวข้อ Family Literacy and Learning เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) เพื่อให้ครอบครัวและเด็กมีความเป็นอยู่ที่ดี 2) เพื่อให้ทุกคนได้รับการศึกษาพื้นฐาน 3) เพื่อให้เกิดการพัฒนาการรู้หนังสือและการเรียนรู้การคิดคำนวณในเด็กเล็กและในผู้ใหญ่ทุกคน โดยเป้าหมายหลักคือ ให้การเรียนรู้ของครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามกรอบการศึกษา 2030 ของ UNESCO (UNESCO, 2017)

Parrot (2017) อธิบายว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จากสภาพจริงของสมาชิกในครอบครัวร่วมกันเป็นภาระกิจที่ควรสนับสนุน ดังนั้นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยและการเรียนรู้ร่วมกันข้ามรุ่นในครอบครัวจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนให้เกิดคุณค่าและการเชื่อมโยงรูปแบบการเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้ในระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยเชื่อมบ้าน โรงเรียน ชุมชน และสังคมกับคนต่างวัยในครอบครัวเข้าด้วยกัน การเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัวเป็นการเสริมแรงให้ครอบครัวได้เรียนรู้ร่วมกันระหว่างพ่อ-แม่-ลูก และปู่-ย่า-ตา-ยายกับหลาน เพื่อถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และเป็นการเรียนรู้ทักษะชีวิตจากวัฒนธรรมในครอบครัว เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตครอบครัวให้กลายเป็นสังคมแห่งความยั่งยืน (Hanemann, McCaffery, Newell-Jones, and Scarpino, 2017) สอดคล้องกับ Chan (2016) อธิบายว่า การเริ่มต้นด้วยการมีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกฝังทักษะชีวิต ซึ่งเป็นทุนของครอบครัวผ่านการเรียนรู้ระหว่างวัยที่สั่งสมในครอบครัว

โดยสรุป ใจความสำคัญของการเรียนรู้ของครอบครัวและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวจากการศึกษาเอกสารข้างต้น สรุปได้ดังนี้ คือ 1) การเรียนรู้ของครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว ซึ่งมีการปฏิบัติมานานตามธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว 2)

การเรียนรู้ของครอบครัวและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวถูกพัฒนาเป็นแนวคิดสากลเพื่อเป็นหลักการสร้างคุณภาพชีวิตครอบครัวแบบยั่งยืนโดยองค์กรในประเทศและระหว่างประเทศ 3) การเรียนรู้ของครอบครัวและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว ถูกกำหนดให้เป็นกระบวนการสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะชีวิต และวัฒนธรรมครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัวจึงเป็นกระบวนการสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวได้

2.2 แนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

หน่วยงานภาครัฐของไทยให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางสนับสนุนการพัฒนาสถาบันครอบครัวขององค์กรรัฐและเอกชน การประชุมเชิงปฏิบัติการ: แพลตฟอร์มและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2557-2564 สู่การปฏิบัติ ระหว่างวันที่ 7-8 กรกฎาคม 2557 สรุปสาระสำคัญของการบรรยาย อภิปรายและแบ่งกลุ่มเพื่อพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง มีความอยู่ดีมีสุข มีการเอาใจใส่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อคนในครอบครัวและชุมชนเดียวกัน โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับสมาชิกในครอบครัวเช่น บิดา มารดา สามี ภรรยา และบุตร ดังนี้ 1) ส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง มีความเป็นอยู่ที่ดี 2) วางรากฐานทางด้านการศึกษา 3) แนะนำให้มีการประกอบอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง 4) บูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานระดับกระทรวงและระดับท้องถิ่น (สำนักกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2557)

ระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง (Strong Family Standard) เป็นการสำรวจครอบครัวเข้มแข็งออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ <http://stat.thaifamily.in.th/> จัดทำโดย กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของภาครัฐและมีหน้าที่ในการดูแลกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว การสำรวจครอบครัวเข้มแข็งด้วยระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง เป็นมิติใหม่ของการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์หรือแนวทางการพัฒนาสังคมด้วยการนำเอาความรู้เชิงประจักษ์ด้านสังคมมาใช้ในการทำงานด้วยการแปลงความรู้ทางสังคมที่เป็นนามธรรมให้เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา เพื่อมุ่งเข้าสู่เป้าหมายแห่งการเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เกิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในหลายด้านเพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาสังคม และใช้คำว่า “ครอบครัวเข้มแข็ง” เป็นคำกลางเพื่อสร้างมาตรฐานการใช้การประเมินออนไลน์ หรือการส่งเป็นเอกสารตรงไปที่หน่วยงาน

ระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559b) จัดทำแบบประเมินครอบครัวเข้มแข็ง 2 ระดับ คือ 1) แบบประเมินครอบครัวเข้มแข็งระดับครอบครัว แยกเป็น 5 ด้าน 49 ตัวชี้วัด และ 2) แบบประเมินครอบครัวเข้มแข็งระดับชุมชน แยกเป็น 5 ด้าน 46 ตัวชี้วัด และทำการสรุปทำเป็นรายงาน 2 ประเภท คือ 1) รายงานสถานการณ์ครอบครัวเข้มแข็งใน

แต่ละระดับประจำปี และ 2) รายงานความเข้มแข็งของครอบครัวไทยในภาพรวมในมิติด้านต่าง ๆ ทั้งนี้การประเมิน 5 ด้าน คือ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ด้านการพึ่งตนเอง ด้านทุนทางสังคม และด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ทั้งนี้ ผู้วิจัยนำระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดลักษณะสำคัญของครอบครัวเข้มแข็งตามข้อมูลการสังเคราะห์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น การวิเคราะห์การเรียนรู้ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งผ่านระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งในแต่ละด้าน (ตามตารางที่ 2.3 วิเคราะห์วิธีการและกระบวนการเรียนรู้ในครอบครัว: มิติ 5 ด้านของแบบประเมินครอบครัวเข้มแข็งของระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง) เป็นการแสดงการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ ตามองค์ประกอบของการประเมินของระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัวได้เป็นอย่างดี ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้ คือ

1. ด้านสัมพันธภาพ เป็นการตอบสนองการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันในครอบครัวที่มีความผูกพันกัน ซึ่งเป็นการตอบสนองและส่งเสริมด้านสัมพันธภาพ
2. ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว เป็นการตอบสนองการเรียนรู้เพื่อให้มีความรับผิดชอบ ทำหน้าที่ของตนในครอบครัวอย่างเหมาะสม เช่น พ่อ-แม่-ลูก เป็นต้น ซึ่งเป็นการตอบสนองและส่งเสริมด้านบทบาทและหน้าที่ของครอบครัว
3. ด้านการพึ่งตนเอง เป็นการตอบสนองการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจด้วยการประกอบอาชีพสุจริต ด้านสุขภาพ สามารถดูแลสุขภาพตนเอง และ ด้านการรับรู้ข่าวสารเพื่อการดำเนินชีวิตให้ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งเป็นการตอบสนองและส่งเสริมด้านการพึ่งตนเอง
4. ด้านทุนทางสังคม เป็นการตอบสนองการเรียนรู้สิ่งดีงามในครอบครัว เช่น การเอื้ออาทรกันในครอบครัว การเคารพบรรพบุรุษ พิธีกรรมประเพณีในครอบครัว เรียนรู้สิ่งดีงามจากวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นตอบสนองและส่งเสริมให้เข้าใจประโยชน์ของทุนทางสังคม
5. ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก เป็นการตอบสนองการเรียนรู้ในการสร้างภูมิคุ้มกันให้การดำเนินชีวิต เช่น ไม่นำปมด้อยมาเป็นปัญหาในการดำเนินชีวิต รู้จักปฏิเสธสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ เป็นต้น ซึ่งเป็นการตอบสนองและส่งเสริมให้เกิดการปรับตัว คิดเป็นและแก้ไขปัญหาในยามวิกฤติชีวิตได้

ตารางที่ 2.3 วิเคราะห์วิธีการและกระบวนการเรียนรู้ในครอบครัว: มิติ 5 ด้านของแบบประเมินครอบครัวเข้มแข็งของระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง

มิติด้านต่าง ๆ ระดับ/มิติการ ประเมิน 5 ด้าน	วิธีการและ กระบวนการเรียนรู้ ในครอบครัว	ระดับครอบครัว: 49 ตัวชี้วัดย่อย โดยมีตัวชี้วัดหลัก	ระดับชุมชน 46 ตัวชี้วัดย่อย โดยมีตัวชี้วัดหลัก
1.ด้าน สัมพันธภาพ	จะเกิดได้ต้อง 1.เรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันใน ครอบครัว เรียนรู้ในการ ปรับตัวเข้าหากัน 2.เรียนรู้การแสดงออกถึง ความรักใคร่และเอาใจใส่ ระหว่างกัน 3. เรียนรู้ที่จะยอมรับและ เคารพความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน 4. เรียนรู้ที่จะสื่อสารกัน อย่างมีคุณภาพ 5. เรียนรู้ในการมีส่วนร่วม แก้ปัญหาขัดแย้งด้วย เหตุผล ไม่ใช้ความรุนแรง	(ตัวชี้วัดหลัก 1-4) (ตัวชี้วัดย่อย 1-19) สมาชิกในครอบครัวแสดงออก ถึงความรักใคร่และเอาใจใส่ ระหว่างกันสมาชิกในครอบครัว ยอมรับและเคารพความ คิดเห็นซึ่งกันและกัน สมาชิกในครอบครัวสื่อสารกัน อย่างมีคุณภาพ สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วม แก้ปัญหาขัดแย้งด้วยเหตุผล ไม่ใช้ความรุนแรง	(ตัวชี้วัดหลัก 1-2) (ตัวชี้วัดย่อย 1-9) 1.ชุมชนสนับสนุนให้มี กิจกรรมที่ส่งเสริม สัมพันธภาพครอบครัว 2.ชุมชนมีการจัดการ ปัญหาความขัดแย้ง ของครอบครัว
2.ด้านบทบาท หน้าที่ของ ครอบครัว	จะเกิดได้ต้อง 1.เรียนรู้บทบาทการทำหน้าที่ ของตนในครอบครัวเช่น พ่อ-แม่-ลูก 2.เรี ย น รู้ ใน ก า ร รับผิดชอบต่อบทบาท หน้าที่ของตน	(ตัวชี้วัดหลัก 5) (ตัวชี้วัดย่อย 20-23) ครอบครัวทำหน้าที่ของ ครอบครัวต่อสมาชิก (การปฏิบัติตนต่อสมาชิก)	

ตารางที่ 2.3 วิเคราะห์วิธีการและกระบวนการเรียนรู้ในครอบครัว: มิติ 5 ด้านของแบบประเมินครอบครัวเข้มแข็งของระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง (ต่อ)

มิติด้านต่าง ๆ ระดับ/มิติการ ประเมิน 5 ด้าน	วิธีการและ กระบวนการเรียนรู้ ในครอบครัว	ระดับครอบครัว: 49 ตัวชี้วัดย่อย โดยมีตัวชี้วัดหลัก	ระดับชุมชน 46 ตัวชี้วัดย่อย โดยมีตัวชี้วัดหลัก
ด้านที่ 2 การ พึ่งตนเองด้าน สุขภาพ ด้านที่ 3 การ พึ่งตนเองด้าน ข่าวสารและการ เรียนรู้	3. เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพกาย ใจของตนเองและสมาชิกอื่นใน ครอบครัว 4. เรียนรู้ในการเข้าถึงการ บริการสาธารณสุขเพื่อสุขภาพ ของตนเองและสมาชิกใน ครอบครัว 7.เรียนรู้การเข้าถึงข่าวสารเพื่อ การดำเนินชีวิตให้ทันต่อ เหตุการณ์	8.ครอบครัวพึ่งตนเองด้าน ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้	4.ชุมชนให้ครอบครัวมีทักษะ การเสริมสร้างสุขภาพ 5.ชุมชนจัดสภาพแวดล้อมที่ ส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีของ ครอบครัวในชุมชน 6.ชุมชนสนับสนุนให้ครอบครัว พึ่งตนเองด้านข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้
4.ด้าน ทุนทางสังคม	จะเกิดได้ต้อง 1.เรียนรู้สิ่งดีงามในครอบครัว 2.เรียนรู้การเอื้ออาทรกันใน ครอบครัว 3.เรียนรู้การเคารพบรรพบุรุษ 4.เรียนรู้พิธีกรรมประเพณีใน ครอบครัว 5.เรียนรู้สิ่งดีงามจากวัฒนธรรม ในสังคม 6.เรียนรู้หลักคตินิยมธรรมและ นำมาใช้ในครอบครัว	(ตัวชี้วัดหลัก 9) (ตัวชี้วัดย่อย 39-44) 9.ทุนทางสังคมของแต่ละ ครอบครัวในการสร้าง บรรยากาศความเป็น ครอบครัว	(ตัวชี้วัดหลัก 7-9) (ตัวชี้วัดย่อย 27-35) 7.ชุมชนสร้างกิจกรรมด้าน ครอบครัว 8.ชุมชนมีการส่งเสริมให้น่า หลักคตินิยมธรรมมาใช้ใน ครอบครัว 9.ชุมชนสร้างเครือข่ายการ สนับสนุนทางสังคมในรูปแบบ ต่าง ๆ
5.ด้าน การหลีกเลี่ยง ภาวะเสี่ยงและ	จะเกิดได้ต้อง 1.เรียนรู้ในการสร้างภูมิคุ้มกัน ให้กับการดำเนินชีวิต	(ตัวชี้วัดหลัก 10) (ตัวชี้วัดย่อย 45-49) 10.การหลีกเลี่ยงภาวะ	(ตัวชี้วัดหลัก 10-13) (ตัวชี้วัดย่อย 35-46)

ตารางที่ 2.3 วิเคราะห์วิธีการและกระบวนการเรียนรู้ในครอบครัว: มิติ 5 ด้านของแบบประเมินครอบครัวเข้มแข็งของระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง (ต่อ)

มิติด้านต่าง ๆ ระดับ/มิติการ ประเมิน 5 ด้าน	วิธีการและ กระบวนการเรียนรู้ ในครอบครัว	ระดับครอบครัว: 49 ตัวชี้วัด ย่อย โดยมีตัวชี้วัดหลัก	ระดับชุมชน 46 ตัวชี้วัดย่อย โดยมีตัวชี้วัดหลัก
การปรับตัวได้ใน ภาวะยากลำบาก	2.เรียนรู้ที่จะไม่นำเอาปมด้อย มาเป็นปัญหาชีวิต 3.เรียนรู้ที่จะปฏิเสธสิ่งที่ไม่ ควรปฏิบัติ 4.เรียนรู้ในการหลีกเลี่ยงภาวะ เสี่ยง 5.เรียนรู้ในการเตรียมพร้อม เสริมทักษะ เพื่อเผชิญปัญหา และเพื่อการปรับตัวได้ใน ภาวะยากลำบาก	เสี่ยงและการปรับตัวได้ ในภาวะยากลำบาก	10.ชุมชนมีการดูแลพื้นที่ใน ชุมชนเพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพ ของครอบครัว 11.ชุมชนสร้าง/แสวงหา ทรัพยากรเพื่อดูแลครอบครัว ที่มีภาวะพึ่งพิงสูง 12.ชุมชนสร้างระบบป้องกัน ภัย/ความรุนแรงในชุมชน 13.ชุมชนส่งเสริมให้ ครอบครัวมีทักษะในการ เผชิญหน้า และการปรับตัวได้ ในภาวะยากลำบาก
	6. เรียนรู้ในการสร้าง/ แสวงหาทรัพยากรเพื่อดูแล ครอบครัวที่มีภาวะพึ่งพิงสูง 7. เรียนรู้ในการส่งเสริมทักษะ ในการดูแลสวัสดิภาพของ ครอบครัว 8. เรียนรู้ระบบป้องกันภัยของ ชุมชนเพื่อเตรียมพร้อมรับภัย พิบัติ		13.ชุมชนส่งเสริมให้ ครอบครัวมีทักษะในการ เผชิญหน้า และการปรับตัวได้ ในภาวะยากลำบาก

ข้อเสนอแนะวิธีสร้างครอบครัวให้มีความสุขจากหนังสือเรื่อง “ครอบครัวต้องมาก่อน (Family comes first)” โดยกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เผยแพร่ต่อประชาชนเพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวมีแนวทางปฏิบัติอย่างเหมาะสม โดยให้ค่านิยมครอบครัวที่ดี คือ “ครอบครัวเปี่ยมสุข ” เป็นแนวทางเพื่อแนะนำ วิธีสร้างครอบครัวเปี่ยมสุข ไว้ในบทที่ 8 ดังนี้ 1) ทำบ้านเรือนให้น่าอยู่ 2) สร้างความสัมพันธ์ที่ดี 3) ดูแลอบรมเลี้ยงดูลูก 4) รับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตน 5) ความสมดุลระหว่างงานและครอบครัว 6) ยึดหลักคิดที่ดีในการดำเนินชีวิต 7) ใส่ใจสุขภาพ และ 8) มีเพื่อนบ้านดีชุมชนดี (ครอบครัวต้องมาก่อน, 2559)

การเรียนรู้โดยการมีหลักคิดที่ดี เป็นส่วนสำคัญในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่น แนวคิด “คิดเป็น” ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่อธิบายว่า “คิดเป็น” หมายถึง กระบวนการคิดเพื่อตัดสินใจ โดยนำข้อมูลจาก 3 ด้าน คือ ข้อมูลของตนเอง ข้อมูลของสภาพแวดล้อมสังคม และข้อมูลวิชาการ มาประกอบการตัดสินใจ เป็นการประมวลข้อมูลและคิดวิเคราะห์หาคำตอบเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ หาทางแก้ปัญหาตามความเหมาะสมของตนเองและสังคม ดังนั้น กระบวนการ “คิดเป็น” จึงส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ได้รู้จักคิดเพื่อหาทางเลือกในการแก้ปัญหา บนพื้นฐานของข้อมูลที่เพียงพอ ทั้งจากข้อมูลของตนเอง ข้อมูล ของสภาพแวดล้อมสังคม และข้อมูลวิชาการ และนำไปสู่การปฏิบัติ เช่น ถ้าสามารถทำให้ปัญหายุติลงได้ กระบวนการก็ยุติลง แต่ถ้าหากบุคคลนั้นยังไม่พอใจแสดงว่ายังมีปัญหาอยู่ บุคคลนั้นก็จะเริ่มกระบวนการพิจารณาตัดสินใจหาทางเลือกใหม่อีกครั้ง และกระบวนการนี้จะยุติลงเมื่อบุคคลพอใจและมีความสุข (อัญชลี ธรรมะวิธิกุล, 2552) สอดคล้องกับ ดร.ทองอยู่ แก้วไพเราะ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552a) กล่าวในการประชุมปฏิบัติการการบรรณาธิการข้อสอบวัดผลปลายภาคเรียนที่ 1/2552 หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2552 สนับสนุน แนวคิด “คิดเป็น” ว่า “การสอนแบบคิดเป็นจึงไม่มีการสอนแบบสำเร็จรูปว่าอะไรถูก อะไรผิด ขึ้นอยู่กับบริบท และสิ่งแวดล้อม แต่ละคนจะมีบริบทไม่เหมือนกัน แต่เมื่อนำมาถกเถียงกัน นำมาอภิปรายถกเถียงกันจะเกิดความรู้แตกฉานยิ่งขึ้น” โดยสรุปกระบวนการ การแก้ปัญหาของการคิดเป็น ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ไว้ 6 ขั้นตอน คือ

- (1) ขั้นสำรวจปัญหา เมื่อเกิดปัญหาย่อมต้องเกิดกระบวนการคิดแก้ปัญหา
- (2) ขั้นหาสาเหตุของปัญหา เป็นการหาข้อมูลมาวิเคราะห์ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีอะไรเป็นองค์ประกอบของปัญหาบ้าง
 - สาเหตุจากตนเอง พื้นฐานของชีวิต ครอบครัว อาชีพ การปฏิบัติตน คุณธรรม ฯลฯ
 - สาเหตุจากสังคม บุคคลที่อยู่แวดล้อม ตลอดจนความเชื่อประเพณี ฯลฯ
 - สาเหตุจากการขาดวิชาการความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัปัญหา
- (3) ขั้นวิเคราะห์ปัญหา หาทางแก้ไขปัญหา เป็นการวิเคราะห์ทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลด้านตนเอง สังคม และวิชาการ มาประกอบในการวิเคราะห์
- (4) ขั้นตัดสินใจ เมื่อได้ทางเลือกแล้ว จึงตัดสินใจแก้ปัญหาในทางที่มีข้อมูลต่าง ๆ พร้อม
- (5) ขั้นตัดสินใจไปสู่การปฏิบัติ เมื่อตัดสินใจเลือกทางใดแล้ว ต้องยอมรับว่าเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด ในข้อมูลเท่าที่มีขณะนั้น ในกาลนั้น ในเทศะนั้น
- (6) ขั้นปฏิบัติในการแก้ปัญหา ในขั้นนี้เป็นการประเมินผลพร้อมกันไปด้วย ถ้าผลเป็นที่
 - พอใจ ก็ถือว่าพบความสุข เรียกว่า “คิดเป็น”
 - ไม่พอใจ หรือผลออกมาไม่ได้เป็นไปตามที่คิดไว้ หรือข้อมูลเปลี่ยน ต้องเริ่มกระบวนการคิดแก้ปัญหาใหม่

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ (mediathailand, 2555) ได้กล่าวถึงหลักการ “คิดเป็น” ที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษา ครอบครัว และสังคม โดยสรุปไว้ ดังนี้ ‘การศึกษาคือกระบวนการที่ทำให้คนและสังคม เจริญงอกงาม ยิ่งเรียนยิ่งขยัน ยิ่งเรียนยิ่งอดทน ยิ่งเรียนยิ่งซื่อสัตย์ ยิ่งเรียนยิ่งมีความกตัญญู ยิ่งเรียน ยิ่งรักปู่ย่าตายาย คุณปู่ย่าตายาย ไปไหนก็ดูแลซึ่งกันและกัน บ้านเมืองก็จะมีแต่ความสุข’ ดังนั้น เมื่อ ความเชื่อพื้นฐาน ของการ “คิดเป็น” มาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการมีความสุข จึงสามารถทำ ให้มีความสุขได้ด้วยการกระทำ ดังนี้ (1) ปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (2) ปรับสังคมและ สิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเอง (3) ปรับปรุงทั้งตัวเราและสังคมสิ่งแวดล้อม ทั้งสองด้านให้ประสม กลมกลืนกัน (4) หลีกสังคมและสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ไปสู่สังคมสิ่งแวดล้อมหนึ่งที่เหมาะสมกับตน โดยถือ ว่าบุคคลที่สามารถดำเนินตามข้อใดข้อหนึ่งใน 4 ข้อนี้ได้ เป็นผู้ที่สามารถคิดแก้ปัญหา สามารถรู้จัก ตนเองอย่างถ่องแท้ และรู้จักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น

แนวทางส่งเสริมให้เกิดการคิดเป็น สอดคล้องกับ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2541, 2543, 2555, 2558, 2559, 2560) ที่กล่าวถึง การพัฒนาคุณลักษณะชีวิตให้ประสบความสำเร็จ โดยอธิบายว่า ผู้นำ และผู้ที่ใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพควรมีการพัฒนาคุณลักษณะชีวิต 20 ประการ (Life Characteristics 20 items) แยกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ คือ

- 1) ส่วนหลักดัน เป็นคุณลักษณะชีวิตที่ช่วยผลักดันตนเองสู่ความสำเร็จ ได้แก่
 - (1) มีวิสัยทัศน์
 - (2) มีวินัย
 - (3) มุ่งมั่น ขยัน หมั่นเพียร
 - (4) เอาจริงเอาจัง
 - (5) อดทน
 - (6) กระทำดีเลิศทุกเวลา
 - (7) รอบคอบ
 - (8) พุดและคิดแง่บวก
 - (9) กล้าหาญ
- 2) ส่วนสนับสนุน เป็นคุณลักษณะชีวิตที่ช่วยให้ได้รับการสนับสนุนสู่ความสำเร็จ ได้แก่
 - (1) มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี
 - (2) ซื่อสัตย์
 - (3) รักษาคำพูด
 - (4) รับผิดชอบ
 - (5) ถ่อมใจ
 - (6) ไวต่อความรู้สึกผู้อื่น

- (7) เสียสละ
- (8) ยุติธรรม
- 3) ส่วนดำรง เป็นคุณลักษณะชีวิตที่ช่วยรักษาความสำเร็จ ได้แก่
 - (1) ซื่อตรงและเที่ยงธรรม
 - (2) เรียนรู้ตลอดชีวิต
 - (3) รู้จักบังคับตนเอง

นอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2541, 2543, 2546, 2555, 2558, 2559; และ ไพศาล บรรจุสุวรรณ, 2552) ยังนำเสนอ หลักคิด 10 มิติ ในรูปแบบที่เรียกว่า “ผู้ชนะสิบคิด” โดยสามารถนำหลักคิด 10 วิธีนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีศักยภาพ ซึ่งประกอบด้วย

1) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เป็นกระบวนการคิด เสนอแนะ และแสดงความคิดเห็น บนพื้นฐานของข้อมูลตามบริบทเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เหมาะสม

2) การคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) เป็นกระบวนการคิดที่มีการประมวลข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เช่น พิจารณาว่าข้อมูลดังกล่าวจำแนกมาจากแหล่งข้อมูลใด ถูกต้องหรือไม่ เพราะเหตุใดจึงนำมาใช้ เป็นต้น

3) การคิดเชิงสังเคราะห์ (Synthesis-Type Thinking) เป็นกระบวนการคิดที่เรียบเรียงจากการคิดเชิงวิเคราะห์เพื่อตั้งองค์ประกอบต่าง ๆ มาประกอบเป็นองค์ความรู้ใหม่ การคิดเชิงสังเคราะห์จึงเป็นการทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น

4) การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Thinking) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลและเทียบเคียงความเหมือนหรือความต่าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและได้ข้อสรุปในการนำไปใช้ประโยชน์ในขั้นตอนต่อไปได้ เช่น เป็นประโยชน์ต่อกระบวนการคิดสร้างสรรค์ในการค้นคิดต่อใหม่ เป็นประโยชน์ในการพิจารณาตัดสินใจในขั้นตอนวิพากษ์ เป็นต้น

5) การคิดเชิงมโนทัศน์ (Conceptual Thinking) เป็นการรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกันมาประกอบเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการและกรอบความคิดที่สมเหตุสมผล ชัดเจน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายตามแนวคิดที่ต้องการ

6) การคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นการพัฒนาแนวคิดที่ออกไปจากกรอบเดิม ทำให้เกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ให้ทันสมัยเหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

7) การคิดเชิงประยุกต์ (Applicative Thinking) เป็นการนำสิ่งเดิมมาปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

8) การคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Thinking) เป็นแนวคิดที่มีวางแผนกำหนดเป้าหมายเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ

9) การคิดเชิงบูรณาการ (Integrative Thinking) เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในบริบทรอบด้านมาปรับแนวทางเพื่อให้เกิดการนำไปสู่การปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน

10) การคิดเชิงอนาคต (Futuristic Thinking) เป็นแนวคิดเพื่อช่วยคาดการณ์อนาคตโดยใช้พื้นฐานข้อมูลอดีตและปัจจุบันคาดการณ์สิ่งอาจเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อกำหนดเป้าหมายเชิงนโยบายเชิงกลยุทธ์ และเชิงปฏิบัติในอนาคตได้อย่างมีเหตุผล

ดังนั้น โดยสรุป แนวคิดลักษณะชีวิต 20 ประการ และ หลักผู้ชนะสิบคิด ของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ((เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2541, 2543, 2546, 2555, 2558, 2559, 2560a, 2560b ; และ ไพศาล บรรจุสุวรรณ, 2552) จึงเป็นวิธีการเสริมสร้างให้เกิดการคิดและเรียนรู้อย่างมีศักยภาพและเป็นระบบ

การเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาที่เกิดขึ้นของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว เป็นการถ่ายทอด ซึมซับ รับรู้ ลอกเลียนแบบ ของสมาชิกในครอบครัว โดยมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ชีวิต ทักษะชีวิตจากวัฒนธรรมในครอบครัว และหรือจากสภาพแวดล้อมเป็นระยะตลอดช่วงชีวิตอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น คำถามที่ว่าลักษณะ พฤติกรรม วิธีการดำเนินชีวิต ทศนคติ ทักษะชีวิต คุณค่า และค่านิยมที่เกิดขึ้นของแต่ละบุคคลในครอบครัว เกิดขึ้นได้อย่างไร คำตอบที่ได้รับจะใกล้เคียงสิ่งที่ต้องการศึกษาหรือไม่ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำแนวทางการตั้งคำถาม WH-Questions มาใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบในการศึกษาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว ดังรายละเอียดในตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2. 4 คำถาม WH-Questions การเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว

WH - Questions	Who	ใครเรียนรู้ และเรียนรู้จากใคร
Family Lifelong Learning	What	เรียนรู้อะไร
คำถาม การเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว	When	เรียนรู้เมื่อไร
	Where	เรียนรู้ที่ไหน
	Why	เรียนรู้ทำไม (ทำไมต้องเรียนรู้)
	How	เรียนรู้อย่างไร

ทั้งนี้ มีข้อมูลทางวิชาการสนับสนุนการใช้ WH-Questions ในการถามตอบในงานวิจัยเกี่ยวกับครอบครัว ซึ่ง Otto (1963) อธิบายถึงงานวิจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวว่า การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อสร้างเครื่องมือในแบบสอบถาม โดยให้กลุ่มตัวอย่างเขียนคำตอบตามต้องการเป็นวิธีที่ดีในการได้ข้อมูลที่น่าสนใจและเชื่อถือได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Christopher Hirsch & Jeremy Hartman (2005) โดยอธิบายว่า การสร้างคำถามเพื่อให้เด็กตอบด้วยการใช้คำถามปลายเปิดที่ขึ้นต้น

ด้วย WH-Questions คาดหวังได้ว่าจะได้ผลคำตอบตรงกับความจริงที่ถูกถาม และกล่าวถึงงานวิจัยที่ใช้ WH-Questions ว่า เป็นการนำไปสู่คำตอบที่ต้องการได้ดี แต่อย่างไรก็ตาม Hirsch & Hartman พบว่า การตั้งคำถามด้วย WH-Questions ต้องใช้หลักจิตวิทยาเข้ามาช่วยในขณะที่ยกถามเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่เหมาะสม และสอดคล้องกับ Beverly Vicker (2004) โดยอธิบายว่า การตั้งคำถามด้วย WH-Questions เป็นการเสริมสร้างให้เกิดการเห็นภาพที่ต้องการถาม ดังนั้น จึงมักได้คำตอบที่ใกล้เคียงความเป็นจริงตามที่ถามและตามความจริงที่เกิดขึ้น ดังนั้น เพื่อให้ผลลัพธ์ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้วิจัยจึงนำแนวทางการใช้คำถามปลายเปิดที่ขึ้นต้นด้วย WH-Questions เพื่อประกอบในการใช้ตั้งคำถามสำหรับเครื่องมือวิจัย โดยนำทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว และทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen มาสังเคราะห์ร่วมกับการตั้งคำถามด้วย WH-Questions เพื่อหา วิธี ปัจจัย และกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว

สรุปได้ว่า แนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว เป็นการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง มีความอยู่ดีมีสุข มีการเอาใจใส่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันในครอบครัวและชุมชนเดียวกัน โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับสมาชิกในครอบครัว ทั้งนี้ระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งเป็นส่วนสำคัญของภาครัฐในการเก็บเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับครอบครัวและชุมชนทั่วประเทศ นอกจากนี้ หนังสือ “ครอบครัวต้องมาก่อน” เป็นโครงการแนะนำวิธีเรียนรู้ข้อควรปฏิบัติและปัญหาของครอบครัวอย่างดี นอกจากนี้ การมีหลักคิดที่ดี เช่น แนวคิด “คิดเป็น” หลักคิด 10 มิติ และลักษณะชีวิต 20 ประการมาเป็นแนวทางเพื่อไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัวจะทำให้ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.3 สรุปประเด็นสำคัญต่อกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3.1 สรุปประเด็นสำคัญต่อเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากความหมายและความสำคัญของความเข้มแข็งของครอบครัวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวได้ 7 ประการ คือ 1) มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว 2) รับผิดชอบทำหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว 3) มีพันธะสัญญาผูกพันในครอบครัว ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อใจ และมีคตินิยมความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน 4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว 5) มีทุนทางสังคมของครอบครัว 6) มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ 7) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต หลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก

2.3.2 สรุปประเด็นสำคัญต่อกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยใช้การศึกษาทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัวและทฤษฎีระบบครอบครัวเป็นหลัก โดยนำมาสังเคราะห์ประกอบกับแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวเพื่อให้เกิดความเข้าใจในทฤษฎีของการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว นอกจากนี้ การศึกษาเกี่ยวกับบริบทสังคมไทยจะทำให้ผู้วิจัยมีข้อมูลเพียงพอที่จะนำไปศึกษาเพิ่มเติมเพื่อทำวิทยานิพนธ์ต่อไป ดังนั้น ขอสรุปประเด็นสำคัญต่อกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ คือ

1) ทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว และทฤษฎีระบบครอบครัว ช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจคุณลักษณะและองค์ประกอบของและแนวทางส่งเสริมครอบครัวเข้มแข็งที่ปฏิบัติและศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

2) แนวคิดการเรียนรู้ของครอบครัวและแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว เป็นเส้นทางให้เกิดความชัดเจนเมื่อต้องการหาวิธี เหตุผล และผลสรุปตามที่ต้องการศึกษาได้

3) บริบทสังคมไทยซึ่งครอบคลุมถึง ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ความเชื่อตามหลักศาสนาของตน และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสังคมครอบครัว เป็นส่วนสำคัญและมีอิทธิพลกับการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวตั้งแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น

2.3.3 ความเหมาะสม และข้อจำกัดในการนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวมาใช้กับบริบทสังคมไทย

ข้อสรุปประเด็นสำคัญต่อกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิดเอกสารและงานวิจัยข้างต้น โดยสรุปความเหมาะสมและข้อจำกัดในการนำข้อมูลมาใช้กับบริบทสังคมไทย เป็น 2 ส่วน คือ 1 ความเหมาะสมในการนำมาใช้กับบริบทสังคมไทย 2 ข้อจำกัดในการนำมาใช้กับบริบทสังคมไทย ดังนี้

1) ความเหมาะสมในการนำกระบวนการส่งเสริมมาใช้กับบริบทสังคมไทย

(1) สภาพ: ได้เห็นสภาพโดยรวมของการศึกษาที่เกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวทั้งในประเทศและต่างประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถนำข้อมูลที่ได้ศึกษาไว้อย่างละเอียดแล้วมาสังเคราะห์เพื่อเป็นเป็นแนวทาง พื้นฐานและหลักการในการศึกษางานวิจัย ในขณะเดียวกันการสังเคราะห์ข้อมูลโดยรวมทำให้เห็นประเด็นที่ยังไม่ได้ศึกษาหรือมีการศึกษาน้อย ดังนั้นจากการศึกษาสภาพ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถเห็นประเด็นช่องว่างในงานวิจัย โดยประโยชน์จากช่องว่างเหล่านี้เป็นทิศทางสำคัญในการนำมากำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และความต้องการของงานวิจัย รวมถึงข้อมูลทางสถิติที่ได้ศึกษาครั้งนี้ สามารถนำมาเปรียบเทียบเพื่อประโยชน์ในการนำมาใช้ในบริบทสังคมไทยอย่างเหมาะสมและทันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของไทยและของโลก

(2) นิยาม: การศึกษาคำจำกัดความหมายในแต่ละทฤษฎีและแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัว ทำให้เห็นถึงการใช้คำเรียกที่แตกต่างกันไปนั้นเพื่อให้ตรงกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ แต่นิยามความหมายโดยรวมของความเข้มแข็งของครอบครัวมีวัตถุประสงค์ในการยกระดับคุณภาพชีวิต ส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัวเพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาครอบครัวในด้านต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน เช่นคำว่า ครอบครัวคุณภาพ ครอบครัวที่พึงประสงค์ ครอบครัวสุขภาพดี ครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวเข้มแข็ง และความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นการกำหนดเป้าหมายโดยย่อเพื่อกำหนดนโยบาย ดังนั้นนิยามความหมายที่ได้มาจากการศึกษาคำนี้จึงเป็นแนวทางให้ผู้ที่ศึกษาได้นำไปใช้หรือเป็นแนวทางเพื่อกำหนดนิยาม คือ “ความเข้มแข็งของครอบครัว” ให้เหมาะสมกับช่วงเวลาการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

(3) ลักษณะ องค์ประกอบ ปัจจัย และกระบวนการส่งเสริม: จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย ทฤษฎีและแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวของทั้งไทยและต่างประเทศ ทำให้สามารถสังเคราะห์ข้อมูลและมีความเห็นว่า รูปแบบ คุณลักษณะ องค์ประกอบและปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวที่ศึกษานี้ มีความเป็นสากลและสามารถนำมาปรับใช้ได้เกือบทุกบริบทสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเป้าหมายและการให้ความสำคัญของแต่ละครอบครัวในสังคมนั้น ๆ เช่น รูปแบบของ Family Functioning สรุปรว่าบทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัวมีอิทธิพลกับความสำเร็จในการอยู่ร่วมกันในครอบครัวอย่างราบรื่น และ รูปแบบของทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงอารมณ์ของคนในครอบครัว โดยสรุปว่าความวิตกกังวลและความเครียดเป็นส่วนสำคัญทำให้การเชื่อมโยงของคนในครอบครัวมีพฤติกรรมที่แสดงออกต่างกันอย่างจนทำให้ครอบครัวเกิดความเข้าใจกันหรือในทางตรงกันข้ามครอบครัวเกิดข้อขัดแย้งกัน เป็นต้น ดังนั้นการสังเคราะห์คุณลักษณะ องค์ประกอบและปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวในการศึกษานี้ ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นหลักเบื้องต้นในการสังเคราะห์เพื่อกำหนดเกณฑ์ของลักษณะ วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวบริบทสังคมไทยของผู้วิจัยต่อไปได้

(4) การเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว: เป็นคำที่ผู้วิจัยนำมาใช้อธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการศึกษางานในขั้นตอนการเรียนรู้ให้ชัดเจนขึ้น โดยนำแนวทางมาจากคำว่า การเรียนรู้ การเรียนรู้ของครอบครัว การเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การรับรู้ การซึมซับ การเลียนแบบ การได้รับและการปรับพฤติกรรม วิธีการดำเนินชีวิต ทักษะ ทักษะ คุณค่า ค่านิยม ลักษณะของสมาชิกในครอบครัว โดยมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ชีวิต และทักษะชีวิตจากวัฒนธรรมในครอบครัวและหรือจากสภาพแวดล้อมเป็นระยะตลอดช่วงชีวิตอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว

(5) งานวิจัย: เนื่องจากการศึกษาเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัวมาเป็นเวลากว่า 80 ปี ทำให้มีงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศสนับสนุนเชิงวิชาการของการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของงานครั้งนี้ โดยทฤษฎีและระบบมาตรฐานที่สามารถนำมาใช้กับบริบทสังคมไทยได้คือ ทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว ทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen และระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งซึ่งเป็นระบบที่เก็บข้อมูลจากครอบครัวที่มีความเข้มแข็งจากทุกภาคทั่วประเทศ สรุปผลการสำรวจทุกปี จึงเป็นแหล่งข้อมูลเชิงสถิติระดับประเทศที่ใช้อ้างอิงได้

2) ข้อจำกัดในการนำกระบวนการส่งเสริมมาใช้กับบริบทสังคมไทย

(1) งานวิจัย: การเปรียบเทียบทางสถิติของงานวิจัยในต่างประเทศในบางเรื่องไม่สามารถนำมาใช้อ้างอิงกับบริบทสังคมไทยได้ แต่นำมาเป็นกรณีตัวอย่างที่ดีของประเทศนั้น ๆ ได้ ดังนั้นจึงต้องมีการเพิ่มขั้นตอนการใช้การสังเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดมาประกอบการวิเคราะห์เอกสาร

(2) นโยบายภาครัฐกับการลงสู่ภาคปฏิบัติของไทย: จากการศึกษาเอกสารมีการศึกษาวิจัยเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัวในหลายมิติ แต่การลงสู่ภาคปฏิบัติยังมีข้อจำกัดในความทั่วถึงทั้งประเทศและทั่วถึงทุกมิติ เช่น มีการเน้นลงพื้นที่ชุมชนที่มีปัญหา โดยการเจาะปัญหาเป็นด้าน ๆ เช่น สนับสนุนความเข้มแข็งเกี่ยวกับยาเสพติด ส่งเสริมความเข้มแข็งสตรีในครอบครัว เสริมสร้างความเข้าใจในการเลี้ยงดูบุตรหลาน สนับสนุนความเข้มแข็งทางด้านสุขภาพดี และสนับสนุนครอบครัวอบอุ่น เป็นต้น การลงพื้นที่สู่ภาคปฏิบัติมักเป็นการอบรมหลักการเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ความเข้าใจและความสามารถนำไปใช้ปรับแก้ปัญหาในครอบครัวได้จริงอาจมีข้อจำกัด

(3) การเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว: เนื่องจากการเรียนรู้และการเรียนรู้ในครอบครัวที่ปฏิบัติอยู่โดยทั่วไปจากการค้นเอกสาร หมายถึงการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ หรือ การเรียนรู้ผ่านการอบรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ดังนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษานี้จึงนำหลักการ ใครเรียนรู้ เรียนรู้จากใคร เรียนรู้อะไร เรียนรู้เมื่อไร เรียนรู้ที่ไหน เรียนรู้ทำไม ทำไมถึงอยากเรียนรู้ และเรียนรู้อย่างไร ซึ่งยังไม่มีงานเอกสารที่ชัดเจนในบริบทสังคมไทยที่สามารถค้นคว้าได้ สรุปได้ว่า ประเด็นสำคัญต่อกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว คือ แนวทางเพื่อปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนเพื่อส่งเสริมศักยภาพของครอบครัวให้มีความพร้อมในการปรับตัวเข้าหากัน มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ เริ่มต้นเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้คนในครอบครัว และเรียนรู้คนในชุมชน และมีความพร้อมด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้ทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว แนวคิดการเรียนรู้ของครอบครัว แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว และบริบทสังคมไทย เพื่อเป็นเส้นทางให้เกิดความชัดเจนเพื่อหาวิธี เหตุผล ปัจจัย และผลสรุปตามที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

ตอนที่ 3 บริบทสังคมไทย

3.1 ประวัติศาสตร์ ภาพลักษณ์ และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และมีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มากกว่า 700 ปีภายใต้การปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ รวมถึงรากทางวัฒนธรรมจากคนในรัฐโบราณที่ตั้งถิ่นฐานและถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมต่อกันมานับเป็นพัน ๆ ปี ความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณี เชื้อชาติและศาสนา หล่อหลอมศรัทธาและค่านิยม ทำให้บริบทสังคมไทยมีคุณค่า มีอัตลักษณ์ และมีเอกลักษณ์อย่างชัดเจน

ภาพลักษณ์ของความเป็นไทย ถูกถ่ายทอดให้เห็นภาพสะท้อนในหนังสือ Thai Art and Culture ของกระทรวงวัฒนธรรม (2014) ในมิติต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ คือ 1) ประเทศไทยมีภูมิประเทศที่มีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ของมนุษย์ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นสังคมเกษตรกรรมเพราะมีภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มสามารถเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ได้อย่างอุดมสมบูรณ์ จนมีคำที่พูดว่า “เมืองไทย ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” 2) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตแบบไทย ๆ ทำให้เกิดคุณค่าของวัฒนธรรมและเป็นแหล่งท่องเที่ยวของโลก 3) ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ที่งามสง่าละเอียดอ่อนและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เช่น สถาปัตยกรรม – สมัยทวารวดี สมัยลพบุรี สมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา เป็นต้น 4) ศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยทำให้อัตลักษณ์ความเป็นไทยโดดเด่นสู่ความเป็นสากล เช่น อาหารไทย ผ้าไทย งานออกแบบแฟชั่น ภาพยนตร์ไทย การแสดงโขนและหุ่นโขนเชิด งานศิลปะและงานวรรณกรรมสมัยใหม่ 5) ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย เช่น มีสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของปวงชนชาวไทย มีภาษาไทยเป็นของตนเอง อาหารไทย มวยไทย การนวดแผนไทย การกราบไหว้ รอยยิ้มแบบไทย น้ำใจ บุคลิกที่อ่อนโยน ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น

ความภูมิใจในความเป็นไทยถูกถ่ายทอดจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ผังรากลึกผ่านประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ทำให้เกิดคุณค่าของความเป็นชาติไทย ดังตัวอย่าง พระราชดำรัสของ “พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช) ในหลายโอกาสที่พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทย เช่น

“...คนไทย รักษาชาติ รักษาแผ่นดิน เป็นปึกแผ่นมั่นคงมาได้ ด้วยสติปัญญาความสามารถ และด้วยคุณความดีอิสราภาพ เสรีภาพ ความร่มเย็นเป็นสุข ตลอดจนความเจริญ ทุกอย่างที่มีอยู่บัดนี้ เราทั้งหลายในปัจจุบัน จึงต้องถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบอย่างสำคัญ ในอันที่จะรักษาคุณความดี พร้อมทั้งจิตใจที่เป็นไทยไว้ให้มั่นคงตลอดไป...”

(พระบรมราโชวาทในการเสด็จออกมหาสมาคม
ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธ.ค. 2521)

“...โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและโบราณสถานทั้งหลายเป็นของมีคุณค่า และจำเป็นแก่การศึกษาค้นคว้า ในทางประวัติศาสตร์ศิลปโบราณคดี เป็นการแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยที่มีมาแต่อดี ตควรสงวนรักษาไว้ให้คงทนถาวร เป็นสมบัติของชาติไว้ตลอดกาล...”

(พระราชดำรัสในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 26 ธันวาคม 2504)

“...งานด้านการศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมนั้น คืองานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและทางจิตใจ ซึ่งเป็นทั้งต้นเหตุทั้งองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่น ๆ ทั้งหมด และเป็นปัจจัยที่จะ ช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป...”

(ความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร

ของมหาวิทยาลัยศิลปากร ณ วังท่าพระ วันที่ 2 ตุลาคม 2513)

“...น่าภูมิใจยิ่งนัก ศิลปะของไทยรุ่งเรืองมาแต่โบราณกาลและสามารถแสดงลักษณะของชาติได้ อย่างแท้จริง ก็เพราะบรรพบุรุษของเรามุ่งทำขึ้นเพื่อศิลปะด้วยความบริสุทธิ์ใจแท้ ๆ การเผยแพร่งาน ศิลปะของไทย ในต่างประเทศนั้นก็เป็ประโยชน์โดยส่วนรวมมาก เพราะศิลปะเป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง ที่ทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างชาติ และทำให้นานาชาติอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขได้...”

(พระราชดำรัสขณะเสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพระที่นั่งไปยัง

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อทอดพระเนตรโบราณสถานและโบราณวัตถุที่

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยาและเพนียดคล้องช้าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อ 15 มกราคม 2505)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

เอกลักษณ์ของไทย สรุปลไว้ในมุมมองที่หลากหลาย แต่พอสรุปได้ในทัศนคติคล้าย ๆ กัน ดังข้อมูล จากเอกลักษณ์ไทย (http://www.tatc.ac.th/files/110528099292991_14031619195425.pdf) คือ (1) มีศูนย์รวมจิตใจ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (2) มีความภูมิใจในความเป็นเอกราช และ (3) มีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น การแต่งกาย ภาษาไทย อาหารไทย มวยไทย ช้างไทย และบ้านทรง ไทย การไหว้ การยืม คำขอบคุณ และคำขอโทษ เป็นต้น ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ (1) เอกลักษณ์ทางวัตถุและศิลปกรรม (2) เอกลักษณ์ทางพฤติกรรมและการกระทำ (3) เอกลักษณ์ทาง ความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อ สอดคล้องกับข้อมูลจากเอกลักษณ์ของสังคมไทย (2555) สรุปสังคมไทยไว้ ดังนี้ (1) เป็นสังคมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและยกย่องและเทิดทูนสถาบัน พระมหากษัตริย์ (2) เป็นสังคมที่มีความรักชาติและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (3) เป็นสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา ดังนั้น วัดจึงเป็นแหล่งรวมความรู้

การศึกษา ศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรม (4) เป็นสังคมเกษตรกรรม (5) เป็นสังคมที่ผูกพันเกี่ยวพันในระบบเครือญาติและให้ความเคารพในระบบอาวุโส (6) เป็นสังคมที่มีศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประณีตงดงาม มีภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีสืบทอดต่อกันมานานและยังคงปฏิบัติในวิถีประจำวัน และเป็นสังคมที่เคร่งประเพณีพิธีกรรม และ (7) เป็นสังคมที่มีความหลากหลายความเชื่อหลายเชื้อชาติ และหลายศาสนาที่อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อหนุนกัน นอกจากนี้ คุณค่าของเอกลักษณ์ความเป็นไทยในมุมมองของชาวต่างชาติสามารถสร้างคุณค่าให้ความเป็นไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะได้ โดยสอดคล้องกับบทความ เรื่อง “ความเป็นไทยมีคุณค่า และสร้างมูลค่าได้ในต่างประเทศ” (โพส্তুเคย, 2558) สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่ชาวต่างชาติเห็น ดังเช่น ความตอนหนึ่งในบทความว่า

“...เราได้มีโอกาสรู้จักและพูดคุยกับผู้คนหลายเชื้อชาติ บางคนก็ได้มีโอกาสเดินทางมาประเทศไทย บ้างแล้ว และบางคนก็รู้จักประเทศไทยจากคำบอกเล่าและข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต แต่ทุกคนก็มักจะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า พวกเขาชอบเมืองไทย พวกเขาอยากมาเที่ยวเมืองไทย เพราะภาพความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว ภาพความงดงามของวัฒนธรรมไทยและชื่อเสียงของอาหารไทย ซึ่งสิ่งเหล่านี้หาไม่ได้ในประเทศอื่น ๆ จึงมีคุณค่าและสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างภาคภูมิใจ”

“...เช่นเดียวกับอาหารไทย นวดแผนไทย และสปาไทย ก็เป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย ที่ได้รับความนิยมในต่างประเทศ ช่วยสร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนไทยหลายคนในต่างแดน”

ทีมงานโลก 360 องศา, โพส্তুเคย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยสรุป ภาพลักษณ์ของความเป็นไทยมีรากจากขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม อาหาร ภาษา การแต่งกาย หล่อหลอมการดำเนินชีวิตจากรุ่นสู่รุ่นผ่านประวัติศาสตร์อันยาวนานของการอยู่ร่วมกันเป็นชาติโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทำให้เกิดคุณค่าของความเป็นไทยที่มีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งสะท้อนความเป็นตัวตนของคนในบริบทสังคมไทยอย่างเด่นชัด

3.2 พุทธทางวัฒนธรรม และคุณค่าสู่วัฒนธรรมการครองเรือนในบริบทสังคมไทย

3.2.1 พุทธทางวัฒนธรรม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 บัญญัติว่า “...มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของผู้คนและชุมชน... มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติล้ำค่าที่ได้มีการสร้างสรรค์ สืบสม ปลูกฝังและสืบทอดใน ชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง...” ดังนั้น มรดกทางวัฒนธรรมของไทยจึงสะท้อนความเป็น ตัวตนของสังคมและคนในสังคมได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับข้อมูลจากหนังสือมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมของชาติ (2560) ที่ว่า มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และ มรดกทางธรรมชาติ สะท้อนการเป็นมนุษยชาติของแต่ละปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชน เนื่องจากวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นฝังรากลึกผ่านครอบครัวและชุมชนในวัฒนธรรมเอเชีย เช่น มุขปาฐะ เพลง ความเชื่อ พิธีกรรม เป็นต้น สอดคล้องกับตัวอย่างจากมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2559) ซึ่งได้จัดทำหนังสือ “วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา” เพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาไทย สะท้อนความชาญ ฉลาดของบรรพบุรุษที่ใช้ภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ดังเช่นความตอน หนึ่งที่กล่าวถึงประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงความเป็นครอบครัว ที่อธิบายว่า “การ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษถือเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว ส่วน การรดน้ำผู้ใหญ่ หรือการรดน้ำขอพรถือเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ของครอบครัว หรือผู้ที่ เคารพนับถือของชุมชนที่ยังมีชีวิตอยู่ นับเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณที่มีอายุใส น้อยพึงปฏิบัติต่อผู้มีอายุเฒ่ามากตามวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ส่วนการสาดน้ำหลังพิธีการต่าง ๆ แล้ว นับเป็นการเล่นเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างญาติมิตรเพื่อนฝูง โดยใช้น้ำสะอาดผสมน้ำอบหรือน้ำหอมก็ได้รดกันด้วยความสุภาพ...”

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อในบริบทสังคมไทย สะท้อนผ่านสถาปัตยกรรม ของวัดและพิธีกรรมทางศาสนา บริบทสังคมไทยจึงเป็นสภาพวัฒนธรรมที่มีลักษณะของการพึ่งพากัน และกัน มีระบบเครือญาติ ครอบครัว ชุมชน เป็นตัวกำหนดบทบาทในการเคารพกันและกัน และมีวัด ศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติ ทั้งพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี และการศึกษาซึ่งเป็น กลไกปกป้องครอบครัวและชุมชน ดังนั้น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผสมผสานจากหลายเชื้อชาติและ หลายวัฒนธรรมมาเป็นเวลานานโดยมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักแต่สามารถอยู่ร่วมกับศาสนาอื่นได้ จึงทำให้ความเป็นไทยมีเอกลักษณ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2548 และ <https://www.phuttha.com/ศาสนสถาน/วัด/ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัด>)

สังคมไทยรับเอาขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อจากหลากหลายวัฒนธรรมและเชื้อชาติ ผสมผสานอยู่ในวัฒนธรรมไทย จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เช่น “ธรรมเนียมเงินในวัฒนธรรม

ไทย (ไทยศึกษา, 2018) ให้ข้อมูลว่า ประเพณีเช่นไหว้บรรพบุรุษในปัจจุบัน แม้ส่วนใหญ่เป็นธรรมเนียมของคนเชื้อสายจีน แต่คนไทยที่ไม่มีเชื้อสายจีนบางส่วนก็อนุโลมรับเอาธรรมเนียมนี้มาปรับใช้ ไหว้บรรพบุรุษ ไหว้ศาลพระภูมิเจ้าที่ในเทศกาลตรุษจีนด้วย รวมทั้งพระโพธิสัตว์ฝ่ายมหายานหลายองค์ คนไทยพุทธก็รับมาบูชาเช่นกัน นอกจากนี้มีคนไทยพุทธนิกายเถรวาทจำนวนไม่น้อยที่นิยมไปไหว้พระในวัดมหายาน เช่น วัดเล่งเน่ยยี่ ที่เยาวราช วัดบรมราชากาญจนานิกะ ที่อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น” สอดคล้องกับ วิทยาลัยศาสนศึกษา (2562) มหาวิทยาลัยมหิดล สรุปเรื่องพิธีกรรมของชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทย ไว้ว่า ชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนิยมกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อในศาสนาขงจื้อเป็นจำนวนมาก ซึ่งพิธีกรรมที่นิยมกระทำกันในแต่ละปีมีดังนี้ 1) ตรุษจีน มีการไหว้เทพเจ้า ไหว้บรรพบุรุษ ไหว้ผีไม่มีญาติ และไหว้ขอพรจากญาติผู้ใหญ่และผู้ที่เคยพรัก 2) เช็งเม้ง เป็นเทศกาลเช่นไหว้บรรพบุรุษที่สุสานฝังศพ (ฮวงจุ้ย) 3) พิธีไหว้บ๊ะจ่าง หรือเทศกาลตวนอู่ หรือเทศกาลตวงโหวง เป็นเทศกาลที่ตรงกับวันที่ 5 เดือน 5 ตามปฏิทินทางจันทรคติ เชื่อว่า เป็นเทศกาลที่แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ 4) สารทจีน ถือเป็นวันสำคัญที่ลูกหลานชาวจีนจะแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และยังถือเป็นเดือนที่ประตูนรกเปิดให้วิญญาณทั้งหลายมารับกุศลผลบุญได้ 5) เทศกาลไหว้พระจันทร์ ตรงกับวันที่ 15 เดือน 8 ประมาณเดือนกันยายนของทุกปี ชาวจีนเชื้อสายจีนจะทำพิธีเช่นไหว้พระจันทร์และเจ้าแม่กวนอิมพร้อมกัน 6) เทศกาลกินเจ โดยหลักการกินเจตั้งมั่นอยู่บนหลักธรรมสำคัญ 2 ประการ คือ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาหารที่ไม่เบียดเบียนตนเอง และ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาหารที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 7) เทศกาลต้งโจ้ย หรือเทศกาลไหว้ขนมบัวลอย (ขนมอี๊) ถือเป็นเทศกาลสุดท้ายของชาวจีนเพื่อขอบคุณที่ได้ช่วยให้การดำรงชีวิตของสมาชิกทุกคนในครอบครัวดำรงมาได้อย่างราบรื่นตลอดปีที่ผ่านมา และเพื่อความสมัคสมานสามัคคีกันของคนในครอบครัว โดยสรุป จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมของวัฒนธรรมจีนให้ความสำคัญต่อครอบครัว เกี่ยวข้องกับการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมผสมผสานที่ยังรากลึกของบริบทสังคมไทย

เช่นเดียวกับวัฒนธรรมอินเดีย-ฮินดู-พราหมณ์ ที่ไทยได้รับอิทธิพลมาไม่น้อยไปกว่าจีน ไทยและอินเดียมีความผูกพันด้านวัฒนธรรมมาตั้งแต่โบราณกาลกว่า 2,000 ปีมาแล้วโดยในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิ ปัจจุบันมรดกทางวัฒนธรรมและประเพณีจากอินเดียยังคงมีอิทธิพลสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยทั้งทางด้านศาสนา ภาษาวรรณกรรม และศิลปะแขนงต่าง ๆ (สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี, 2558) ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ใช้ในภาษาไทยปัจจุบันมีรากมาจากอินเดีย ซึ่งไทยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม

ผ่านทางการดำเนินชีวิต การบริหารการปกครอง ราชศัพท์ และพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากภาษาที่ใช้ เช่น คำว่า นายกรัฐมนตรี อินเดียเรียกว่า ประธานมนตรี และ การนับเลข 1-10 มีความคล้ายกัน เช่น คำว่า เอก โท ทรี จตุ ปัญจ (ปัญจนที) ของไทย มีการออกเสียงคล้ายภาษาอินเดีย คือ เอก โท ติน จาร ปาญจ ตามลำดับ[และ สำนวนไทย ‘ซักแม่น้ำทั้งห้า’ ซึ่งหมายถึงการพูดจาหวานล่อม ซึ่งมีที่มาจากมหาเวสสันดรชาดก ตอนชูชกเจรจาขอภักษา ซาลีจากพระเวสสันดร ก็หมายถึงปัญจมหานที แม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ 5 สายของอินเดีย คือ แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมนา แม่น้ำสรภู แม่น้ำมทิ และแม่น้ำอิรวดี เป็นต้น (สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี, 2555a)

ศาสนาซิกข์ เป็นหนึ่งในห้าศาสนาที่ได้รับการรับรองโดยกรมการศาสนาของประเทศไทย ในปัจจุบันมีศาสนิกชนประมาณ 700,000 คน ถือว่าเป็นศาสนาส่วนน้อยในไทย เชื่อกันว่าศาสนาซิกข์เข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกกับพ่อค้าชาวอินเดียในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประมาณ พ.ศ.2428 ในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อค้าขายจำหน่ายผ้าพันธี่ใช้ในงานราชการ ต่อมาใน พ.ศ. 2454 เริ่มมีครอบครัวชาวซิกข์ย้ายถิ่นเข้ามาตั้งรกรากในเมืองบางกอกเพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่มึศาสนาสถาน ครูทวารวรา หรือคนไทยบางคนเรียกว่า โบสถ์ซิกข์, วัดซิกข์ การประกอบพิธีจึงหมุนเวียนไปตามบ้านของศาสนิกชนในเครือทุก ๆ วันอาทิตย์และวันคุระปรับ (Gurpurab) ปัจจุบันมีโบสถ์ซิกข์ (ครูทวารวรา) ทั้งหมดราว 20 แห่งในประเทศไทย โดยมีครูทวารวราหลักอยู่ที่สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา กรุงเทพมหานคร (มติชนออนไลน์, 2562a) สอดคล้องกับ นักรบ นาคสุวรรณ (2560) อธิบายว่า ศาสนาซิกข์สอนให้ชาวซิกข์ไม่แบ่งชนชั้น วรรณะ ทุกคนทุกศาสนาเป็นเพื่อนกัน ดังนั้นจึงสามารถเข้าร่วมกัพิธีกรรมต่าง ๆ ในสังคมไทยได้ ยกตัวอย่าง เช่น ชาวไทยซิกข์ แสดงความเคารพพระพุทธรูปหรือรูปเคารพในศาสนาต่าง ๆ ได้ และ ร่วมในประเพณีของไทย ได้ทุกประเพณี แต่ในขณะเดียวกัน พิธีกรรมและประเพณีของตนเองก็ยังปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ความใกล้ชิดที่คนไทยคุ้นเคยกับชาวซิกข์ คือย่านพาหุรัดถิ่นที่เป็นย่านขายผ้าในกรุงเทพมหานคร

พุทธศาสนาเป็นมรดกล้ำค่าอีกเรื่องที่ไทยรับมาจากอินเดีย ท่านพุทธทาส ภิกขุ เคยเทศน์เรื่องพระคุณที่อินเดียมีต่อไทย ในวันอาสาฬหบูชา เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2533 กล่าวถึง อาณิสสที่ไทยได้รับพุทธศาสนาจากอินเดีย ซึ่งเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมและประเพณีอีกมากมายของไทย ท่านกล่าวตอนหนึ่งว่า “วัฒนธรรมต่าง ๆ นี้ ได้กลายเป็นชีวิตเป็นเลือดเนื้อของชาวไทยไปเสียแล้ว...เรามีเลือดมีเนื้อเป็นอินเดีย มีศาสนาฮินดูเป็นแม่ มีศาสนาพุทธเป็นพ่อ อยู่โดยไม่รู้สึกรู้สั” วัฒนธรรมทางพุทธศาสนาที่ถูกถ่ายทอดมาถึงการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตในครอบครัวของไทยมานานจนเป็นวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน เช่น การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การเทศน์มหาชาติ ไม่ใช่แต่พุทธศาสนาที่ไทยรับมาจาก

อินเดีย อิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ และฮินดู ก็ปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคมไทยทุกวันนี้ แม้แต่ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย ก็เป็นอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย หลายเรื่อง เช่น ประเพณีโกนจุก ประเพณีในงานแต่งงาน ดังความตอนหนึ่งในบทความว่า “การยกขบวนขันหมาก การกันประตูเงินประตูทอง จนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิต การเผาศพ และการลอยอังคารในแม่น้ำ เป็นตามแบบคติความเชื่อที่ว่า การคืนเถ้าอัฐิสู่มแม่น้ำเป็นการได้พบเทพเจ้าในชีวิตหลังความตาย เป็นบุญสูงสุด” นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อทั้งของตนเองและในครอบครัว เรื่องการไหว้บูชาเทพตรีมูรติ คือ พระพรหม-ผู้สร้าง พระศิวะ- ผู้ทำลาย (สิ่งชั่วร้าย) และพระวิษณุ-ผู้รักษา นอกจาก ตรีมูรติเทพแล้ว คนไทยยังบูชาพระพิฆเนศเช่นเดียวกับคนอินเดีย “ชาวอินเดียนับถือพระพิฆเนศในฐานะเทพแห่งอักษรศาสตร์ด้วย นักเรียนอินเดียมักจะกราบไหว้บูชาพระพิฆเนศก่อนสอบเสมอ ” (สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี, 2555b)

ศาสนาอิสลามเข้ามาสัมพันธ์กับวัฒนธรรมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อาศัยผ่านเส้นทางการค้าสำคัญที่เรียกว่า เส้นทางสายไหม (Silk Road) ทั้งเส้นทางบกและทางทะเล โดยชาวเปอร์เซียและชาวอาหรับ เข้ามาทำการค้าในสมัย สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ชาวอินเดีย มาลายูและจามเข้ามาในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ และชาวชวาและจีนฮ่อ เข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ ศาสนสถานมัสยิดในชุมชน สะท้อนให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันในวัฒนธรรมไทยที่เชื่อมความเป็นครอบครัวกับชุมชน เช่น แขกจาม-มาลายู ที่กะตือขาว (มัสยิดบางหลวง) สุเหร่าตึกขาว (มัสยิดเซฟิ) ของชาวอินเดีย ย่านสุเหร่าตึกแดง (มัสยิดกุฎิลอิสลาม) และมัสยิดยะวา (ชวา) สุดารา สุฉายา และธีรนนท์ ช่วงพิชิต (2017) ความกลมกลืนในการอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมต่างศาสนาในบริบทสังคมไทย เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ดังตัวอย่างจากแนวหน้าออนไลน์ (2561) ที่กล่าวถึงอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตลอดมา มีทั้งชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยจีน และชาวไทยที่นับถือศาสนาคริสต์ นับเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของพื้นที่ ที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อยู่ร่วมกันอย่างเข้าอกเข้าใจ ดำเนินวิถีชีวิตร่วมกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตลอด มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างกลมกลืน ชาวไทยพุทธมักจะร่วมงานประเพณีต่าง ๆ ของชาวไทยมุสลิม เช่น กวนอาซูรอ การแต่งกาย การจัดประเพณีงานแต่งงาน การร่วมบริจาคทำบุญเพื่อพัฒนาเมือง ซึ่งเป็ศาสนาสถานศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยมุสลิม ชาวไทยมุสลิมก็เข้าร่วมประเพณีวัฒนธรรมงานแต่งงาน งานบุญ งานบวชของชาวไทยพุทธ ร่วมแรงร่วมใจพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาวัดในพื้นที่ เป็นต้น นายอำเภอเบตงกล่าวว่า “จากหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวอำเภอเบตง ประกอบกับการมีแหล่งท่องเที่ยวทาง

ธรรมชาติที่งดงาม ทำให้เบตงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และเชิงวัฒนธรรมของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นอกจากนี้อำเภอเบตง ยังมีมัสยิด 32 แห่ง วัดในพุทธศาสนา 6 วัด สำนักสงฆ์ 7 แห่ง โบสถ์คริสต์ 2 แห่ง และมีมูลนิธิ สมาคมของพี่น้องชาวไทยเชื้อสายจีน 6 แห่ง ซึ่งเป็นอำเภอที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นศูนย์รวมของคนหลากหลายภาษา เชื้อชาติ ศาสนา ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม จนได้รับการกล่าวขานว่าเบตง คือ ต้นแบบเมืองสมานฉันท์ ที่กลายเป็นจุดแข็ง หลอมรวมเมืองให้คงมั่น และดึงดูดให้ผู้คนทั้งในประเทศและต่างประเทศสนใจมาท่องเที่ยว”

ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเข้ามาในไทยครั้งแรกในสมัยอยุธยา ต่อมาศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ซึ่งประกอบด้วยนิกายย่อยอีกเป็นจำนวนมาก มีความแตกต่างกันหลัก ๆ คือ ด้านการปกครอง แต่ละนิกายมีอิสระต่อกัน ส่วนใหญ่เป็นฆราวาสทำหน้าที่ ประกาศศาสนาในประเทศไทย มีคำเรียกคาทอลิกว่า “คริสตัง” และเรียก โปรเตสแตนต์ว่า “คริสเตียน” (Christian) ชาวคริสต์ในประเทศไทยมีบทบาทด้านการค้า การทหาร การสาธารณสุข การแพทย์สมัยใหม่ การพิมพ์ การถ่ายภาพ หมอสอนศาสนา และการศึกษา (สุดารา สุจฉายา และ ชีรนนท์ ช่วงพิชิต, 2017) ความผูกพันของศาสนาคริสต์กับสังคมไทยจึงมาในรูปแบบของความช่วยเหลือและการให้ตามหลักศาสนาคริสต์ ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของวัฒนธรรมคริสต์กับสังคมไทยเห็นเด่นชัดจากเหตุการณ์และภาพแห่งความอบอุ่น ความปลาบปลื้มของคริสต์ชนและคนไทยจากทุกศาสนาในการต้อนรับการเสด็จเยือนประเทศไทยของสมเด็จพระสันตปาปาฟรานซิส ในเดือนพฤศจิกายน 2562 เป็นเครื่องยืนยันยืนยันสะท้อนถึงความเข้มแข็งของทุนทางวัฒนธรรมของคนไทยที่ถูกผสมกลมกลืนความเป็นไทยได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยไม่มีการแบ่งแยก (มติชนออนไลน์, 2562b)

วรรณภา โพธิ์น้อย (2560) สรุปเรื่องศาสนาในสังคมไทยไว้ว่า หลักคำสอนของทุกศาสนาสอนให้คนทำความดี ไม่ทำความชั่ว มีความเอื้ออาทร เสียสละ และมีความรักความเมตตาต่อกัน โดยสรุปศาสนาหลักของ 3 ศาสนาที่มีความสอดคล้องกัน ดังนี้ (ตามตารางที่ 2.5)

ตารางที่ 2. 5: ความสอดคล้องกันของหลักคำสอนของศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม

หลัก	ศาสนาพุทธ	ศาสนาคริสต์	ศาสนาอิสลาม
เป้าหมายสูงสุดของศาสนา	สอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ตามหลักคำสอนในโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งถือเป็นหัวใจของพุทธศาสนา	สอนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว	สอนเกี่ยวกับการทำความดี เช่น การบอกคนหลงทาง การพูดความจริง ห้ามผิดประเวณี
การอนุเคราะห์สงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	สอนให้คนรู้จักการเสียสละ ตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตะตา	สอนให้คนทำความดีด้วยความเต็มใจ	สอนว่าชาวมุสลิมต้องมีหน้าที่เสียสละและบริจาค จึงมีการบริจาคซะกาตให้แก่คนจน
การมีความรักความเมตตา	สอนให้รู้จักความรักความเมตตาตามหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา	หลักคำสอนเรื่องความรักเป็นหลักอันยิ่งใหญ่สำหรับชาวคริสต์	ในคัมภีร์อัลกุรอานมีหลักความรักความเมตตาแก่เพื่อนมนุษย์
ความอดทน	สอนให้คนมีความอดทน คือ ขันติ อดทนที่จะไม่ทำบาปทั้งทางกาย วาจา และใจ	ในคัมภีร์คริสต์สอนไว้ว่า “จงชื่นชมยินดีในความทุกข์ยากของเราด้วย เพราะเรารู้ว่าความทุกข์ยากนั้นทำให้เราอดทน”	สอนให้คนมีความอดทน คือ การถือศีลอด ซึ่งเป็น การฝึกฝนร่างกายและจิตใจ

โดยสรุป พุทธทางวัฒนธรรมไทยที่ล้ำค่าถูกผสมผสานมาจากหลายความเชื่อ หลายศาสนา หลายเชื้อชาติ และหลายวัฒนธรรม ซึ่งถูกถ่ายทอดและปฏิบัติในครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบ ผ่านพิธีกรรมความเชื่อร่วมกัน เกิดความผูกพันในครอบครัว ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและเทพเจ้า โดยไม่มีการแบ่งแยก เป็นเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านรุ่นสู่รุ่น ผ่านการปลูกฝังให้คนในครอบครัวมีหลักคิดที่ดีจากความเชื่อและศาสนาของตนในครอบครัว และเป็นการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันโดยธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นว่า แม้เวลาจะผ่านไป เศรษฐกิจและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปเพียงใด วัฒนธรรมที่ผสมผสานหลากหลายวัฒนธรรมทั้งไทย จีน พุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ รวมทั้งเทพเจ้าลัทธิเต๋าและขงจื้อ ยังคงพบเห็นได้ในวิถีชีวิตประจำวันอย่างกลมกลืนในบริบทสังคมไทย

3.2.2 พุทธทางวัฒนธรรมการครองเรือน

มิติทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตครอบครัวในบริบทสังคมไทย รวมทั้งทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวยั่งยืน เอกรินทร์ สัมहाศาล และคณะ (2552) อธิบายว่า วัฒนธรรมในครอบครัว คือ สิ่งดีงามที่คนในครอบครัวปฏิบัติสืบทอดกันต่อมา ตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งแต่ละครอบครัวนั้นมีวัฒนธรรมครอบครัวที่เหมือนและแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมในครอบครัวและข้อตกลงร่วมกันภายในแต่ละครอบครัว วัฒนธรรมในครอบครัวของคนไทยมีความละเอียดอ่อนและมีระบบอาวุโส เช่น การเคารพญาติผู้ใหญ่และผู้ที่มีอายุมากกว่า

เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ช่วยเหลือเกื้อกูลลูกหลานในทางที่ดีงาม แสดงความเคารพกันแบบไทย วัฒนธรรมที่ดีงามเหล่านี้ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยขัดเกลาความประพฤติของสมาชิกในครอบครัว ข้อตกลงในครอบครัวเป็นสิ่งที่สมาชิกในครอบครัวตกลงร่วมกันและพร้อมใจกันปฏิบัติตาม ดังนั้น คนในครอบครัวแต่ละครอบครัว จึงมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะวัฒนธรรมในครอบครัว และข้อตกลงร่วมกันในแต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกัน

ศาสนาและความเชื่อมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม หลักการสอนของทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี ความเชื่อทางศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม เต๋า ขงจื้อ ฮินดู พราหมณ์ ซิกข์ และศาสนาอื่น ๆ ถูกผสมผสานในบริบทสังคมไทยอย่างกลมกลืน ความสำคัญต่อชีวิตครอบครัวของศาสนาทุกศาสนามีหลักการใกล้เคียงกัน วรรณ โพธิ์น้อย (2560) อธิบายว่า ศาสนา 1) เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวใจ 2) เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต 3) เป็นเครื่องควบคุมทางสังคม ให้เป็นคนดีทั้งกายและใจ และมีวินัยในตนเอง 4) เป็นบ่อเกิดของจริยธรรม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

การให้ความสำคัญกับความเป็นครอบครัวในแต่ละศาสนา มีพิธีกรรมที่แสดงถึงลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวที่มีหลักการต่างกันไป ดังเช่น การให้พันธสัญญาต่อกันในศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ให้ความสำคัญในการเป็นครอบครัว โดย พิธีศีลสมรส (Matrimony) หรือ พิธีรับศีลกล่าวเป็นศีลที่ใช้ในการประกาศความรักที่ ชายและหญิงมีต่อกัน ต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้า และพร้อมที่จะกล่าวประกาศว่าเขทั้งสองรักกัน ด้วยความสมัครใจ มีอิสระอย่างเต็มที่ โดยไม่ได้ถูกบังคับ ต่อหน้าพระศาสนจักรว่า จะรัก ยกย่องให้เกียรติแก่กันและกัน และใช้ชีวิตร่วมกันฉันสามีภรรยาจนกว่าชีวิตจะหาไม่ โดยไม่ได้ถูกบังคับหรือมีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น และพร้อมที่จะร่วมชีวิตคู่ เพื่อเป็นของกันและกัน เป็นหนึ่งเดียวในความรักที่หย่าร้างไม่ได้ ที่จะซื่อสัตย์ต่อกันจนตลอดชีวิต เพื่อเป็นเครื่องหมายเป็นพยานถึงความรักของพระ และพร้อมที่จะมอบครอบครัวใหม่ให้เป็นการมสืบทอดของพระ และอนาคตของลูกหลานซึ่งพระเจ้าให้มา และเด็กที่เกิดมาเหล่านี้จะต้องถูกนำมาประกาศความเป็นสัตบุรุษโดยการรับศีลล้างบาป การให้พันธสัญญาต่อกันและกันด้วยคำสัญญาว่า “...ขอรับคุณ...เป็นสามี (ภรรยา) และขอสัญญาว่าจะถือซื่อสัตย์ต่อคุณทั้งในยามสุขและยามทุกข์ ทั้งในเวลาป่วยและในเวลาสบาย เพื่อรักและยกย่องให้เกียรติคุณจนกว่าชีวิตจะหาไม่” คำสัญญานี้ถือเป็นพันธสัญญาเพราะมีข้อผูกมัดที่จะต้องถือปฏิบัติ จะละเลยมิได้ และการแต่งงานจะจัดขึ้นในโบสถ์ (วัดแม่พระฟาติมา ดินแดง, 2017) เช่นเดียวกับ การให้ความสำคัญเรื่องประเพณีการแต่งงานในวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนสะท้อนการให้ความสำคัญกับความกตัญญู การอ่อนน้อมถ่อมตน การรับทบาทหน้าที่และการเชื่อฟังผู้ใหญ่ เช่น มีการจัดพิธีขันหมาก อาหารมงคล พิธียกน้ำชาคารวะผู้ใหญ่ การไหว้ฟ้าดิน ไหว้เจ้าที่ ไหว้เทพเจ้า ไหว้บรรพบุรุษ เป็นต้น (มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว, 2008)

ในบริบทสังคมไทย พุทธศาสนาเป็นอีกบริบทสำคัญหนึ่งที่หยั่งลึกในวิถีชีวิต หรืออาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรม ประเพณีไทยมีรากมาจากพุทธศาสนา รวมทั้ง วัฒนธรรมการครองเรือนของไทยส่วนมาก

ได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมคำสอนจากพุทธศาสนา และหลักธรรมคำสอนในศาสนาพุทธมีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติตนในครอบครัว เช่น

3.2.2.1 ขาวาสธรรม 4 ธรรมสำหรับขาวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ (virtues for a good household life; virtues for lay people) ประกอบด้วย (1) สัจจะ (ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริ่งใจ พุดจริง ทำจริง - truth and honesty) (2) ทมะ (การฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตนนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา - taming and training oneself adjustment) (3) ขันติ (ความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย - tolerance; forbearance) (4) จาคะ (ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว - liberality; generosity) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546a)

3.2.2.2 สมชีวิตรธรรม 4 หลักธรรมของคู่ชีวิต, ธรรมที่จะทำให้คู่สมรสชีวิตสมหรือสม่ำเสมอกลมกลืนกัน อยู่ครองกันยืนยาว (qualities which make a couple well matched) ประกอบด้วย (1) สมสัทธา (มีศรัทธาสมกัน - to be matched in faith) 2) สมศีลา (มีศีลสมกัน - to be matched in moral) (3) สมจาคา (มีจาคะสมกัน - to be matched in generosity) (4) สมปัญญา (มีปัญญาสมกัน - to be matched in wisdom) ธรรมะครองเรือน หลักธรรมในการครองเรือนสำหรับคู่ชีวิต ซึ่งจะทำให้เป็นคู่สมรสที่สมและเสมอกัน คนดีมาครองคู่ คือเอาคุณค่าของชีวิตมาเสริมกันและทวีกำลังในการสร้างสรรค์ ดังนั้น สมชีวิตรธรรม 4 จึงเป็นหลักธรรมคู่ชีวิตที่ทำให้คู่สมรสมีชีวิตคู่ที่สอดคล้องกลมกลืนกันเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะอยู่ครองคู่กันไยยืนยาว ซึ่งเป็นหนึ่งในความต้องการของทุกคู่สมรสที่จะอยู่คู่กันตลอดไปอย่างมีความสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546b)

3.2.2.3 ทิศ 6 บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัว (directions; quarters) ประกอบด้วย

1) ปุรัตติมทิศ (ทิศเบื้องหน้า คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน - parents as the east or the direction in front) ดังนี้ คือ ก) บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นทิศเบื้องหน้า ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำการงานของท่าน ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน และ ข) บิดามารดาอย่ามโนเคราะห์บุตรธิดา ห้ามปรามจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยาหาคู่ครองที่สมควรให้ มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

2) ทักขิณทิศ (ทิศเบื้องขวา คือ ทิศใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณบุคล ควรแก่การบูชาคุณ - teachers as the south or the direction in the right) ดังนี้ คือ ก) ศิษย์พึงบำรุง

ครูอาจารย์ ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ลูกต้อนรับ เข้าไปหา (เพื่อบำรุง คอยรับใช้ ปรีกษา และรับคำแนะนำ เป็นต้น) ใฝ่ใจเรียน (คือ มีใจรัก เรียนด้วยศรัทธา และรู้จักฟังให้เกิดปัญญา) ประณินบัติ ช่วยบริการ เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ (คือ เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญ) ข) ครูอาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้ ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ (สอนฝึกให้รู้จักเลี้ยงตัวรักษาตนในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี)

3) ปัจฉิมทิศ (ทิศเบื้องหลัง ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง - wife and children as the west or the direction behind) ดังนี้ คือ ก) สามิบำรุงภรรยา ผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ดังนี้ ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส ข) ภรรยา ย่อมอนุเคราะห์สามี ดังนี้ จัดงานบ้านให้เรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี ไม่นอกใจ รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

4) อุตตรทิศ (ทิศเบื้องซ้าย ทิศเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุน ให้บรรลุความสำเร็จ - friends and companions as the north or the direction in left) ดังนี้ คือ ก) บุคคลพึงบำรุงมิตรสหาย ผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย ดังนี้ เผื่อแผ่แบ่งปัน พุดจามีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน ข) มิตรสหายย่อมอนุเคราะห์ตอบ ดังนี้ เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้ ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

5) เภฏฐิมทิศ (ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำการงานต่าง ๆ เป็นฐานกำลังให้ - servants and workmen as the nadir) ดังนี้ คือ ก) นายพึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ผู้เป็นทิศเบื้องล่าง ดังนี้ จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่ จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลให้ยามเจ็บไข้ เป็นต้นได้ของแปลก ๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้ ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร ข) คนรับใช้และคนงานย่อมอนุเคราะห์นาย ดังนี้ เริ่มทำการงานก่อนนาย เลิกงานทีหลังนาย ถือเอาแต่ของทีนายให้ ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

6) อุปริมทิศ (ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ - monks as the zenith) ดังนี้ คือ ก) ศฤกษณ์ย่อมบำรุงพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน ดังนี้จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา จะคิดสิ่งใดก็คิดด้วยเมตตา ต้อนรับด้วยความเต็มใจ อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 ข) พระสงฆ์ย่อมอนุเคราะห์ศฤกษณ์ ดังนี้ ห้ามปรามจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดีอนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ คือ ทางชีวิตที่มีความสุข ความเจริญ ให้

การปฏิบัติตนตามหลักธรรม ทิศ 6 นี้ เป็นการทำหน้าที่ของตนอย่างครบถ้วนต่อคนในสังคม โดยเริ่มต้นจากสมาชิกในครอบครัวและขยายออกไปสู่คนรอบข้างทุกทิศ เป็นการปฏิบัติตนโดยรู้บทบาทหน้าที่ รู้จักใจเขาใจเรา รู้จักให้เกียรติกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แนวทาง ทิศ 6 จึงเป็นหลักธรรมที่ถูกปลูกฝังในการดำเนินชีวิตของคนไทยมานานผ่านการเรียนรู้จากวัดสู่ฆราวาส จากพระธรรมคำสอนสู่การศึกษาและประชาชน และจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานในครอบครัว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

บทความวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเสริมความมั่นคงของครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ” (แม่ชีวงเพชร คงจันทร์, 2559a) เป็นบทความวิจัยที่ย้ำถึงความสำคัญของหลักการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา โดยมีหลักการคือ (1) หลักการปฏิบัติตนตามแนวอริยมรรคมีองค์ 8 ประกอบด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ (2) หลักการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย การสร้างภูมิคุ้มกันภายใน มีพระไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และภูมิคุ้มกันภายนอก คือ การปฏิบัติตามหลักทศ 6 แม่ชีวงเพชร คงจันทร์ เพิ่มเติมว่า (1) ฐานของบ้านก็คือ ‘ศีลสิกขา’ (MQ) เป็นรากฐานเบื้องต้นที่สำคัญของการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว การมีศีลจึงเป็นฐานของบ้าน ดังนั้น สมาชิกในครอบครัว หากดำเนินชีวิตโดยมีศีลเป็นพื้นฐาน จึงเป็นตัวเสริมสร้างที่ทำให้ครอบครัว มีความสุข ความอบอุ่น ปลอดภัย ทำให้ครอบครัวมีความสุข อบอุ่น และปลอดภัย ครอบครัวที่เพียบพร้อมด้วย ‘วุฒิภาวะทางศีลธรรม’ หรือมี ‘ศีล 5’ เป็นพื้นฐานของการควบคุมตนเองไม่ให้ล่วงละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่น (2) มีธรรมเป็นเสาของบ้าน ทำให้มีหลักในการดำเนินชีวิตครอบครัว การพูด การคิดด้วยสติ “เส้าบ้าน ก็คือ ‘จิตตสิกขา’ หมายถึง ความมั่นคงหนักแน่นทางอารมณ์ (EQ) คือการดำเนินชีวิตตั้งอยู่ในความมั่งประมาทในการดำเนินชีวิตประจำวัน เริ่มตั้งแต่การปฏิบัติตนตั้งแต่ยังมีฐานะบทบาทเป็นลูกจนกระทั่งถึงเวลาที่ตนต้องสร้างครอบครัว” และ “จิตตสิกขา หมายถึง เส้าบ้านเรือน ที่จะต้องมีสมชีวิตธรรม 4 และฆราวาสธรรม 4 และที่สำคัญพร้อมที่จะให้อภัยเมื่ออีกฝ่ายผิดพลาด” (3) มีปัญญาเป็นหลังคาบ้าน ทำให้มีการดำเนินชีวิตไปด้วยความรู้ ความคิด ความเห็นที่ถูกต้อง “หลังคาบ้านคือ ปัญญาสิกขา...หรือ... วุฒิภาวะทางปัญญา หมายถึง การดำเนินชีวิตที่ดำเนินไปด้วยความรู้ ความคิด ความเห็นที่ถูกต้องตามหลักศาสนา พร้อมทั้งปัญญาทางโลกและทางธรรมเข้าใจลึกซึ้งถึงบาป บุญ ความเชื่อความศรัทธาที่มั่นคงต่อการสร้างกุศล”

3.3 สังคมที่เปลี่ยนแปลงและวิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในปัจจุบัน

สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของครอบครัวแตกต่างไปจากเดิม จากการประเมินของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พบว่า คุณธรรมและจริยธรรมของคนไทยลดลง สถาบันทางสังคมที่มีบทบาทต่อการปลูกฝังศีลธรรมให้สำนึกในคุณธรรมจริยธรรม และหล่อหลอมให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนมีความเข้มแข็งลดลงมาก และพฤติกรรม การ

ดำรงชีวิตและการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 59-60, 64, 79) ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 และ 12 มีนโยบายมุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนค่ากับทุนทางวัฒนธรรมและค่านิยมในการภูมิใจในวัฒนธรรมไทยของคนในสังคม โดยเป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 12 คือ คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของ สังคม มีความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบ และทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีความเป็นไทย สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) กำหนดนโยบายด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ยกกระตักการศึกษาและการเรียนรู้ ปลุกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์รวมทั้งสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย รวมทั้งด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและความเข้มแข็งของชุมชน เสริมสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตในสังคมสูงวัย

โครงการครอบครัวคุณธรรม (มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560). เป็นโครงการที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ครอบครัวไทยมั่นคง อบอุ่น และเป็นสุข โครงการครอบครัวคุณธรรมนี้ ชมรมคนรักในหลวงจะได้นำเอารูปแบบ และ แนวปฏิบัติของโรงเรียนไปประยุกต์ใช้สำหรับครอบครัวไทยในจังหวัดต่าง ๆ เราหวังว่าเมื่อ ได้ปฏิบัติไปสักระยะหนึ่งจะได้มีการสรุปบทเรียนและปรับปรุงกระบวนการเพื่อจะได้นำไป เผยแพร่ได้อย่างทั่วถึงและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

บริบทสังคมไทยสะท้อนความเป็นตัวตนของสังคมและคนในสังคมไทย ในสภาวะแห่งความหลากหลายของปัญหา มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่รวดเร็วและหลากหลาย สังคมและครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากวิถีชีวิตเดิมในบริบทสังคมไทย เช่น ความสัมพันธ์ การปรับตัวเข้าหากัน ปัญหาสุขภาวะทางกายและใจต่อกัน รวมถึงปัญหาเศรษฐกิจครอบครัว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความสำนึกและการมีรากของวัฒนธรรมครอบครัว และสังคมยังคงมีอยู่ ดังข้อมูลจากงานวิจัยในกรุงเทพมหานครของโสภา (ซูพิกุลชัย) ชปีลมันน์ (2008) เรื่อง ทัศนคติเกี่ยวกับจริยธรรมค่านิยมประเพณีและวัฒนธรรมของครอบครัวไทยในกรุงเทพมหานคร มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร สรุปว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีจิตสำนึกด้านจริยธรรมยอมรับเรื่องบาป บุญคุณโทษ และค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต โดยพบว่าครอบครัวส่วนใหญ่รังเกียจการเอารัดเอาเปรียบ ชอบคนพูดจริงทำจริง นอกจากนี้ ยังพบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีการยอมรับประเพณีและวัฒนธรรมโดยทั่วไปของไทย และด้วยอิทธิพลจากการผสมผสานความหลากหลายทางเชื้อชาติมาเป็นเวลานานของไทย ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในครอบครัวผ่านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม อาหาร

ภาษา ยังคงพบเห็นได้ในวิถีชีวิตของครอบครัวในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน เช่น การตั้งศาลพระภูมิ การขอพรจากพระพรหม-พระศิวะ การบูชาบรรพบุรุษ การนับถือเทพเจ้า การไหว้พระจันทร์ เทศกาลกินเจ ข้าวต้มก้อย ผัดซีอิ๊ว และซาลาเปา เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าแม้สังคมเปลี่ยนแปลงไป แต่รากทางวัฒนธรรมไทยซึ่งมีการผสมผสานจากหลากหลายส่วนยังคงถูกถ่ายทอดผ่านรุ่นสู่รุ่นมาในระดับครอบครัวและชุมชน โดยสรุป กรุงเทพมหานครเป็นแหล่งที่ประชากรที่ในแต่ละครอบครัวเผชิญกับปัญหาที่แตกต่างกันไปจากวิถีชีวิตเดิมในบริบทสังคมไทย ในขณะที่มีหลากหลายตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมของกรุงเทพมหานครยังคงมีรากของวัฒนธรรมครอบครัวในความเป็นบริบทสังคมไทยคล้ายกันทั้งประเทศที่ผสมผสานจากหลายเชื้อชาติ หลายความเชื่อที่ผ่านกาลเวลาจากรุ่นสู่รุ่น ยังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติ เคารพผู้ที่รักและนับถือ และยังคงยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ เช่นเดิม ทำให้วิถีของบริบทสังคมเมืองของกรุงเทพมหานครยังคงความมีสำนึกและการมีรากของวัฒนธรรมครอบครัวสะท้อนผ่านวัฒนธรรมในบริบทสังคมไทยที่ผสมผสานจากหลายวัฒนธรรม และยังคงมีอยู่ให้เห็นผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน (กรมประชาสัมพันธ์, 2015 และ โสภา (ชูพิกุลชัย) ชปิลมันน์ (2008)

พุทธศาสนาถูกผสมกลมกลืนในวัฒนธรรมประเพณีครอบครัวไทยมาช้านาน สอดคล้องกับบทความสังคมและวัฒนธรรมไทย (2560) ที่ว่า วัฒนธรรมที่สำคัญของคนไทยยึดเอาพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เช่น การใส่บาตรพระภิกษุ สามเณรในเวลาเช้า การนำอาหารไปถวายพระ ที่วัดทุกวันพระ ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดเกลาคิดใจ ให้ความเสียสละ มีความเมตตาเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น นอกจากนี้การทำบุญประจำเทศกาล เช่น การทำบุญวันสงกรานต์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับแล้ว การนำของขวัญ และน้ำอบ ไปรดน้ำขอพรจากญาติผู้สูงอายุ เป็นการฝึกฝนคนให้มีความกตัญญู การทำบุญวันเข้าพรรษา การทอดกฐิน ล้วนแต่เป็นการกล่อมเกลาคิดใจให้มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความสามัคคี และเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน คนไทยส่วนมาก อ่อนน้อมต่อผู้สูงอายุ เคารพพระสงฆ์ และกลัวการทำบาป เพราะยังเชื่อในบาปกรรมว่า ทำบาปมาแล้วต้องรับกรรม ถ้าทำดีในชาตินี้ ก็จะได้รับความสุขในชาติหน้า สังคมไทยกับวัฒนธรรมไทยต่างเกื้อหนุนกัน จึงยังดำรงอยู่ได้ ถึงแม้วัฒนธรรมต่างชาติ จะเข้ามามีอิทธิพลอยู่ตลอดเวลา ก็ไม่สามารถลบล้างประเพณี และความเชื่อ ในหลักพุทธศาสนาไปได้อย่างหมดสิ้น

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีโครงสร้างแบบหลวม ๆ มีความหลากหลายในเรื่องชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรมตามผสมผสานได้อย่างกลมกลืน จนเป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ รักอิสระ ยึดมั่นในสถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ยอมรับในระบบอาวุโสและระบบอุปถัมภ์ ไม่นิยมความรุนแรง ชอบการประนีประนอม และใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย แม้ในปัจจุบันสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในโลกโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว การคมนาคมสะดวกสบาย และมีการเปลี่ยน

ค่านิยมในการบริโภค ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตบางประการทั้งในเมืองและชนบท แต่สังคมไทยยังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติ เคารพผู้ที่รักและนับถือและยังคงยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อของตนตามเทศกาลต่าง ๆ เช่นเดิม (ศูนย์ข้อมูลข่าวอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์, 2015) เมื่อครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการอบรมลูกหลาน ดังนั้น เด็กและเยาวชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ พรรณทิพย์ (เกะนันทน) ศิริวรรณบุศย์ (2558) อธิบายว่า การพัฒนาเยาวชนสู่การปฏิรูปประเทศนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากสถาบันครอบครัว สถานศึกษา ศาสนา และสื่อมวลชนในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อให้เป็นประชากรรุ่นใหม่ร่วมกัน สอดคล้องกับภาครัฐ ดัง เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวและพัฒนาสถาบันครอบครัว และยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2561) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและการเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ พัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต หล่อหลอมให้คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมให้น่าอยู่ โดยบูรณาการร่วมระหว่าง ครอบครัว ชุมชน ศาสนา การศึกษา และสื่อ

สรุปได้ว่า บริบทสังคมไทยเกิดมาจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม และจิตสำนึกที่สั่งสมมาจากการใช้ชีวิตและการเรียนรู้ผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี เชื้อชาติ และศาสนา หล่อหลอมศรัทธา ค่านิยม ความเชื่อทำให้บริบทสังคมไทยมีคุณค่าและมีอัตลักษณ์อย่างชัดเจน ดังนั้น ตัวอย่าง ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย เช่น การกราบไหว้ รอยยิ้ม น้ำใจ บุคลิกที่อ่อนโยน มิตรภาพของคนไทย คำทักทาย “สวัสดี” และคำมารยาท “ขอบคุณ-ขอโทษ” จึงเป็นเอกลักษณ์แบบไทยที่ทำให้สังคมไทยมีจุดแข็งที่มีความโดดเด่น และกลายเป็นคุณค่าแห่งความภาคภูมิใจในความเป็นไทย นอกจากนี้ บริบทสังคมไทยยังมีจุดแข็งในเรื่องการยึดมั่นในระบบการปกครองประชาธิปไตยที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติมากมาย มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งอาหารไทย และผลไม้ไทยหลากชนิดที่อุดมสมบูรณ์ เหล่านี้เป็นเสน่ห์ส่วนหนึ่งของบริบทสังคมไทย ซึ่งแม้สังคมโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเพียงใด แต่บริบทสังคมไทยเหล่านี้ก็ยังคงฝังรากลึกจนกลายเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นของคนไทย รวมถึง หลักพุทธธรรม หลักธรรมของชีวิตคู่ วัฒนธรรมครอบครัว เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตครอบครัวควบคู่ไปกับบริบททางเศรษฐกิจและชุมชน กลายเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์สำคัญที่แฝงลึกอยู่ในการอยู่ร่วมกันของครอบครัวในบริบทสังคมไทยที่มีความแตกต่างจากบริบทสังคมอื่น

บริบทสังคมไทยเป็นส่วนสำคัญและมีอิทธิพลกับการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวตั้งแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อความชัดเจน ผู้วิจัยนำคุณลักษณะของบริบทสังคมไทยที่ผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และศาสนา มาวิเคราะห์ โดยอธิบายตามตารางที่ 2.6 วิเคราะห์และสรุปคุณลักษณะจากบริบทสังคมไทย สามารถแบ่งคุณลักษณะของบริบทสังคมไทย

ได้ 6 ประการ ดังนี้คือ 1) เศรษฐกิจครอบครัวและการพึ่งตนเอง 2) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี 3) คุณธรรม จริยธรรม สำนึกดี โดยมีคำสอนศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตใน ครอบครัว 4) วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม สังคมปัจจุบัน 5) การแบ่งปัน-บริจาค ตระหนักถึงส่วนรวมเพื่อ ประโยชน์สังคม 6) ลักษณะ-อุปนิสัย

ตารางที่ 2. 6 วิเคราะห์และสรุปคุณลักษณะจากบริบทสังคมไทย

คุณลักษณะ// แนวทางและ หลักยึด	เศรษฐกิจ ครอบครัว และการ พึ่งตนเอง	วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	คุณธรรม จริยธรรม สำนึกดี	วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม สังคม ปัจจุบัน	การแบ่งปัน- บริจาค ตระหนักถึง ส่วนรวม เพื่อประโยชน์ สังคม	ลักษณะ นิสัย อุปนิสัย
หลักคิด / วิธี คิด / แนวทาง / ความเชื่อ	-ใช้ ทรัพย์สิน ของท่าน อย่างเห็น คุณค่า -รักษา ทรัพย์สินของ สามีให้คง อยู่	-ปฏิบัติกับบิดา มารดา ผู้มีพระคุณ อาจารย์ พระ และบริวาร	-ปฏิบัติกับ ทุกคน รอบตัว -ฝึกตน ข่ม จิต -รักษาใจ ลดกิเลส -รักษาสัจจะ -อดทน อด กลั่น	-ปรับตัว -มีศีล เสมอ -ปัญหา เสมอ	-เสียสละ -ช่วยเหลือ -เอื้อเฟื้อ เพื่อแผ่	-ซื่อสัตย์ -พูดจริง ทำจริง
คุณค่าของ วัฒนธรรม ขนบ ธรรมเนียม และประเพณี ไทย	-สังคม เกษตรกรรม -แหล่ง ท่องเที่ยว ธรรมชาติ -แหล่ง ท่องเที่ยว ทาง วัฒนธรรม	-ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ที่ดั้งเดิมของไทย ถ่ายทอดสืบ ต่อมานาน -แหล่งท่องเที่ยว	-น้ำใจ -มิตรภาพ -คำทักทาย สวัสดี ขอบคุณ -คำสอนทาง ศาสนา	-คำทักทาย -การกราบ ไหว้ -สวัสดี -ขอบคุณ -อาหาร ผลไม้ -แพชั่น -การดำเนิน ชีวิตแบบไทย -แหล่ง ท่องเที่ยว	-น้ำใจ การให้ อภัย	-รอยยิ้ม -น้ำใจ -บุคลิก -อ่อนโยน -คำ ทักทาย - สวัสดี -ขอบคุณ -มิตรภาพ -การกราบ ไหว้

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยเรื่อง การปรึกษาครอบครัวตามแนวทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่น: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ โดย เพ็ญภา กุลนภาดล อาจารย์ประจำวิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ลงในวารสารศึกษาศาสตร์ ปีที่ 23 ฉบับที่ 3 เดือนมิถุนายน-กันยายน 2555 เป็นบทความที่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำแนวคิดทฤษฎีการปรึกษาตามแนวการเชื่อมโยงระหว่างรุ่นมาประยุกต์สู่การปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นหลัก 8 ประการจากทฤษฎีของ Bowen คือ ความสามารถในการแยกตัวเอง สามเหลี่ยมสัมพันธ์ ระบบทางด้านอารมณ์ในครอบครัวเดี่ยว กระบวนการโยนความผิดของครอบครัว การตัดขาดทางอารมณ์ กระบวนการถ่ายทอดระหว่างรุ่น ลำดับของพี่น้อง การถดถอยทางสังคม ทั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อให้ผู้รับการปรึกษาเกิดการเรียนรู้ความเชื่อมโยงลักษณะความสัมพันธ์ของครอบครัวที่สืบทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดความเข้าใจกันภายในครอบครัว สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ และสามารถทำนายประสิทธิภาพของครอบครัวในรุ่นปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

แนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่นมีแนวคิดที่เชื่อมโยงกระบวนการทางด้านอารมณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยายผ่านรุ่นต่าง ๆ โดยผ่านสัมพันธ์ภาพที่เชื่อมโยง 8 ประเด็นที่กล่าวข้างต้น สรุปโดยรวมของทฤษฎีนี้ คือ ข้อดีของการที่คนสามารถแยกตนเองจากการถูกครอบงำจากครอบครัว (well-differentiated) จะทำให้เกิดความสมดุลระหว่างความคิดและความรู้สึก และสามารถคงเป้าหมายของตนเองไว้ได้ในขณะที่มีความยืดหยุ่นในตัวเอง และเป็นอิสระจากแรงกดดันในครอบครัว ส่วนคนที่ไม่สามารถแยกอารมณ์ออกจากความรู้สึกได้ ก็จะถูกชักจูงง่าย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดก็ตาม ระดับของความสามารถในการแยกตนเองของคน สามารถสังเกตได้ดีเมื่อคน ๆ นั้นตกอยู่ภายใต้สภาวะกดดัน (เพ็ญภา กุลนภาดล, 2555a)

จิระภา ธาราสุข, เพ็ญภา กุลนภาดล, and วรากร ทรัพย์วิระปกรณ์ (2559) กล่าวในบทความวิจัย เรื่อง ผลการปรึกษาครอบครัวทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่น ต่อการยอมรับของครอบครัววัยรุ่นหญิงครรภ์แรก. วารสารพยาบาลตำรวจ: JOPN Vol.8 No.1 January - June 2016 เกี่ยวกับการนำทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่นมาใช้ในการให้คำปรึกษาครอบครัว ดังนี้ การให้คำปรึกษาครอบครัวตามแนวทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่น เป็นอีกทางเลือกในการปรึกษาครอบครัวที่มีประสิทธิภาพ หลักการของทฤษฎีนี้มุ่งให้ความสนใจต่อปัญหา ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในครอบครัว โดยเน้นศึกษาที่รูปแบบสัมพันธ์ภาพในครอบครัว (Family relational patterns) ที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แนวคิดนี้เชื่อว่ารูปแบบครอบครัวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีรากฐานมาจากครอบครัวในอดีต แต่ไม่ได้หมายความว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวปัจจุบันนั้นเกิดมาจากครอบครัวในรุ่นก่อน ๆ ทฤษฎีนี้มีมุมมองในประเด็นการเชื่อมโยงหรือส่งผ่านจากรุ่นเดิมสู่รุ่นปัจจุบันได้ กล่าวคือ ครอบครัวบรรพบุรุษมี

อิทธิพลต่อรูปแบบครอบครัวในปัจจุบันทั้งในประเด็นความรักความผูกพันในครอบครัว (attachment) การจัดการระดับความสนิทสนม (Manage intimacy) การเผชิญปัญหาด้วยพลังในครอบครัว และการแก้ไขปมขัดแย้งต่าง ๆ ภายในครอบครัว (Deal with power and resolve conflict) ซึ่งการที่ครอบครัวไม่สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ในอดีต แต่จะแสดงพฤติกรรมที่ผิดปกติให้เห็นได้ในครอบครัวรุ่นปัจจุบัน ทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่นมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีระบบ จะเน้นมองว่าครอบครัวเป็นหน่วยทาง อารมณ์ (Emotional unit) พฤติกรรมมนุษย์ถูกมองว่าเป็นเสมือนผลของกระบวนการพัฒนาการที่เกิดขึ้นในฐานะที่เป็นระบบการดำเนินชีวิตลักษณะหนึ่ง ครอบครัวจะเป็นเสมือนของระบบของ สัมพันธภาพทางด้านอารมณ์ เป็นหน่วยทางอารมณ์ที่สมาชิก ครอบครัวแต่ละคนต่างมีความผูกพันกัน ประสานกันและติดต่อเกี่ยวข้องกัน การเปลี่ยนแปลงเพียง ส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบครอบครัว (Family system) จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ของครอบครัว และส่งผลกระทบต่อครอบครัวในภาพรวม (เพ็ญภา กุลนภาดล, 2555a)

บังอร เทพเทียน, ปริณดา ตาสี, ปิยฉัตร ตระกูลวงษ์, and สุภัทรา อินทร์ไพบูลย์ (2551) ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง และพบว่า ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในครอบครัว เป็นปัจจัย สำคัญต่อครอบครัวเข้มแข็ง โดยทำการศึกษาปัจจัย 5 ประการ คือ การพึ่งตนเองได้ สัมพันธภาพใน ครอบครัว การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง การปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก และต้นทุนทางสังคม

สรุปได้ว่า มีงานวิจัยในประเทศไทยที่นำ ทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen มาศึกษา องค์ประกอบ 8 ประการของทฤษฎี และนำไปใช้เป็นทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่นใช้ในการให้ คำปรึกษาครอบครัว ดังนั้น ข้อดี คือ ทำให้มีหลักฐานในการนำทฤษฎีระบบครอบครัวมาใช้ในการวิจัย ของไทยซึ่งเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับครอบครัวที่ค่อนข้างใหม่ มีความทันสมัยและสามารถใช้อ้างอิงได้ใน บริบทสังคมไทย

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยจากบทความเรื่อง Family Learning Works: The Inquiry into Family Learning in England and Wales, Chaired by Baroness Howarth of Breckland, OBE เมื่อ ตุลาคม ค.ศ. 2013 สรุปว่า Family Learning หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นเพื่อสมาชิกในครอบครัว ทั้งเด็กและผู้ใหญ่เพื่อให้เกิดโอกาสในการเรียนรู้ที่ทัดเทียมทั่วทุกคน โดยมีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ ของครอบครัว ดังนี้ 1) Family Learning ควรเป็นส่วนเสริมสร้างให้เกิดการเชื่อมช่องว่างระหว่างผู้ที่ ประสบความสำเร็จมากกับผู้ที่มีความสำเร็จน้อย 2) Family Learning ควรเป็นกุญแจสำคัญของ ช่วยเสริมทักษะความรู้ให้ผู้ใหญ่ในการพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะด้านภาษาอังกฤษและการคำนวณ 3) เด็กทุกคนควรได้รับสิทธิในการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวแห่งการเรียนรู้ ซึ่งครอบครัวบางส่วน ไม่ได้ให้ความสำคัญโดยหน่วยงานราชการของสหราชอาณาจักรจะเน้นให้ความช่วยเหลือกลุ่มนี้เป็น พิเศษ 4) หน่วยงานหลักของรัฐบาลสหราชอาณาจักรบรรจุนโยบายการเรียนรู้ของครอบครัวระหว่าง

หน่วยงานเพื่อให้บรรลุผลแห่งความสำเร็จร่วมกัน 5) รัฐบาลสหราชอาณาจักรทบทุนเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของครอบครัวตามความต้องการของแต่ละชุมชน (National Institute of Adult Continuing Education, 2013) โดยสรุปข้อดีของบทความนี้ คือ เป็นบทความการสรุปนโยบายของหัวข้อที่องค์กรจัดทำอย่างเป็นทางการ ทำให้ได้เห็นแนวทางตัวอย่างนโยบายระดับประเทศของประเทศผู้นำในยุโรปอย่างเช่นประเทศอังกฤษ ซึ่งสามารถนำมาเป็นต้นแบบและปรับใช้กับบริบทอื่น ๆ ของประเทศไทยได้ และเนื่องจากรายงานนี้เป็นรายงานประจำเดือนขององค์กรที่น่าเชื่อถือระดับสากล ดังนั้น งานวิจัยจากการสรุปของรายงานจึงสามารถเชื่อถือและนำไปอ้างอิงได้ นอกจากนี้ในท้ายบทความมีเว็บไซต์และ ช่องทางทางอินเทอร์เน็ตให้ค้นข้อมูลเพิ่มเติมได้อีก คือ http://bit.ly/19C1jfr_ และ www.niace.org.uk/current-work/family-learning-inquiry อย่างไรก็ตาม ในส่วนข้อจำกัดของบทความนี้ผู้วิจัยไม่เห็นประเด็นจำกัดที่สำคัญ ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงเหมาะกับการนำมาศึกษาอ้างอิงได้ (National Institute of Adult Continuing Education, 2013)

รายงานของ Access Economics ของ Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs ประเทศออสเตรเลีย เมื่อ 29 กันยายน 2010 จัดทำโครงการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัวเป็นผู้รับผิดชอบ ในหัวข้อ Positive Family Functioning เพื่อวัดคุณค่าของการนำหลักการด้านบวกไปใช้กับการจัดการให้ครอบครัวรู้หน้าที่และนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาคปฏิบัติ โดยวิธีการดำเนินศึกษา 3 ส่วน คือ 1) สำรวจผลของสุขภาพจิตและกาย ซึ่งเกิดจากความกังวลและความท้อถอยในชีวิตจากปัญหาเศรษฐกิจและสังคม 2) สะท้อนภาพพฤติกรรมและตติยภูมิของการศึกษาและรายได้ 3) วัดสถานภาพทางสังคมผ่านผู้ที่มีพฤติกรรมด้านลบ ในขั้นตอนการทำการวิจัยนี้ ใช้โปรแกรม 3 โปรแกรมในการลงภาคปฏิบัติ คือ 1) The communities for Children program: เป็นโปรแกรมที่ลงปฏิบัติสู่ครอบครัวเด็กปฐมวัยและประถมศึกษาตอนต้น เพื่อใช้ Positive Family Functioning ในการให้ข้อมูลเพื่อปรับพฤติกรรมลบที่มีในครอบครัว เช่น โรคอ้วน ในขั้นตอนนี้เป็นการให้ข้อมูลทั้งผ่านเด็กและผู้ปกครองที่เดิมมีการทำหน้าที่บกพร่อง 2) The positive Parenting Program เป็นการประเมินเด็กเล็กและครอบครัวที่ใช้ Positive Family Functioning 3) The Reconnect program เป็นการใช้ Positive Family Functioning ในเด็กโตที่เดิมเคยมีปัญหาในโรงเรียนแต่ปัจจุบันมีการปรับปรุงพฤติกรรมที่ดีขึ้น จากการศึกษา ได้ข้อค้นพบว่าการใช้ Positive Family Functioning ทำให้สามารถแก้ปัญหาครอบครัวได้ในหลายปัญหา เช่น ลดโรคอ้วน ลดการสูบบุหรี่ และการเสพสารเสพติดของวัยรุ่นตอนต้น พฤติกรรมต่อสังคมเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นเช่น มีความรับผิดชอบ มีวินัย สรุปผลท้ายบทความ คือ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายสาธารณะด้านสาธารณสุข-ความกังวล (11%) – โรคอ้วน (5%) ด้านสังคม - พฤติกรรมที่เกี่ยวกับอาชญากรรม (10%) และ โดย ภาพรวมลดได้เป็นเงิน 5.4 พัน ล้าน เหรียญ ออสเตรเลีย

(AccessEconomicsPtyLimited., 2010) และจากบทความรายงานชิ้นนี้ ทำให้ยืนยันได้ว่า การใช้แนวทางบริหารจัดการในเชิงบวก (Positive Family Functioning) สามารถช่วยแก้ปัญหาครอบครัวได้

Wilson (1978), Daly and Wilson (1998), Edwards, R. et al. (2002), Gustafson (2005) อ้างใน McCarthy and et al. (2011) อธิบายทฤษฎีและแนวคิดพฤติกรรมของมนุษย์และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวกับครอบครัว ใช้หลักจิตวิทยาครอบครัวและหลักชีววิทยา (DNA Testing) ประกอบ ว่า ความเป็นพ่อแม่ลูกจะมีการถ่ายทอดทางสายเลือดซึ่งสัมพันธ์กันกับมิติทางจิตวิทยา พฤติกรรมและความรู้สึกของคนในครอบครัวที่มีสายเลือดเดียวกัน และจากการศึกษาพฤติกรรมในครอบครัวทำให้ได้ข้อค้นพบจากนักวิชาการที่น่าสนใจ เช่น 1) (McCarthy and et al., 2011) พบว่าความสัมพันธ์ในวัยเด็กมีผลต่อความซับซ้อนของวงจรชีวิตครอบครัว 2) Pleck and Masciadrelli (2004) พบว่า มิติของผู้ปกครองมีมุมมองที่ต่างกันระหว่างความเป็นพ่อและแม่ คือ มุมมองที่มีความสัมพันธ์กับภาระที่ต้องใช้แรงงานและกิจกรรมที่ต้องทำภายนอกบ้านเป็นมิติของความเป็นพ่อ ในขณะที่มิติความเป็นแม่เป็นการดูแลทุกอย่างภายในบ้าน การศึกษาของ Dench and Ogg (2002) สนับสนุนมิติของผู้ปกครองเพิ่มเติม โดยศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของ ย่า-ยาย ที่ใกล้ชิดกับหลาน ซึ่งจะทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันในบ้าน เช่น อาหาร งานฝีมือ วาดรูป ในขณะที่ ปู่-ตา ที่ใกล้ชิดหลานจะทำกิจกรรมร่วมกันนอกบ้าน เช่น กีฬา งานไม้ รถยนต์ 3) Cicirelli (1994) พบว่า ความเป็นพี่น้องมีมิติมุมมองแบบเพื่อน ภาษาความเป็นพี่น้องจะผ่านทางความใกล้ชิด ความไว้วางใจ และความเชื่อมั่น หากมีการเมืองและข้อขัดแย้งในครอบครัวจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของความเป็นพี่น้องได้ โดยเฉพาะพี่สาวกับน้องชายหรือพี่ชายกับน้องสาว และ 4) Van Der Geest (2004) ค้นพบว่า พฤติกรรมที่มีการให้ความเคารพบรรพบุรุษในครอบครัว เกิดจากความสัมพันธ์ที่ปู่-ย่า-ตา-ยายและลูกหลานมีต่อกัน (Ribbens McCarthy et al. (2003); Pleck and Masciadrelli (2004); Dench and Ogg (2002); Cicirelli (1994); Van Der Geest (2004) อ้างถึงใน McCarthy and et al., 2011)

ทฤษฎีพฤติกรรมในครอบครัวมีประโยชน์ในการใช้วิเคราะห์นิยามและแนวทางเพื่อส่งเสริมครอบครัวเข้มแข็งที่ผู้ศึกษากำลังศึกษาอยู่ และทฤษฎีพฤติกรรมในครอบครัวข้างต้นนี้ เป็นเพียงทฤษฎีพฤติกรรมส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ผู้ศึกษายกมานำเสนอเป็นเบื้องต้น ดังนั้นการศึกษาทฤษฎีพฤติกรรมของมนุษย์เพิ่มเติมจะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้น

บทความ เรื่อง The Triple-P-Positive Parenting Program (Pickering, 2015) เป็นบทความกรณีศึกษาของการใช้โปรแกรมการสื่อสารด้านบวกในครอบครัวของพ่อแม่ และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณสุขของประเทศออสเตรเลีย เป็นโปรแกรมเพื่อช่วยเตรียมพ่อแม่ให้เกิดความเข้าใจและนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการเปลี่ยนพฤติกรรมให้เด็กมีความคิดด้านบวก ส่งผลให้ ครอบครัวมี

ความอบอุ่น และการพัฒนาสุขภาวะในครอบครัวและการเพิ่มทักษะชีวิต โดยบทความ อธิบายว่า พ่อแม่ที่มีหลักการเลี้ยงดูลูกที่สอดคล้องกันทำให้ลดบรรยากาศความขัดแย้งในครอบครัวได้ โปรแกรมการใช้การสื่อสารด้านบวกในครอบครัวของพ่อแม่จึงเป็นการวางพื้นฐานคุณสมบัติการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับสมาชิกทุกคนในครอบครัวและสังคม ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้โปรแกรมการสื่อสารด้านบวกในครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาสุขภาวะในครอบครัว

บทความเรื่อง Families as Learners (The National Center on Parent, Family, and Community Engagement, 2014) เป็นบทความ เกี่ยวกับ สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้เรียนรู้ บทความได้รับการสนับสนุนโดย The National Center on Parent, Family, and Community Engagement, Boston Children's Hospital โดยบทความชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวเป็นแหล่งให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยพ่อแม่เป็นทั้งผู้สอนและผู้เรียนรู้ มีทุนทางสังคมของครอบครัวเป็นแหล่งทรัพยากรให้สมาชิกได้เข้าถึงได้ และมีทุนทางวัฒนธรรมของครอบครัวเป็นแหล่งเรียนรู้ในการสร้างสัมพันธภาพที่เข้มแข็งในครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์ในเชิงบวก และการรับรู้ความสามารถของตนเอง สามารถช่วยเสริมสร้างให้สมาชิกในครอบครัวมีหลักคิดที่ดี มีทักษะในการพัฒนาตนเองจนสามารถไปถึงเป้าหมายได้ สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ผ่านความรู้จากครอบครัว และจากชุมชน ช่วยให้เกิดความเข้าใจสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ในครอบครัวนำไปสู่ประโยชน์หลายอย่างซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของสิ่งที่กำลังเรียนรู้ขณะนั้น เช่น เรียนรู้ผ่านการเล่าเรื่องวัฒนธรรมในครอบครัวทำให้ได้เรียนรู้ประวัติของบรรพบุรุษ เกิดความผูกพัน และเรียนรู้ประสบการณ์จากคนในครอบครัว พ่อแม่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้ที่รู้จักลูกดีที่สุด ดังนั้น ข้อมูลเนื้อหาที่ต้องการอบรมสั่งสอนผ่านการสนทนา การทำกิจกรรมร่วมกัน จะเป็นการเรียนรู้ที่สามารถสร้างความสัมพันธ์อย่างไม่เคร่งเครียด สิ่งสำคัญที่สามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ในครอบครัวรู้คุณค่าของสมาชิกซึ่งกันและกันในครอบครัว บทความนี้ สรุปว่า การสร้างโอกาสในการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งในครอบครัว เข้าใจและรู้ความต้องการของคนในครอบครัว คือเป้าหมายสู่ความสำเร็จของครอบครัว

สรุปได้ว่า งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวกับครอบครัว มีการศึกษาในหลากหลายมิติ เช่น จิตวิทยา ครอบครัวและการถ่ายทอดทางพันธุกรรม การเรียนรู้ของครอบครัว บทบาทหน้าที่ของคนในครอบครัว ภาวะและตำแหน่งผู้นำครอบครัวมีมุมมองที่ต่างกัน การสื่อสารด้านบวกในครอบครัว ซึ่งงานวิจัยทั้งหมดข้างต้นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว และทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen รวมถึง สอดคล้องกับดัชนีชี้วัดของระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของไทย ซึ่งผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์และนำมาใช้ในงานวิจัยครั้งนี้

ตอนที่ 5 กรอบความคิดการวิจัย

เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน ผู้วิจัยขอเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย เป็น 4 ส่วน ดังนี้คือ

ส่วนที่ 1 บริบทสังคมไทย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

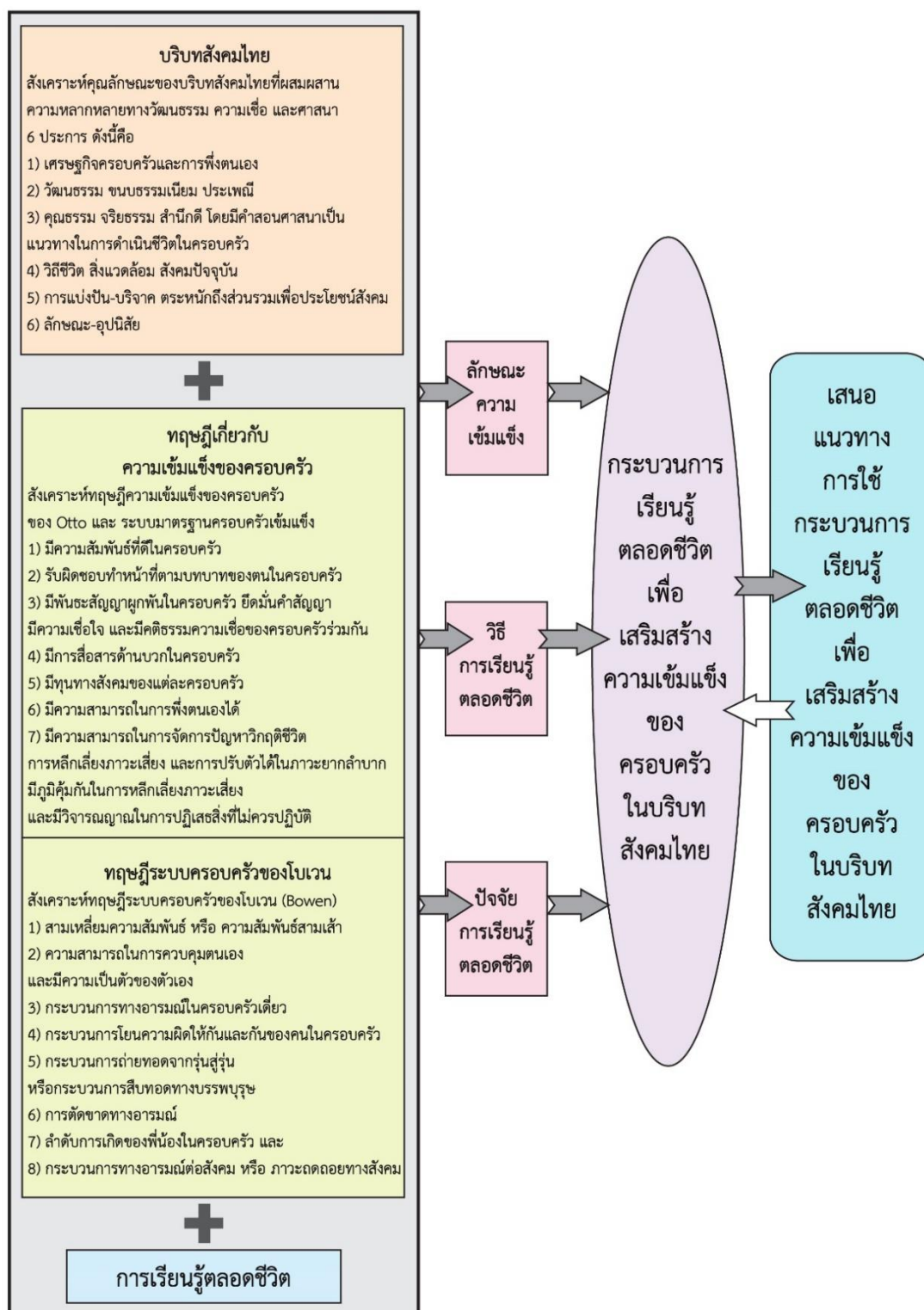
ส่วนที่ 2 ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ส่วนที่ 3 กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ส่วนที่ 4 เสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
(ตามรายละเอียดภาพกรอบความคิดการวิจัยในหน้าถัดไป)

กรอบความคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และเพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนของการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

การวิจัยขั้นตอนที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นในครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง โดยผู้วิจัยกำหนดการศึกษาเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1.1 ขั้นตอนการศึกษาเอกสารและสื่อ จำนวน 12 รายการ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1.1.1) การเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เผยแพร่หรือมีผลของการบังคับใช้ในช่วง พ.ศ.2550-2562 จำนวน 6 รายการ

1.1.2) การเก็บข้อมูลจากสื่อ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากสื่อออนไลน์และออฟไลน์ที่เผยแพร่อยู่ในช่วง พ.ศ. 2555-2562 จำนวน 6 รายการ

1.2 ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้การศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามสัมภาษณ์ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งจำนวน 15 ครอบครัวที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

1.3 ขั้นตอนการนำข้อมูลจาก 1.1 และ 1.2 มาวิเคราะห์ เพื่อนำข้อมูลมาประมวลและวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

การวิจัยขั้นตอนที่ 2 มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยผู้วิจัยแยกการศึกษาเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยวิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา ศึกษากรณีตัวอย่างที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 15 ครอบครัว ต่อจากการสัมภาษณ์ ตอนที่ 1 ข้อ 1.2 เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

2.2 ขั้นตอนการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบการถอดความและวิเคราะห์ข้อมูลใน ขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2.1 เพื่อสรุปกระบวนการการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้เชี่ยวชาญร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและครอบครัว 4 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบหรืออัยาศัย 3 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านหน่วยงานและองค์กร 3 ท่าน รวม 10 ท่าน

ขั้นตอนที่ 3 การเสนอแนะทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

การวิจัยขั้นตอนที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย มีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทยไปปฏิบัติไปใช้ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยผู้วิจัยแยกการศึกษาเป็น 3 ส่วน ดังนี้

3.1 ขั้นตอนการนำผลการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

3.2 ขั้นตอนการจัดการสนทนากลุ่ม เพื่อขอข้อเสนอแนะและตรวจสอบความเป็นไปได้ของแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้เชี่ยวชาญร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและครอบครัว 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบหรืออัยาศัย 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านหน่วยงานที่นำไปใช้ 2 ท่าน และผู้แทนผู้นำครอบครัว 1 ท่าน รวม 7 ท่าน

3.3 ขั้นตอนการนำผลการสนทนากลุ่มจาก 3.2 มาพัฒนาการเสนอแนะทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยให้สมบูรณ์ครบถ้วน

รายละเอียดของขั้นตอนการวิจัย มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย

การวิจัยขั้นตอนที่ 1 โดยผู้วิจัยกำหนดการศึกษาเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์เอกสารและสื่อ

ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์เอกสารและสื่อ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.1.1 เกณฑ์การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างเอกสารและสื่อ ผู้วิจัยสืบค้นจากประชากรเอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านแหล่งที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และสื่อมวลชน โดยมีกำหนดเกณฑ์ของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1.1.1) เอกสาร และ 1.1.2) สื่อ โดยแยกประเด็นวิเคราะห์ ดังนี้ 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 4) บริบทสังคมไทย และมีรายละเอียดการคัดเลือกเอกสารและสื่อ ดังนี้

1.1.1.1) เอกสาร ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสาร ตามเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) เอกสารเผยแพร่หรือมีผลของการบังคับใช้อยู่ในช่วง พ.ศ.2550-2562 2) เอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 3) เอกสารงานวิจัย บทความ รายงาน และหนังสือทางวิชาการในประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 4) เอกสาร บทความ และหนังสือทั่วไปที่มีเนื้อหาสาระสะท้อนความเป็นครอบครัว จิตวิทยาครอบครัว และบริบทสังคมไทย และเมื่อทำการสำรวจเอกสาร ผู้วิจัยสามารถสำรวจเอกสารตามเกณฑ์การคัดเลือกได้ 40 รายการ เมื่อพิจารณาเอกสารอย่างละเอียด พบว่ามีเอกสารที่กล่าวเรื่องเดียวกันจำนวนหลายรายการดังนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกมาเรื่องเดียว ทำให้สามารถคัดเลือกเอกสารตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ได้ทั้งหมดจำนวน 6 รายการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) เอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 2 รายการ (รายการที่ 1- รายการที่ 2) ดังนี้ (1.1) รายการที่ 1 บทความต่างประเทศ เรื่อง Eating together as family helps children feel better, physically and mentally (University of Montreal, 2017) (1.2) รายการที่ 2 บทความต่างประเทศ เรื่อง “Family Functioning and information and communication technologies: How do they relate? A literature review” (Carvalho, 2015)

(2) เอกสารงานวิจัย บทความ รายงาน และหนังสือทางวิชาการในประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 2 รายการ (รายการที่ 3- รายการที่ 4) ดังนี้ (2.1) รายการที่ 3 หนังสือ เรื่อง ครอบครัว คุณธรรม (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), 2552) (2.2) รายการที่ 4 บทความเรื่อง “การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยในยุคประเทศไทย 4.0” (มานิตา สิริทอพลิต อรรถนพพรณ, 2561)

(3) บทความ และหนังสือทั่วไปที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความเป็นครอบครัว จิตวิทยาครอบครัว และบริบทสังคมไทย 2 รายการ (รายการที่ 5- รายการที่ 6) ดังนี้ (3.1) รายการที่ 5 หนังสือเรื่อง “สูงอายุเป็น ก็น่าเป็นผู้สูงอายุ” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560) (3.2) รายการที่ 6 บทความเรื่อง “รศ.นพ.สุริยเดว ทรีปาตี: เราจะสร้าง ‘คน’ ให้เป็น ‘หุ่นยนต์’ ที่แพ้หุ่นยนต์กันไปทำไม” (ณัฐนิช ตันมานะศิริ, 2561)

1.1.1.2) สื่อ ผู้วิจัยคัดเลือกตามเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) สื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับครอบครัว จิตวิทยาครอบครัว และ บริบทสังคมไทย 2) สื่อออนไลน์และออฟไลน์ สื่อโฆษณา ละคร รายการสารคดี และรายการอบรม-เสวนานา 3) สื่อที่เผยแพร่อยู่ในช่วง พ.ศ. 2555-2562 และเมื่อทำการสำรวจสื่อ ผู้วิจัยสามารถสำรวจสื่อตามเกณฑ์การคัดเลือกได้ 25 รายการ เมื่อพิจารณาสื่ออย่างละเอียด พบว่ามีสื่อที่ให้ข้อมูลเรื่องเดียวกันจำนวนหลายรายการดังนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกมาเรื่องเดียว ทำให้สามารถคัดเลือกสื่อตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ได้ทั้งหมดจำนวน 6 รายการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) สื่อโฆษณา 2 รายการ ดังนี้ คือ (1.1) รายการที่ 7 เรื่อง “ครูประจักษ์ - แม่..คือผู้ให้ชีวิต” (1.2) รายการที่ 8 เรื่อง “ธรรมะโฆษณา ครูเซวี่ เซวี่ลิต ลาดสมัย”

(2) ละคร 2 รายการ (รายการที่ 9-10) ดังนี้ (2.1) รายการที่ 9 ละครเรื่อง “วัยใสยกกำลัง 10: พญานาคราชของฉันทน์” (ไทยพีบีเอส, 2562)(2.2) รายการที่ 10 ละครเรื่อง “วัยแสบสาแหรกขาด” (ไทยทีวีสีช่อง 3, 2559, 2562) (“รวมคำคมจากละคร วัยแสบสาแหรกขาด เด็ดโดนใจให้ขำคืดจริง ๆ,” 2559)

(3) รายการสารคดี และรายการเสวนา 2 รายการ (รายการที่ 11- รายการที่ 12) โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (3.1) รายการที่ 11 รายการเสวนา “สาวิกา สื่อเพื่อชีวิตงดงามและเป็นอิสระ ตอน ‘สุขภาวะทางครอบครัว เลี้ยงลูกอย่างไรไม่ให้สับสนความรัก’ (เสถียรธรรมสถาน, 2560) (3.2) รายการที่ 29 สารคดีเรื่อง “สารคดีถ้าหลวง: สูญ” (“สารคดีถ้าหลวง ตอน สูญ [วิดีโอ],” 2562, 14 มกราคม)

ทั้งนี้ โดยสรุป ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์เอกสารและสื่อ รวมทั้งหมด จำนวน 12 รายการตามรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น

1.1.2 การพัฒนาเครื่องมือ

การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาเอกสารและสื่อ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อ เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสื่อ โดยผู้วิจัยผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือแบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อ ดังนี้

(1) ผู้วิจัยสร้างแบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อ โดยกำหนดให้มีประเด็นการวิเคราะห์ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

(2) ผู้วิจัยแบ่งแบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อ เป็น 2 ตอน คือ (ภาคผนวก ก) ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน และ ตอนที่ 2 ประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้ คือ 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 4) บริบทสังคมไทย

(3) ผู้วิจัยนำแบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อที่สร้างขึ้นในข้อ (2) ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเครื่องมือ และนำมาปรับแก้ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ เพื่อนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน (ภาคผนวก จ) เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างประเด็นที่ศึกษากับวัตถุประสงค์และนิยาม (Item Objective Congruence Index: IOC) และจากการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง แล้วนำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index) พบว่า มีค่า IOC 0.89 ซึ่งมากกว่า 0.50 ถือว่า แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยได้ และผู้วิจัยนำแบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อไปปรับปรุงและพัฒนาตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์เอกสารและสื่อต่อไป

1.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเผยแพร่หรือมีผลของการบังคับใช้ในช่วง พ.ศ.2550-2562 เป็นเอกสารงานวิจัย บทความทาง

วิชาการต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว เอกสารงานวิจัย บทความ รายงาน และหนังสือทางวิชาการในประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว และ เอกสาร บทความ และหนังสือทั่วไปที่มีเนื้อหาสาระสะท้อนความเป็นครอบครัว จิตวิทยาครอบครัว และบริบทสังคมไทย และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสื่อออนไลน์และออฟไลน์ที่เผยแพร่อยู่ในช่วง พ.ศ. 2555-2562 คือ สื่อโฆษณา ละคร รายการสารคดี และรายการอบรม-เสวนานานา โดยผู้วิจัยสำรวจและรวบรวมรายการเอกสารและสื่อที่มีเนื้อหาตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ และคัดแยก ศึกษา และบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องลงในแบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อ

1.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ครอบคลุมเนื้อหาตามการสังเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว คือ 1) มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว 2) รับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว 3) ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อใจ และมีคตินิยมความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน 4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว 5) มีทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัว 6) มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ และ 7) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก โดยการศึกษาและการวิเคราะห์เอกสารและสื่อจะครอบคลุมประเด็นดังต่อไปนี้คือ 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 4) บริบทสังคมไทย ทั้งนี้ การบันทึกสรุปผลการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ประเด็น คือ 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยผู้วิจัยนำประเด็นบริบทสังคมไทยวิเคราะห์และสังเคราะห์เข้าไปสรุปแทรกในแต่ละประเด็นทั้ง 3 ข้างต้น เพื่อความสอดคล้องกับประเด็นการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ 1

1.2 การวิเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนการวิจัยนี้ เป็นการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยศึกษาโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยวิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา ศึกษากรณีตัวอย่างที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ผู้วิจัยศึกษาการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.2.1 เกณฑ์การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างครอบครัว

ประชากรของการวิจัยในขั้นตอนนี้ คือ ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลภาคสนามสัมภาษณ์ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งกรณีตัวอย่างที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 15 ครอบครัว ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ

(1) เป็นครอบครัวที่มีการปรับตัว ผ่านการแก้ปัญหาและสามารถผ่านพ้นปัญหา และมีความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อยามทุกข์ยากจนสามารถประคับประคองความเป็นครอบครัวให้อยู่กันด้วยดี

(2) เป็นครอบครัวที่มีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ได้แก่ ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ

- (3) เป็นครอบครัวที่ได้รับการยกย่องจากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งของ 1) หน่วยงานรัฐ
2) หน่วยงานเอกชน องค์กรอิสระ องค์กรการกุศล มูลนิธิ และ 3) สื่อมวลชน
(4) เป็นครอบครัวที่มีภูมิลำเนาที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร
(5) เป็นครอบครัวที่มีความสะดวก ยินดี เต็มใจ ที่จะให้เข้าถึงข้อมูล

โดยผู้วิจัยกำหนดการศึกษากลุ่มตัวอย่างครอบครัวโดยแบ่งตามสภาพครอบครัว ดังนี้ คือ

- (1) ครอบครัวภาวะยากจน
- (2) ครอบครัวที่มีผู้พิการ
- (3) ครอบครัวที่มีสถานภาพทางสังคม
- (4) ครอบครัวในวงการบันเทิงและสื่อมวลชน และ
- (5) ครอบครัวทั่วไป

และกำหนดการศึกษาแต่ละสภาพครอบครัวตามรูปแบบ ดังนี้ คือ

- (1) ครอบครัวเดี่ยว
- (2) ครอบครัวขยาย
- (3) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอสงวนรายชื่อกลุ่มตัวอย่างที่ถูกคัดเลือกในการถูกเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยขอใช้อักษรย่อตามรูปแบบครอบครัวและตามสภาพของครอบครัวในการทำรายงานแทน ตามรายละเอียดตารางกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 3.1) ในการขั้นตอนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยดำเนินการแจ้งและขออนุญาตสัมภาษณ์ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างด้วยจดหมายทางการจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนนี้ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ตามเกณฑ์การคัดเลือกในการศึกษาวิจัยข้างต้น ครอบคลุมสาระเพื่อการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยมีประเด็นวิเคราะห์ ดังนี้ 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และ 4) บริบทสังคมไทย

ตารางที่ 3. 1 รายละเอียดกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 15 ครอบครัว

สภาพครอบครัว รูปแบบ	1 ครอบครัวภาวะ ยากจน	2 ครอบครัว ที่มีผู้พิการ	3 ครอบครัว ที่เป็นที่ยอมรับ ของสังคม	4 ครอบครัว ในวงการบันเทิงและ สื่อมวลชน	5 ครอบครัวทั่วไป
A ครอบครัวเดี่ยว	A1 ครอบครัวที่ได้รับ รางวัลผู้พิการดีเด่น (สัมภาษณ์แม่และลูก พิการที่ได้รับรางวัล)	A2 ครอบครัวที่ได้รับ รางวัลคนต้นแบบ (สัมภาษณ์ผู้พิการที่ ได้รับรางวัล)	A3 ครอบครัวที่ได้รับรางวัล สตรีดีเด่นและรางวัลคน ต้นแบบ (สัมภาษณ์ผู้ที่ ได้รับรางวัล)	A4 ครอบครัวที่ได้รับรางวัล ครอบครัวดีเด่น (สัมภาษณ์ลูกที่ได้รับ รางวัล)	A5 ครอบครัวที่ได้รับรางวัล ลูกดีเด่น (สัมภาษณ์ หัวหน้าครอบครัวที่ได้รับ รางวัล)
B ครอบครัวขยาย	B1 ครอบครัวที่ได้รับ รางวัลคนต้นแบบ (สัมภาษณ์หัวหน้า ครอบครัวและภรรยา)	B2 ครอบครัวที่ได้รับ รางวัลคนต้นกล้าและ รางวัลลูกดีเด่น (สัมภาษณ์แม่และลูกที่ ได้รับรางวัล- มีลูกและ ที่เป็นผู้พิการ)	B3 ครอบครัวที่ได้รับรางวัล ครอบครัวดีเด่น (สัมภาษณ์หัวหน้า ครอบครัวที่ได้รับรางวัล)	B4 ครอบครัวที่ได้รับรางวัล ลูกดีเด่น (สัมภาษณ์ หัวหน้าครอบครัวที่ได้รับ รางวัล)	B5 ครอบครัวที่ได้รับรางวัล ครอบครัวดีเด่น (สัมภาษณ์แม่และลูกที่ ได้รับรางวัล)
C ครอบครัวที่มีลักษณะ เฉพาะ	C1 ครอบครัวที่ได้รับ รางวัลลูกดีเด่น (สัมภาษณ์ลูกที่ได้รับ รางวัล)	C2 ครอบครัวที่ได้รับ รางวัลผู้พิการดีเด่น (สัมภาษณ์ผู้พิการที่ ได้รับรางวัล)	C3 ครอบครัวที่ได้รับรางวัล ครอบครัวดีเด่น (สัมภาษณ์หัวหน้า ครอบครัวที่ได้รับรางวัล)	C4 ครอบครัวที่ได้รับรางวัล ครอบครัวดีเด่น (สัมภาษณ์หัวหน้า ครอบครัวที่ได้รับรางวัล)	C5 ครอบครัวที่ได้รับรางวัล ลูกดีเด่น (สัมภาษณ์ หัวหน้าครอบครัวที่ได้รับ รางวัล)

1.2.2 การพัฒนาเครื่องมือ

การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

(1) การทำ Pilot study เป็นการศึกษาสำรวจ เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นของครอบครัวเพื่อนำข้อมูลมาทำการพัฒนาเครื่องมือการวิจัย หลังจากได้ข้อมูลจากการทำ pilot study แล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เบื้องต้น และนำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เบื้องต้นนี้ ไปทำการสัมภาษณ์ครอบครัว 1 ครอบครัวที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงตามเกณฑ์การวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ โดยใช้การสัมภาษณ์พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เพื่อนำมาปรับวิธีการและข้อคำถามก่อนสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ต่อไป

(2) การสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยแบ่งแบบสัมภาษณ์เป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน และ ตอนที่ 2 คำถามสัมภาษณ์ โดยในการตั้งคำถามของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ (ภาคผนวก ข) ผู้วิจัยนำองค์ประกอบ 8 ประการจากทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen ดัชนีชี้วัด 5 ด้านจากระบบครอบครัวเข้มแข็ง และการตั้งคำถาม WH-Question ของ Hirsch and Hartman (2005) เพื่อให้ได้คำตอบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว มาสังเคราะห์เพื่อประกอบการตั้งคำถามสัมภาษณ์ และใช้ทฤษฎีความเข้มแข็งของครอบครัว และการสังเคราะห์

ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบการสร้างเครื่องมือ คือ 1) มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว 2) รับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว 3) ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อใจ และมีคตินิยมความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน 4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว 5) มีทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัว 6) มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ และ 7) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤตชีวิต การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และมีรายละเอียดประเด็นสัมภาษณ์ ดังนี้

- (1) หลักในการใช้ชีวิตและการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว (วิธี)
- (2) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว (ลักษณะ)
- (3) วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาชิกในครอบครัว (วิธี)
- (4) แนวทางในการปฏิบัติตนในครอบครัว (วิธี)
- (5) วิธีการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว (วิธี)
- (6) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ของสังคม สื่อ เทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสารเกิดผลกระทบต่อครอบครัวอย่างไร (ปัจจัย)
- (7) กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวไทย (กระบวนการ)
- (8) การวางแผนที่จะรักษาความเข้มแข็งของครอบครัวให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต (กระบวนการ)

ในขั้นตอนการสร้างแบบเครื่องมือนี้ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างในขั้นตอนนี้ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเครื่องมือ และนำมาปรับแก้ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

(3) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้วยการหาความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ของแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขจากการปรับแก้ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ การวิเคราะห์ผลการตรวจสอบค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (Item Objective Congruence Index: IOC) พบว่า มีค่า IOC 0.86 ซึ่งมากกว่า 0.50 ถือว่า แบบสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยได้ และผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงและพัฒนาเพื่อการทดลอง Try-out เครื่องมือสัมภาษณ์ ต่อไป

(4) การทดลอง Try-out เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ เป็นการนำเครื่องมือสัมภาษณ์มาทดลองใช้เพื่อหาความเที่ยง (Reliability) ของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดการ Try-out ให้มีผู้สัมภาษณ์ 2 คน (ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย) ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ครอบครัวเดียวกันพร้อมกัน จำนวน 5 ครอบครัวที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์การวิจัยที่กำหนด เพื่อนำผลการ

สัมภาษณ์ทั้งสองชุดมาพิจารณาความสอดคล้อง จากการวิเคราะห์ พบว่า ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ร้อยละ 97 ซึ่งยอมรับได้

(5) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ปรับแก้และจัดทำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ภาคสนามในการสัมภาษณ์ต่อไป

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีขั้นตอน ดังนี้

(1) ผู้วิจัยสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์จากเอกสารและสื่อ เพื่อเป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในการเตรียมสัมภาษณ์

(2) ผู้วิจัยติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อขออนุญาตเข้าทำการสัมภาษณ์ และจัดเตรียมเอกสารประกอบการสัมภาษณ์เพื่อจัดส่งให้ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละรายล่วงหน้าก่อนวันสัมภาษณ์ โดยมีเอกสารประกอบการสัมภาษณ์ที่จัดส่งให้ผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

1) จดหมายขอเข้าสัมภาษณ์ทางการ (บอกวัตถุประสงค์การขอเข้าสัมภาษณ์) จาก คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) เอกสารยินยอมเพื่อให้การสัมภาษณ์

3) คำถามสัมภาษณ์ และผู้วิจัยแจ้งผู้ให้สัมภาษณ์ล่วงหน้าเพื่อขออนุญาตมีผู้ช่วยวิจัย 1 คนมาทำการจดบันทึก และบันทึกเสียงสนทนาในขณะสัมภาษณ์ (นางสาวอาทิตย์ ปะทิเก: ผู้ช่วยวิจัยในการสัมภาษณ์) ทั้งนี้ การติดต่อขอสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ในแต่ละครอบครัวมีจำนวนสมาชิกที่สะดวกให้สัมภาษณ์ไม่เท่ากันดูรายละเอียด ตารางที่ 3.1

(3) ในวันสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำเอกสารแบบบันทึกการสัมภาษณ์ 2 ชุด สำหรับผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เพื่อจดบันทึก และเครื่องบันทึกเสียงสนทนา โดยการสัมภาษณ์ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงต่อครอบครัว

(4) การเก็บข้อมูล เป็นการพูดคุยแบบธรรมชาติ โดยมีคำถามสัมภาษณ์เป็นแนวทาง ซึ่งถือว่าการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยถอดความจากการสัมภาษณ์ และผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบบันทึกการสัมภาษณ์ และการถอดความ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เป็นไปตามประเด็นคำถาม และตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1

1.3 การนำข้อมูลมาวิเคราะห์

เพื่อนำข้อมูลจาก 1.1 และ 1.2 มาประมวลและวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามการสังเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว คือ 1) มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว 2) รับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว 3) มีพันธะสัญญาในครอบครัว ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อใจ และมีคตินิยมความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน 4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว 5) มีทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัว 6) มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้ และ 7) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ทั้งนี้สรุปผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เป็นการสรุปแยกตามประเด็นวิเคราะห์ 3 ส่วน คือ 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยมีประเด็นบริบทสังคมไทยวิเคราะห์แทรกในทั้งสามประเด็น

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

การวิจัยขั้นตอนที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยซึ่งเป็นวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 มีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยผู้วิจัยแยกการศึกษาเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา ศึกษากรณีตัวอย่างที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 15 ครอบครัว เป็นการสัมภาษณ์ต่อการสัมภาษณ์ ตอนที่ 1 ข้อที่ 1.2 ดังนั้นในขั้นตอนนี้ จึงเป็นการอธิบายประเด็นวิเคราะห์ที่เพิ่มจากขั้นตอน 1.2 คือ ประเด็นวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับ “กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” ทั้งนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การพัฒนาเครื่องมือ ประเด็นคำถามสัมภาษณ์สำหรับเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ จึงเป็นขั้นตอนการทำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ข้อ 1.2 และขั้นตอนที่ 2 ข้อ 2.1 เพื่อให้ครอบคลุมสาระการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย คือ 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และครอบคลุมสาระเพื่อวิเคราะห์วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เป็นไปตามประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับ “กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2

2.2 การวิเคราะห์ขั้นตอนที่ 1 และ ขั้นตอนที่ 2.1

ผู้วิจัยนำข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 คือการสรุปผลการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ และการสัมภาษณ์เพื่อวัตถุประสงค์ที่ 1 และข้อมูลจากขั้นตอนที่ 2.1 คือ การสรุปผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์เพื่อวัตถุประสงค์ที่ 2 มาสรุปวิเคราะห์เนื้อหา และนำข้อมูลมาประมวลเพื่อร่างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

2.3 การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1

ขั้นตอนนี้เป็นการจัดสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 เป็นขั้นตอนเพื่อตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2.1 และเสนอข้อคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่อร่างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยจากขั้นตอนที่ 2.2 โดยผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 ท่าน เข้าร่วมการประชุมสนทนากลุ่มในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและครอบครัว 4 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย 4 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านหน่วยงานที่นำไปใช้ 2 ท่าน รวม 10 ท่าน (ภาคผนวก ง) เพื่อประเมินร่างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนการจัดการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 ดังนี้

(1) ร่างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยใช้สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการดำเนินงานวิจัยขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2.1 โดยการวิเคราะห์เนื้อหา มาเป็นแนวทางในการร่างกระบวนการส่งเสริมฯ โดยมีประเด็นสนทนากลุ่ม (ภาคผนวก ค) ดังนี้

(1.1) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยร่างมา ขั้นตอนนี้มีความต่อเนื่องให้เกิดลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว และมีความเหมาะสมครอบคลุม ต่อเนื่อง และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือไม่ อย่างไร โปรดเสนอแนะ

(1.2) จากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวดังกล่าว ต้องใช้ วิธีการ 7 ข้อ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร โปรดเสนอแนะ

(1.3) จากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ดังกล่าว ต้องอาศัย ปัจจัย 7 ข้อ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร โปรดเสนอแนะ

(1.4) ข้อเสนอแนะ อื่น ๆ (โดยมองความเชื่อมโยงของกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยต่อการเกิดลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว การใช้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และการอาศัยปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย)

(2) ดำเนินการเชิญผู้เชี่ยวชาญ จัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม และดำเนินการจัดการประชุมสนทนากลุ่ม โดยมีผู้ช่วยวิจัย เพื่อจัดพื้นที่การประชุมกลุ่ม จำนวน 3 คน คือ นางสาวกฤษพร อยู่สวัสดิ์ นางสาวอาทิตย์ ปะทีเก และ นางสาววิสรดา ไสรัตน์

(3) ทำสรุปผลการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 โดยสรุปตามประเด็นการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1

2.4 นำสรุปวิเคราะห์และประมวลผลการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยนำสรุปผลการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 มาสรุปวิเคราะห์ประมวลผลการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 เพื่อพัฒนาการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- (1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว
- (2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
- (3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
- (4) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ขั้นตอนที่ 3 การเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

การวิจัยขั้นตอนที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย มีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยไปปฏิบัติไปใช้ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยผู้วิจัยแยกการศึกษาเป็น 3 ส่วน ดังนี้

3.1 การนำผลในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาวิเคราะห์

เพื่อร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสร้างครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย โดยแนวทางประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) แนวทางระดับนโยบาย 2) แนวทางระดับปฏิบัติ

3.2 การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2

เพื่อขอข้อเสนอแนะและตรวจสอบความเป็นไปได้ของแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยไปใช้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและครอบครัว 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาดูชีวิต การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษตามอัธยาศัย 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านหน่วยงานที่นำไปใช้ 2 ท่าน และผู้แทนผู้นำครอบครัว 1 ท่าน รวม 7 ท่าน เครื่องมือที่ใช้ในการประชุมสนทนากลุ่ม คือ ประเด็นการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 (ภาคผนวก ง) ผู้วิจัยมีขั้นตอนการจัดการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสรุปผลการวิเคราะห์ในขั้นตอน 3.1 มาเป็นแนวทางในการร่างฯ โดยมีประเด็นสนทนากลุ่ม ดังนี้

(1) ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน วิธีการปัจจัยสนับสนุน และเงื่อนไขการใช้ มีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร และมีความเหมาะสมกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย หรือไม่ อย่างไร

(2) ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ มีความสอดคล้องและเหมาะสมในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ หรือไม่ อย่างไร และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ทั้งระดับนโยบาย และปฏิบัติ หรือไม่ อย่างไร

(3) ข้อเสนอระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมไทยหรือไม่ อย่างไร

(4) ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ ข้อเสนอระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ที่นำเสนอ ทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ได้หรือไม่ อย่างไร

(5) ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 2. ดำเนินการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม และดำเนินการจัดการประชุมสนทนากลุ่ม โดยมีผู้ช่วยวิจัยเพื่อจดบันทึกการประชุมกลุ่ม จำนวน 2 คน คือนางสาวกฤษพร อยู่สวัสดิ์ และ นางสาวรวิศรา โสรรัตน์

ขั้นตอนที่ 3. ทำสรุปผลการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4. นำสรุปผลการสนทนากลุ่มมาปรับแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

3.3 การทำรายงาน

ผู้วิจัยนำผลการสนทนากลุ่มจาก 3.2 มาทำรายงานการเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยให้สมบูรณ์ครบถ้วน ตามรายละเอียดสรุปขั้นตอนการวิจัย เรื่องการพัฒนาระบบส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3. 2 ตารางสรุปขั้นตอนการวิจัย เรื่องการพัฒนาระบบส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	กิจกรรม	ผู้ให้ข้อมูล/แหล่งข้อมูลผู้ปฏิบัติ	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย	1.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ ความเข้มแข็งของครอบครัว และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	- เอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้อง	-แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้องกับ ความเข้มแข็งของครอบครัว และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	-การวิเคราะห์เนื้อหาใน 4 มิติ คือ 1.การวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2.การวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัว 3.การวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (หมายเหตุ:การวิเคราะห์บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัวแทรกใน 3 ประเด็นข้างต้น)	ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ตารางที่ 3.2 ตารางสรุปขั้นตอนการวิจัย เรื่องการพัฒนาระบบส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย (ต่อ)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	กิจกรรม	ผู้ให้ข้อมูล/ แหล่งข้อมูลผู้ปฏิบัติ	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย	1.2 สัมภาษณ์ครอบครัวเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (รายละเอียดรายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ แนบท้ายตาราง)	- ผู้นำและสมาชิกในครอบครัว จำนวน 15 ครอบครัว	- แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว และการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	- การวิเคราะห์เนื้อหาใน 4 มิติ คือ 1.การวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2.การวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 3.การวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (หมายเหตุ:การวิเคราะห์บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว แทรกใน 3 ประเด็นข้างต้น)	ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
	1.3 สังเคราะห์ข้อมูลจาก 1.1 และ 1.2	- ผลข้อมูลจาก 1.1 และ 1.2	-	- การสังเคราะห์	

ตารางที่ 3.2 ตารางสรุปขั้นตอนการวิจัย เรื่องการพัฒนาระบบส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย (ต่อ)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	กิจกรรม	ผู้ให้ข้อมูล/ แหล่งข้อมูลผู้ปฏิบัติ	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
วัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนา กระบวนการ ส่งเสริมการ เรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อ เสริมสร้าง ความเข้มแข็ง ของครอบครัว ในบริบท สังคมไทย	2.1 สัมภาษณ์ ครอบครัวที่ เกี่ยวกับความ เข้มแข็งของ ครอบครัว และ การเรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อ เสริมสร้างความ เข้มแข็งของ ครอบครัว (รายละเอียด รายชื่อผู้ถูก สัมภาษณ์ แนบ ท้ายตาราง)	- ผู้นำและ สมาชิกใน ครอบครัว จำนวน 15 ครอบครัว	- แบบสัมภาษณ์ เชิงลึกที่ เกี่ยวข้องกับ ความเข้มแข็ง ของครอบครัว การเรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อ เสริมสร้างความ เข้มแข็งของ ครอบครัว และ กระบวนการ ส่งเสริมการ เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้าง ความเข้มแข็ง ของครอบครัวใน บริบทสังคมไทย	-การวิเคราะห์เนื้อหา	- ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึง กระบวนการการ ส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็ง ของครอบครัวในบริบท สังคมไทย
	2.2 จัดสนทนากลุ่ม (เพื่อ ตรวจสอบการ ถอดความและ วิเคราะห์ข้อมูล ใน 1.2 และ 2.1)	ผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน ตรวจสอบ การถอด ความและ วิเคราะห์ ข้อมูลใน 1.2 และ 2.1	- ประเด็นการ สนทนากลุ่ม	-การวิเคราะห์เนื้อหา	

ตารางที่ 3.2 ตารางสรุปขั้นตอนการวิจัย เรื่องการพัฒนาระบบส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย (ต่อ)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	กิจกรรม	ผู้ให้ข้อมูล/ แหล่งข้อมูลผู้ปฏิบัติ	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลที่ได้รับ
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 (ต่อ) เพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย	3.1 วิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2	ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 และ 2	- แบบวิเคราะห์เนื้อหา	การวิเคราะห์เนื้อหา	- (ร่าง) ประเด็นสำคัญในการเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
	3.2 จัดการสนทนากลุ่ม (เพื่อขอข้อเสนอแนะและตรวจสอบความเป็นไปได้ของแนวทางการใช้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย จาก 3.1)	- ผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน ผู้วิจัย	- ประเด็นการสนทนากลุ่ม - แบบบันทึกรายงานสรุปผลการสนทนากลุ่ม	- การวิเคราะห์เนื้อหา - การวิเคราะห์เนื้อหา	- รายงานการสรุปผลการสนทนากลุ่ม
	3.3 นำข้อมูลและผลของข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มใน 3.2 มาพัฒนาปรับแก้	ผู้วิจัย	-แบบวิเคราะห์เนื้อหา	-การวิเคราะห์เนื้อหา	

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ข้อ คือ

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
2. เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย แบ่งการวิเคราะห์เป็น 5 ส่วน ดังนี้

- 1.1 ผลการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ
- 1.2 ผลการสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสื่อ
- 1.3 ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์การวิจัยขั้นตอนที่ 1
- 1.4 ผลการสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์การวิจัยขั้นตอนที่ 1
- 1.5 ผลการสรุปการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อและการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์การวิจัยขั้นตอนที่ 1

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

- 2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์การวิจัยขั้นตอนที่ 2
- 2.2 ผลการสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์การวิจัยขั้นตอนที่ 2
- 2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม
- 2.4 ผลการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- 3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 1 และตอนที่ 2 เพื่อร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
- 3.2 สรุปผลการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2
- 3.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 3.1 และ 3.2 และสรุปแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์เป็น 5 ส่วน ดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ

1.1.1 ผลการวิเคราะห์เอกสาร

1.1.1.1 เอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 2 รายการ (รายการที่ 1- รายการที่ 2)

รายการที่ 1

ผู้วิจัยศึกษาบทความต่างประเทศ เรื่อง Eating together as family helps children feel better, physically and mentally (University of Montreal, 2017) เป็นบทความวิจัยที่ศึกษาความสำคัญของมื้ออาหารที่ครอบครัวใช้เวลาด้วยกันในครอบครัว โดยส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและใจที่สมบูรณ์แข็งแรงในระยะยาว งานวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างครอบครัวที่มีเด็กอายุ 6 ปี ถึง 10 ปี ประสพการณ์การใช้เวลาด้วยกันในมื้ออาหารกับครอบครัวเป็นประจำ โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

(1.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) มีการสื่อสารระหว่างกันในครอบครัว 2) มีทุนสังคมของครอบครัว 3) มีความความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว 4) มีทักษะชีวิตสามารถนำประสพการณ์จากครอบครัวไปปรับใช้ได้ในอนาคต โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“เวลาอาหารเป็นช่วงเวลาที่คุณแม่ได้ถ่ายทอดมุมมองทางสังคมให้กับลูก ถือว่า เป็นข่าวสารโดยตรงจากสังคมแรกที่ลูกได้รับ”

“งานวิจัย พบว่า เด็กที่มีประสพการณ์ ได้รับประทานอาหารร่วมกันกับครอบครัวสม่ำเสมอ จะมีลักษณะของการเป็นผู้เรียนรู้ มีอารมณ์ที่มั่นคง และมีทักษะการสื่อสารด้านบวก”

(1.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) เริ่มให้เด็กใช้เวลาด้วยกันกับครอบครัวในมื้ออาหารตั้งแต่วัยเด็ก 2) ใช้การเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของครอบครัว วัฒนธรรมครอบครัว ทำให้เกิดความผูกพัน ความเป็นบ้าน ความภูมิใจในครอบครัว 3) แลกเปลี่ยนเรื่องราวต่าง ๆ ในกิจวัตรประจำวัน รวมถึงแบ่งปันเรื่องทุกข์และสุข ทำให้เกิดความสัมพันธ์ และเกิดความเข้าใจกันมากขึ้น 4) ฝึกการเรียนรู้และสังเกตประสพการณ์ชีวิตจากกิจกรรมและพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวระหว่างเวลามื้ออาหาร โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“มื้ออาหารเป็นบรรยากาศครอบครัวที่สมาชิกจะได้เล่าเรื่อง แลกเปลี่ยนสิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวันให้กันและกัน”

“ในมิติสุขภาพ งานวิจัยพบว่า การที่เด็กมีประสบการณ์การใช้เวลาในมื้ออาหารกับครอบครัวจะช่วยทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านสุขภาพทางกายและใจที่สมบูรณ์แข็งแรงในระยะยาว”

“เด็กได้ฝึกเรียนรู้การเข้าสังคม ฝึกเตรียมพร้อมเรื่องมารยาท คำพูด อารมณ์ ในสถานที่และบรรยากาศคุ้นเคยที่โต๊ะอาหาร ดังนั้น มื้ออาหารจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเป็นการเตรียมพร้อมเด็กเพื่อออกไปใช้ชีวิตสู่สังคมภายนอก”

(1.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) พ่อแม่ต้องมีความเข้าใจและให้ความสำคัญกับการใช้เวลาของมื้ออาหารร่วมกัน 2) พ่อแม่ต้องมีเวลาและทำให้การเวลาร่วมกันของมื้ออาหารในครอบครัวเป็นกิจวัตรประจำวันที่มีความสม่ำเสมอ 3) บรรยากาศของการสื่อสารด้านบวกในครอบครัวส่งเสริมให้สภาพแวดล้อมครอบครัวมีคุณภาพและเป็นแนวทางให้พ่อแม่เรียนรู้การสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับลูก โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“การสื่อสารทางบวกในครอบครัว เป็นการช่วยพัฒนาทักษะในการสื่อสารก่อนที่ลูกจะออกไปเผชิญกับโลกในสังคมจริง”

“‘มื้ออาหารร่วมกันในบ้าน’ ควรได้รับการสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจังจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาจากฐานของครอบครัว”

รายการที่ 2

ผู้วิจัยศึกษาบทความต่างประเทศ เรื่อง “Family Functioning and information and communication technologies: How do they relate? A literature review” (Carvalho, Francisco, and Relvas, 2014) เป็นบทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการในครอบครัวกับเทคโนโลยีการสื่อสารมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยพบว่า การปรับตัวและเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวต่อเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นไปในทางที่มีคุณภาพมากขึ้น การติดต่อสื่อสารกันสะดวกสบาย รวดเร็ว และมีความใกล้ชิดกันขึ้น ในขณะเดียวกันครอบครัวต้องมีการปรับตัวในเรื่องบทบาทหน้าที่ในครอบครัวและความขัดแย้งระหว่างวัยในครอบครัวเพิ่มขึ้นด้วย โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

(2.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสารมีผลต่อครอบครัว ได้แก่ 1) ทำให้ครอบครัวตระหนักในการบริหารจัดการในครอบครัวมากขึ้น 2) ทำให้มีช่องทางการติดต่อสื่อสารเพิ่มขึ้น 3) ทำให้การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว มีความเข้าใจกัน และทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งจากการที่ช่องทางสื่อสารที่ใกล้ชิดขึ้น โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“วิธีการสื่อสารในครอบครัว เปลี่ยนแปลงไปในทางที่มีคุณภาพมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กันผ่านสื่อหลายรูปแบบ เช่น ผ่านมือถือ วิดีโอคอนเฟอร์เรนซ์ ทำให้การสื่อสารมีคุณภาพมากขึ้นเกิดความเข้าใจกันและสื่อสารระหว่างกันสะดวกสบายขึ้น”

(2.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) ใช้ช่องทางการสื่อสารอย่างมีคุณภาพ 2) กำหนดรูปแบบ กฎ และข้อตกลงของบ้านในการใช้เครื่องมือสื่อสารเพื่อให้เด็กเกิดวินัยในครอบครัว โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“ช่องทางการสื่อสารที่ทางโรงเรียนติดตั้งให้พ่อแม่ผู้ปกครองได้เห็นภาพและได้ยินเสียงลูกจากโรงเรียน เป็นการเชื่อมโยงครอบครัวได้ติดตามกิจกรรมที่โรงเรียนของลูก เป็นการสร้างความเข้าใจ 3 ฝ่าย คือ ผู้ปกครอง เด็ก และโรงเรียน ได้เป็นอย่างดี”

“การกำหนดรูปแบบการใช้คอมพิวเตอร์และเครื่องมือสื่อสารของเด็กวัยรุ่นในครอบครัว เป็นสิ่งจำเป็น เช่น การใช้ห้องส่วนตัวคนเดียว การติดต่อและเล่นเกมกับคนแปลกหน้า”

“ในผู้ใหญ่ นิยมใช้การติดต่อสื่อสารผ่านอีเมล เพราะความสะดวกสบาย เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการสื่อสาร และมีรวดเร็วในการติดต่อกับปลายทางที่ห่างไกล”

“การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการใช้งานอินเทอร์เน็ตของวัยรุ่น พบว่า ถ้าใช้เพื่อจุดประสงค์ในการค้นคว้าข้อมูลเพื่อการเรียนรู้และการศึกษา จะส่งผลให้เกิดความสัมพันธที่ดีกับครอบครัว แต่ถ้าใช้ในด้านเพื่อการบันเทิง จะส่งผลให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างวัยในครอบครัว”

“การทบทวนวรรณกรรม พบว่า การใช้วิดีโอคอล ระหว่างสถานดูแลผู้ป่วย หรือโรงพยาบาล กับครอบครัว ช่วยลดอาการรู้สึกโดดเดี่ยวและอาการถูกทอดทิ้งได้”

(2.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ ประโยชน์จากการเลือกช่องทางการสื่อสารในรูปแบบใหม่ ๆ โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“ประโยชน์จากการเลือกช่องทางการสื่อสารรูปแบบใหม่ ๆ เพิ่มการเรียนรู้และเลือกนำมาใช้ในโอกาสต่าง ๆ เช่น เพื่อลดค่าใช้จ่ายจากช่องทางเดิม พ่อแม่ที่หย่าร้าง สามารถติดต่อเพื่อประสานกิจกรรมของลูกผ่านช่องทางการสื่อสารที่มีหลากหลายได้ง่ายขึ้น”

“โทรศัพท์มือถือ เป็นช่องทางการสื่อสารจำเป็นสำหรับเด็กในยุคปัจจุบัน เพื่อติดต่อสื่อสารกับพ่อแม่”

“จุดอ่อนของเทคโนโลยีการสื่อสารในครอบครัวอาจนำไปสู่การขาดความเป็นส่วนตัว ไม่มีความปลอดภัย และ อาจนำไปสู่ความอ่อนแอของความเป็นครอบครัวได้”

1.1.1.2 เอกสารงานวิจัย บทความ รายงาน และหนังสือทางวิชาการในประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 2 รายการ (รายการที่ 3 - รายการที่ 4)

รายการที่ 3

ผู้วิจัยศึกษา หนังสือ เรื่อง ครอบครัวคุณธรรม (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), 2552) เป็นคู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสถาบันครอบครัว ในโครงการวิจัย เรื่อง คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

(3.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ พ่อแม่ผู้ปกครองและครอบครัวเป็นผู้บ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ลูกหลาน โดยใช้หลักของคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับสังคมไทย 10 ประการ ดังนี้ 1) ความพอเพียง 2) ความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 3) ความกตัญญูทดแทน 4) ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง 5) ความเสียสละ 6) ความมีวินัย 7) ความอดทนอดกลั้น 8) ความรับผิดชอบ 9) ความขยันหมั่นเพียร 10) ความมีสติ โดยคุณธรรมทั้งหมดมีความพอเพียงเป็นแกนกลาง โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันหลักที่สำคัญยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า ‘พ่อแม่เป็นผู้แสดงโลกแก่ลูก’ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552) ... ‘พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก’ ... ‘พ่อแม่เป็นพรหมของลูก’ แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่และครอบครัวเป็นทั้ง ‘ต้นแบบคุณธรรม’ และ ‘ครูคนแรก’ ของลูกในบ้าน”

“ดอกไม้คุณธรรม ประกอบด้วยคุณธรรม 10 ประการ... มีแกนความพอเพียงเป็นคุณธรรมที่เป็นจุดรวมเป็นฐานคุณธรรมอีก 9 ประการ...กลีบดอก 9 กลีบ แสดงถึงคุณธรรม 9 ประการ”

(3.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) สอนวิธีปฏิบัติควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรม 2) ปลูกฝัง ‘ความคิด’ อันเป็นรากฐานของการพูด การกระทำ นิสัย และบุคลิกลักษณะ 3) แนวทางการปลูกฝังดอกไม้คุณธรรมของครอบครัวไทย โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“แนวทางการปลูกฝังดอกไม้คุณธรรมของครอบครัวไทย 8 วิธี ได้แก่ 1) สอนด้วยวาจา 2) จัดสภาพแวดล้อมให้คนเรียนรู้ด้วยตนเอง/ ควบคุมด้วยสภาพแวดล้อม 3) ปฏิบัติให้ดู / ใช้คนดีเป็นตัวอย่าง 4) สอนโดยสอดแทรกกิจกรรม 5) สอนโดยการให้รางวัล/ลงโทษ 6) สอนโดยการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ 7) สอนด้วยการกระตุ้นให้คิดหาเหตุผลด้วยตนเอง 8) สอนด้วยการปฏิบัติในสถานที่จริง”

(3.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ ครอบครัวจะประสบความสำเร็จในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จะต้องมีการปัจจัยสู่ความสำเร็จ 8 ประการ ดังนี้ (1) มีพ่อแม่และครอบครัวเป็นต้นแบบด้านคุณธรรมอย่าง

ชัดเจน (2) เกิดความรู้สึกร่วม เห็นใจ เข้าใจ เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ได้ดี (3) มีรูปแบบการทำซ้ำ มีความสม่ำเสมอด้วยกระบวนการหลากหลายวิธีในหลายสถานการณ์ (4) เป็นกิจกรรมที่ทำผ่าน การเรียนรู้ของประสาทสัมผัสทั้ง 6 ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ (5) จัดสภาพแวดล้อมให้ปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต (6) มีการให้แรงเสริม มีกำลังใจที่เหมาะสมและสม่ำเสมอ (7) มีสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างสมาชิกในครอบครัว (8) เป็นกิจกรรมที่จัดให้มีเป็นประจำ กับเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปฐมวัย 0-6 ปี และ 2) จะต้องมีคุณธรรมที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดตามลำดับประเภทของคุณธรรม 4 ชุด ดังนี้ (1) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดัน (2) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง (3) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง (4) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“ครอบครัวที่ประสบความสำเร็จในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้แก่ลูกหลานของตน คนในครอบครัวต้องประพฤติปฏิบัติตน ให้เป็นต้นแบบที่ดีทั้งทางความคิด คำพูด และการกระทำ”

“การปลูกฝัง...ควรเริ่มทำตั้งแต่เด็กอายุไม่เกิน 6 ปี...ควรให้เด็กได้ลงมือกระทำ เพื่อเกิดสัมผัสผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 6 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ชิมซับเอาความรู้สึกจากประสบการณ์นั้น ๆ ผ่านการรับรู้ทางสมองบ่อย ๆ จึงจะเป็นการ...นำไปสู่อุปนิสัยที่ดีในอนาคต”

“การบ่มเพาะคุณธรรมที่ดีที่สุด คือ การกระทำผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน ...โดยหัวใจสำคัญ คือ... การทำให้ดูเป็นแบบอย่าง...มีความขัดแย้งในสาระสำคัญ เช่น พูดอย่าง ทำอย่าง ไม่สอดคล้อง เด็กก็จะไม่เรียนรู้คำสอนนั้น ๆ เพราะต้นแบบไม่ได้กระทำตามที่พูด”

“ครอบครัวเป็นกำลังใจที่ดีที่สุด.....การให้ความรักความเอาใจใส่ ให้การยอมรับ ความไว้วางใจ ความภาคภูมิใจ...”

“คุณธรรมที่ปัจจัยแรงผลักดัน เปรียบเสมือนการสร้างรากฐาน ที่แข็งแรงให้กับบุคคล ประกอบด้วย ความมีวินัย ความอดทนอดกลั้น ความขยันหมั่นเพียร”

“คุณธรรมปัจจัยหล่อเลี้ยง ...เป็นการสร้างเสริมให้เกิดคุณธรรมปัจจัยแรงผลักดัน ...ทำได้โดยตอกย้ำ ผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ความรับผิดชอบ

“คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง ไม่ให้คนทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ประกอบด้วย ความมีสติ และความพอเพียง และจะเป็นรากฐานของความสุจริต และความไม่โลภ”

“คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุน ให้บุคคลไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมุ่งหวังผลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม...เป็นการสร้างให้เกิด ‘จิตอาสา’ ประกอบด้วย ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู กตเวที ความเสียสละ”

รายการที่ 4

ผู้วิจัยศึกษาบทความเรื่อง “การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยในยุคประเทศไทย 4.0” (มานิตา ลิโทชวลิต, 2561) เป็นบทความวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับ การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยในส่วนโครงสร้างครอบครัวขยาย เป็นแนวทางที่สามารถนำมาใช้เตรียมความพร้อมในเด็กปฐมวัย ให้สามารถพัฒนาตนเอง มีปัญญา มีทักษะ มีสุขภาพแข็งแรง และมีจิตใจดีงาม โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

(4.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ เตรียมคนไทยให้มีลักษณะ 1) คนไทยที่มีปัญญาที่เฉียบแหลม (Head) 2) คนไทยที่มีทักษะที่เห็นผล (Hand) 3) คนไทยที่มีสุขภาพที่แข็งแรง (Health) 4) คนไทยที่มีจิตใจที่งดงาม (Heart) โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“การเตรียมปัญญาที่เฉียบแหลม: ครอบครัวขยาย ตัวอย่างแห่งปัญญาญาณ”

“ในการพัฒนาสติปัญญาให้เฉียบแหลม...จำเป็นต้องพัฒนา...สติปัญญาที่ได้สืบทอดมาจากพันธุกรรม (Fluid Intelligence) และสติปัญญาที่ได้มาจากการประสบการณ์และการเรียนรู้ (Crystallized intelligence)”

“การฝึกทักษะที่เห็นผล: การลงมือกระทำจริงตามแบบอย่าง...”

“การส่งเสริมสุขภาพที่แข็งแรง: อาหารไทย วิถีไทย วิถีสุขภาพ”

“การพัฒนาจิตใจที่งดงาม: การใกล้ชิดกับศาสนา”

(4.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ ใช้วิธีเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีไทย 1) เปิดโอกาสให้เด็กได้ซักถาม เรียนรู้เชิงรุก 2) เรียนรู้แบบชี้แนะและสนับสนุน 3) ทำงานเพื่อสร้างคุณค่าร่วม หรือรางวัลจากการทำงานร่วมกัน 4) เรียนรู้เพื่อให้ได้งาน เพื่อสามารถก่อประโยชน์ให้กับส่วนรวมได้ โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“การสร้างแรงบันดาลใจ...เด็กปฐมวัยเรียนรู้จากการเลียนแบบ วิถีชีวิตที่มีผู้ใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตมาแล้วเป็นต้นแบบที่ดี สามารถเป็นแรงบันดาลใจให้เด็กได้...เปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการทำงานในบ้าน...ปรับเปลี่ยนการเรียนรู้...คือการที่เด็กได้เป็นเจ้าของการเรียนรู้ เรียนรู้อย่างมีความหมาย”

“การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์...เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดได้ลองผิดลองถูก และคอยเป็นผู้ช่วยเหลือเบื้องหลังเมื่อเด็กต้องการ...ปรับเปลี่ยนการเรียนรู้แบบถ่ายทอดและทำตาม เป็นการเรียนรู้แบบชี้แนะและสนับสนุน”

“การส่งเสริมจิตสาธารณะ...จิตสาธารณะในวัยเด็กอาจเริ่มต้นที่การมีน้ำใจ...แม่...เก็บผลไม้ในสวนไปฝากคุณป้าเพราะจำได้ว่าคุณป้าชอบรับประทาน... หรือการร่วมแรงร่วมใจของชุมชน

หมู่บ้านในการเก็บขยะในสวนสาธารณะ ...ช่วยให้เด็กซึมซับการทำงานเพื่อผู้อื่น ความมีน้ำใจ และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่”

“กระตุ้นให้เกิดการมุ่งมั่น... การทำงานในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการทำงานในบ้าน งานสวน งานซ่อมแซม...เป็นงานที่เห็นผลงานอย่างชัดเจน ปรับเปลี่ยนวิธีคิดจากการให้เด็ก ‘เรียนหนังสือ’ อย่างเดียวโดยไม่ทำงานอื่นใด เป็นการ ‘เรียนรู้โลก’ แล้วใช้ ‘หนังสือ’ เป็นช่องทางแสวงหาข้อมูลเพื่อการทำงานให้สำเร็จลุล่วง”

“ปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการเรียนรู้เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตร หรือปริญญา เป็นการเรียนรู้เพื่อให้ได้งาน เพื่อให้สามารถก่อประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้”

(4.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ เมื่อสังคมให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารเชิงอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น แนวทางการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย โดยนำเทคโนโลยีมาทำให้เกิดประโยชน์เพื่อเติมเต็มสิ่งที่หายไปในปัจจุบัน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุน ดังนี้ 1) การสร้างครอบครัวขยายในครอบครัวเดี่ยว 2) การอบรมเลี้ยงดูอย่างอบอุ่นในยุคดิจิทัล 3) การใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสากล โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“การสร้างครอบครัวเดี่ยวในครอบครัวขยาย... เทคโนโลยีการสื่อสารในโลกออนไลน์ ช่วยให้ครอบครัวเดี่ยว มีความใกล้ชิดกับครอบครัวเดิมของ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือระหว่างพี่น้อง ได้มากขึ้น ผ่านการพูดคุยผ่านสื่อหลากหลาย ทำให้เด็กได้สนทนากับญาติผู้ใหญ่ ได้รับรู้ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และข้อคิดคำสอนจากผู้ใหญ่ในครอบครัว”

“การเลี้ยงดูอย่างอบอุ่นในยุคดิจิทัล...ในสังคมเมืองพ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน... การส่งบุตรหลานเข้าสถานรับเลี้ยงเด็กตั้งแต่วัยเยาว์เป็นความจำเป็น... ครอบครัวต้องมีการสื่อสารที่ดีกับโรงเรียนหรือสถานเลี้ยงเด็ก เพื่อให้สามารถอบรมเลี้ยงดูให้เป็นไปในทางเดียวกัน รวมไปถึงครอบครัวต้องใช้เวลาในการอบรมเลี้ยงดูที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างความสัมพันธ์และความมั่นคงทางจิตใจกับลูกหลาน”

“การใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสากล... ต้องให้ความสำคัญกับคุณธรรมจริยธรรมโดยไม่ต้องยึดติดกับความเป็นศาสนาใดศาสนาหนึ่ง...ไม่ยกตนว่าดีกว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ...ยอมรับในความดีที่แตกต่าง หลากหลายของแต่ละความเชื่อแต่ละวัฒนธรรม จะช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นพลโลกได้อย่างเหมาะสม ไม่แปลกแยก”

1.1.1.3 บทความ และหนังสือทั่วไปที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความเป็นครอบครัว จิตวิทยาครอบครัว และบริบทสังคมไทย 2 รายการ (รายการที่ 5 - รายการที่ 6)

รายการที่ 5

ผู้วิจัยศึกษาจากหนังสือเรื่อง “สูงอายุเป็น ก็น่าเป็นผู้สูงอายุ” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2560) เป็นหนังสือที่พิมพ์ครั้งแรกในวาระแห่งการประกาศสถิติ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้รับการคัดเลือกให้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม เป็นผู้สูงอายุแห่งชาติ พุทธศักราช 2560 โดยหนังสือมีเนื้อหาครอบคลุมความรู้ ความเข้าใจในหลักการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่า สามารถเป็นผู้นำที่เป็นแบบอย่างให้ครอบครัวของตนเองและของสังคม และเข้าใจหลักธรรม ซึ่งเป็นเครื่องเจริญธรรมเจริญปัญญาเพื่อเตือนสติให้สังคมรู้จักคุณค่าของผู้สูงอายุ โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลได้ ดังนี้

(5.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่า ผู้สูงอายุควรเป็นแบบอย่างของสังคม โดยมีข้อความและสาระจากหนังสือว่า

“ผู้สูงอายุ ต้องประพฤติตัวดำรงตนควรแก่การที่จะได้รับความยอมรับหรือเคารพนับถือ ว่าเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นผู้สูงอายุ ที่สูงธรรมสูงปัญญา เป็นสมบัติสูงค่าของสังคม”

(5.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ ผู้สูงอายุควรศึกษาพัฒนาจิตใจและพัฒนาปัญญา โดยมีข้อความและสาระจากหนังสือว่า

“ผู้สูงอายุควรเป็นผู้เรียนรู้ ศึกษาพัฒนาจิตใจพัฒนาปัญญา ใช้หลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ว่า คนเราต้องเรียนต้องศึกษา ชีวิตจึงคู่กับการศึกษา ทำชีวิตให้เป็นการศึกษา เรียนรู้เรียนทำ ผูกให้กลายเป็นชีวิตของเราเอง”

“ขอยกตัวอย่าง... พระที่สร้างให้แก่ตัวเอง... จตุรพิธพร-พร 4 ประการ... คือ... อายุ วรรณะ สุขะ พละ (อายุ วัฒน โณ สุข พละ)”

“ก็เอาอธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) มาดำเนินพัฒนาจิตพัฒนาปัญญา... พอมีพลังอายุดี พร้อมด้วยจิตใจที่ผ่องใส สบาย อิ่มอกอิ่มใจ ...ผิวพรรณเปล่งปลั่ง มีสง่าราศี เรียกว่า วรรณะ...เมื่อมีพร..อายุ วรรณะแล้ว ก็มองเห็นได้ไม่ยากว่า..สุขะ-ความสุข และ..พละ-ความมีเรี่ยวแรง กำลัง สุขภาพดี ก็จะมีมาด้วย...เป็นอันว่า ผู้สูงอายุ...มีชีวิตดีงาม พร้อมด้วยจตุรพิธพร ทั้ง อายุ วรรณะ สุขะ พละ แค่นี้ก็น่าจะพอใจได้ไม่น้อย”

(5.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ ความเคารพนับถือผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุควรเรียนรู้ปรับตัวและพัฒนาตนเองให้มีความรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเอง ต่อครอบครัวและต่อสังคม สังคมควรรู้จักผู้สูงอายุและทุกรุ่นทุกวัย ต้องร่วมกันพัฒนาสร้างสรรค์สังคม โดยมีข้อความและสาระจากหนังสือว่า

“ผู้สูงอายุต้องปรับตัว และพัฒนาตนเองให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ด้วยธรรมสร้างสมาธิ 5 คือ (1) ปราโมทย์ คือร่าเริง สดใส ชื่นใจ เบิกบาน (2) ปีติ คือ ความปลาบปลื้ม อิ่มใจ (3) ปัสสัทธิ คือ ความผ่อนคลาย สงบ ไม่เครียด (4) สุข คือ ความฉ่ำชื่นรื่นใจ...เปิดโอกาสให้จิตเป็นสมาธิ

(5) สมาธิ คือ ภาวะจิตที่มั่นแน่ว และ พรหมวิหาร 4 (เมตตา-กรุณา-มุทิตา-อุเบกขา) ที่เป็นคุณสมบัติที่สร้างความพร้อมของความรับผิดชอบต่อสังคม คือเป็นพ่อแม่ ผู้สร้าง...ก็ เลี้ยงลูก โดยทำอะไรให้แก่ลูกด้วยเมตตา-กรุณา-มุทิตา...ดูให้ลูกทำ ด้วยอุเบกขา (โดยเป็นที่ปรึกษา เป็นต้น)"

“ในเมื่อความเคารพนับถือนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าความสำคัญต่อสังคม ...ผู้สูงอายุก็มีคุณค่าความสำคัญต่อสังคม..ก็พึงช่วยกันเกื้อกูลหนุน เสริมให้บรรดาผู้สูงอายุมีโอกาสรักษาคุณค่าความสำคัญนั้น และสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แห่งศักยภาพของตนให้แก่อนุชนของสังคมสืบต่อไป”

“ทุกรุ่น ทุกวัย แต่ละชีวิตต่างศึกษา และทุกคนมาร่วมกัน พัฒนาสร้างสรรค์สังคม...ทุกคนจึงต้องพัฒนาตัวเองให้มีธรรมประจำใจของพระพรหม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา”

รายการที่ 6

ผู้วิจัยศึกษาจากบทความเรื่อง “รศ.นพ.สุริยเดว ทรีปาตี: เราจะสร้าง ‘คน’ ให้เป็น ‘หุ่นยนต์’ ที่แพ้หุ่นยนต์กันไปทำไม” (ณัฐฐนิช ตันมานะศิริ, 2561) เป็นบทความสัมภาษณ์ รศ.นพ.สุริยเดว ทรีปาตี เจ้าของงานวิจัยต้นฉบับเรื่อง “ทุนชีวิต” โดยในบทความ รศ.นพ.สุริยเดวชี้ให้เห็นว่าความท้าทายในวันนี้ ไม่ได้อยู่ที่ระบบการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่คือสังคมทั้งระบบที่กำลังพราก “ความเป็นมนุษย์” ไปอย่างช้า ๆ และเด็กรุ่นใหม่ก็ไม่ต่างจากหุ่นยนต์ โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลได้ ดังนี้

(6.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ มีทุนชีวิตที่สูง มีองค์ประกอบของทุนชีวิตที่แข็งแรง มีทัศนคติบวก มีจิตสำนึกสูง โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า ‘ทุนชีวิต’ นั้นกว้างกว่า ‘ทักษะชีวิต’ เพราะทักษะชีวิตจะพูดถึงแค่ตัวเรา ไม่ได้พูดถึงระบบนิเวศน์ แต่ ‘ทุนชีวิต’ พูดถึงทักษะชีวิตและจิตสำนึกที่มีต่อตนเอง รวมถึงทักษะและจิตสำนึกในการอยู่ร่วมในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วย”

“ทุนชีวิตมี 5 องค์ประกอบ คือ บ้าน ชุมชน โรงเรียน เพื่อน และ ตัวตน ถ้า 4 องค์ประกอบแรกเข้มแข็ง ก็จะคุ้มครองประกอบสุดท้าย คือตัวตนไว้ได้ เช่น ทักษะการจัดการอารมณ์ การมีจิตสำนึกที่ดี ฯลฯ ”

“ทุนชีวิตจึงเป็นเครื่องมือในการวัดจิตสำนึกของเด็ก วัดว่ารู้สึกอย่างไรกับตนเอง กับบ้าน กับชุมชน กับโรงเรียน กับเพื่อน เขาต้องรู้สึกกับมันในแง่บวกนะ ถ้าพลังบวกที่เด็กคนไหนรู้สึกกับมิติเหล่านี้ลดลง บ่งบอกได้เลยว่า เด็กคนนี้มีโอกาสที่จะไปสู่พฤติกรรมเสี่ยงแน่นอน”

“เราไปสำรวจเด็ก 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือค่าเฉลี่ยของเด็กทั้งประเทศ กลุ่มที่สอง คือ เด็กที่เรียนเก่งที่สุดในประเทศที่กำลังเข้าค่ายโอลิมปิก และกลุ่มสุดท้ายคือเด็กที่ระบบการศึกษาไทยไม่เอาเขาแล้ว เชื่อไหมว่าเด็กกลุ่มที่เรียนเก่งที่สุดมีพลังทุนชีวิตต่ำที่สุด เด็กกลุ่มนี้สอบตกทุกตัวชีวิตที่เราตั้ง

ไว้ คือเด็กเหล่านี้เขาไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน วัน ๆ เขานั่งอ่านหนังสือ อยู่กับตัวเอง เขาใช้สมองในการคิดขั้นสูง (EF: Executive Function) อย่างมีประสิทธิภาพมากเลย แต่เขาไม่มีทักษะในการอยู่ร่วมกับสังคม หมอขอใช้คำว่า “นั่งวงไหนก็แตกวงนั้น” คือ ถ้าอยู่ในการประชุม ก็จะเป็นคนที่อัตราสูงมาก ไม่สามารถจัดการกับอัตราตัวเองได้ นี่ถือว่าเขามี EF สูง แต่จิตสำนึกต่ำ ”

(6.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) พ่อแม่ทำให้เห็น เป็นสร้างวินัยและการเลียนแบบที่ดีในครอบครัว 2) เรียนรู้สิ่งที่ดีในความเป็นมนุษย์ คือ จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) สายใยรัก (Bonding and attachment) และคุณธรรมและจิตสำนึก (Morality) โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“วันนี้สังคมเปลี่ยน ระบบนิเวศรอบตัวเด็กเปลี่ยน เริ่มจากครอบครัว ทำไม่สมัยก่อนการฝึกเด็กให้มีจิตสำนึกเขาฝึกกันได้ เพราะเด็กสมัยก่อนจะได้เห็นพ่อแม่ดูแลปู่ย่าตายาย แม่ไม่ต้องสอนเลย ว่าต้องทำอะไร แต่แม่ทำให้ดู แม่พาคุณย่าเข้าห้องน้ำ พามาบวด ป้อนอาหาร เราซึ่งเป็นลูกตัวเล็ก ๆ พอได้เห็นแม่ทำอย่างนั้น ก็จะอยากแสร้งบ้าง ช่วยทำงานบ้านบ้าง แบบฝึกหัดจึงเกิดขึ้นเป็นกิจวัตร จนกิจวัตรกลายเป็นวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้แบบซึมซาบ”

“วันนี้ครอบครัวเล็กลง การที่พ่อแม่จะทำความดีให้ปู่ย่าตายายมันหาไม่เจอ แม่ก็จะใช้วิธีอบรมสั่งสอน แต่ไม่ได้ทำให้ดู แถมไม่เป็นกิจวัตรด้วย อีกอย่างคือพ่อแม่สมัยนี้แทบไม่เหลือเวลาเลี้ยงลูกเลย”

“ตอนที่หมอไปประชุมจิตวิทยาระดับโลก (International Congress of Psychology) ที่โยโกฮาม่าครั้งล่าสุด วันนั้นมีองค์ปาฐกถาถึง 2 คน คนหนึ่งเป็นคน อีกคนเป็นหุ่นยนต์ แล้วมาลุกขึ้นได้กับมนุษย์เลย ...เมื่อเป็นอย่างนี้ นักจิตวิทยาก็มานั่งวิเคราะห์กันว่า แล้วมนุษย์จะมีอะไรดีกว่าหุ่นยนต์ล่ะ คำตอบคือ สิ่งที่มนุษย์จะมีเหนือหุ่นยนต์มีอยู่ 3 อย่าง คือ จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) สายใยรัก (Bonding and attachment) หรือความรักที่เกิดจากความเจ็บปวด ความรักแบบไม่มีเงื่อนไข เรื่องแบบนี้ไม่เกิดขึ้นกับหุ่นยนต์ ในเมื่อมันไม่จำเป็นต้องร่วมทุกข์ไปด้วยกัน มันไม่มีความทุกข์ และสุดท้ายคือคุณธรรมและจิตสำนึก (Morality)”

“ดังนั้นขอบอกเลยว่า ถ้าระบบการศึกษาของเราทำลายซึ่งคุณลักษณะสำคัญ ที่ทำให้มนุษย์อยู่เหนือหุ่นยนต์ อย่างจินตนาการ ความรักความผูกพัน และจิตสำนึก นั้นแปลว่าเรากำลังพัฒนาลูกหลานของเราให้กลายเป็นหุ่นยนต์ แถมยังเป็นหุ่นยนต์ที่แพ้หุ่นยนต์ด้วย และไม่ใช่แค่ระบบการศึกษา แต่รวมถึงระบบการพัฒนาคนในทุกมิติ”

(6.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างวินัยและจิตสำนึกต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ทำบ้านและครอบครัวให้มีคุณธรรม โดยมีข้อความและสาระจากบทความว่า

“หลายประเทศอย่างสิงคโปร์หรือญี่ปุ่น บ้านเป็นบ้าน วินัยในชุมชนก็มี เรียกว่าเด็กไปที่ไหน ก็ล้มผลัดได้ถึงความดีตรงนั้น เมื่อเป็นอย่างนั้น เขาก็เปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กได้ทันที”

“พ่อแม่เปลี่ยนไปจากสมัยก่อน แต่เดิมพ่อแม่เลี้ยงลูก เขาไม่ได้มีความรู้หรอก แต่เขาใช้จิตวิญญาณของการเป็นพ่อแม่ แต่วันนี้ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด เพราะจิตวิญญาณมันหายไป เวลาเลี้ยงลูก ลูกก็รู้นะ แต่หมอไม่ได้จะโทษพ่อแม่นะ แต่เพราะสภาพสังคมมันเปลี่ยนไป พ่อแม่จึงไปเสียเวลากับวัตถุนิยมและการทำมาหากิน กลับมาบ้านเหนื่อยล้าก็ไม่ได้ต้องการทุ่มเทอะไรเพิ่มเติม แต่ถ้าบ้านไหนสวนกระแส กลับมาบ้านแล้วใช้จิตวิญญาณเลี้ยงลูก บ้านนั้นลูกจะได้ดีทุกคน”

“ชุมชนก็เปลี่ยน ถึงขนาดที่วันนี้ธนาคารโลกบอกเลยว่า 40% ของชุมชนในประเทศไทย ไม่มีความยั่งยืน อยู่แบบตัวใครตัวมัน ไม่เหมือนสมัยก่อนที่ทุกคนในละแวกบ้านรู้จักกันหมด คนแปลกหน้าเข้ามาในชุมชนเรารู้ เดียวนี้เดินกันขวักไขว่ แต่ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนแท้ ๆ ตอนเสียชีวิตไปไม่มีใครรู้เลย นี่คือการอ่อนแอที่เกิดขึ้น”

“ชุมชน โรงเรียน ครอบครัว สามอย่างนี้คือระบบนิเวศของเด็กที่จะหล่อหลอมเขา การเติบโตของเด็กต้องผ่านการเลียนแบบพฤติกรรม เมื่อระบบนิเวศเป็นแบบนี้ เขาจะหาต้นแบบที่ดีได้ยาก นี่คือการอ่อนแอที่หมอพยายามจะวิเคราะห์ให้เห็นว่า ในขณะที่เรามุ่งหวังให้เด็กเป็นคนดี แต่ทำไมเด็กสมัยนี้เขาให้ความสำคัญกับความเก่งมากกว่า ก็เพราะระบบทุกอย่างรอบตัวมันถูกวางให้เขาเดินไปแบบนี้”

“ถ้าลองมองมาที่บ้านกับโรงเรียนก่อนก็จะเห็นว่าไม่ยากขนาดนั้น เอาแค่ระบบนิเวศรอบตัวเด็กสองจุดนี้ ก็สามารถแก้ปัญหาลูกได้ 75% เลย ถ้าเราทำบ้านและโรงเรียนให้มีคุณธรรม ต่อให้สื่อหรืออย่างอื่นกระหน่ำเข้าใส่ แต่เด็กจะมีพลังบวก แล้วถ้าแก้ที่ชุมชนได้อีก รับรองว่าจะเกิดประสิทธิผลสูงมาก”

สรุป ผลการสรุปการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า

1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า ครอบครัวที่ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีผลทำให้ครอบครัวประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการให้ครอบครัวมีความสุข และมีความอบอุ่น มีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีประสิทธิภาพ คือ รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย สามารถหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีความสามารถในการปรับตัว มีพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม

2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า ครอบครัวที่ใช้การสื่อสารด้านบวกและครอบครัวที่เด็กมีประสบการณ์การใช้เวลาร่วมกันในเวลาเมื่ออาหารกับครอบครัว จะช่วยให้เด็กมีสุขภาวะที่ดีและทักษะชีวิตในการปรับใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ

3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า พ่อแม่ ผู้ปกครองและครอบครัวเป็นต้นแบบและเป็นผู้บ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ลูกหลาน โดย

ใช้หลักของคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับสังคมไทย มีผู้สูงอายุที่มีคุณค่าเข้าใจหลักธรรม สามารถเป็นผู้นำที่เป็นแบบอย่างให้ครอบครัวของตนเองและของสังคม และมีองค์ประกอบของทุนชีวิตที่แข็งแกร่ง มีทัศนคติบวก มีจิตสำนึกสูง จะทำให้มีความเข้มแข็ง

1.1.3 ผลการวิเคราะห์สื่อ

การเก็บข้อมูลจากสื่อ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากสื่อออนไลน์และออฟไลน์ที่เผยแพร่อยู่ในช่วง พ.ศ. 2555-2562 จำนวน 6 รายการ ประกอบด้วย 1) สื่อโฆษณา 2 รายการ 2) ข่าวประชาสัมพันธ์ เกมโชว์ ภาพยนตร์ หนังสือ ละคร 5 รายการ 3) รายการสารคดี และรายการอบรม-สัมมนา 5 รายการ ผลการวิเคราะห์สื่อ ดังนี้

1.1.3.1 สื่อโฆษณา 6 รายการ (รายการที่ 7- รายการที่ 8) มีดังนี้ คือ สื่อรายการที่ 7 เรื่อง “ครูประจักษ์-แม่..คือผู้ให้ชีวิต” สื่อรายการที่ 8 เรื่อง “ธรรมะโฆษณา ครูเชวว์ เชววลิต ลาดสมัย”

รายการที่ 7

ผู้วิจัยศึกษาจากสื่อโฆษณาเรื่อง “ครูประจักษ์-แม่..คือผู้ให้ชีวิต” เป็นโฆษณาของบริษัท ซีพีกรุ๊ป (2018) เป็นโฆษณาที่เน้นเรื่องความกตัญญู จากเรื่องราวที่ครูประจักษ์พาแม่ซึ่งมีภาวะสมองเสื่อมมาที่โรงเรียนขณะครูประจักษ์ทำงานทุกวัน เหตุการณ์ค่อย ๆ ก่อตัวเป็นความกังวล เนื่องจากผู้ปกครองเริ่มไม่พอใจในการที่ครูประจักษ์พาแม่มาโรงเรียนเพราะเกรงว่า จะมีผลกระทบกับการเรียนการสอนได้ แต่ความโกลาหลที่เกิดในหนังโฆษณา เกิดจากจากเหตุในวันหนึ่งเมื่อแม่ครูประจักษ์หาย เหตุการณ์สะท้อนให้เห็นมุมชีวิตที่หลายคนได้เรียนรู้ ขณะที่ครูประจักษ์ตามหาแม่ สะท้อนให้เห็นถึงความมีน้ำใจที่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาช่วยกันวิ่งตามหาแม่ครูประจักษ์ ภาพเด็กนักเรียนคนหนึ่งของครูประจักษ์มองแม่ขับรถมารับและพูดกับแม่ว่า “โตขึ้น ผมจะขับรถให้แม่นั่ง” เป็นการซึมซับจากสิ่งที่ได้เห็นครูทำดีกับแม่ และอยากเป็นคนดีบ้าง เป็นการเห็นความผูกพัน ความอบอุ่นระหว่างแม่ลูกของทั้งครอบครัวครูประจักษ์ และครอบครัวของเด็กนักเรียนที่พบแม่ครูประจักษ์ สิ่งที่ครูประจักษ์ทำเป็นความกตัญญู การมีความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ลูกต่อแม่ด้วยการดูแลอย่างดี แต่การซึมซับจากแบบอย่างที่ดีมีค่ามากกว่านั้น โดยประเด็นการศึกษาสื่อโฆษณาสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลได้ดังนี้

(7.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ เป็นต้นแบบที่ดี มีความกตัญญู มีความรับผิดชอบ ครอบครัวมีความอบอุ่น มีความห่วงใย มีความอ่อนโยน ช่วยเหลือกัน เห็นอกเห็นใจกัน โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“แม่คือผู้ให้ชีวิต”

“ไม่ไปโรงเรียนหรือ” แม่ถามครูประจักษ์ด้วยน้ำเสียงอ่อนโยน แม้จะลืมนะไรในชีวิต แต่ก็ยังห่วงลูกตลอดเวลา

“ยายครับ...ยายครับ.....เจอไหม... เจอไหม...” เสียงตะโกนของเด็ก ๆ ที่วิ่งตามหาแม่ครูประจำโรงเรียน

(7.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ เด็กนักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ได้เห็น เป็นการเรียนรู้และการสร้างสำนึกที่ดี เป็นการสอนให้เด็กคิดเป็น ตัดสินใจทำสิ่งที่เหมาะสม โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“แม่ของผม ผมให้คนอื่นดูแลแทนไม่ได้” ครูประจำชั้น

“ถ้าผมโต...ผมจะขับรถให้แม่นั่ง” นักเรียนพูดและมองหน้าแม่ที่กำลังขับรถ

ภาพในโฆษณา “ในโรงอาหาร เด็กนักเรียนมองครูประจำชั้นที่กำลังป้อนข้าวแม่” สะท้อนให้เห็นถึงความรักที่ครูมีให้กับแม่

(7.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ การรู้จักตัดสินใจ รู้ผิดชอบชั่วดี สังคมช่วยเหลือกัน ชุมชนมีน้ำใจให้กัน สังคมต้องการแบบอย่างที่ดี มีสำนึกดีต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“ ‘ยายจะไปไหนครับ’ เด็กให้แม่จอดรถเมื่อเห็นแม่ครูประจำชั้นเดินอยู่คนเดียว ”

สะท้อนการเรียนรู้เรื่องความเป็นห่วงเป็นใยผู้อื่นจากการเห็นครูดีกับแม่ และใช้การเรียนรู้ตัดสินใจบอกให้แม่หยุดรถ เพื่อลงไปช่วยเหลือ

“ครูประจำชั้นบอกว่า แกมีแม่อยู่คนเดียว และแม่ก็มีแกอยู่คนเดียว ”สะท้อนถึงความกตัญญูและการมีสำนึกดี

รายการที่ 8

ผู้วิจัยศึกษาจากโฆษณาเรื่อง “ธรรมะโฆษณา ครูเชาว์ เชาวลิต ลาดสมัย” (เสถียรธรรมสถาน SDS Channel, 2017) เป็นสื่อที่ส่งเสริมให้เห็นถึงการทำความดีของคนทำดี สะท้อนลักษณะความมีมานะ อดทน ช่วยเหลือตนเอง จากเด็กกำพร้าที่มีปัญหาสายตา บกพร่องทางสติปัญญา ถูกพ่อแม่ทอดทิ้งตั้งแต่เกิด แต่สามารถเรียนจบปริญญาตรี มีจิตสาธารณะ ตอบแทนสังคม ด้วยการเป็นครูอาสาสอนและดูแลเด็กและชาวบ้านคนยากจน คนป่วย คนชรา ในชุมชน ในภาพยนตร์โฆษณาสะท้อนให้เห็นถึงความมีจิตสาธารณะที่ครูเชาว์ พาเด็ก ๆ เข้าไปช่วยเหลือ เรื่องอาหาร สิ่งของ และนำผู้ใจบุญไปส่งเคราะห์ผู้ยากไร้ในชุมชนบ้านปูน พระราม 8 โดยประเด็นการศึกษาสื่อโฆษณาสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลได้ ดังนี้

(8.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ มุ่งมั่น อดทน มานะ เสียสละ ช่วยเหลือตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีความสุข ต้องการให้สภาพแวดล้อมปลอดภัย โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“ผมเก็บขยะ กวาดพื้น เก็บโน่นเก็บนี่ บางคนคนอื่นเห็นเขาก็ สงสัย ว่า ไข้ครูหรือเปล่า”

“ครูของเขาในอุดมคติเนี่ย... ต้องใส่กางเกงสแล็ค เสื้อแขนยาว ผูกเน็คไท.... ในสมองของคน..... ครูต้องเป็นแบบนั้น”

“ผมขอบอกเลยว่า ถ้าเด็กมีที่ปลอดภัย เด็กเข้ามาแล้วมีความสุข เด็กก็บอกต่อ ๆ กันไป บอกได้เลยว่าตอนนี้ เด็กเข้ามาใช้บริการของคุณย่มากขึ้น”

(8.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน หากิจกรรมเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ สอนให้เด็กรู้จักค่าของเงินและเอาชนะมาแลกของใช้ เป็นการสอนเรื่องขยะกับสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกัน สอนให้เด็กได้ช่วยเหลือผู้อื่น โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“ผมถูกทิ้ง เขาเลยเอาผมไปไว้ที่บ้านเพื่องฟ้า แล้วก็ไปอยู่บ้านราชวดี ตอนนั้นผมอายุ 7-8 ขวบ เห็นเพื่อน ๆ ได้ไปเรียนหนังสือ ก็สงสัยว่าทำไมผมไม่ได้ไป ก็เลยขออนักสังคมสงเคราะห์ขอให้ผมได้ไปเรียน พอไปวัดไอคิว ผมต่ำกว่าคนอื่น และก็เรียนช้ากว่าคนอื่น ถึงจะช้ายังไง ผมก็อยากเรียน”

“ผมดูแลเรื่องการบ้าน มาทำกิจกรรม หาโครงการต่าง ๆ มาให้เด็ก ๆ ได้รู้ว่าตัวเองทำได้”

“ผมให้เด็กเอาชนะมาแลก ร้านศูนย์บาทเนี่ย อยากรอยากได้ถุงเท้าใหม่ก็เอาชนะมาแลก 30 ใบ ... คุณต้องนึกว่าเด็กได้นำเอาไปใช้”

“ที่ร้านศูนย์บาท ก็มีสินค้าทุกชนิด นะครับ เช่น ผ้าอ้อม และทุกอย่างที่เป็นประโยชน์กับชุมชน”

“เด็กเป็นใยแมงมุมที่ดีที่สุด เพราะเด็กเขาจะรู้ใจ... (เด็กในชุมชนนำไปบ้านที่มีผู้ต้องการความช่วยเหลือ) อย่างเคสนี้ที่ผมเห็นเป็นผู้สูงอายุ 3 คน บ้านหลังนี้ ไม่ใช่บ้านของเขานะครับ เป็นบ้านเช่า”

(8.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ เดินตามแบบอย่างในหลวงรัชกาลที่ 9 มีจิตใจเมตตา มีจิตใจช่วยเหลือเพื่อแผ่ต่อผู้อื่น มีจิตสาธารณะ โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“ขอเดินตามรอยพระบาทในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้วยการทำความดีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นตลอดไป เท่าที่จะทำได้”

“ที่ผมกราบรูปท่าน เพราะว่าผมไม่มีอะไรพร้อมใจ ผมก็ได้ท่านเป็นแบบอย่าง ผมทำงานก็นึกถึงท่านตลอด มันเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้กับเรา เพื่อที่จะได้ทำงานให้มากขึ้นครับ... บางคนบอกว่าทำงานแค่นี้เหนื่อย ในหลวงเป็นผู้ให้ครับ การทำงานของท่าน พอมองท่านแล้ว ผมว่าท่านทำงานอย่างมีความสุข ผมก็อยากทำอย่างที่ท่านในหลวงทำ ผมก็มีความสุขอยู่อย่างนี้ครับ”

“เคสนี้ คุณยายเคยอยู่กัน 2 คน แต่อีกคนหนึ่งเสียชีวิตไป ไม่มีญาติพี่น้อง มีแต่คนอุปการะ ตอนแรกคุณยายนอนกับพื้น มีแมงสาบ มีหนู ต่าง ๆ มา ก็เลยหาผู้ใจบุญบริจาคเตียง พัดลม มุ้ง”

“ที่ผมว่าผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมากขึ้น ก็อย่างนี้เลยครับ”

“เคลนี้”เป็นเคลที่ผมสะท้อนใจ ผมเห็นว่า ในบ้านมีปัญหาครอบครัว และมีปัญหาความสามารถในการดูแลคนพิการ ผมเห็นว่าผู้พิการอยู่ในบ้านแบบนี้เยอะมากนะ”

“บางทีคำว่าจิตอาสา บางทีเราเอาใจไปช่วยเขาก็ถือว่าเราก็ได้บุญ แต่คนที่บอกว่า ช่วยแล้วได้อะไร แค่คุณคิดคุณก็ไม่ได้อะไรแล้ว”

1.1.3.2 ละคร จำนวน 2 รายการ (รายการที่ 9- รายการที่ 10) (2.1) รายการที่ 9 ละครเรื่อง “วัยใสยกกำลัง 10: พยัญชนะของฉัน” และ (2.2) รายการที่ 10 ละครเรื่อง “วัยแสบสาแหรกขาด”

รายการที่ 9

ผู้วิจัยศึกษาจากละครเรื่อง “วัยใสยกกำลัง 10: พยัญชนะของฉัน” (ไทยพีบีเอส, 2559) ละคร 4 ตอนจบ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความอบอุ่นในครอบครัวและการเรียนรู้ระหว่างวัยของหลานกับย่า ทำให้เกิดความรัก ความห่วงใย ความผูกพัน โดยเรื่องเริ่มต้นที่ วันหนึ่งคุณพ่อพาลูกชาย (ต้นกล้า) เดินทางไปเยี่ยมคุณย่าที่ต่างจังหวัด แต่เมื่อไปถึงคุณพ่อก็พบว่าคุณย่านั่งอยู่บนที่สูง คุณลุงที่ดูแลคุณย่าไม่อยู่บ้าน พี่เลี้ยงก็ไม่สนใจ ทำให้คุณพ่อตัดสินใจพาคุณย่ากลับมาอยู่กับครอบครัวที่บ้าน โดยที่ต้นกล้าเองไม่ชอบใจ นั่นเป็นสาเหตุของเรื่องราวที่ต้นกล้าต้องเรียนรู้การใช้ชีวิตกับคุณย่าที่สมองเสมือนทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัย เรียนรู้การใช้สื่อออนไลน์ เรียนรู้การจัดการกับอารมณ์และจัดการกระบวนการความคิด โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลได้ ดังนี้

(9.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ ความรัก ความผูกพัน สัมพันธภาพความรักระหว่างย่าหลาน ความกตัญญู โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“หลังจากที่ต้นกล้าและคุณย่าอยู่ด้วยกันมาลึกระยะ ทำให้ทั้งคู่มีความสนิทสนมกันมากขึ้น จากความรู้สึกเกลียดคุณย่าก็กลายเป็นรักคุณย่าไปแล้ว”

(9.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ การเรียนรู้ระหว่างวัยของหลานกับย่า สื่อสารด้านบวกโดยการพูดคุยเพื่อให้เข้าใจกันทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เล่าเรื่องในวัยเด็กให้ลูกฟัง รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้น เรียนรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือตนเองและสมาชิกในครอบครัว โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“วันหนึ่ง เมื่อคุณพ่อบอกให้พี่เลี้ยงทิ้งของเล่นอันเก่าของต้นกล้า ซึ่งคุณย่าคิดว่าเป็นของเก่า ทำให้คุณย่านั่งออกมาตามหาของเล่นชิ้นนั้นจนหายจากบ้านไป จึงทำให้ต้นกล้าต้องคว่ำจักรยาน ระดมเหล่าเพื่อน ๆ วัยจิ๋ว ออกตามหาคุณย่า” บรรยาย

“สแกนคืออะไรครับ แล้วคุณย่าจะเจ็บไหมครับ” ต้นกล้าถามพ่อ

“ต้นกล้า พ่อขอโทษนะ ที่พ่อพูดไม่ดีกับลูกเมื่อเช้า” พ่อพูดกับต้นกล้า

“พ่อไม่รู้ว่าพ่ออารมณ์ฉุนเฉียวมาตั้งแต่เมื่อไร อาจเป็นเพราะพ่อรักคุณย่าและห่วงคุณย่ามาก พ่อจำได้ว่า ตอนพ่อประมาณ 12 คุณปู่ของต้นกล้าทิ้งคุณย่าและทิ้งพ่อไป พอพ่ออายุได้ 14 คุณย่าก็แต่งงานใหม่ มันทำให้พ่อเริ่มรู้จักกับคำว่าความรุนแรง เพราะพ่อเลี้ยงของพ่อจะเอาเศษแก้วมาทำร้ายคุณย่า ตั้งแต่นั้นมาพ่อก็มีอารมณ์ฉุนเฉียว และคนที่ทำให้พ่อควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ ก็คือแม่ต้นกล้า” พ่อพูดกับต้นกล้า

“...หมอมว่าถ้าเราลองให้ต้นกล้าช่วยดูแลคุณย่า เช่น ป้อนยา ป้อนอาหาร ก็อาจช่วยเรื่องสมาธิสั้นของต้นกล้าได้นะครับ” หมอพูดกับพ่อ

“...การรู้จักคุณย่ามากขึ้น ทำให้ผมรู้จักพ่อมากขึ้นด้วยครับ” ต้นกล้านึก

“นี่คุณ ฉันชอบนะที่คุณ จับตัวต้นกล้า มองตาเขา แล้วพูดให้เขาเข้าใจนะ มันเป็นวิธีการพูดกับเด็กสมาธิสั้น และถึงไม่สั้น ก็เป็นวิธีการสื่อสารกับเด็กที่ดี” เพื่อนพ่อพูดกับพ่อ

“ถ้าย่าหลงทาง เมื่อเจ้าหน้าที่พบ เจ้าหน้าที่จะนำกลับบ้านได้อย่างถูกต้อง ที่สำคัญห้ามปักเบอร์โทรศัพท์ไว้บนเสื้อ ให้ปักแค่ชื่อนามสกุล เพราะอาจเป็นช่องทางให้มิจฉาชีพหาประโยชน์ได้” พ่ออธิบายให้ต้นกล้าฟัง

“พ่อยังบอกว่า ถ้าพบผู้สูงอายุเร่ร่อน สามารถแจ้งได้ที่ สายด่วน 1300” ต้นกล้าเล่า

“หลังจากที่คุณย่าเข้าโรงพยาบาล โรคของคุณย่าเลวร้ายลงทุกวัน คุณย่าเริ่มจำพยัญชนะไทยไม่ได้ ต้นกล้าฮึดสู้สอนคุณย่าท่อง ก-ฮ โดยหวังว่าความทรงจำของคุณย่าจะหวนกลับมา” บรรยาย

“คุณย่าได้กลับไปบ้านเกิดริมทะเลเลขของตนเอง และที่สุดคุณย่าก็จากไปอย่างไม่มีวันกลับ ต้นกล้าเรียนรู้ที่อยู่ต่อไปและจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีให้ได้ในอนาคต” บรรยาย

(9.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ ทุนครอบครัว การใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างมีคุณภาพ การร่วมมือกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน ช่วยแก้ปัญหาเด็กได้ โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“ต้นกล้าเรียนรู้ว่า คุณพ่อนั้นรักคุณย่ามาก ทำให้ต้นกล้าอยากเสียสละ และยื่นมือเข้ามาช่วยดูแลคุณย่า” บรรยาย

“ต้นกล้าเรียนรู้โซเชียลมีเดียจากรุ่นพี่และเพื่อน ๆ ที่โรงเรียน จนสามารถใช้ Facebook ในการร้องขอความช่วยเหลือและคำแนะนำต่าง ๆ เพื่อรักษาอาการสมองเสื่อมของคุณย่า” บรรยาย

“ครูเล่าเรื่อง ที่ผมแอบเล่น ipod ที่โรงเรียน ให้พ่อฟัง แล้วบอกพ่อว่า ควรมองหาจุดเด่นและความสามารถของผมในด้านอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผมเกิดความภาคภูมิใจ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปะ” บรรยาย

“ครูชมผมว่า ผมมีน้ำใจช่วยเหลือย่า แต่ครูบอกว่า ไม่ควรเล่น ipod เพราะเป็นกฎของโรงเรียน แต่อนุญาตให้ผมมาใช้คอมพิวเตอร์ได้ที่ห้องคอมฯ ป.3” ต้นกล้าเล่า

“วันนี้ จู๋ ๆ คุณย่าของผมเป็นลม ใครก็ได้บอกผมที ว่าคุณย่าผมจะเป็นอะไรไหม’ ตันกล้าโพสต์ เฟสบุ๊คถาม” ตันกล้าพิมพ์ข้อความช่วยเหลือใน Facebook

รายการที่ 10

ผู้วิจัยศึกษาจากละคร เรื่อง วัยแสบสาแหรกขาด (ไทยทีวีสีช่อง 3, 2559, 2562, และ kapook, 2559) ได้รับรางวัลละครสร้างสรรค์สังคมไทย "รางวัลสื่อส่งเสริมสถาบันครอบครัว" จากงานวันครอบครัวประจำปี 2559 ของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และได้รับรางวัลอีกหลายรางวัลในปีเดียวกัน เช่น จากรางวัลโทรทัศน์ทองคำสาขารางวัลละครสะท้อนสังคมดีเด่น และสาขารางวัลสร้างสรรค์สังคมดีเด่น เป็นต้น วัยแสบสาแหรกขาด มี 2 โครงการ คือออกอากาศครั้งแรกในปี 2559 และปี 2562 เป็นละครแนวครอบครัวที่สะท้อนปัญหาสังคมได้อย่างดี ผลจากความนิยมของละครวัยแสบสาแหรกขาด ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการเอาใจใส่ด้วยการสื่อสารสองทางมากขึ้น สร้างความเข้าใจปัญหาในมิติอื่นของครอบครัวที่ไม่เคยมอง ทำให้การแก้ปัญหาตรงกับเหตุของปัญหา ในส่วนภาครัฐ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้นักจิตวิทยาในโรงเรียนจำนวน 20 เขต นำละครเรื่องดังกล่าวมาเป็นต้นแบบในการแก้ปัญหา เริ่มจากปีการศึกษา 2559 โดยผลสำรวจความเห็นในโรงเรียนปทุมคงคา พบว่า ทั้งครูและนักเรียนต่างเห็นด้วยกับนโยบายนี้ ฝ่ายครูเห็นว่า นักจิตวิทยาจะช่วยวิเคราะห์ปัญหาได้ดีขึ้น ส่วนนักเรียนเห็นว่า นักจิตวิทยาจะทำให้มีช่องทางการปรึกษามากขึ้น จากเดิมที่ปรึกษากันเฉพาะในกลุ่มเพื่อน นอกจากเรื่องราวและสาระของละครแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อคิดจากบทสรุปของละครแต่ละตอนมาวิเคราะห์ร่วมด้วย เพื่อประโยชน์ให้ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคมช่วยกันแก้ไขปัญหามาจากจุดเริ่มต้นที่ตัวเองและครอบครัว โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลจากเนื้อหาของละครได้ ดังนี้

(10.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ ความรักเป็นภูมิคุ้มกัน ในครอบครัว ความเข้าใจ-เชื่อใจเป็นสิ่งสำคัญในการดูแลเอาใจใส่ของพ่อแม่ การเห็นคุณค่าในตัวเอง เป็นการเริ่มต้นจัดระบบวิธีคิดที่ถูกต้อง โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“เราต้องไว้วางใจ พ่อแม่ต้องเป็นคนแรกที่เชื่อลูก...เชื่อใจลูก ลูกจะได้ไม่เสียความภูมิใจในตัวเอง...”

“สิ่งที่เป็นภูมิคุ้มกันให้กับเขา คือ ความรัก ความเข้าใจของพ่อแม่ ไม่ว่าจะมีปัญหาอะไร เขาน่าจะรับมือได้”

“สำหรับเด็ก รักแรก คือ พ่อแม่ เมื่อเขาไม่ได้รับความรัก ก็เหมือนคนนอกหัก และแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมบิดเบี้ยว เพราะต้องการเรียกร้องให้คนสนใจ ถ้าเราให้ความสนใจกับเขา ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิด ก็คงไม่เกิดขึ้น”

“ครอบครัวคือหน่วยที่เล็กของสังคม ถ้าครอบครัวไม่สมบูรณ์ สังคมก็บิดเบี้ยว แต่ในทางกลับกัน ถ้าเราทำให้ครอบครัวสมบูรณ์ แม้จะเป็นครอบครัวที่แตกแยกก็ตาม สังคมที่น่าอยู่ก็ไม่ไกลเกินความจริง”

“ปัญหาของเด็กและเยาวชนเป็นภาพสะท้อนของสังคม...ปัญหาของพวกเขาเป็นกระจกสะท้อนให้ผู้ใหญ่อย่างเรามองเห็นความบกพร่องของตัวเอง”

“ความบกพร่องของครอบครัว คือเหตุแห่งความไม่สมประกอบของสังคม”

“การช่วยให้เด็กเข้าใจปัญหาตัวเอง จนสามารถแก้ปัญหาได้ ต้องใช้เวลาและการเอาใจใส่จากครอบครัว”

“ร่วมมือกันฟังสิ่งที่อยู่ในใจพวกเขา ได้ยินสิ่งที่เขาพยายามจะสื่อ และช่วยให้เขาผ่านปัญหาด้วยความเข้าใจ”

“ในกลุ่มวัยรุ่น ถ้าเขาค้นพบ ‘คุณค่าในตัวเอง’ มันจะเติมเต็มสิ่งขาดหายไป”

(10.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ พ่อแม่ควรเรียนรู้สิ่งใหม่ที่เกิดในโลกออนไลน์ เรียนรู้การเป็นพ่อแม่ที่ดี โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“เรื่องการลงโทษ...เราต้องคิดอย่างรอบคอบเพราะมันส่งผลต่อสภาพจิตใจของเด็ก แต่...ไม่ลงโทษเลยไม่ได้ เพราะเด็กต้องเรียนรู้สิ่งที่ทำไม่ถูกต้อง”

“การลงโทษที่ไม่มีการปรับความเข้าใจ เป็นการลงโทษที่สูญเปล่า”

“พ่อแม่ควรรู้จัก 3 คำนี้ ‘การเสพติดสื่อออนไลน์’ Social Networking Addiction ‘อาการกลัวตกข่าว’ Fear of Missing out ‘การโดนคุกคามทางสื่อออนไลน์’ CyberBullying”

“ถ้าเราคิดจะทำเรื่องยาก เราต้องยอมลำบากพยายามต่อไปเรื่อย ๆ ลักวันเราจะได้เจอแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ เพราะฉะนั้นถ้าเรามุ่งมันตั้งใจ...ไม่มีอะไรที่เราทำไม่ได้”

“เราไม่ควรตัดสินว่าใครมีปัญหาทางจิต ถ้าไม่มีความรู้ที่แท้จริง”

“ถ้าลูกมีแต่โทษตัวเอง...ลูกจะเดินไปข้างหน้าไม่ได้”

“ถ้าไม่ให้เวลาอยู่กับเขา มาเจอกันอีกที มันก็เหมือนคนละคน ความห่าง อาจทำให้เกิดความไม่คุ้นเคยขึ้นได้ ”

(10.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ มีทักษะสังคม มีต้นทุนชีวิต มีการสื่อสารเชิงบวก มีความเข้าใจ-ยอมรับ-และพร้อมปรับตัว โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“ทักษะสังคม หรือ Social skill คือ ความสามารถในการอยู่ร่วมกันกับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข”

“เด็กที่มีทั้งความรักและวินัยถือว่ามิดันทุนชีวิตที่พร้อมจะใช้ชีวิตอย่างมั่นคง แต่ถ้าขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไป เด็กอาจมีพฤติกรรมเรียกร้องให้ได้มา ซึ่งความรัก ความสนใจ จนสร้างปัญหาให้ตัวเองโดยไม่รู้ตัว”

“ในทุก ๆ พฤติกรรมของเด็ก ล้วนมีต้นเหตุมาจากผู้ใหญ่”

“เพื่อน คือ คนที่มีความสำคัญรองมาจากครอบครัว บางคนมากกว่าครอบครัวด้วยซ้ำ เพื่อนเป็นคนที่รู้จักเรามากที่สุด”

“เพื่อนที่ไม่ดีคืออุปสรรคในชีวิต แต่เพื่อนที่ดีคือของขวัญชิ้นงาม”

“การสื่อสารเชิงบวก เป็นการฝึกพูดเพื่อสื่อสาร ความเป็นห่วง ความรักของเรา ให้ไปถึงลูก หรือคนที่ฟัง”

“ถ้าพ่อแม่ทำบ้านเป็น สนามรบ ลูก ๆ ต้องมีหลุมหลบภัยของตัวเอง หลุมหลบภัยที่ทำให้เขารู้สึกปลอดภัยปกป้องไม่ให้หัวใจเจ็บปวด”

1.1.3.4 รายการสารคดี และรายการเสวนา 2 รายการ (รายการที่ 11- รายการที่ 12) (3.1) รายการที่ 11 รายการเสวนา “สาวิกา สื่อเพื่อชีวิตงดงามและเป็นอิสระ ตอน ‘สุขภาวะทางครอบครัว เลี้ยงลูกอย่างไรไม่ให้สละความรัก’” และ (3.2) รายการที่ 12 สารคดีเรื่อง “สารคดีถ้าหลวง: สูญ”

รายการที่ 11

ผู้วิจัยศึกษาจากรายการเสวนา “สาวิกา สื่อเพื่อชีวิตงดงามและเป็นอิสระ ตอน ‘สุขภาวะทางครอบครัว เลี้ยงลูกอย่างไรไม่ให้สละความรัก’” (รายการสาวิกา-เสถียรธรรมสถาน SDS Channel, 2560)) เป็นรายการสำหรับวันโรงเรียนพ่อแม่ โดยท่านแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด พบกับวิทยากรจิตอาสา รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี ใน “โครงการ “70 ปี 70 ล้านความดี” โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลได้ ดังนี้

(11.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ มีทุนชีวิตที่สูง อยู่กันด้วยความรัก มีแบบอย่างที่ดี โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“คนเราจะอยู่ร่วมกันได้ ความรักเป็นเรื่องสำคัญ” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“ทุนชีวิต คืออะไร คือทักษะชีวิต + มีจิตสำนึกต่อตนเอง และต่อสังคม ถ้าเลี้ยงลูกให้มีทักษะชีวิต+จิตสำนึกต่อตนเอง และต่อสังคมต่ำ จะเกิดสภาวะพฤติกรรมเสี่ยงในเด็กสารพัดรูปแบบเลย” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“คุณแม่ผมสอนและทำให้เห็น คือ คุณแม่ผม จะเอาล้างที่ตี ผลไม้ที่งาม อาหารที่ดีที่สุดชิ้นแรก ‘ถวายพระก่อน แล้วขึ้นถัดไปมอบให้คนอื่น’ โดยให้ผม...ที่ตอนนั้นยังเล็ก... บอกว่า ‘เอาไปให้เพื่อนบ้านหน่อย’ ผมก็อึ้งอัม ไม่ค่อยเข้าใจ แต่รู้สึกดีที่ได้ทำหน้าที่ตามแม่สั่ง คุณแม่ก็จะให้ไปถามซ้ำว่า ‘ที่ไปปอ่อยไหม’ เป็นการเรียนรู้อะไร เป็นการที่คุณแม่อยากพัฒนาตนเองถ้าไม่ดี ก็จะได้ปรับปรุง” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

(11.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ เลี้ยงลูกไม่ให้รักใคร่ความรัก ต้องใช้ทางสายกลาง ต้องให้ลูกได้เจอกับอุปสรรคบ้าง และสอนให้รับรู้ว่ามีพ่อแม่ลำบากบ้าง ต้องมีการเรียนรู้จนซึมซับ การสำนึกดีต้องทำงานเป็นนิสัยจนเป็นกิจวัตรและต้องสร้างให้เกิดสำนึก โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“เป็นภาวะปกติหนึ่งที่เรารู้ว่าภาวะจิตสำนึกว่า ชีวิตคนเราจะพัฒนาได้ นั้น 1 ใน 3 ต้องเจอกับปัญหาอุปสรรคใหม่ และเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่ต้องช่วยให้ลูกได้เผชิญกับปัญหายากลำบากขึ้นพื้นฐานบ้าง ต้องให้เจอ เพราะถ้าไม่เจอ ถ้าทุกอย่างโอเคไปหมด พ่อแม่ ก็ต้องโอเคไปหมด” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“แม่ผู้ชีวิตรายหนึ่ง หาเงินแทบตาย แต่ลูกไปเดินกรีดเลื้อยอยู่ตุ๊จกร เพราะลูกไม่รู้ปัญหา เพราะเด็กไม่รู้ว่าแต่ละบาทหายากเลือดตาแทบกระเด็น แต่ลูกไม่รู้ แม่ต้องการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมให้ลูก ไม่อยากให้ลูกมีปัญหาสังคม แม่ก็เลยไปทนลำบาก หาเงินเต็มที่ บอกให้เลยว่า ผิดทาง ดังนั้น แม่ผู้ชีวิตรู้ก็ต้องนำลูกผู้ชีวิตรู้ไปด้วยกัน” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“ปฐมบทของการฝึกเด็ก คือ วินัยในการกิน และวินัยในการนอนหลับ แม้จะนอนก็ฝึกลูกไม่ได้ ต้องให้อิ่มห้วนนอน และยังทำให้ฟันผุหมดปาก อย่างเช่น ...ตัวอย่างจาก คุณพ่อที่ยังให้ลูกกินนม จน 4-5 ขวบ เพราะลูกร้อง ถ้าไม่ได้กินด้วยขวดนมจนในที่สุดฟันเหยิน นี่คือโรคสำคัญความรัก” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“โดยผิวเผิน เหมือนรัก แต่ ที่จริงไม่ใช่ ทำให้เกิดอาการสำคัญความรัก มีแม่อีกคนหนึ่งตัวเองเป็นโรคไต และอยากให้ตรวจไตลูกด้วย เลยเอาน้ำแดงหยดใส่ในปัสสาวะลูกเพื่อให้ตรวจ และมาบอกว่าหมอคะลูกปัสสาวะแดง หมอช่วยเช็คสมรรถนะไตทุกอย่างให้ด้วย อันนี้...แม่ป่วยนะฮะ” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“แม่ประเภทนี้ มักจะมีการศึกษาสูง แล้วมักจะมีเงินไม่อัน ต้องการเช็คทุกเรื่อง... ลูกเป็นโรคปอด ก็จะทำให้เช็คไวรัสทุกตัว นี่คือเป็นโรคสำคัญความรักทางด้านสุขภาพ.... มากจนเกินไป” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“การเรียนรู้มี 3 ระดับ คือ แบบที่ 1 คือ แบบที่...อบรมให้เด็กมีจริยธรรม ต้องอบรมปลูกฝัง ให้มีคุณธรรม เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้...30 % เท่านั้นนะ การเรียนรู้ที่ 2 คือ การเรียนรู้บนพื้นที่ปฏิบัติ ลูกทำเลย ลูกเอาชิ้นนี้ไปให้เพื่อนบ้านหน่อย สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ถึง 50-60 % แต่ที่ดีกว่านี้ การเรียนรู้ที่ 3 คือ ต้องทำงานทำให้เกิดการซึมซับ ซึ่งบางเรื่องเด็กก็ไม่เข้าใจในขณะนั้นที่ทำ แต่พอโตขึ้น ก็กลายเป็นจิตสำนึก” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“เด็กยุคใหม่ ไม่เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชุมชนไหนเลย ไม่รู้จักแม้กระทั่งรากเหง้าของชุมชนตนเอง ไม่เคยรู้ว่าชุมชนไฟดับ น้ำท่วม ครอบครัวยากจนเป็นเช่นไร ไม่รู้จัก” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“เมื่อใดที่พ่อแม่เลี้ยงลูกแบบสุดโต่ง ปรนเปรอเกินไป ทรนทานเกินไป เหมือนสวด ธรรมจักร เป็นทางสองทางที่ไม่มีทางทำให้เด็กเป็นอิสระจากทุกข์ รวมทั้งเราด้วย” แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด

“ทางสายกลาง ให้เห็นว่า เวลาเรามีปัญญากับการเลี้ยงดู ต้องฟังตัวเองให้เป็นไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น อย่าตกใจ ต้องทำให้เด็กลูกเห็นถึงการ Care, Share, Respect บ้าง” แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด

“คุณต้อง Share นะ... คุณบริจาคไม่ได้... คุณก็ล้างผัก ล้างห้องน้ำ กวาดใบไม้.... เป็นการ share” แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด

“คนที่เข้าใจ ก็ทำทุกอย่างเลย Care, Share, Respect ต้องรู้จัก และต้องแบ่งปัน ไม่เช่นนั้นจะติดเป็นสันดานของการเป็นผู้ที่จะเอาอย่างเดียว เพราะเห็นแก่ตัว สังคมก็จะละ ถ้าบ้านสอนไม่ได้ วัดก็ต้องสอนนะ” แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด

“มันเป็นกระแส มันไม่ใช่กิจกรรม และถูกพัฒนาเป็นกิจวัตร เป็นวิถี เป็นวิถีชีวิต และเป็นกระแสของอารยชน นี่แหละคือสำนึก ถ้ามันเป็นกิจวัตรที่ยังไม่สร้างสำนึก ก็ต้องพัฒนาต่อให้ถึงสำนึก” แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด

(11.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) บทบาททางกายภาพเป็นหน้าที่ของครอบครัว คือ ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน-ปัจจัย 4 2) บทบาทสถานะทางจิตใจ คือ ความรู้สึกที่ปลอดภัย มีความรู้สึกอบอุ่นที่อยู่ในบ้านและอยู่กับครอบครัว บทบาทสถานะทางสังคม โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน มีที่ให้อยู่ มีข้าวให้กิน มีเครื่องนุ่งห่ม และเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ยารักษาโรค เรื่องนี้ เป็นปัจจัยทางกายภาพที่เป็นหน้าที่ของครอบครัว” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“เมื่อไรก็ตามที่เรียกว่าครอบครัวจำเป็นต้องทำให้สมาชิกในครัวเรือนนั้น มีข้าวกิน มีบ้านจะอยู่ และเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยสามารถรักษาโรคได้ นี่เป็น ความจำเป็นขั้นพื้นฐานเลย” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“ตัวอย่าง เช่น เด็กเร่ร่อน เพราะบ้านไม่มีจะอยู่ อันนี้เดือดร้อนแน่ หรือบางคน ไม่สามารถเข้าถึงการรักษาได้เลย เจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา ไม่มีใครไปดูแล โดยเฉพาะถ้าเป็นเด็กเล็กขึ้นมา ถ้าพ่อแม่ไม่ได้ทำหน้าที่นั้น ก็อาจจะเสียชีวิตขึ้นมา หรืออาจเกิดอันตรายต่อตัวเองได้” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“บ้านที่เมื่อก้าวเข้าบ้านไปแล้ว รู้สึกอบอุ่น และปลอดภัย เขาเรียกว่า safety และ security มีความรู้สึกปลอดภัยเมื่อก้าวเข้าบ้านตัวเอง” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

“สามารถเกิดการเรียนรู้ได้ทันที เรียกว่า เกิดบทบาททางด้านสถานะทางจิตใจ ที่ทำให้สมาชิกในครัวเรือน มีความรู้สึกอบอุ่น เกิดความปลอดภัย ทำให้เกิดความรักที่เกิดขึ้นในครอบครัว” รศ.นพ. สุริยเดว ทรีปาตี

รายการที่ 12

ผู้วิจัยศึกษาจากสารคดีเรื่อง “สารคดีถ้ำหลวง: สูญ” (ไทยพีบีเอส, 2562) สารคดีเรื่องนี้เสนอมุมมองอื่นของการสูญหายเข้าไปในถ้ำของ 13 ชีวิต ทำให้พบว่า ยังมีอีกหลายเรื่องราวที่สูญหายไปกับกาลเวลา สิ่งที่สูญหายทั้งหมดล้วนมีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตคน หรือองค์ความรู้เพื่อความอยู่รอดในสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่อยู่ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ ยังมีสิ่งที่สูญหายและต้องค้นหา คือ ธรรมชาติ เรื่องราวในอดีต อาณาจักรโบราณ และวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อที่หล่อหลอมใจคนไว้ เมื่อสถานการณ์วิกฤติ กลายเป็นน้ำใจ กำลังใจ การให้ ความช่วยเหลือ และความร่วมมือจากคนไทยทั้งประเทศและจากทั่วโลก สารคดีทำให้มองเห็นวัฒนธรรมทั้งดงามของไทยซึ่งซ่อนเร้นอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต รวมทั้งมองเห็นถึงวัฒนธรรมฝั่งรากลึกในสภาพแวดล้อมจนกลายเป็น ประเพณี ความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ แต่เลือนลางไปกลับมามีชีวิตอีกครั้ง โดยประเด็นการศึกษาเอกสารสามารถสรุปผลการเก็บข้อมูลได้ ดังนี้

(12.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่หล่อหลอมใจคนเพื่อเป็นกำลังใจ 2) ธรรมชาติ เรื่องราวในอดีต อาณาจักรโบราณที่เป็นรากฐานทุนทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงใจได้กลับมาถูกถ่ายทอดเรื่องราวอีกครั้ง 3) ความร่วมแรงร่วมใจและความช่วยเหลือจากทุกภาคส่วนและจากทั่วโลกเพื่อช่วยเหลือผู้สูญหาย เป็นการสะท้อนทุนทางสังคมไทยที่คนไทยควรเห็นคุณค่าและควรรักษาไว้ โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“อาณาจักรโยนกนครที่สูญหายไม่มีการค้นหา เช่นเดียวกับความรู้เรื่องธรรมชาติของถ้ำหลวง จนกระทั่ง การสูญหายของเด็กที่หายเข้าไปในถ้ำ ได้ปลุกให้โลกตื่นขึ้นมาเผชิญหน้ากับสิ่งที่สูญไป...และมีอะไรบ้างที่สูญหายแล้วต้องค้นหา”

“ชาวบ้านตั้งชุมชนห่างจากถ้ำหลวง 2 กิโลเมตร แต่ไม่มีใครเข้าไปในถ้ำ ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับสภาพถ้ำหลวง จึงไม่มีอยู่ในชุมชน...ผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่สอนไว้ว่าอย่าเข้าไป เพราะ อันตราย น้ำลึก...ส่วนมากไปก็เข้าไปแค่ปากถ้ำ ไปไหว้เจ้าแม่นางนอน ตอนสงกรานต์”

“ปกติ บริเวณป่าแถวขุนน้ำ จะมีความเชื่อร่วมกันอยู่แล้วว่า มีผีขุนน้ำสิงสถิตอยู่และดูแลรักษา ดังนั้นถ้าใครล่วงละเมิด หรือทำความสกปรก เกิดความเสียหาย หรือผิดจารีตประเพณี ก็จะได้รับบทลงโทษจากผีขุนน้ำ ไม่มีวิธีใดก็วิธีหนึ่ง ไม่เจ็บป่วย ก็ถึงแก่ชีวิต สิ่งเหล่านี้ ก็ทำให้คนเกรงกลัวผ่านคติความเชื่อเรื่องผีที่รักษาต้นน้ำของท้องถิ่น”

“แม้ว่าแทบจะไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับถ้ำใหญ่ได้ดอยนางนอน แต่ด้วยหัวใจที่มีอยู่อย่างมากมาย ทำให้หลายคนเลือกที่จะช่วยกันทำทุกอย่างที่คิดว่าดีที่สุด”

(12.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) เรียนรู้การทำงานเป็นระบบอย่างรวดเร็ว 2) ยอมรับการช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญ

3) เรียนรู้ธรรมชาติเกี่ยวกับถ้ำหลวงทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวและการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ 4) เรียนรู้การช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยาก 5) เรียนรู้ภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน 6) ได้องค์ความรู้ใหม่ ๆ โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“ข้อมูลแผนที่ถ้ำหลวงจากผู้เชี่ยวชาญนักสำรวจถ้ำชาวอังกฤษ เวิร์น อันสเวิร์ธ เป็นจุดเริ่มต้นที่เป็นประโยชน์มาก ในการค้นหาผู้สูญหายทั้ง 13 คน”

“สามแยก คือหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงทางธรณีวิทยาของถ้ำหลวง ที่ได้รับอิทธิพลจากการตัดขวางระหว่างรอยเลื่อนและรอยแตกขนาดใหญ่ตามแนวเหนือใต้ กับแนวแตกย่อยใน แนวตะวันตก-ตะวันออก การตัดขวางแบบนี้ ยังส่งผลต่อรูปทรงของโถงถ้ำ รวมถึงระดับความสูงต่ำของพื้นที่ที่ไม่เท่ากัน”

“ชายผู้นี้... เป็นพ่อของน้องบิว หนึ่งในเด็กที่สูญหาย...ภาพนี้ทำให้รู้ว่า ผู้ปกครองของผู้สูญหาย ไม่ได้เป็นเพียงผู้รอคอยการช่วยเหลือเท่านั้น พวกเขาเป็นหนึ่งในการค้นหาด้วย”

“การประชุมที่เคร่งเครียดของบ่ายวันที่ 24 มิถุนายน 2561 ได้ข้อสรุปว่า น้ำเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ทีมกู้ภัยไปไม่ถึงตัวเด็ก และจะต้องหาวิธีใหม่เพื่อที่จะทะลุจุดสามแยกในถ้ำให้ได้”

“ก่อนที่จะเราจะทำการเจาะ ก็ทำการขอสมาภัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เจ้าแม่ขุนน้ำนางนอน”

(12.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลการเก็บข้อมูล คือ 1) การจัดทำบันทึกความรู้เกี่ยวกับการสำรวจถ้ำ และแหล่งธรรมชาติในประเทศไทย 2) องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปต่อยอดได้ 3) ความรัก ความศรัทธา และจิตที่เปี่ยมด้วยเมตตาของคนในพื้นที่ทำให้เกิดพลังมหาศาลหลังไหลกำลังใจและความช่วยเหลือเพื่อร่วมกันแก้ไขวิกฤติแสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวของใจคนไทยซึ่งเป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมไทย โดยมีข้อความและสาระจากสื่อว่า

“หัวใจที่สูญเสียของแม่ พ่อ และครอบครัวของเด็ก ๆ ได้รับการปลอบประโลมด้วยความรักที่ไม่ได้ปล่อยออกมาเป็นคำพูด การกระทำที่ทุ่มเท ข้ามวัน ข้ามคืน การส่งใจจากคนแปลกหน้าทั่วประเทศ ได้คำตอบว่า เราพบกับบางสิ่งที่สูญหายแล้ว แม้ว่ายังไม่พบกับคนที่สูญหาย 13 คน”

“ท้าวทั้งดอยนางนอน มีพลังของความศรัทธาเป็นลึงยึดเหนี่ยว เชื่อมร้อยจิตวิญญาณของผู้คนตลอดแนวเขานี้ให้ใช้ชีวิตที่อ่อนน้อมต่อธรรมชาติมานานหลายพันปี แม้ว่าสูญหายลงแล้ว แต่นี้ก็พบ เมื่อถึงเวลาวิกฤติ”

สรุป ผลการสรุปการวิเคราะห์สื่อ ดังนี้

1. ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า มีความรักในครอบครัว ครอบครัวอบอุ่น ความผูกพัน ความห่วงใย การให้เกียรติ ระหว่างย่ากับหลาน มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ใส่ใจดูแลกัน มีความรัก ความผูกพัน สัมพันธภาพความรักระหว่างย่าหลาน การสะท้อนเรื่องความกตัญญูต่อพ่อแม่ มีความรักในครอบครัว ความรักเป็นภูมิคุ้มกันในครอบครัว เป็นครอบครัวที่มีทุนชีวิตที่สูง อยู่กันด้วย

ความรัก มีแบบอย่างที่ดี มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่หล่อหลอมใจคนเพื่อเป็นกำลังใจ และรับทราบและมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตน

2. วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า ใช้การ ทักทาย ยิ้มให้กัน กอดกัน หอมแก้มกันทำให้เกิดความรู้สึกดี ๆ เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัย การเรียนรู้ระหว่างวัยของหลานกับย่า เรียนรู้การใช้สื่อเพื่อค้นคว้าหาข้อมูล ใช้การสื่อสารด้านบวก รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง เล่าเรื่องในวัยเด็กให้ลูกฟัง เรียนรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือตนเองและสมาชิกในครอบครัว และพ่อแม่เรียนรู้สิ่งใหม่ที่เกิดในโลกออนไลน์ / ใช้วิธีเลี้ยงลูกไม่ให้ความสำคัญความรัก ต้องใช้ทางสายกลาง ต้องให้ลูกได้เจอกับอุปสรรคบ้าง และสอนให้รับรู้ว่าย่อมลำบากบ้าง ต้องมีการเรียนรู้จนซึมซับ การสำนึกดีต้องทำจนเป็นนิสัยจนเป็นกิจวัตรและต้องสร้างให้เกิดสำนึก เรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในครอบครัว

3. ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า คือ มีทุนทางสังคมและทุนของครอบครัวที่สะท้อนความเกื้อกูล-ช่วยเหลือ-ดูแลกันในครอบครัว ความเข้าใจระหว่างวัยของสมาชิกในครอบครัว กำลังใจจากครอบครัว มีกิจกรรมร่วมกันกับเพื่อนบ้าน และทุนทางวัฒนธรรมของไทยมีพลังเสริมคุณค่าของเอกลักษณ์ความเป็นไทย

1.2 ผลการสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสื่อ

ผลการสรุปการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ จำนวน 12 รายการ โดยผู้วิจัยแยกประเด็นวิเคราะห์ ดังนี้

1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า

(1) ครอบครัวที่ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีผลทำให้ครอบครัวประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการให้ครอบครัวมีความสุขและมีความอบอุ่น

(2) ครอบครัวที่ใช้การสื่อสารด้านบวก และครอบครัวที่เด็กมีประสบการณ์การใช้เวลาร่วมกันในเวลาว่างกับครอบครัวจะช่วยให้เด็กมีสุขภาวะที่ดีและทักษะชีวิตในการนำไปปรับใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี

(3) พ่อแม่ผู้ปกครองและครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้นแบบและเป็นผู้บ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ลูกหลาน โดยใช้หลักของคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับสังคมไทย คือ ความพอเพียง ความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์ซื่อตรง ความเสียสละ ความมีวินัย ความอดทนอดกลั้น ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความมีสติ แสดงให้เห็นถึงต้นแบบในบริบทสังคมไทยที่ครอบครัวมีความสุข ความอบอุ่น มีการให้กำลังใจ ให้การสนับสนุนกัน มีความอดทน เสียสละ มีสติในการใช้ชีวิตแม้จะทุกข์ยาก

(4) ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่หล่อหลอมใจคนเพื่อเป็นกำลังใจ เป็นพลังให้เกิดความมุ่งมั่นต้องการสร้างความดี เป็นการรวมใจรวมพลังศรัทธาจากคนทั้งประเทศเพื่อทำ

ความดี มีจิตสาธารณะต้องช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้นแบบ เป็นแบบอย่างของสังคมและเป็นทุนทางสังคมไทย

2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า

(1) ครอบครัวเป็นแหล่งให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยพ่อแม่เป็นทั้งผู้สอนและผู้เรียนรู้ มีทุนทางสังคมของครอบครัวเป็นแหล่งทรัพยากรให้สมาชิกได้เข้าถึงได้ และมีทุนทางวัฒนธรรมของครอบครัวเป็นแหล่งเรียนรู้ในการสร้างสัมพันธภาพที่เข้มแข็งในครอบครัว

(2) เรียนรู้หลักการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา โดยมีการสร้างภูมิคุ้มกันภายใน และภูมิคุ้มกันภายนอก คือ การปฏิบัติตามหลักทศ 6

(3) รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีประสิทธิภาพ คือ รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่สามารถหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีความสามารถในการปรับตัว มีพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม มีความสามารถในการกำกับตนเอง และมีความฉลาดทางอารมณ์

(4) การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยเป็นแนวทางที่สามารถนำมาใช้เตรียมความพร้อมในเด็กปฐมวัย ให้สามารถพัฒนาตนเอง มีปัญญา มีทักษะ มีสุขภาพแข็งแรง และมีจิตใจดีงาม

(5) การเลี้ยงลูกไม่ให้สละความรัก ต้องใช้ทางสายกลาง ต้องให้ลูกได้เจอกับอุปสรรคบ้าง และสอนให้รับรู้ว่าพ่อแม่ลำบากบ้าง ต้องมีการเรียนรู้จนซึมซับ การสำนึกดีต้องทำงานเป็นนิสัยจนเป็นกิจวัตรและต้องสร้างให้เกิดสำนึก ทำหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติดีกับพ่อแม่ สวดมนต์ ใช้ประสบการณ์สอนตนเอง

(6) การเรียนรู้จากผู้ใหญ่ในบ้าน เพราะการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่า สามารถเป็นผู้นำที่เป็นแบบอย่างให้ครอบครัวของตนเองและของสังคม และเข้าใจหลักธรรมซึ่งเป็นเครื่องเจริญธรรมเจริญปัญญาเพื่อเตือนสติให้สังคมรู้เข้าใจคุณค่าของผู้สูงอายุ

(7) การวางแผน เตรียมพร้อมการเรียนรู้ระหว่างวัย เตรียมพร้อมประเทศทั้งระบบทุกมิติ เตรียมพร้อมการเงินและสุขภาพตัวเอง

(8) การเรียนรู้จากการประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้น เรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ๆ เรียนรู้การทำงานเป็นระบบอย่างรวดเร็วอย่างเป็นมาตรฐานสากล ยอมรับการช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญ และเกิดการเรียนรู้เพื่อจัดระบบการสำรวจค้นคว้าและการเตรียมแผนรองรับการเกิดเหตุทางธรรมชาติอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การเรียนรู้ทางการแพทย์ในการช่วยชีวิตยามฉุกเฉิน การเรียนรู้ธรรมชาติเกี่ยวกับถ้ำหลวงทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหวและการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ เรียนรู้การช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยาก การเตรียมจัดเตรียมทำแผนและคู่มือการช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ เป็นต้น

3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า

(1) ความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการในครอบครัวกับเทคโนโลยีการสื่อสารมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การติดต่อสื่อสารกันสะดวกสบายขึ้นและรวดเร็วขึ้น ในขณะที่

ครอบครัวต้องมีการปรับตัวในเรื่องบทบาทหน้าที่ในครอบครัวและความขัดแย้งระหว่างวัยในครอบครัวเพิ่มขึ้นด้วย

(2) ปัญหาผู้สูงอายุจะเป็นปัจจัยสำคัญของการดำเนินชีวิตครอบครัวในอนาคตอันใกล้ ดังนั้น ครอบครัวควรปรับตัวและควรตระหนักรู้ถึงปัญหา รวมถึงถ้าภาครัฐมีนโยบายและมาตรการที่เหมาะสมที่จะรองรับสังคมผู้สูงอายุตามจำนวนที่เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุจะกลายเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่า และเป็นพลังผลักดันให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าขึ้นไป

(3) การมีทุนชีวิตที่สูง มีองค์ประกอบของทุนชีวิตที่แข็งแรง มีทัศนคติบวก มีจิตสำนึกสูง จะทำให้มีความเข้มแข็ง

(4) ครอบครัวที่มีผู้นำครอบครัวเป็นแบบอย่างการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่แท้จริง มีความมุ่งมั่น อดทน มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ ในบทความสะท้อนความเป็นครอบครัวที่อบอุ่น ลูกหลานให้การสนับสนุนให้แม่ได้เรียนหนังสือแม่เฒ่าอายุมากแล้ว ทำให้สะท้อนให้เห็นถึงการให้เกียรติและการให้อิสระทางความคิดของคนในครอบครัว

(5) ชุมชนและสังคม ปรับเปลี่ยนรองรับสังคมสูงวัยเพื่อให้ทั้งตนเองได้ทั้งด้านการเงินและด้านสุขภาพ) บทบาททางกายภาพเป็นหน้าที่ของครอบครัว คือ ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน-ปัจจัย 4 มีบทบาทสถานะทางจิตใจ คือ ความรู้สึกที่ปลอดภัย มีความรู้สึกอบอุ่นที่อยู่ในบ้านและอยู่กับครอบครัว มีบทบาทสถานะทางสังคม.

(6) พลังที่ได้จากกำลังใจจากครอบครัว เพราะความรักทำให้อยากมีลมหายใจ เพราะความรักทำให้อยากสู้ชีวิต

(7) การจัดทำบันทึกความรู้เกี่ยวกับการสำรวจถ้ำ และแหล่งธรรมชาติในประเทศไทย องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปต่อยอดได้ ความรัก ความศรัทธา และจิตที่เปี่ยมด้วยเมตตาของคนในพื้นที่ทำให้เกิดพลังมหาศาลหลังไหลกำลังใจและความช่วยเหลือเพื่อร่วมกันแก้ไขวิกฤติแสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวของใจคนไทยซึ่งเป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมไทย

(8) ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมไทยที่เกิดจากความรวมใจเป็นหนึ่งเป็นพลังส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ

(9) พลังจิตสาธารณะเป็นพลังแห่งการให้ที่คนไทยมีพร้อมแบ่งปัน ทุนชีวิตที่สูง เพราะมีความเข้มแข็งของผู้สูงวัยที่มีศักดิ์ศรี มีสุขภาพแข็งแรง มีทัศนคติสู้ชีวิต

1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนที่ 1

ผู้วิจัยจัดการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลภาคสนามสัมภาษณ์ จำนวน 15 ครอบครัว โดยมีผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ ดังนี้

1) ครอบครัวเดี่ยว-ภาวะยากจน (A1)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ 2 คนจากครอบครัวเดี่ยว-ภาวะยากจน ครอบครัวนี้มีสมาชิก 5 คนประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกสาวคนโตที่เป็นผู้พิการทางสมอง และ ลูกชาย 2 คน โดยสัมภาษณ์ผู้เป็นแม่ อายุ 53 ปี และสัมภาษณ์ลูกสาวคนโตที่เป็นผู้พิการทางสมอง อายุ 30 ปี และลูกสาวคนโตเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลผู้พิการดีเด่น ปัจจุบันลูกสาวคนโตที่เป็นผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่ทำงานหารายได้ช่วยเหลือพ่อแม่ส่งน้องชาย 2 คนเรียนแม้ว่าตัวเองจะเป็นผู้พิการ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(1.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ภาวะยากจน (A1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ สมาชิกในครอบครัวมีความเสียสละช่วยเหลือกัน พ่อแม่มีความเสียสละอดทนและมีความสามัคคีกลมเกลียวกันในการเลี้ยงดูลูกโดยเฉพาะลูกคนโตที่พิการ ดูแลเอาใจใส่ ใกล้ชิดรักและห่วงใยกัน เป็นกำลังใจให้กัน มีเวลาอยู่ด้วยกัน ครอบครัวมีความอบอุ่น โดยให้ผู้สัมภาษณ์ว่า

“ครอบครัวเราเป็นครอบครัวหาเช้ากินค่ำ แต่ก็ใกล้ชิดกันนะ เราอยู่ด้วยกันเยอะ แม่จะช่วยจัดการเรื่องนอกบ้านและจะคอยสังเกตพูดคุยกับลูก ส่วนพ่อจะใกล้ชิดลูกมากเพราะเขามีเวลา เขาจะเลี้ยงลูกเองทุกคนตั้งแต่เล็ก ๆ ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“ลูกคนโตตอนเด็ก ๆ ป่วยบ่อย เพราะเขาไม่แข็งแรง เป็นเด็กดาวน์ เอาเงินไปรักษาจนหมดตัว มานั่งร้องไห้ ได้กำลังใจจากยายว่าของนอกกายหาใหม่ได้ หลังจากนั้น แม่ก็สู้ทำงาน หากินทุกวัน จนวันนี้ก็ยังทำงาน จนมันก็ผ่านมาได้ ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“พ่อวิ่งวินมอเตอร์ไซด์ ก็จะคอยรับส่งลูกทุกคนตลอด อย่างคนน้อง-คนกลางก็รับส่งกันจนจบมหาวิทยาลัย” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“ทุกวันนี้เราก็นอนกันสี่คนไม่รู้ลึกอึดอัด ไม่มีใครบ่น ไม่มีใครอยากแยกห้องไปนอนอีกห้อง” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“เป็นครอบครัว ต้องเสียสละอดทน ช่วยเหลือกันในครอบครัว” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(1.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ภาวะยากจน (A1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(1.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ มีหลักใช้ชีวิตเรียบง่าย ลูก ๆ ช่วยงานบ้านและรับผิดชอบชีวิตในบ้านของตัวเอง โดยให้ผู้สัมภาษณ์ว่า

“ใช้ชีวิตเรียบง่าย แต่พ่อทำงานใกล้บ้าน-วิ่งวิน ก็คอยวิ่งเข้าออกบ้าน คอยดูแลพวกเขาใกล้ชิดตลอด” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“ลูก ๆ จะเก็บกวาด ภูบ้าน เก็บที่นอน ช่วยแม่ทำงานบ้าน ใช้ชีวิตในบ้านตามแบบของตัวเอง น้องคนเล็กอยากเป็นเชฟ เลยชอบทำอาหารให้พี่ ๆ กิน” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(1.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ เรียนรู้นิสัยของแต่ละคนในครอบครัวแล้วปรับตัว สอนให้พึ่งตนเอง ช่วยเหลือตัวเอง โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ต้องเข้าใจนิสัยของแต่ละคนในครอบครัว เรียนรู้ให้เข้าใจกันไป ถ้าเรารู้นิสัยแล้ว ก็ไม่ยากที่จะคล้อยตามกันไป อ่อนให้เขา เออออไปกับเขาบ้าง แมื่ก็คอยสังเกต ก็ปรับตัวกันไป” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“ตอนแรก น้อง (ลูกคนโต) ให้เขาเรียนรวมที่พญาไท แล้วไปต่อที่พิบูลประชาสรรค์ แล้วก็ไปต่อที่ศูนย์ฝึกอาชีพวิทยาลัยชุมชนจนจบ ปวส. เกี่ยวกับโภชนาการและอาหาร แล้วก็มาฝึกงานที่โรงเรียนราชานุกุล เริ่มจากส่งเอกสาร แล้วไปอยู่ร้านขายของ ผักจืด รับเงินและเช็คของ ไม่ได้เงินมากนัก ฝึกประมาณ 2 ปี แต่แม่อยากให้เขาได้เรียนรู้และหาประสบการณ์” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(1.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ ใช้ความเข้าใจ ใจเย็น คอยพูดคุยกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ก็ ไม่มีอะไรมาก... พ่อก็ทำงานบ้าน แม่จะไปตลาดซื้อของมาทำกับข้าวเข้า ลูก ๆ เขาอยากกินอะไรพิเศษเขาก็เขียนเอาไว้ ส่วยเย็นก็ถามกันมาว่า แม่มีอะไรกินเย็นนี้ ถ้าไม่มีเขาก็ซื้อกันเข้ามา” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“พอเริ่มลูกชายสองคนเข้าวัยรุ่น ก็กลัวมาก แมื่ก็คอยสังเกตพฤติกรรม กลัวเรื่องยาเสพติด แต่เราคอยคุยกันตลอด แต่ก็ไม่มีอะไร” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(1.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ ไม่เถียงกัน หลีกเลี่ยงปัญหาหรือความเข้าใจผิดกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“จะคุยกันตลอด คอยสอนไม่ให้เถียงกัน บางทีมีเรื่องอะไรจะเริ่มทะเลาะกันก็จะหยุดแยกไปทำอย่างอื่น ไม่ต่อความไม่พูดต่อ ต้องเข้าใจกันเยอะ ๆ ในครอบครัว จะได้ไม่มีปัญหาการเข้าใจผิดกัน” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(1.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ภาวะยากจน (A1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ครอบครัวเดี่ยว-ภาวะยากจน ให้ความสำคัญกับความกตัญญู ช่วยเหลือพ่อแม่ มีวินัย เชื่อฟัง รับผิดชอบหน้าที่ พึ่งตนเองได้ มีเพื่อนที่ดี สอนให้ระวังในการใช้สื่อ โดยให้สัมภาษณ์ว่า .

“สอนให้ลูกทำตามหน้าที่ ตั้งใจทำหน้าที่ของตน ไม่เพิ่มปัญหาเข้าบ้าน

“น้อง (ลูกสาวคนโต) เขาเป็นคนอดทน เสียสละ และเป็นที่พึ่งของพ่อแม่และน้อง ๆ ได้ ถ้าไม่ได้เขา แมื่ก็ไม่มีปัญญาล่วงน้อง ๆ เรียนมหาวิทยาลัยเอกชนเพราะแพงมาก ...น้อง (ลูกคนโต) เขาเป็นคนใจเย็น ง่าย ๆ อะไรก็ได้ ใจดี ประหยัด ทุกวันนี้หลังจากได้รับรางวัลก็มีงานเข้ามาเรื่อย ๆ ทำ

ให้เขามีรายได้เพิ่มขึ้นบ้าง น้อง (ลูกคนโต) เขาจะแบ่งเงินค่าเรียนค่าใช้จ่ายของน้อง ๆ เอาไว้ให้ ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“บางทีแม่เห็นเขา (ลูกสาวคนโต) หุ่นเมทำงาน แม่คิดว่า เขาทำงานเยอะไป ทำเหมือนคนธรรมดาทั่วไปเลย ก็เป็นห่วงเขา แต่เขาก็บอกว่าเขาภูมิใจ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“ส่วนเรื่องมือถือ และเฟส แม่จะคอยเตือนน้อง (คนโต) ว่าเขาจะมาลอกไปนะ เชื่อไม่ได้ ต้องคิดก่อนนะ คนไม่รู้จัก อย่าไปคุย ในเฟส เขาจะเล่นกับคนที่ทำงาน แต่ ไลน์และ ไลน์ ใช้หมด ก็คอยเตือนให้พักบ้าง ... ส่วนน้องชาย แม่ก็จะให้เล่นตอนปิดเทอมและตอนไม่มีสอบ ถ้ามีสอบก็ต้องดูหนังสือ จะห้ามเลยคงจะยาก” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

2) ครอบครัวเดี่ยว-ที่มีผู้พิการ (A2)

ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้พิการตาบอดอายุ 25 ปี ที่ได้รับรางวัลคนต้นแบบ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เกียรตินิยมเหรียญทอง อาศัยอยู่กับพ่อแม่ และน้องชาย ปัจจุบันมีอาชีพมั่นคง ช่วยเหลือตนเองและเลี้ยงพ่อแม่ได้ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(2.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ที่มีผู้พิการ (A2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ สมาชิกในครอบครัวมีความเข้าใจกันและยอมรับฟังกัน สนับสนุนกันช่วยเหลือเมื่อเวลามีปัญหา พูดคุยกัน มีคนในครอบครัวให้กำลังใจ มีความใกล้ชิดสนิทกัน รักและห่วงใยกัน ให้อิสระ โดยให้ผู้สัมภาษณ์ว่า

“ครอบครัวผม มีความเข้าใจกันและให้กำลังใจกันเสมอ”

“เพราะเราตามองไม่เห็น... เห็นแม่เหนื่อยกับการที่ต้องช่วยอ่านหนังสือ และช่วยเตรียมงาน การบ้านส่งครูให้ตั้งแต่เด็ก ๆ แม่แม่จะไม่ได้เรียนเยอะแต่แม่ก็ช่วยเต็มที่...ทำให้รู้สึกมีกำลังใจต่อสู้... เห็นแม่เหนื่อยกว่าเรามาก”

“แรก ๆ ตอนเรียนร่วม ก็อยากกลับบ้านเอง แต่ครอบครัวเป็นห่วง พอเราคุย พ่อแม่ก็เข้าใจและค่อย ๆ ให้หัด ตอนนั้น อยู่มัธยมก็ฝึกกลับบ้านเอง ขึ้นรถเมล์เอง เริ่มขึ้นจากขากลับเพราะไม่ต้องข้ามถนน แต่เขาไปพ่อไปส่ง พอโตมาก็ช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น นั่ง BTS ไปกลับบ้านได้สะดวก”

(2.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ที่มีผู้พิการ (A2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ปรับตัว ช่วยเหลือตนเอง ใจเย็น อดทน มีวินัย ขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบหน้าที่ เคารพพ่อแม่ กตัญญู โดยให้ผู้สัมภาษณ์ว่า

(2.2.1) มีหลักในการดำเนินชีวิต-มีเวลาให้กับครอบครัว กินข้าวด้วยกัน ช่วยเหลือกัน พ่อแม่มีความ อดทนและเสียสละ โดยให้ผู้สัมภาษณ์ว่า

“ตอนเรียนมัธยมมีเอกสารมาก เพราะเรียนกับชั้นเรียนปกติ แม่กลับมาบ้านก็ต้องทำงานบ้าน ทำงานให้ผม อ่านให้ เขียนให้ ผมเรียน IE (Intensive English) ส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ แม่ไม่เก่งมากแต่ก็พยายามสะกดให้ผม แม่จะใจเย็นกว่า แต่พ่อจะช่วยเรื่องคอมพิวเตอร์ เพราะพ่อเก่งเทคโนโลยี”

(2.2.2) วิธีการส่งเสริม - สอนให้ช่วยเหลือตนเองพึ่งตัวเองให้ได้ เรียนรู้จากต้นแบบจากพ่อแม่ ยอมรับความแตกต่างของแต่ละคนในครอบครัว แม่ใจเย็น พ่อมีวินัย โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“เรียนรู้ได้จากครอบครัว ทุกคนเป็นแบบอย่างให้กันและกัน ... ผมเลือกความมีวินัยของพ่อมาเรียนรู้ เลือกความอดทนและความเสียสละของแม่มาใช้สร้างความเข้มแข็ง เรียนรู้และปรับตัวเวลามีปัญหา ก็เลือกที่จะคุย บางเรื่องคุยกับพ่อ บางเรื่องคุยกับแม่ แล้วแต่เรื่อง”

(2.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน- ตั้งใจทำหน้าที่ของตนเอง เคารพพ่อแม่ ไม่เถียงพ่อแม่ กตัญญู มีศีลธรรม

“หลักคือนั่นกตัญญู คือกว่าจะมีวันนี้ได้ก็ด้วยเพราะพ่อแม่ ที่ผ่านมาได้ แม่เหนียวมาก... ตอนนี้มีเงินเดือนแล้วก็แบ่งให้พ่อแม่ ที่จริงพ่อแม่อาจไม่อยากจะอะไรตอบแทน ผมทำดีแล้วมีเสียงชื่นชม แม่ก็ได้ผลการทำดีของลูก พ่อแม่มีความสุข ก็คือการตอบแทนกตัญญู”

(2.2.4) วิธีการจัดการแก้ปัญหา- รอให้ใจเย็นแล้วค่อยคุย ปัญหาเล็กน้อยให้ปล่อยไป

“...ต้องรอให้ใจเย็นแล้วค่อยคุยกัน บางอย่างเล็กน้อยก็ปล่อยไปเลยก็ได้ สำคัญคือรอจังหวะเพื่อจะคุย ถ้าร้อนมา ก็อย่าเพิ่ง ตัวอย่างเช่น กาน้ำน้ำร้อนกำลังร้อน อย่าเอามือไปแตะไม่อย่างนั้นเราจะโดนไปด้วย...”

(2.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ที่มีผู้พิการ (A2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีความกตัญญู พึ่งตนเองได้ ช่วยเหลือพ่อแม่ พี่น้องช่วยเหลือกัน เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ เป็นคนดี มีวิจารณ์ญาณในการเสพสื่อ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“.....พ่อแม่มีความเชื่อว่าอยากให้เราพึ่งตนเองได้ บอกว่าไม่สามารถอยู่กับลูกได้ตลอดชีวิตตอนเด็ก ๆ ...ฝึกติดกระดุม ตักข้าวกินเอง...พอมัธยมก็ฝึกกลับบ้านเอง...”

“ลูก ๆ เชื่อฟังพ่อแม่ เคารพ-ไม่เถียงพ่อแม่ มีศีลธรรม ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน ไม่ปัญหามาถึงคนในครอบครัว”

“พี่น้องช่วยเหลือกัน ตอนเด็ก ๆ น้องช่วยลุง พ่อโตก็ช่วยงานคอมพิวเตอร์ และช่วยขับรถพาไปเวลาออกงานต่าง ๆ ”

“การรับรู้ข่าวต้องมีวิจารณ์ญาณ เล่นโซเชียลได้แต่ต้องเกิดประโยชน์กับครอบครัว บางบ้านถ่ายรูปครอบครัวลงโซเชียล แต่ไม่คุยกันในบ้าน...ผมว่า..เล่นได้นะ ถ้าใช้ให้เกิดประโยชน์...ให้มีความสุขจริง ๆ ...ไม่ใช่สุขแต่ในโซเชียล... ตอนนี้มีโรคซึมเศร้าเยอะ อาจมาจากโซเชียลก็ได้”

3) ครอบครัวเดี่ยว-ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม (A3)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวเดี่ยว-ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม (A3) อายุ 64 ปี เป็นผู้ที่ได้รับรางวัลสตรีดีเด่นและรางวัลคนต้นแบบ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จทั้งด้านการงานและครอบครัว ครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูกสาวคนเดียว จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(3.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม (A3) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ รักกัน ห่วงใยกัน มีน้ำใจให้กัน อบอุ่น แบ่งปัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ความรัก จะมาโดยธรรมชาติ เป็นเครื่องช่วยรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว และเกาะเกี่ยวความอบอุ่นที่มีอยู่ด้วยความรัก เป็นเครื่องช่วยให้มีความรอบคอบ ระมัดระวัง และช่วยป้องกันสิ่งชั่วร้ายใกล้ตัว เป็นเครื่องช่วยให้ลูกมีน้ำใจ รู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือสังคม”

(3.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม (A3) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(3.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ ใช้ความรักความเข้าใจในการเรียนรู้กันและกันคุยกัน และตกลงให้เข้าใจกันก่อนตั้งแต่ต้น เอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ครอบครัว ต้องเริ่มด้วยความรักและความเข้าใจตั้งแต่ต้น เป็นคู่ชีวิตกัน ต้องเข้าใจว่าคนเราไม่เหมือนกัน เรียนรู้ว่าเขาเป็นอย่างไร ตกลงกัน อย่าคาดหวังมาก และต้องรู้ว่า สิ่งที่เราเป็น และเขาเป็น กระทบกันมากน้อยแค่ไหน ต้องคุยกัน”

“...ความรัก สามารถสร้างให้ลูกมีความเข้มแข็ง และสร้างให้ลูกมีกระบวนการคิดเป็น...”

“ความรัก เป็นเครื่องช่วยรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว และเกาะเกี่ยวความอบอุ่นที่มีอยู่ด้วยความรัก”

“ความรัก เป็นเครื่องช่วยให้มีความรอบคอบ ระมัดระวัง และช่วยป้องกันสิ่งชั่วร้ายใกล้ตัว เพราะสังเกตว่ามีภัยอย่างไรรอบตัว”

“ความรัก เป็นเครื่องช่วยให้ลูกมีน้ำใจ รู้จักแบ่งปัน และช่วยเหลือสังคม”

(3.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ ดูแลสุขภาพและป้องกันไปพร้อม ๆ กัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“เรื่องสุขภาพ ดูแลตัวเอง ดูจากพันธุกรรมของครอบครัว ความเสื่อมของร่างกายก็ต้องศึกษา บำรุงพอประมาณ พิจารณาด้วยว่าไม่ให้ถูกหลอก และต้องรู้จักป้องกันความเสี่ยงต่อสุขภาพ เช่น อาหารมัน ไม่ดีต่อสุขภาพ ก็ควรหลีกเลี่ยง”

(3.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ เข้าใจธรรมชาติของแต่ละคน เข้าใจธรรมชาติ เข้าใจวิทยาศาสตร์ ฟังตนเอง พ่อแม่เป็นต้นแบบ

“ต้องเข้าใจธรรมชาติ ที่ว่า ทุกคนที่เกิดมาพบกัน ต้องมีกรรมที่กระทำต่อกันทั้งกรรมดี และกรรมไม่ดี”

“เพราะสังคมเปลี่ยน ต้องเข้าใจ เราต้องพึ่งตนเองให้ได้ ด้วยการดูแล เศรษฐกิจของตนเองและครอบครัวให้อยู่ได้ เช่นการออม การสร้างskills ให้เอาตัวรอด”

(3.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ ช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันโดยบ้านและโรงเรียนต้องร่วมมือกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ทุกคนต้องช่วยกันสร้างสังคมเล็ก ๆ ของตนเองไม่ให้เปราะบาง ความรักมาจากธรรมชาติ ช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันให้ลูกรัก และให้รักลูก โดยสร้างจากที่บ้านและโรงเรียนต้องร่วมมือกัน”

(3.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว - ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม (A3)

ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องมีภูมิคุ้มกัน เพิ่มทักษะในการเอาตัวรอด ฝึกให้คิดเองเป็น กลั่นกรองข่าวสารเป็น ต้องใช้สื่ออย่างฉลาด โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“สิ่งที่สร้างให้เข้มแข็ง คิดว่า เป็นธรรมชาติจากการเลี้ยงดู การเติบโตมา แม่เป็นเหมือนกระดาดขั้ว เป็นคนคอยช่วยแก้ปัญหาในบ้าน แม่ทำให้เราหายขุ่นมัว เพราะแม่เป็นคนอ่อนโยน ในขณะที่พ่อเป็นคนเข้มงวด ทำให้เราเป็นคน อดทนและเข้มแข็ง ยืนหยัดกับความดี สู้กับสิ่งถูกต้องที่ต้องทำให้สังคม ในขณะเดียวกัน เราก็เป็นคนยืดหยุ่น ชอบช่วยเหลือ ซึ่งได้มาจากแม่”

“หลักการในครอบครัว ... ความสุข ความศรัทธา ต้องรักษาเอาไว้...ทำหน้าที่ให้แต่ละคนตามสถานะให้เหมาะสม แตกต่างกันไปตามสถานะ...อยู่ด้วยกันอย่างมีค่า...ไม่จัดระเบียบในบ้านมากนักให้เป็นไปตามธรรมชาติ...ทำให้ลูกไวใจ และไม่ว่าอะไรก็จะกลับมาหาได้เสมอ”

“การเรียนรู้ให้เหมือนเล่น-เรียนรู้จากการเล่น คือ การเรียนรู้จากกิจกรรม เป็นการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน การเรียนรู้มาจากทุกอย่างรอบตัว ผู้ใหญ่อย่าัดเยียด เป็นการฝึกทักษะการคิด ฝึกการบริหารจัดการ ความสำเร็จเกิดจากการแก้ปัญหาเป็น คิดเป็น จัดการได้”

4) ครอบครัวเดี่ยว-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (A4)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวเดี่ยว-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (A4) อายุ 35 ปี ให้สัมภาษณ์ในสถานะลูกซึ่งทั้งครอบครัวที่ได้รับรางวัลครอบครัวแห่งปี ครอบครัวและผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้มีชื่อเสียงในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(4.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (A4) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ พื้นฐานของครอบครัวที่แข็งแรง คือ ต้องมีความรักเคารพพ่อแม่ เชื่อฟัง กตัญญู มีมารยาท ให้เกียรติกัน ครอบครัวคือ ทีม ต้องรู้จักกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ครอบครัวคือ ทีม ทุกคนต้องรู้ใจ ต้องสนิทกัน ต้องคอยเติบโตไปด้วยกัน ต้องให้เกียรติ และต้องเชื่อฟังกันและกัน ดูแลกัน เรียนรู้ซึ่งกันและกันไปเรื่อย ๆ ”

(4.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (A4) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(4.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ การพูดคุยกันในครอบครัวจะทำให้เกิดความสนิทกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ถ้าคุณสนิทกัน ค่อยกันคุณจับมือไปด้วยกัน โตขึ้นมาพร้อม ๆ กันในฐานะครอบครัว ในฐานะพ่อแม่ลูก นั่นคือสิ่งที่จะจัดการปัญหาได้ดีที่สุด เพราะถ้าคุณไม่คุยกัน มันก็จะบานปลาย และมันก็จะไม่จบ ซึ่งก็สร้างความห่างไปเรื่อย ๆ ...”

(4.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ ให้เกียรติ เชื่อใจ เชื่อมั่น ไว้ใจ ทำให้รู้ใจกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ทุกคนต้องรู้ใจ ต้องสนิทกัน ต้องคอยเติบโตไปด้วยกัน ต้องให้เกียรติ และต้องเชื่อฟังกัน และกัน ดูแลกัน”

(4.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ เชื่อฟังพ่อแม่ ดูแลพ่อแม่อย่างดี โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ผมรู้สึกว่าครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่สุด...ผมยังฟังคุณพ่อคุณแม่...เชื่อในสิ่งที่ท่านพูด...”

“...อีกอย่าง ผมว่า ถ้าลูกทุกคนสามารถดูแลคุณพ่อคุณแม่ได้เร็วแค่ไหน มันเป็นความรู้สึกที่ดีต่อตัวเอง และมันเป็นพรสำหรับลูกด้วยนะ... ครอบครัวมาก่อน ต้องดูแลคนในครอบครัวก่อน...”

(4.2.4) วิธีการแก้ปัญหา คือ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้และโตไปพร้อม ๆ กัน ปรับตัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ถ้าคุณสนิทกัน ค่อยกันคุณจับมือไปด้วยกัน โตขึ้นมาพร้อม ๆ กันในฐานะครอบครัว ในฐานะพ่อแม่ลูก นั่นคือสิ่งที่จะจัดการปัญหาได้ดีที่สุด เพราะถ้าคุณไม่คุยกัน มันก็จะบานปลาย และมันก็จะไม่จบ ซึ่งก็สร้างความห่างไปเรื่อย ๆ ...”

“ต้องปรับตัว ...ปรับบทบาทให้เหมาะกับกาลเวลาที่เปลี่ยนไป เรียนรู้เติบโตไปด้วยกันในครอบครัว โดยใช้พื้นฐานสำคัญคือการสนิทกันและคอยกันมาเรื่อย ๆ ”

(4.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (A4) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีกตัญญู-ตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมครอบครัวเป็นพื้นฐานในการสร้างความสนิทกันเป็นครอบครัว นโยบายระดับประเทศต้องให้ความสำคัญกับครอบครัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...สิ่งดีของวัฒนธรรมคนไทย โตมากับมารยาท เชื่อฟังผู้ใหญ่...เหล่านี้ จะช่วยให้เด็กยุคปัจจุบันมีที่ปรึกษา ดังนั้น การสนิทกันกับพ่อแม่และสนิทกันในครอบครัว จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เด็กมีที่พึ่งและพึ่งคนในครอบครัวบ้าง... เพราะเด็กสมัยนี้ ถ้าไม่มีคนในครอบครัวคอยให้คำแนะนำ บางคนพลาดแล้วก็เป่เลย บางทีก็เอากลับมายากเหมือนกัน...คุณพ่อคุณแม่ก็ยิ่งต้องใกล้ชิด...”

“ผมว่า...แผนพัฒนาประเทศ...ทุกปัญหามันย้อนกลับมาแก้ได้ที่สถาบันครอบครัวอย่างเดียวเลย
ถ้าอยากให้ประเทศชาติก้าวหน้า ทุกอย่างเลย ...ต้องเริ่มที่ครอบครัว...”

5) ครอบครัวเดี่ยว-ครอบครัวทั่วไป (A5)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวเดี่ยว-ครอบครัวทั่วไป (A5) อายุ 60 ปี ให้สัมภาษณ์ในสถานะเป็นพ่อ และผู้นำครอบครัวและเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลลูกกตัญญู ครอบครัวประกอบด้วยสมาชิก 4 คน คือ พ่อ แม่ ลูกชาย และลูกสาว จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(5.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ครอบครัวทั่วไป (A5) มีความกตัญญูได้ผลการสัมภาษณ์ คือ บ้านและครอบครัวเป็นที่สงบ ปลอดภัย และอบอุ่น ครอบครัวมีธรรมะ และมีคุณธรรม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ครอบครัวจะเข้มแข็งมันคง ต้องมีธรรมะในครอบครัว และต้องเกิดขึ้นทั้งสองฝ่าย คือ ... มีสัจจะต่อกัน แสดงความจริงกล้าเปิดเผย ...มีทมะ ฝึกฝนและข่มใจ- ไม่ดีให้ข่ม/ฝึก ถ้าดี ให้ฝึกฝน ...มีขันติ ออดทน จะอยู่กันได้นาน... มีจาคะ เลียสละส่วนตัวเพื่อความอบอุ่นของครอบครัว...”

“สร้างลูกให้เข้มแข็งทางศีลธรรม ต้องให้มีสติ ตามหลักสติปัฏฐาน 4 จะทำให้อ่านหนังสือได้นานขึ้น ทนกับสิ่งที่ไม่ชอบได้”

“มีศีล 5 มีภรรยาคนเดียว ไม่ผิดศีลธรรม ครอบครัวจะสงบ”

(5.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ครอบครัวทั่วไป (A5) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(5.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนศาสนา เรียนรู้และฝึกปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา เรียนรู้การปรับวิธีคิด โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ถ้าครอบครัวมีใช้หลักสติปัฏฐาน 4 จะเป็นการฝึกให้คนมีทุกข์น้อย โกรธไม่นาน เป็นทักษะที่ฝึกได้ เมื่อฝึกแล้วก็สามารถไปสอนคนอื่นต่อไปได้อีก”

(5.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ ต้องมีกตัญญู ปฏิบัติตนตามหลักธรรม เน้นให้ครอบครัวเกิดปัญญา โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...พ่อผมป่วยไม่ถ่าย 7 วัน พอถ่ายก็เหม็นไปหมด ไม่มีใครเข้าใกล้ ผมเก็บทำความสะอาดให้หมดเลย ผมมองเป็นโอกาสได้บุญ ...ถ้าเรามีพื้นฐานทางด้านศาสนา..จะกตัญญูไปทุกเรื่อง ..เวลาไปถึงบ้านก็จะกราบท่าน เอาเท้ามาวางบนหัว ท่านจะคุ้มครองรักษาเรา ยิ่งกว่าพระเครื่องเสียอีก...”

“ต้องมีกตัญญู เลี้ยงดู ดูแลส่งเงินให้พ่อแม่ ปรนนิบัติยามเจ็บไข้”

“อยากให้สร้างครอบครัวไทยให้ปฏิบัติวิปัสสนา...เดิมครอบครัวไทยเข้มแข็ง แม่ไม่รู้มาก รู้แค่นี้...เดี๋ยวนี้เลี้ยงลูกให้เก่ง แต่ไม่รู้ดีชั่ว เขาไม่ได้เน้นที่ปัญญา สังคมในอดีตของเรามีสถาบันที่เข้มแข็งเพราะเน้นให้ลูกมีปัญญา”

(5.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ พ่อแม่เป็นแบบอย่าง โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“พ่อแม่ต้องทำตนเป็นแบบอย่าง ใช้ชีวิตในกรอบดำเนินชีวิตเรียบง่าย อดออม มัธยัสถ์ สมถะ แบ่งปัน จือสา เมตตา”

“สอนให้ลูกสัมผัสศาสนา ให้เป็นคนดีไว้ก่อน-เก่งหาเอาเองได้”

(5.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ ลดกิเลส มีทัศนคติที่ดี ใจเย็นและคิดเป็น โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ต้องลดกิเลส พยายามอย่าเอาปัญหาที่ยังไม่เป็นปัญหา มาพูดจนกลายเป็นเรื่องใหญ่”

“มีทัศนคติที่ดี ต่อครอบครัวของลูกที่จะเกิดในอนาคต”

“...คนหนึ่งเป็นไฟอีกคนหนึ่งต้องเป็นน้ำ...ส่วนใหญ่จะมาจากหิว เวลาหิว อย่าพูดปัญหา ให้กินก่อน... พระพุทธเจ้าไม่เคยให้กับคนที่หิว... อย่าเอาปัญหามาพูดในช่วงเวลาที่ยังไม่ทานข้าว สัตว์ก็เหมือนกัน...จะกัดกันในช่วงเวลาที่หิว แต่ถ้ากินอิ่มมันก็ไม่กัดกัน มนุษย์เหมือนกันถ้าสามีกลับมาบ้าน มาหิวข้าว แล้วภรรยาเอาปัญหามาเล่ามีแต่จะทะเลาะกันพระพุทธเจ้า....เวลาคนมาวัดจะถามว่า กินข้าวมาแล้วยัง วัดจึงมีโรงทาน... ปัญหาบางทีเลืกมาก ...”

(5.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ครอบครัวทั่วไป (A5) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีหลักธรรมทางศาสนา มีสำนึกดีต่อชุมชนและสังคม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...สังคมไทยต้องเอาวิชาของพระพุทธเจ้ามาใช้ ความรู้ต้องเกิดจากการหยั่งรู้ รู้ดี รู้ชั่ว นั่นคือปัญญา...”

“สิ่งสำคัญ ลูกต้องมีวินัย เชื่อฟัง รัชนบธรรมนิยมประเพณี เคารพ-รู้จักไหว้ผู้ใหญ่ และต้องมีสำนึกดีต่อสังคม”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

6) ครอบครัวขยาย-ภาวะยากจน (B1)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวขยาย-ภาวะยากจน (B1) อายุ 53 ปี ที่ได้รับรางวัลคนต้นแบบ ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้นำครอบครัว สัมภาษณ์สามีและภรรยา มีลูก 2 คน และครอบครัวของลูก และมีญาติพี่น้อง อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีพี่น้องและญาติ เป็นครอบครัวใหญ่ ให้ความช่วยเหลือกัน จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(6.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ภาวะยากจน (B1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ พึ่งตนเอง ช่วยเหลือตนเองได้ มีความรับผิดชอบ ให้ความสำคัญกับครอบครัว มีคู่ชีวิตที่ดี ครอบครัวมีความสุข มีหลักคิดที่ดี มีจิตสาธารณะช่วยเหลือสังคม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“พึ่งตนเอง แต่เรื่องเงินมองเป็นเรื่องรอง การไม่มีเงินก็มีความสุขได้ หาปลาในคลองกิน ผักก็ปลูกไว้”

“สร้างโครงการ...ทำประกันวันละบาทของชาวบ้าน เฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข เป็นการช่วยเหลือเบื้องต้น”

“ช่วยเหลือครอบครัวอื่น ๆ ถ้าเขามีปัญหา แล้วก็ให้ความสำคัญกับครอบครัวเราเองด้วย”

“อยู่กับภรรยา 30-40 ปีแล้ว อยู่กันได้ มีทะเลาะกันบ้าง ไม่ลงมือทำร้ายต่อกัน ทะเลาะกันด้วยปากพอแล้ว แต่ก็ไม่หวานมากนัก”

“... ภรรยามีความเข้มแข็ง เก่ง อยู่ได้ในทุกสถานการณ์ พาอยู่ได้สะพานก้อยได้”

“...ผมไม่แคร์คนอื่น ผมสนใจลูกเมียมากก่อน และมากกว่าชีวิตตัวเอง ...ดูแล เอาใจใส่ อดทน ความรัก รับผิดชอบหน้าที่”

“สิ่งรอบข้างมีเข้ามาช่วยเยอะ...อันนั้นมันของปลอม สุดท้ายก็ต้องกลับมาอยู่ที่เดิม ใช้หลักปัจจัย 4”

“การทำบุญไม่ต้องใช้เงิน แต่ช่วยเหลืออย่างอื่นก็ได้ เพราะอย่างเช่นเราเจอหน้ากันวันนี้ เดี่ยวเราก็ลืมหน้ากันแล้ว แต่จะจดจำความดีที่ทำไว้ได้ มันจะเป็นการบอกถึงตัวตนของแต่ละคน และทำให้นึกถึง ร.10 ท่านคิดว่าพ่อท่านสร้างทุกอย่างไว้หมดแล้วในการพัฒนาด้านต่าง ๆ แต่ประเทศเราขาดด้านจิตอาสา สำคัญที่เราต้องสร้างจิตอาสาที่ครอบครัวเราก่อน”

(6.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย - ภาวะยากจน (B1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(6.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต ทำดี มีแบบอย่างที่ดี พ่อแม่ต้องทำให้ดู เรียนรู้จากพ่อแม่ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ผมไหว ร.5 ทุกวันอังคาร คิดเสมอว่า...ถ้าทำดีก็จะได้ดี”

“อยากให้ครอบครัวดี เริ่มจากสิ่งรอบข้าง สิ่งแวดล้อมรอบตัว สอน และทำดีให้ดู เรียนรู้ในบ้านเป็นครอบครัวจากพ่อแม่เป็นสิ่งที่ดีที่สุด”

“...เรียนรู้จากบทเรียนของพ่อแม่ เอามาเป็นจุดแข็งในตนเอง ...พึ่งตนเอง ให้ครอบครัวมีกิน”

(6.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“สอนให้มีจริยธรรม และปฏิบัติจริงทำจริง”

(6.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ ยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ทำความดี ช่วยเหลือกันในครอบครัว มีความกตัญญู รับผิดชอบต่อแผ่นดิน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ช่วยเหลือกันในบ้าน ทุกคนช่วยกันทำไม่ได้แบ่งกัน ผมก็ชักผ้าได้ ไม่ใช่หน้าที่ใครคนใดคนหนึ่ง”

“เวลามีสุขหรือทุกข์ก็จะช่วยเหลือกัน ญาติพี่น้อง สายเลือดยังงัดก็ตัดไม่ขาด ทั้งญาติจากฝั่งสามีและภรรยาเวลามีงานอะไรก็จะมารวมตัวช่วยงานกัน”

(6.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ ใช้หลักพอเพียง ให้เกียรติคนอื่น ใจเย็น เข้าใจและให้อภัยกันในครอบครัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ในบ้านไม่มีกฎมากมาย เพราะเชื่อว่ามนุษย์เท่าเทียมกัน ทุกอย่างเริ่มต้นใหม่ได้ ถ้าทำผิดไป ถ้าพูดว่าให้อภัยกัน ดุสวาทไป ให้อยู่แบบกลาง ๆ แหละดีแล้ว”

“ลดความอยากมีอยากได้ เสื้อผ้าไม่จำเป็น... มีคนเอามาให้ เสื้อแจ็กเยอะเยอะ....มีครั้งหนึ่ง พ่อชวนไปห้างกำลังจะไปเปลี่ยนเสื้อผ้า ถามว่าตอนนี้ไม่ได้ใส่เสื้อผ้าหรือไง ทำให้คิดได้ทันที”

“.....ใช้หลัก การให้เกียรติคนอื่น ทดแทนบุญคุณคน... ไม่เนรคุณ ...ไม่ทำผิดต่อคนอื่นทำให้เราเจริญ.....ให้ทำความดี อย่าเข้าใกล้ความชั่ว...”

“ต้องเข้าใจ เข้าถึงกันในครอบครัว ถ้าไม่เข้าใจก็มีแต่จะแตกแยกบางทีทะเลาะกันจนร้องไห้ก็มี แต่ก็เดินออกมาให้ใจเย็นลงสักพักเดี๋ยวก็นิ่ง”

(6.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ภาวะยากจน (B1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ 1) มีทุนทางสังคมที่พึ่งพาช่วยเหลือกันได้ 2) เรียนรู้การใช้และรู้เท่าทันเทคโนโลยี 3) มีวิถีคิดและการบริหารจัดการตนเอง ครอบครัว และชุมชน 4) ทำครอบครัวให้เป็นครอบครัวคุณธรรม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ญาติพี่น้องและชุมชนในพื้นที่เดียวกัน ช่วยเหลือ เป็นครอบครัวใหญ่ ได้พึ่งพาช่วยเหลือกัน”

“มีความสุขกับการได้ช่วยสังคม ชุมชนเดียวกัน ช่วยเหลือชุมชน และพยายามคิดให้เกิดการกระจายรายได้ ให้ทุกคนเอาความคิดไปทำกัน ทำให้เขาเห็น”

“สังคมทุกวันนี้เป็นสังคมไร้เงินสด เราต้องทันสมัย และเทคโนโลยีสมัยนี้รวดเร็วมาก ส่งไลน์กันง่าย ๆ ผมจะคอยแนะนำลูกเสมอ ๆ ”

“สังคมสมัยก่อนจะใช้การพูดคุยกัน แต่สมัยนี้เริ่มก้มหน้า เริ่มเห็นแก่ตัวมากขึ้น ไม่สนใจคนข้าง ๆ แล้ว บ้านข้าง ๆ ก็จะไม่รู้จักกันแล้ว มีวิธีแก้ไข ผมว่าต้องมีเวทีประชาวิจารณ์ให้คนได้มีพื้นที่แสดงความคิดเห็นกัน ถ้าจะส่งทางโซเชียลมันเร็วเกินไป”

“ต้องเป็นครอบครัวที่มีคุณธรรม ลูกหลานออกมาก็จะมีคุณธรรม ในเมื่อสังคมดี คนก็จะดี”

7) ครอบครัวขยาย-ที่มีผู้พิการ (B2)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวขยาย-ที่มีผู้พิการ (B2) ผู้ให้สัมภาษณ์ 2 คน คือ แม่อายุ 47 ปี ได้รับรางวัลคนต้นกล้า และลูกชายคนเล็กอายุ 17 ปี ได้รับรางวัลลูกกตัญญู ครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกชายคนโต (เป็นผู้พิการทางสมอง) ลูกชายคนเล็ก และมีตายาย ซึ่งช่วยดูแลลูกบางครั้ง เป็นที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาและแม่สอนให้ลูก ๆ มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในงานจิตอาสาอย่างสม่ำเสมอ ทำให้แม่และลูกทั้งสองคนเป็นส่วนหนึ่งของต้นแบบของสังคมของการมีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้อื่น และเป็นต้นแบบของการพึ่งตนเอง จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ได้ ดังนี้

(7.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ที่มีผู้พิการ (B2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ครอบครัวอบอุ่น มีความรัก มีความเข้าใจกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...เราก็จะเข้าใจว่าพี่เป็นอะไร หลักก็คือ ความรักที่ให้ เวลาเราพูดอะไรก็จะแสดงออกว่าเรารักเขา เด็กพิเศษจะรู้ว่าเรารักเขา เวลาเราพูดหรือสื่อสารเราจะพูดด้วยคำอ่อนหวานจะไม่ดุ ...ผมจะกอดพี่ตลอดไม่อาย ...จะสัมผัสกันตลอด จะกอดจะหอมกันตื่นเช้ามาจะเล่นกัน.....เช่น ‘พูดว่า..ถ้าไม่หอมจะไม่ยอมอาบน้ำ’ พี่...จะรับรู้ว่าเรารัก เด็กพิเศษทุกคนจะชอบกอด เขาจะรับรู้ได้..” ลูกชายคนเล็ก-ผู้ให้สัมภาษณ์พูดถึงพี่ชายคนโตที่พิการ

“ช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน รักกัน ดูแลกันตลอดเวลา กำลังใจจากคนในบ้าน ต้องเข้าใจกันและกัน ต้องรู้ว่าแต่ละคนมีภาระหน้าที่ต่างกัน ใครชอบทำอะไร ก็ต้องเข้าใจ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“รู้จักกัน รักกัน ใกล้ชิด กอด และหอมกัน เมื่อมีปัญหาจะได้แก้ไขได้ พี่น้องรักกัน ห่วงใยกัน” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(7.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย - ที่มีผู้พิการ (B2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(7.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ ใกล้ชิด เอาใจใส่ ให้ความรัก ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง มีระเบียบวินัย โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ที่สำคัญ เราต้องทำให้ลูกเห็นเป็นตัวอย่าง มันก็จะเหมือนฟองน้ำที่ลูกซึมซับมาทุกวัน เราจะได้ยินมาว่าลูกวัยรุ่นจะเกเร แต่มาเห็นลูกเรา ทำไมเขามีจิตสำนึก เขา absorb ในตัวเรา เขาเห็นที่เราทำ เรียนรู้และซึมซับ แล้วพ่อแม่จะไม่เหนียว” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์พูดถึงลูกชายคนเล็กที่ได้รางวัล

“การให้ความรักความอบอุ่น ไปไหนไปกันไม่ทิ้งกัน เขาเห็นสิ่งที่เราทำ เราก็จะเห็นเขาทำด้วย” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“มีกฎระเบียบ กลับจากโรงเรียนให้อาบน้ำ ทำการบ้าน กินข้าวเสร็จต้องล้างจานเอง ให้ทำตามกฎ ช่วยงานตั้งแต่เล็ก ทำจนเป็นชีวิตประจำวัน สอนให้มีระเบียบวินัย เตรียมของล่วงหน้า กลางคืนให้พร้อม” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(7.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ วางแผน คิดให้ดีแล้วไม่ต้องรีรอที่จะทำ สอนคุณธรรมจริยธรรมผ่านธรรมและการไปวัด โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“สอนลูก ให้อยากทำอะไรไม่ต้องรีรอ คิดดีแล้วให้ทำเลย โอกาสไม่รอใครมาครั้งเดียวไม่ย้อนกลับมา” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“รู้จักเตรียมการล่วงหน้า วางแผนล่วงหน้า เรื่องการเงิน รู้จักอดออม ให้ประหยัด” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“พาไปวัด...ได้จากวัดด้วยไปช่วยพระสวดมนต์ พระจะสอนดี ตรงนี้ก็เป็นบุญด้วยนะ ส่วนคนที่ถ้าอยู่ข้างนอกขอบทำเลียดัง ...แต่อยู่ในวัด....ลูกจะไม่เลียดังเลย” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(7.2.3) แนวทางในการปฏิบัติ คือ ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ พูดคุยกันเพื่อสร้างความสนิมสนม และเข้าใจกัน ชิมชับและเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ เรียนรู้กันและกันและปรับตัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“พูดคุยกัน สอนให้เข้าใจภาวะเศรษฐกิจ มีจิตอาสา แม่ทำให้เห็น เหมือนฟองน้ำ ที่ลูกชิม ชับมาทุกวัน” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“ช่วยเหลือกัน ให้กำลังใจกัน เข้าใจกัน รู้ใจกัน ใส่ใจกัน ดูแลกันใกล้ชิด พูดคุยกัน สนทนกัน คุยกันตรง ๆ ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“ดูแลเอาใจใส่เรื่องสุขภาพ การออกกำลังกาย อาหาร เล่นดนตรี”

(7.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ พูดคุยและรับฟังปัญหาและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“รับฟังกัน รับฟังทุกเรื่องที่มาเล่าให้ฟัง และยังไม่ตัดสิน” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“คอยเตือนบ้างไม่ปล่อยละเลย แคนำทางไม่ต้องพา จะไม่ห้ามแต่จะถามลูกว่าทำดีไหม ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“...คนในปัจจุบันไม่ใช่ครอบครัวไทยเพราะต่างคนต่างอยู่ หากินกันเอง พ่อแม่กลับบ้านลูกก็นอนหมดแล้ว...ถ้าจะให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง ต้องแบ่งเวลาให้เป็น ต้องจัดการตัวเอง ดูแลจิตใจของคนในครอบครัว... และถ้ามีลูก...ยิ่งเด็กโตขึ้นเราต้องดูแลเขามากขึ้นด้วยซ้ำ... ต้องดูแลไม่ให้ภัยจากสื่อเข้าใกล้ตัวเด็ก ถึงลูกเราโตเขาก็คือเด็กในสายตาของพ่อแม่ โตแต่ตัวไม่ทันคนอื่น ไม่รู้ว่าจะมาขไหน เรื่องเวลาต้องให้ความสำคัญมาก....” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“บอกสถานการณ์ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว สอนให้ประหยัด เพราะต้องไปเรียนต่างประเทศ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“เมื่อมีปัญหา ก็คุยกัน รับฟังเหตุผล แล้วเอามาปรับถ้าความเห็นไม่ตรงกัน ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(7.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ที่มีผู้พิการ (B2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ คิดก่อนพูด มีสติในการทำทุกเรื่อง มีกาลเทศะ และใช้สื่ออย่างเหมาะสม ให้มีจิตอาสาเป็นต้นทุนชีวิต โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“คำพูดทำให้คนเสียใจ พูดไปแล้วย้อนกลับมาไม่ได้ ห้ามไปด่าเขา คำพูดเป็นเรื่องสำคัญ ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“สอนให้รู้ขีดจำกัดในการเล่นสื่อ และเกมออนไลน์ เตือนให้ระมัดระวังภัยรอบตัว สอนให้รู้กาลเทศะในการการใช้สื่อ ให้เหมาะสมทั้งสถานที่และเวลา ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์พูดถึงลูกชายคนเล็กที่ได้รางวัล

“สอนและทำให้ดูเรื่องช่วยเหลือคนอื่น ช่วยงานการกุศล มีจิตอาสา” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

8) ครอบครัวขยาย-เป็นที่ยอมรับของสังคม (B3)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวขยาย-เป็นที่ยอมรับของสังคม (B3) อายุ 64 ปี ได้รับรางวัลครอบครัวแห่งปี ครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูกสาว 2 คน มีความใกล้ชิดกับครอบครัวทั้งสองฝ่าย มีปู่ย่าและตายายคอยดูแลช่วยเหลือ พี่น้องของพ่อและแม่มีความใกล้ชิดกันและมีวันพบปะกับครอบครัวทั้งสองฝ่ายทุกสัปดาห์สม่ำเสมอ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ดังนี้

(8.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-เป็นที่ยอมรับของสังคม (B3) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีความรักให้กัน รับประทานอาหารที่ เข้าใจกัน เคารพกัน มีเวลาให้กัน และมีความหนักแน่น คือ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“เวลาผมไปงานแต่งงาน ผมจะมีของ 2 สิ่ง ให้กับเจ้าบ่าวเจ้าสาว หนึ่ง คือ สิ่ง 3 ตัว ปิดหู ปิดตา ปิดปาก-บางเรื่องไม่ฟัง ไม่ต้องหา ไม่เห็น ไม่ต้องพูด อีกสิ่งคือ หิน 1 ก้อน เพราะชีวิตคู่ต้องหนักแน่น”

“ต้องมีเวลาให้กัน รักและผูกพันกัน ห่วงใยกัน เคารพกัน เชื้อฟังกัน ลูก ๆ หลาน ๆ ไม่ทะเลาะกัน”

“เชื้อฟังคำสอน ของพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย รู้หน้าที่ มีกฎระเบียบของบ้าน”

“มีวันครอบครัว เสาร์เย็นเป็นวันของญาติฝ่ายแม่ และอาทิตย์เย็นเป็นวันของญาติฝ่ายพ่อ”

(8.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-เป็นที่ยอมรับของสังคม (B3) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(8.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ ทำให้เป็นแบบอย่างและดูแบบอย่างของบรรพบุรุษ สอนให้มีความกตัญญู โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“สอนลูก สอนพี่น้องว่า....พี่น้องต้องรักกัน...พ่อแม่มีคนเดียว พ่อแม่เป็นสิ่งสำคัญ ต้องกตัญญู”

“กตัญญู... พ่อแม่มีคนเดียว พ่อแม่อยากได้อะไร ควรตามใจ เพื่อซื้อความสุขให้พ่อแม่...”

“บุญที่ทำต่อพ่อแม่ตกทอดมาถึงลูกหลานทุกรุ่น เพราะพ่อแม่ ปู่ย่าทำให้เห็น”

(8.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ ให้ข้อมูลลูกให้มากที่สุดเพื่อให้ลูกคิดเป็นและใช้หลักความเสมอภาค โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...สิ่งสำคัญต้องคุยกับลูกให้มากที่สุด และต้องให้ลูกคุยกับเราให้มากที่สุดด้วย ...พ่อแม่มีหน้าที่ให้ข้อมูล ให้ประสบการณ์ เพื่อให้เขามีข้อมูลเอาไปคิดให้เป็น สามารถแยกแยะคนเป็น ให้แยกแยะได้ ...ส่วนข้อมูลทางอื่น ก็ต้องมีวิจารณญาณในการรับ ตัดสินข้อมูล ต้องสามารถมองทะลุสื่อ และฟังสื่อทุกด้าน ใช้หลัก กาลามสูตรปรับใช้กับทุกเรื่อง...”

“ต้องเข้าใจ... เมื่อเกิดปัญหา ต้องประชุม อธิบายให้ชัดเจน ให้เคลียร์ ทำให้เกิดความเข้าใจ เมื่อทะเลาะกันต้องเคลียร์ ให้ข้อมูล ให้เอาข้อมูลที่ได้รับมาจากพ่อ เอาไปคิด แม้ข้อมูลจะต่างกัน แต่ก็ให้อิสระไปคิดเพื่อตัดสินใจเอง เพราะเด็กต้องการความเสมอภาค”

(8.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ ใช้หลักกาลามสูตรในครอบครัว พุดคุยในครอบครัว

“หลักกาลามสูตรสามารถนำมาใช้ปรับเพื่อให้เกิดความเข้าใจในครอบครัว และจะทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งได้”

“สิ่งสำคัญต้องคุยกับลูกให้มากที่สุด ต้องให้ลูกคุยกับเราให้มากที่สุดด้วย”

(8.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ พ่อแม่ต้องสร้างวิธีการจัดการกับลูก มีสติและคุยกัน

“...พ่อแม่ต้องสร้างวิธีการจัดการกับลูก เช่น พ่อเป็นหัวหน้าครอบครัว ลูกยอมเกรงใจพ่อมากกว่า แต่แม่เหนียวดูแลทั้งครอบครัว แม่อาจบ่นจู้จี้...ซึ่งลูกอาจรำคาญบ้าง ดังนั้น ก็เลยต้องสร้างให้แม่สำคัญ คือ... ถ้าต้องการอะไร ขอพ่อได้แล้ว ให้ไปขอแม่และไปขอสตางค์จากแม่ เท่านั้นแม่ก็เป็นใหญ่แล้ว...”

“มีปัญหาต้องคุยกัน ชอบหรือไม่ชอบอะไรก็คุยกัน กอดกันไปคุยกันไป”

(8.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-เป็นที่ยอมรับของสังคม (B3) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีจิตสาธารณะช่วยเหลือสังคม มีระบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีคุณภาพ มีทุนทางสังคม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ต้องมีสติ คิดเป็น ต้องไม่ฟังเพื่อ ขยั้น หมั่นเพียร อดทน”

“...ทำจิตสาธารณะด้วยเต็มใจ...จิตสาธารณะที่ทำนี้ ผมมีหลัก และสอนลูกหลาน พี่น้อง รวมถึงลูกน้องในบริษัทเสมอว่า... ไม่ต้องรอรวยถึงจะให้...คุณให้ได้ตลอดเวลา... ทำบุญทำทานเพื่อความสุข... มีเท่าไรก็ทำ ไม่ต้องรอ... ผมถือว่า การทำร้านนี้ ...ผมให้แค่ป่า ...เด็ก ๆ เขาหาเบ็ด หาไม้ หาวิธีเรียนรู้เอง บางคนหาได้-หาเป็นก็ได้ผลที่ดี ถ้าเรียนรู้ไม่ดี-ก็ไม่ได้ผล ถือว่าเป็นประสบการณ์...ก็ไปเรียนรู้ลองวิธีใหม่.....ที่นี่ เป็นการเปลี่ยนวิถีการศึกษา-การเรียนรู้ เปลี่ยน mindset...เราให้พื้นที่.. พวกเขาหาความรู้.. เขาหาความรู้เอง...”

9) ครอบครัวขยาย-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (B4)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวขยาย-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (B4) อายุ 45 ปี เป็นดารา นักร้อง นักแสดง พิธีกร ที่มีชื่อเสียง ครอบครัวหลักของตนเองประกอบด้วย พ่อ (ผู้ให้สัมภาษณ์) แม่ ลูกชาย และลูกสาว ผู้ให้สัมภาษณ์มีความใกล้ชิดกับครอบครัวเดิมของตน เนื่องด้วยการประกอบอาชีพอยู่ด้วยกัน โดยประกอบด้วย พ่อแม่ ยาย น้อง และน้า ของผู้ให้สัมภาษณ์ กลายเป็นครอบครัวขยายที่มีความใกล้ชิดกันมาก ผู้ให้สัมภาษณ์ได้รับรางวัลลูกกตัญญู และทำทุกอย่างเพื่อครอบครัวขยายของตนให้มีฐานะดีขึ้น รวมทั้งมีจิตสาธารณะช่วยเหลือสังคมเมื่อมีโอกาสจากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(9.1) ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งของครอบครัวขยาย-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (B4) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ความรักจากครอบครัว มีความใกล้ชิดกัน รู้จักรับผิดชอบหน้าที่ของตน ขยัน อดทน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ความรักที่มอบให้ในครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกัน...ทำให้เราไม่กล้าทำผิด เพราะเรามีพ่อแม่และยายที่เฝ้ามองเราอยู่...”

“...พ่อสอนว่า อย่าทิ้งหน้าที่ของตนเอง...รู้จักหน้าที่ของตนเอง...ต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง...ต้องยกข้าวยกน้ำให้พ่อแม่...ต้องทำหน้าที่ของการเป็นลูก ...พ่อสอนเราเสมอว่า ...ห้ามใช้คำว่าเราเก่ง ...อย่าทงตน..ถ้าดังแล้ว ต้องมีปัญญา อย่าทิ้งการเรียน....แล้วเราก้ทำงานได้ จบปริญญา...”

“...มีความรัก ใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก คอยถามกันว่า เหนื่อยไหม หายอาหารให้กิน...”

(9.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (B4) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(9.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ รักกัน ดูแลกัน ยึดหลักในหลวงรัชการที่ 9 ในการดำเนินชีวิต โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“เติมความรักให้กันทุกวัน ต้องดูแลซึ่งกันและกัน ทั้งด้านอาหารและสุขภาพ...ลูกสาวก็ให้แม่เขาสอน ลูกชายก็สอนเอง ...หลักสอนก็ให้อยู่กับความจริง ยึดหลักในหลวงรัชกาลที่ 9 ในการดำเนินชีวิต”

(9.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ ใฝ่หาความรู้ และรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ใฝ่ศึกษาหาความรู้ ขยันอดทน มีความรับผิดชอบต่อ ทำหน้าที่ของตนเอง...”

(9.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ รู้หน้าที่ มีกตัญญู และเชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“รู้หน้าที่ มีกตัญญู เชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่”

“เป็นแบบอย่างให้ลูกไม่อายที่จะบอกรักพ่อ...ทำให้ลูกทำตาม”

(9.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ พุดคุยกันเมื่อมีปัญหา รับฟังคำเตือนจากคนในครอบครัว สอนให้พิจารณาเป็น-คิดเป็นกำลังใจจากครอบครัว ปรับทัศนคติและปรับความเข้าใจ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ฟังคำเตือนจากคนในครอบครัว เรียนรู้สิ่งเกิดขึ้นและค่อย ๆ ปรับตัว ทำความเข้าใจ รู้จักขอโทษถ้าทำผิด”

“ครอบครัวต้องเข้าใจกัน...ปัญหาในครอบครัวใหญ่ ต้องคุย และสื่อสารให้เข้าใจ ต้องพุดคุย”

“ต้องหาเวลาพุด ระบายความรู้สึกเมื่อเกิดปัญหา เพื่อให้เกิดการปรับความเข้าใจ ปรับทัศนคติ”

“...สอนให้ลูกเข้าใจ ...พิจารณาให้เป็น ไม่ต้องสนใจ...เพราะ สื่อและข่าวสารในปัจจุบัน เป็นสังคมสมน้ำหน้า... และอย่าทุกข์กับตัวอักษรในสื่อที่เราว่าเรา....ให้อยู่กับความเป็นจริง.... กำลังใจจากครอบครัว.....ทำให้ครอบครัวเราเข้มแข็ง....”

(9.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (B4) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีทุนครอบครัว-ทุนทางสังคม มีญาติพี่น้องช่วยเหลือเกื้อกูล ยึดถือปฏิบัติตามแบบวัฒนธรรมครอบครัวไทย ใช้สื่อออนไลน์อย่างมีคุณภาพเพื่อการสื่อสารที่ดีในครอบครัว ภรรยาดี-คู่ชีวิตที่ดี โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“มีพี่น้อง พ่อแม่ พี่ป้า น้าอา และญาติช่วยเหลือกัน ดูแลกัน ทำให้ทำมาหากินได้ มีเครือข่ายกัน”

“มีความห่วงใยกัน เป็นครอบครัวใหญ่ที่ดูแลซึ่งกันและกัน”

“มี LINEกลุ่ม พ่อแม่ลูก ...ทำให้ใกล้ชิด สื่อสารกัน เอาไว้ออนลูก สื่อสารกับลูก และติดต่อกัน เทคโนโลยีนี้ช่วยได้ ถ้าใช้เป็น....”

“ข่าวจากสื่อที่รวดเร็ว อาจส่งผลเสีย ต้องพูดคุยกันให้เข้าใจ และเข้าใจ ต้องสอนให้พิจารณา”

“ภรรยาต้องเข้าใจกัน ให้เกียรติ มีภรรยาดี อดทน และคอยสื่อสารถึงพ่อในทางดี ทำให้ลูกไม่ขาดความอบอุ่น”

“...ยึดขนบธรรมเนียมไทยโบราณ ควรอยู่กับครอบครัวใหญ่...ประเพณีไทย ๆ เช่นสงกรานต์ไม่ควรทิ้ง... ต้องไป รดน้ำ ดำหัว ขอพรจากผู้ใหญ่ในบ้าน จะทำให้ลูกหลานผูกพันกัน.... เห็นการเจริญเติบโตของกันและกันในญาติพี่น้องทุกปี....”

10) ครอบครัวขยาย-ครอบครัวทั่วไป (B5)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวทั่วไป ผู้ให้สัมภาษณ์ 2 คน คือ คุณแม่อายุ 54 ปี และลูกชายคนโตอายุ 28 ปี ครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกชาย และลูกสาว มีปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา และญาติที่ใกล้ชิดไปมาหาสู่สม่ำเสมอทำให้เป็นความสัมพันธ์แบบครอบครัวขยาย ครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์ได้รับรางวัลครอบครัวดีเด่น และเป็นครอบครัวที่มีจิตสาธารณะ จิตอาสา และมีใจกุศลเป็นผู้นำศูนย์ร่วมของครอบครัวในการบริจาคทรัพย์ ทำบุญ ทำทานตามประเพณีไทยอย่างสม่ำเสมอ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(10.1) ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งของครอบครัวขยาย-ครอบครัวทั่วไป (B5) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ครอบครัวเป็นหนึ่งเดียวมีความกลมเกลียวและรักกัน สมาชิกทุกคนในครอบครัวรับผิดชอบหน้าที่ของตน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ครอบครัวคือเรา พ่อแม่ลูก ๆ ก็จะเป็นหนึ่ง...เราจะคุยไปในทิศทางเดียวกัน แบบมีเหตุผล และยอมรับในความต่างของกันและกัน ทุกเรื่องต้องแชร์กันได้ เคารพในความคิดของแต่ละคน

เราจะตกลงกันก่อนว่าต้องไปในทิศทางเดียวกัน... เช่น มาขอพ่อได้ ขอแม่ไม่ได้ จะไม่มีในครอบครัวเรา...” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“....ลูกมีหน้าที่เรียน พ่อทำงาน แม่ทำงาน พ่อเย็นกลับมาบ้านก็ช่วยกันดูแลลูก ลูกทำการบ้าน.... แม่ทำกับข้าว.... เราจะไม่กินข้าวนอกบ้าน... เราเป็นครอบครัวใหญ่ ทำให้อบอุ่น ไม่ได้แบ่งญาติเธอญาติฉัน.....” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(10.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ครอบครัวทั่วไป (B5) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(10.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต ใช้ความรักความอบอุ่น ใช้การดำเนินชีวิตปัจจุบันวางแผนแต่ละช่วงให้เหมาะสมตามวัยและกาลเวลา สอนให้พึ่งตนเอง โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“....การดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงต้องมีการวางแผน หลักการ คือ นกน้อยทำรังแต่พอตัว ใช้แต่พอดี... เช่น ตอนซื้อบ้านทำไมซื้อหลังไม่ใหญ่ เพราะถ้าคนใดคนหนึ่งเป็นอะไรไป.....ลูกก็ยังคงอยู่ต่อไปได้... เราไม่หวังพึ่งใคร.... การวางแผนไม่มีรูปแบบ เราอยู่กับปัจจุบัน คือชีวิตเราวางแผนแล้วทุกขณะมันเดินตามแผนซึ่งถูกวางไว้แต่แรก....จะรอดหรือไม่รอด ขอให้ทำดีที่สุด ... ก็อย่าไปทุกข์กับมัน....ปรับตัวไป.....ชีวิตคือการเรียนรู้....” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“สอนให้พึ่งตนเองให้ได้ อยากรทำอะไรก็ให้ทำ ให้ลอง และคอยดู สนับสนุน” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“...เรื่องการออม แม่จะปลูกฝังตั้งแต่เด็กให้วันละ 20 บาท พอโตมาให้เป็นอาทิตย์ ต่อมาให้เป็นเดือน.....สอนให้จัดการตัวเอง แต่แม่ก็จะคอยดูอยู่.....” ลูกชาย-ผู้ให้สัมภาษณ์

(10.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ ทำชีวิตให้มีความสุขตามช่วงวัย เข้าวัด เชื่อเรื่องบุญบาป โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน...ทำชีวิตให้มีความสุขตามแต่ละช่วงชีวิตให้ลูกใช้ชีวิตตามวัย ไม่ข้ามขั้น” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“เราเป็นครอบครัวที่เข้าวัด เชื่อเรื่องบุญบาป และแบ่งปัน ลูก ๆ โตมากับการเข้าวัดบ่อย ๆ ” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(10.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ ทำหน้าที่ของตน ตอบแทนสังคมเมื่อทำได้ ให้ความเคารพกันในครอบครัว ให้สัมภาษณ์ว่า

“ทุกคนต้องทำหน้าที่ของตนเอง เคารพในความคิดของแต่ละคน และทำอะไรให้สังคมได้ก็ทำ”

“....ลูกจะรู้ว่า มีหน้าที่เรียน ดังนั้น หลักของบ้านคือ...เรียนดีไม่มีรางวัล แต่ถ้าขยันแล้วสอบตกก็ไม่ใช่ไร.....แม่พาไปเที่ยวเมืองนอกก็ได้ เพราะถือว่าสุดความสามารถแล้ว...ไม่ใช่ว่าการสอบได้จะเป็นผลสัมฤทธิ์ของความสำเร็จ.....”

(10.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ ใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาช่วยแก้ไขปัญหาและเป็นหลักในการจัดการบริหารครอบครัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...เวลาทำอะไรผิดแม่ก็จะอธิบายด้วยเหตุผล แม่จะพูดเสมอว่า.. ‘ทุกคนทำผิดได้ ถ้าทำผิดแล้วกลับมาบ้านเราลูก’... การที่แม่บ่มเพาะเราด้วยเหตุผล ทำให้รู้ว่า ทุกคนในครอบครัวของเราจะอยู่เคียงข้างกัน และทุกคนทำผิดได้.....” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“...การแก้ปัญหาในครอบครัว คือ ใจ ที่บ้านใช้ ..ใจ..จัดการ ลูกจะรับรู้ว่ามีแม่รักมากสุดท้ายถ้าแก้ไม่ได้ ...ก็ให้กลับมาหา... คำว่ารัก จัดการได้ทุกอย่าง...” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“ใช้ความรักความอบอุ่นช่วยแก้ปัญหา ใช้การพูดคุยไกล่เกลี่ย ใช้หลักพุทธศาสนายึดในการแก้ปัญหา” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

(10.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ครอบครัวทั่วไป (B5) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีธรรมในการครองเรือน มีทักษะชีวิต เข้าใจและปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ภรรยาจะต้องดูแลแม่สามีเหมือนดูแลแม่ตัวเอง ไม่มีแบ่งย้ายยาดูแลเท่ากัน ไม่มีครอบครัวฉันครอบครัวเธอ... สำคัญไม่ใช่แค่พูด แต่ทำให้ดู พูดง่ายแต่ทำยาก ค่อย ๆ ทำไป และต่อไปจะมีลูกสะใภ้ ลูกชายก็กำลังจะแต่งงาน และก็จะรักลูกสะใภ้เป็นลูกอีกคน และเขาก็รู้สึกเช่นนั้น....” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“สอนด้วยประสบการณ์ ต้องเรียนรู้ทักษะชีวิต เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ เมื่อโลกเปลี่ยนไป” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

“...แต่เทคโนโลยีไม่มีผลเสียกับบ้านเรา เพราะเราสื่อสารไกล่เกลี่ยตลอด ลูกสอนให้แม่ใช้ LINE แม้จะคิดต่าง แต่ก็เข้าใจกัน” แม่-ผู้ให้สัมภาษณ์

11) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ภาวะยากจน (C1)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะที่มีภาวะยากจน อายุ 26 ปี เป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ที่มีแม่และลูกชาย 2 คน โดยแม่แยกทางกับพ่อและเลี้ยงลูกมาคนเดียว มียาย (อาม่า) อาศัยอยู่ด้วย ลูกชายคนโตเป็นผู้ให้สัมภาษณ์และเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลลูกกตัญญู เนื่องจากเป็นครอบครัวที่ลำบาก ดังนั้นผู้ให้สัมภาษณ์จึงช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือแม่ชายของมาตั้งแต่เด็ก เรียนรู้ประสบการณ์รอบตัวด้วยตนเอง และมีจิตสาธารณะช่วยงานมูลนิธิจิตอาสา เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้โอกาสได้รับทุนการศึกษาตลอดมาจนจบปริญญาตรีและวางแผนที่จะเรียนต่อ ปัจจุบันผู้ให้สัมภาษณ์มีงานทำและช่วยเหลือสนับสนุนการเงินแม่และน้องได้ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(11.1) ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ภาวะยากจน (C1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ครอบครัวรักกัน ดูแลกัน ช่วยเหลือกัน มีความกตัญญู ซื่อสัตย์ พุดคุยและสื่อสารอย่างมีคุณภาพ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“รักกัน ดูแลกัน เอาใจใส่กัน ช่วยเหลือกัน พุดคุยกัน ปรึกษากันได้ ใช้เวลาร่วมกัน ให้อิสระ”

“แม่มีกตัญญู แม่ทำเป็นตัวอย่าง”

“แม่สอนให้ซื่อสัตย์ ไม่หยิบของใคร ไม่โกง.....ตอนเด็ก ๆ น้องหยิบเงินไปโดยไม่บอก แม่เรียกน้องคุยดี ๆ ไม่ดุ แม่สอนให้ขอ และอธิบายดี ๆ ”

(11.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ภาวะยากจน (C1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(11.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ กตัญญู รู้หน้าที่ เรียนรู้จากต้นแบบและทำให้ดู เรียนรู้จาก ประสบการณ์ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...แม่จะทำให้ดู วันเกิดแม่ แม่จะพาไปล้างเท้าอาบ...วันเกิดลูก แม่ก็จะพาไปล้างเท้าอาบ ทำให้รู้ว่าอาบล้างเท้าอย่างไร... พอเห็นอาบแล้วยิ้ม ก็มีความสุขแล้ว...แม่เป็นแบบอย่างของความกตัญญูที่ทำให้เราเห็น...”

“แม่กตัญญู รู้หน้าที่ ...แม่เคยมีปัญหาชีวิตและไม่อยากมีชีวิตอยู่ แต่แม่คิดได้ว่าต้องมีหน้าที่ดูแลอาบ เลยกเลิกรื้อเรื่องนั้นไปเลย”

“...แต่ละครอบครัวไม่สามารถมีกรอบหรือทิศทางในการดำเนินชีวิตที่ตายเหมือนกัน.... แต่ต้องสอนวิธีคิด.... ทำความเข้าใจ หุตุฟังบ้าง ทำให้ดูบ้าง จะรู้มากขึ้น และคนในครอบครัวจะเรียนรู้ได้เองว่า จะทำอะไรกับครอบครัวตัวเองอย่างไร...”

“เป็นตัวอย่างให้น้อง พี่น้องรักกัน”

(11.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ อดออม ซื่อสัตย์ เป็นกำลังใจ สร้างข้อมูลและสภาพแวดล้อมใหม่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“แม่สอนให้ อดออม ไม่โกงลูกค้า...ได้ฝึกช่วยแม่ขายของ ตั้งแต่เล็ก... ได้ฝึกทอนเงิน จะเก็บเงินใส่กล่องเอาไว้ ...เห็นถึงความพยายามของแม่ เพราะแม่มีร้านในตลาด...เป็นร้านขายของทุกอย่าง 10 บาท ...ได้เห็นว่าแม่ลำบาก... เห็นว่าเงินหายาก ลำบาก...”

“สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเอง เรียนรู้เอง เรียนรู้จากประสบการณ์นอกบ้าน เรียนรู้จากกิจกรรมอาสาที่ไปทำมา”

“ใช้ชีวิตและโตมาจากตลาดตั้งแต่เด็ก พอช่วยแม่ตั้งร้านเสร็จ ก็เดินไปเรื่อย ๆ เรียนรู้จากสภาพแวดล้อม สังเกตสิ่งรอบตัว และเรียนรู้จากที่แม่บอกเสมอว่า...ไม่ไปไกล เพราะแม่เป็นห่วงเป็นห่วง”

“...ถ้าคนในครอบครัวไม่รู้ ก็ต้องสร้างสภาพแวดล้อมใหม่ อย่างเช่น...แม่สนใจเรื่องสุขภาพก็จะแอบเอาโทรศัพท์ของแม่ไป follow Facebook กลุ่มสุขภาพ...หน้าเฟซของแม่ ก็จะขึ้นเรื่องสุขภาพ ทำให้แม่ได้ข้อมูลที่ดีต่อสุขภาพตัวเอง...และแม่ชอบดู YouTube ก็จะไป unsubscribe ในเรื่องที่เป็นมลพิษที่ไม่เป็นประโยชน์ ..เอาออกค่อย ๆ สร้างความรู้ ...สร้างสภาพแวดล้อมให้เขา.... แล้วเขาก็จะเป็นไปตามนั้น.... ทุกวันนี้มีความสุขที่ได้ดูแลกัน..”

“สื่อปัจจุบัน สะท้อนทั้ง ความรู้ ปัญหา วิธีแก้ ให้เราเรียนรู้ ดังนั้น ต้องคุยกันในบ้านให้เข้าใจ”

(11.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ ทำหน้าที่ ต้องเรียนดี ทำให้แม่สบายใจ ช่วยเหลือบ้านและสังคม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ต้องเรียนดี ช่วยเหลือทางบ้านและสังคม เพื่อทำให้แม่สบายใจ แม่ให้อิสระ เพราะแม่เรียนน้อยให้คำปรึกษาเรื่องเรียนไม่ได้ ”

(11.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ รับฟัง-คิด-ปรับตัว ให้เกียรติ ไม่ดัดบดสนทนาคณอื่น โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“....ถ้าบดสนทนาในครอบครัวถูกตัด จะทำให้การอยากเรียนรู้หายไป ทำให้ไม่สนใจ หรือสนใจลึบรอบตัวน้อยลง... พยายามอย่าดัดบดสนทนาซึ่งกันและกัน ...ต้องไม่ดัดบดสนทนา เมื่อมีโอกาสพูดคุย ต้องไม่ดัดบดสนทนาของคนในครอบครัว ..ครอบครัวต้องรักษาบทสนทนาเอาไว้ เพราะเป็นจุดเริ่มต้น ให้เกิดสภาพการสนทนาในครอบครัวที่ อยากคุย แล้วก็สบายใจ...”

“แม่เรียนรู้...โดยแม่เล่าให้ฟัง เพราะเคยเก็บเอาไว้คนเดียว จนครอบครัวฟังแยกทางกับพ่อ ...ตอนนี้เราคุยกันทุกเรื่อง มีอะไรแม่ก็บอก...ปรับตัวเอง และยอมรับ....”

“ต้องไวใจคนในครอบครัวได้ ปรึกษาได้ ต้องคุยกัน สนทนกัน มีกิจกรรมร่วมกัน สื่อสารกัน”

“ใช้เวลาาร่วมกัน เรียนรู้นิสัย ทำกิจกรรมร่วมกัน ใช้เวลาอยู่ร่วมกันอย่างสบายใจ ให้เกียรติกัน”

(11.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ภาวะยากจน (C1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ครอบครัวที่มีคนหลายวัยในครอบครัว สภาพแวดล้อมใหม่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจยอมรับและปรับตัว มีวิธีคิดที่ดีและคิดเป็น โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“เพราะมี แม่ และ อาม่า ทำให้เข้าใจคนในครอบครัวที่ต่างวัย”

“ปรับตัวเอง และยอมรับ...เช่น แม่ชอบเล่น LINE ชอบดูข่าวปาลันจี เรามองว่าไร้สาระ แต่แม่ชอบ ก็ต้องปล่อยให้แม่มีพื้นที่ส่วนตัวบ้าง”

“...เราต้องสร้างสภาพแวดล้อม และสร้างความรู้ใหม่ให้แม่ เพื่อแม่จะได้เรียนรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์...เปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้แม่ หาสื่อที่มีประโยชน์ ให้ดู”

“สื่อสะท้อนทั้ง ความรู้ ปัญหา วิธีแก้ ให้เราเรียนรู้ ดังนั้น ต้องคุยกันในบ้านให้เข้าใจ”

“ทุกคนในครอบครัวต้องพร้อมเปลี่ยนสถานะ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามช่วงเวลาที่ผ่านมาไป...ลองทำ ถ้าไม่ดีก็เปลี่ยนลองวิธีใหม่”

12) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีผู้พิการ (C2)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีผู้พิการ ผู้ให้สัมภาษณ์อายุ 74 ปี เป็นผู้พิการทางด้านการได้ยินและการพูด ผู้พิการมีอาชีพเป็นครูสอนภาษามือให้คนหูหนวก และปัจจุบันมีหน้าที่ดูแลนักเรียนประจำที่โรงเรียน ดังนั้นครอบครัวของผู้ให้สัมภาษณ์จึงมี 2 มิติ คือ ครอบครัวตนเองดั้งเดิมที่มีพ่อแม่พี่น้องในอดีตและปัจจุบันซึ่งจะกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านกับครอบครัวในวันหยุด และครอบครัวที่มีนักเรียนที่เปรียบเสมือนลูกที่ต้องดูแลที่โรงเรียนในวันเปิดเรียน ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ทำงานรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทในหลวงรัชการที่ 9 มาเป็นเวลากว่า 50 ปี ดังนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์จึงได้รับรางวัลจิตสาธารณะและรางวัลผู้พิการดีเด่นหลายรางวัล จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(12.1) ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีผู้พิการ (C2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีระเบียบวินัย มีหน้าที่ความรับผิดชอบ มีกฎระเบียบตามตกลง มีความรักความอบอุ่น โดยให้ผู้สัมภาษณ์ว่า

“...พ่อเป็นทหาร ทำให้เป็นคนมีระเบียบในการใช้ชีวิตประจำวัน ตื่น ชักผ้า น่อง'ช่วยพี่ เปลี่ยนเวรไปช่วยแม่ขายของที่ตลาด ตั้งแต่เด็ก ๆ ...”

“...ต้องช่วยเหลือกัน พ่อแม่มอบหน้าที่ให้ แบ่งงานกันทำ โดยไม่ได้แบ่งว่าเราหูหนวก ทุกคนมีหน้าที่ทำทุกอย่างเท่า ๆ กัน..”

“มีความรักความอบอุ่น ช่วยเหลือกัน มีความรับผิดชอบ”

“สอนให้รักตัวเอง เด็กวัยรุ่นยากกว่าเด็กเล็ก สอนทุกอย่างต้องเริ่มจาก มีระเบียบ สร้างระเบียบ สร้างวินัย ระเบียบเป็นสิ่งสำคัญ”

“ตกลงตามกฎหมายที่กำหนดไว้ ต้องสร้างระเบียบวินัยแม้แต่ในห้องเรียน สอนให้เด็กช่วยเหลือตัวเอง”

(12.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีผู้พิการ (C2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(12.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ ครอบครัวรักกันช่วยเหลือกันสอนให้ประหยัด อดออม มีความรับผิดชอบโดยให้ผู้สัมภาษณ์ว่า

“...พ่อสอนให้ประหยัด ต้องรู้จักหยอดกระปุก...”

“มีความรักความอบอุ่นในครอบครัว ต้องช่วยเหลือกัน และสอนให้เด็กช่วยเหลือตัวเอง มีความรับผิดชอบ”

(12.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ สอนคุณธรรมจริยธรรมให้รู้จักแบ่งปัน สร้างการมีระเบียบวินัย จนเป็นนิสัย โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“เรียนรู้จากค่ายคุณธรรม ให้พระสอนภาษามือ คีล 5 ข้อ มีโครงการจิตอาสา ไม่ให้เด็กหวง ของ เด็กต้องรู้จักแบ่งปัน”

(12.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ มีระเบียบวินัย พ่อแม่ต้องเอาใจใส่ลูก สอนให้รักพ่อแม่ และรักตนเอง

“ต้องรู้ว่าเด็กเรียนอะไร พ่อแม่ต้องเอาใจใส่ลูก ต้องรู้ว่าลูกได้ความรู้อะไรมาบ้างจาก โรงเรียน”

“ระเบียบเป็นสิ่งสำคัญ ต้องตกลงตามกฎที่กำหนดไว้ ต้องสร้างระเบียบวินัยแม้แต่ในห้องเรียน”

“ต้องเรียนรู้ที่จะมีระเบียบวินัย ให้ทำงานเป็นนิสัย”

“สอนให้รักพ่อแม่ รักตัวเองมาก ๆ ”

(12.2.4) วิธีการจัดการปัญหา สอนให้พูดคุยเมื่อมีปัญหา กฎระเบียบต้องปรับได้ให้ มีความยืดหยุ่น โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“กฎระเบียบในครอบครัว ต้องปรับให้เข้ากับยุคสมัย แม้ตั้งกฎไว้ก็ควรปรับได้”

“มีเวลาพูดคุย กับเด็กและผู้ปกครอง เพื่อให้รู้ปัญหาจะได้แก้ไขได้ทันเวลา”

“สอนให้เรียนรู้จากปัญหาจริง จากข่าวและจากสื่อต่าง ๆ ”

“สอนให้เรียนรู้ว่าทุกคนจะต้องมีปัญหาอุปสรรค ไม่ใช่ทุกอย่างดีไปหมด”

(12.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีผู้พิการ (C2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีความทันสมัย ใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างฉลาด และมีคุณภาพ เรียนรู้จากอาชีพจากพ่อแม่เพื่อใช้ทุนจากครอบครัวให้เป็นประโยชน์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในครอบครัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“สนับสนุนให้ใช้มือถือ และใช้คอมพิวเตอร์ เพื่อค้นคว้าข้อมูล เพราะเด็กหุนหวก ควรได้รับการสนับสนุนให้ได้รับข่าวสาร เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ แต่ต้องคอยเตือน และระวังในการใช้มือถือเล่นเกมมากเกินไป”

“เด็กควรเรียนรู้จากอาชีพพ่อแม่ เพื่อเป็นการฝึกทักษะชีวิต ...เด็กยังไม่เห็นอาชีพข้างหน้าของตน...ดังนั้น จึงควรช่วยพ่อแม่ทำงาน... ให้ทำอาชีพกับพ่อแม่ไปก่อน...พ่อแม่ไม่ควรสอนให้ลูกสบายให้ช่วยงานของพ่อแม่บ้าง เพื่อเด็กจะได้มีประสบการณ์ชีวิต...”

“ควรสอนคุณธรรม สอนให้รู้จักผิด สอนจากตัวอย่างจริง พ่อแม่ต้องทำให้ลูกดูเป็นตัวอย่าง ควรสอนตั้งแต่ยังเด็ก ๆ ไม่เช่นนั้น โตแล้วจะสอนยาก”

“สิ่งสำคัญในครอบครัว คือ มารยาทไทย ต้องรักษาไว้...มีญาติพี่น้อง แม่แยกกันอยู่ ก็ต้องพาไปพบปะสังสรรค์ มีวันครอบครัว เพื่อให้มีกิจกรรมร่วมกันบ้าง อยากให้ไปเยี่ยมญาติ สักด่าห้ละครั้ง และต้องปลูกฝังให้ลูกรู้จักใช้เงินเห็นคุณค่าของเงิน ให้ช่วยพ่อแม่ทำงาน สอนให้รู้จักลำบากไว้บ้าง จะได้ใช้ชีวิต”

“สนับสนุนให้ใช้มือถือ และใช้คอมพิวเตอร์ เพื่อค้นคว้าข้อมูล เพราะเด็กหุนหันวก แต่ต้องคอยเตือนและระวังเรื่อง ใช้มือถือเล่นเกมมากเกินไป”

13) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-เป็นที่ยอมรับของสังคม (C3)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-เป็นที่ยอมรับของสังคม เพศหญิง อายุ 68 ปี ที่ได้รับรางวัลครอบครัวดีเด่น ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง นักวิชาการ และสื่อมวลชน สถานภาพโสด อาศัยอยู่กับครอบครัวที่พี่น้องหลานอยู่ในบริเวณบ้านหลายหลัง มีความใกล้ชิดอบอุ่น จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(13.1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-เป็นที่ยอมรับของสังคม (C3) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ พี่ตนเองได้ พ่อแม่เป็นแบบอย่าง ทำชีวิตให้มีคุณภาพ มองในมุมบวก ครอบครัวมีวิธีคิดที่คล้ายกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“พ่อแม่ต้องเป็นต้นแบบ ต้องเริ่มต้นทำให้ลูกเห็นจะได้ทำตาม”

“มีต้นแบบที่มีระเบียบวินัยมาตั้งแต่รุ่นคุณปู่...มีความใกล้ชิดกันในครอบครัว ทำให้มีรูปแบบความคิดคล้ายกัน ทำให้มีความเห็นตรงกัน”

“..เด็กต้องถูกปลูกฝัง ต้องถูกใสใน mindset เรื่องการพึ่งตนเอง...”

“...หลังเกษียณ ได้ทำตามใจตัวเอง .ได้ช่วยครอบครัว ภรรยาของพี่ชายมีปัญหาสุขภาพ ก็ไปช่วยดูแล ทำให้พี่ได้มีโอกาสไปไหนมาไหนบ้างได้ช่วยเหลือตัวเองในการลดกิเลส ทำแต่เรื่องดี ๆ ...คนเราควรทำอะไรที่เป็นมงคลกับชีวิต เราลองเลือกเองเลย มี 38 ประการ 10 ข้อแรกก็ทำได้

“...มุมมอง “คิดบวก” ให้โอกาสที่จะมองเข้าไปในตัวเอง...ทำให้จิตใจคนอื่นน้อยลง..... แต่ก็ต้องมีทักษะในการป้องกันปัญหาด้วย...มงคลชีวิต 38 ประการ ...มงคลข้อที่ 1 ไม่คบคนชั่ว มงคลข้อที่ 2 คบบัณฑิตและป้องกันไม่ให้วงจรมีดเข้าใกล้ชีวิตเรา....”

(13.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-เป็นที่ยอมรับของสังคม (C3) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(13.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ สมาชิกในครอบครัวเป็นต้นแบบที่ดี โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...พ่อแม่เป็นต้นแบบ เพื่อให้ลูกได้ทำตาม...มาจากการเลี้ยงดูของครอบครัว ครอบครัวเข้มแข็งเป็นเพราะ”

“...คนในครอบครัว...เป็นต้นแบบได้เป็นอย่างดี... เช่น แม่ทำอาหาร หรือ ในบ้านมีการได้
คุยกับผู้สูงอายุถ้าในบ้านมีลักษณะคนหลายแบบ จะทำให้เกิดการเรียนรู้และจะนำไปสู่ปรับปรุง
ตัวให้ดีขึ้น..... เหมือนกับ ...ในบ้านมีแบบฝึกหัดหลายแบบ ก็จะทำให้การเรียนรู้ที่หลากหลาย...”

(1.3.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ พุดคุยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัย ปรับปรุงตัว ฝึกฝน
ให้มีธรรมะทำให้เกิดสติและปัญญา เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ต้องทำจิตเราให้มองเห็นคนอื่น เช่น ธรรมะ ทวาร 6 ศิลปะแห่งการรู้ทันตนเอง เช่น...
แม้มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เหมือนกัน แต่วิธีการใช้-ย่อยออกมาใช้ ต้องขึ้นอยู่กับบุญ เพราะบางคน
รับรู้แต่ปัญหา ...ถ้าสอนเด็ก ๆ ลูกหลาน ต้องสอนให้เขารับรู้และเรียนรู้สิ่งที่เสริมพลังให้ตนเอง...”

“ใช้ธรรมะของพระพุทธศาสนาสร้างปัญญา”

(13.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ รู้จักหน้าที่ของตน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน อดทน โดย
ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ฝึกให้ลูกคิดบวก มีสติ คอยสนับสนุนและให้กำลังใจกัน ...”

“...มีความอดทนกับความแตกต่างของแต่ละวัย จะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน...”

“...ทำตามหน้าที่ ตามที่พ่อแม่สอน ทำตามหน้าที่การงานที่ต้องทำ...”

(13.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ เรียนรู้ที่จะเสริมพลังให้กับตนเอง มีสติ และคิดบวก เพื่อ
ฝึกให้มีทักษะในการแก้ปัญหา โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“.....ถ้ารู้ว่าครอบครัวเรามีปัญหาเราก็ต้องช่วยกันแก้ปัญหา หรือเสริมพลังป้องกันการเกิด
ปัญหา....ฝึกให้มีทักษะในการป้องกันปัญหา”

“....ฝึกให้คนมีความคิดบวก.....ผลคือ ความเครียดลดลง..ความกังวลลดลง...ปัญหาจะเกิด...
ตั้งสติก่อน มองหาความเข้มแข็งของตนเอง แล้วบอกกับตัวเองว่า ‘สิ่งไม่ดีที่เกิด ..เดียว เวลา..จะช่วยให้
ให้ผ่านไป...’ ... เพิ่มน้ำ กินน้ำ หายใจลึก ๆ มองปัญหาในด้านดี...”

(13.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มี
ลักษณะเฉพาะ-เป็นที่ยอมรับของสังคม (C3) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีทุนทางสังคม มีหลักคิดที่ดีใน
ครอบครัว ใช้ธรรมะในการจัดการครอบครัวและจัดการกับปัญหา มีวิจรรย์ญาณในการเสพสื่อ
โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...พ่อแม่สอนให้ มี Set of VALUES ที่เป็นประโยชน์ คือ ซื่อสัตย์ ขยัน กตัญญู รับผิดชอบ ทำ
ตนให้เป็นประโยชน์...”

“คุณสมบัติที่ดี คือ มีใจเย็น มีสติ สุภาพ ตื่นตัวอยู่เสมอ มีวินัย ซื่อสัตย์ ขยัน รับผิดชอบ ทำตัว
ให้เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือผู้อื่น”

“...มีงานวิจัย พบว่า เด็กที่มีปู่ ย่า ตา ยาย ในบ้าน จะเป็นเด็กที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ไม่ใช่ว่ามีความ
เป็นคนแก่....แต่เขาจะรับรู้ธรรมชาติของคนแต่ละวัย จะมีความอดทนกับความแตกต่างกันของ

แต่ละคน แต่ละวัย จะได้เรียนรู้เรื่องความเกรงใจ แบบนี้จะเรียนรู้ได้จากบ้านที่มีผู้สูงอายุ แต่...ถึงแม้ถ้าที่บ้านเราไม่มีผู้สูงอายุ ...ก็หาได้จากในสังคม ก็ควรพาลูกเข้าหาผู้สูงอายุในสังคมก็ได้ ...”

“...พ่อแม่สั่งสอนและเป็นตัวอย่าง เป็นแบบอย่าง...พ่อแม่สอนให้คิดก่อนทำเสมอ ดังนั้นจึงทำให้เรากลายเป็นคนคิดตลอดเวลา ...พ่อแม่สอนให้เป็นคนมีสติ ใช้ชีวิตอย่างมีสติ...ก่อนจะทำหรือพูดอะไร ให้...คิดดี ทำดี พูดดี ตามหลักพุทธศาสนา...”

“สามารถเข้าใจตนเองและคนอื่น สามารถเข้าใจในเงื่อนไขของสังคม สภาพแวดล้อมรอบตัวเองได้ สมองเด็กจะเกิดการรับรู้ได้ดีในช่วงวัย 3-5 ปี เพราะฉะนั้นต้องมาจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่”

“ใช้หลักธรรมะ พรหมวิหาร 4 มาปรับใช้ในแต่ละช่วงวัย ทำตัวเองให้เป็นผู้สูงอายุ ผู้มีปัญญา และยังรักษาสมาคมได้ ต้องให้กำลังใจให้กับลูกหลาน เพราะบางเรื่อง เราป้องกันไม่ได้ เขาอาจจะต้องสัมผัสเองต้องดูเขา หากเขาเกิดปัญหาก็คอยให้กำลังใจ เราต้องรู้วิธีที่จะอยู่กับครอบครัวได้...”

“สื่อตัด อายาตนะ อื่นของการเรียนรู้ของคน...ดังนั้น คนทำสื่อต้องผลิตสื่อที่เป็นประโยชน์ในสภาวะจริง ต้องผลิตสื่อด้วยความฉลาดและความปรารถนาดี”

14) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ในวงการบิน (C4)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่อยู่ในวงการบินและสื่อมวลชน ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นแม่ อายุ 60 ปี ที่ครอบครัวได้รับรางวัลครอบครัวแห่งปี เป็นครอบครัวในวงการบิน ซึ่งลูกชาย 3 คนและลูกสาว 1 คน อยู่ในวงการบิน เป็นครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวเนื่องจากพ่อเสียชีวิตตั้งแต่ลูกยังเด็ก จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(14.1) ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ในวงการบิน (C4) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ความรักความใกล้ชิดของครอบครัว ฟังเหตุผลซึ่งกันและกันครอบครัวเรียบง่าย มีกฎระเบียบของบ้านชัดเจน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“สอนให้ลูก ๆ ในเรื่องฟังตนเองให้ได้”

“ความรัก ความใกล้ชิด ดูแลเอาใจใส่ ใช้เวลาร่วมกัน แม่เลี้ยงลูกแบบโบราณ เป็นครอบครัวเรียบง่าย สบาย ๆ ...ความสม่ำเสมอเป็นสิ่งสำคัญ”

“แม่เป็นคนชัดเจน เด็ดขาด ลูกเรียนรู้ว่า กฎและสัญญาเป็นเงื่อนไขข้อตกลงของบ้าน ลูกไม่กล้าดื้อ เพราะลูกเรียนรู้ว่าแม่เอาจริง ...บ้านมีกฎ มีความเด็ดขาด”

“สอนลูกว่าต้องไม่ทะเลาะกัน ฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน เคารพกันมีความผูกพันกัน เป็นห่วงกัน บ้านต้องมีความสุข”

(14.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ในวงการบิน (C4) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(14.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ รักกัน ช่วยเหลือกัน เกรงใจ ให้เกียรติกัน มีน้ำใจ ไม่ทะเลาะกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...พ่อแม่สอนมา ให้เห็นเงินไม่สำคัญมากกว่าความเป็นพี่น้อง ถ้าเราสบาย แต่พี่น้องลำบาก ก็ไม่สบายใจ...”

“เกรงใจ ให้เกียรติกัน แม้บางทีจะไม่ถูกใจไปทุกเรื่อง ก็เก็บเอาไว้ในใจ ไม่ทะเลาะกัน”

“พ่อแม่สอนให้รักพี่น้อง สอนให้ลูกไม่ทะเลาะกัน ให้เกรงใจและให้เกียรติกัน”

“คนในครอบครัวช่วยเหลือกัน มีน้ำใจให้กันและกัน ให้อิสระ ไม่ให้เอาเปรียบคนอื่น”

(14.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ ความสม่ำเสมอ ความใกล้ชิด ฟังเหตุฟังผลซึ่งกันและกัน
เคารพกัน รู้จักแบ่งปัน ช่วยเหลือสังคมโดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ต้องมีความสม่ำเสมอ มีความใกล้ชิด ฟังเหตุฟังผลซึ่งกันและกัน และเคารพกัน”

“ต้องรักษาให้ครอบครัวมีความผูกพันกัน บางทีต้องไปเที่ยวกันบ้าง เพื่อรักษาสังคมครอบครัว”

“มีจิตสาธารณะ รู้จักแบ่งปัน ทำกิจกรรมสาธารณกุศล...”

(14.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ สอนลูกแบบธรรมชาติชีวิต มีกฎระเบียบบ้าน
รับผิดชอบหน้าที่ของตน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...สอนลูกแบบใช้ธรรมชาติชีวิต ทำหน้าที่ของตัวเอง...ให้ลูกมีระเบียบ ไม่ให้นอนค้างบ้านเพื่อน....”

“สอนไม่ให้โกหก ทำผิดต้องยอมรับ...”

“ให้ประหยัด..... กำหนดเงินให้เป็นเดือนตอนเรียนหนังสือ..... แล้วให้บริหารการเงินเองให้พอ.....”

(14.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ ต้องมีสติในการแก้ปัญหา ปรับตัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ปัญหาทุกอย่าง ต้องใช้สติ และความเข้าใจกันในครอบครัว”

“สื่อกระทบมาก แย่งเวลาครอบครัวไป ทุกคนในครอบครัวพยายามปรับการให้ใช้มือถือ และสื่อออนไลน์ให้พอเหมาะ ไม่ให้มากเกินไป”

“พ่อแม่สมัยใหม่ต้องไม่ spoil ลูก ไม่กดดันลูก...ครอบครัวตัวเองเลี้ยงลูกแบบโบราณ มีระเบียบ มีกฎแต่ไม่บังคับ ไม่กดดัน ถือคำสัญญาข้อตกลง เป็นหลัก”

“ถ้ามีปัญหาให้มาปรึกษาแม่ ถ้าไม่มาปรึกษาแม่ก็ไม่ไปยุ่ง ไม่ก้าวก่าย”

(14.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ในวงการบันเทิง (C4) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีการบริหารจัดการครอบครัวดี มีสติ และมีวิจรรย์ญาณในการใช้สื่อเทคโนโลยีและมือถือ มีทุนสังคมครอบครัวที่ผูกพันกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“แม้ลูกโตแล้วก็ยังใกล้ชิดกันมาก สนทนากัน รักกัน แม่จะเป็นแกนกลาง ลูก ๆ จะคอยบอกให้ไปทำอะไร จะบริหารความสำคัญของครอบครัว ลูก ๆ ยังเชื่อฟัง รักและเกรงใจ ตามใจแม่ ”

“สอนลูกไม่ให้โต้ตอบปัญหาจากสื่อและเฟสบุ๊ค สอนลูกไม่ให้เอาเรื่องในข่าวมาคิดมาก ไม่ให้เถียงหรือโต้ตอบปัญหาทุกเรื่อง ต้องใช้สติ และความเข้าใจกันในครอบครัว”

“สื่อกระทบมาก แย่งเวลาครอบครัวไป ทุกคนพยายามปรับให้ใช้มือถือ และสื่อออนไลน์ให้พอเหมาะไม่ใ้มากเกินไป”

15) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ครอบครัวทั่วไป (C5)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่เป็นครอบครัวทั่วไป ผู้ให้สัมภาษณ์ เพศหญิง อายุ 55 ปี อาศัยอยู่กับแม่และหลาน เป็นผู้ที่ได้รับรางวัลลูกกตัญญู จากประเด็นการสัมภาษณ์ สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

(15.1) ลักษณะของครอบครัวเข้มแข็งของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ครอบครัวทั่วไป (C5) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ บรรยากาศที่มีความรักและความอบอุ่นในบ้าน บ้านเป็นที่ปลอดภัยและรับฟังปัญหา มีความกตัญญู โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ความอบอุ่น ความรัก ความผูกพันเข้าใจกัน...ถ้าเราทำให้บรรยากาศในบ้านดี ลูกหลานในบ้านก็จะไม่นอกลูกนอกทาง ก็จะเกิดความมั่นคงในครอบครัว แล้วจะส่งผลไปสู่ประเทศชาติด้วย...ถ้าเยาวชนไม่รู้รักใคร่ต่อกันเขาจะอยู่ในบ้าน แม้ว่าไม่มีเพื่อน ก็ไม่ต้องพึ่งคนอื่น เพราะในบ้านมีคนรับฟังสามารถพูดคุยได้ระบายได้...ถ้าไม่มี..เขาจะไปเสาะหาเพื่อเติมเต็มให้เขา และทำตามเพื่อนเพื่อให้เพื่อนยอมรับ ตัวอย่างเช่น เด็กติดยา เพราะในบ้านแสวงหาที่พึ่งไม่ได้ก็ต้องไปหานอกบ้าน...”

“ความอบอุ่น ความรัก ความเข้าใจกัน ไม่ทะเลาะกัน ทำให้บรรยากาศในบ้านดี”

“...ต้องมีกตัญญู... อย่าตอบแทนแม่ให้มากที่สุด”

15.2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ครอบครัวทั่วไป (C5) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ

(15.2.1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ ดูแลแบบอย่างจากแม่ แม่สอนให้แบ่งปัน และมีความรับผิดชอบ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“แม่สอน ให้แบ่งปัน ให้แล้วมีความสุข สอนให้เคร่งครัดตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ”

(15.2.2) วิธีการส่งเสริม คือ ดูแลสุขภาพตนเองและสมาชิกในครอบครัวให้แข็งแรง โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ตอนสาว ๆ แม่จะออกกำลังกายให้ลูกเห็น แม่แข็งแรง ตอนนี้ก็แกว่งแขน ทุกคนก็ดูแลตัวเอง และมีสุขภาพแข็งแรงดี”

(15.2.3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ เรียนรู้จากการอ่านและเรียนรู้จากสื่อ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“การอ่านหนังสือมากทำให้เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้มาก”

“เปิดเทป ให้แม่ฟังธรรมะ เพื่อให้ซึมซับเข้าไปในสมอง จะได้เป็นยาใจ”

(15.2.4) วิธีการจัดการปัญหา คือ ใช้ธรรมะและเวลาในการแก้ปัญหา ยอมรับและปรับตัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ลื้อมีผลกระทบมาก กระทบความสัมพันธ์ ต้องเลือกเสฟลื้อที่เป็นประโยชน์ และนำมาเป็นตัวอย่างต้องพยายามสื่อสารกับคนในบ้าน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และตอนนี้นำแม่ฟังแหล่งข้อมูล ที่ประเทืองสมอง ไม่หมกมุ่น ไม่ติดลบ”

“เมื่อก่อนอารมณ์ร้อน ก็ปรับตัว ตอนนี้นำเวลาเป็นการแก้ปัญหา ค่อย ๆ คิดว่ามาจากสาเหตุอะไร ยอมรับความจริง”

(15.3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ครอบครัวทั่วไป (C5) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีความสามัคคี มีความยืดหยุ่น มีส่วนร่วมสังคมอย่างสงบ มีความฉลาดในการเสฟลื้อและมีสติเพื่อให้เกิดปัญญา โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ครอบครัวต้องมีความยืดหยุ่น อยู่แบบรักษามัคคีกันไว้ ...วางแผนไม่ให้อครอบครัวมีปัญหา ระหว่างพี่น้อง และ ระหว่างเพื่อนบ้าน มีความเกรงใจกัน สอนให้อยู่อย่างสงบ”

“ใช้ธรรมะเพื่อคุมสติ-คิดว่า ชาตินี้ต้องชดใช้กรรม ไม่แค้นเคือง”

“ลื้อมีผลกระทบมาก กระทบความสัมพันธ์ ต้องเลือกเสฟลื้อที่เป็นประโยชน์ และนำมาเป็นตัวอย่าง ต้องพยายามสื่อสารกับคนในบ้าน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ปรับให้แม่ฟังแหล่งข้อมูลที่ประเทืองสมอง ไม่หมกมุ่น ไม่ติดลบ”

1.4 ผลการสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์ที่ 1

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์ที่ 1 ตามประเด็นการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ วิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนี้

1.4.1 สรุปผลการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวมีความเสียสละช่วยเหลือกัน พ่อแม่มีความเสียสละอดทนและมีความสามัคคีกลมเกลียวกันในการเลี้ยงดูลูกโดยเฉพาะลูกคนโตที่พิการ ดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิด รักและห่วงใยกัน เป็นกำลังใจให้กัน มีเวลาอยู่ด้วยกัน ครอบครัวมีความอบอุ่น/ สมาชิกในครอบครัวมีความเข้าใจกันและยอมรับฟังกัน สนับสนุนกันช่วยเหลือเมื่อเวลามีปัญหา พุดคุยกัน มีคนในครอบครัวให้กำลังใจ มีความใกล้ชิดสนิทกัน รักและห่วงใยกัน ให้อิสระ / รักกัน ห่วงใยกัน มีน้ำใจให้กัน อบอุ่น แบ่งปัน / พื้นฐานของครอบครัวที่แข็งแรง คือ ต้องมีความรัก เคารพพ่อแม่ เชื่อฟัง กตัญญู มีมารยาท ให้เกียรติกัน ครอบครัวคือทีมที่ต้องรู้ใจกัน/ มีความกตัญญู บ้านและครอบครัวเป็นที่สงบ ปลอดภัย และอบอุ่น ครอบครัวมีธรรมะและมีคุณธรรม / ครอบครัวมีความรักกัน ห่วงใยกัน สนับสนุนกัน มีความใกล้ชิด เข้าใจกัน เสียสละให้กันและกัน และครอบครัวมีความอบอุ่น ครอบครัวมีความสุข / พึ่งตนเอง

ช่วยเหลือตนเองได้ มีความรับผิดชอบ ให้ความสำคัญกับครอบครัว มีชีวิตที่ดี ครอบครัวมีความสุข มีหลักคิดที่ดี มีจิตสาธารณะช่วยเหลือสังคม/ ครอบครัวอบอุ่น มีความรัก มีความเข้าใจกัน/ มีความรักให้กัน รับประทานอาหารที่ เข้าใจกัน เคารพกัน มีเวลาให้กัน และมีความหนักแน่น/ ความรักจากครอบครัว มีความใกล้ชิดกัน รู้จักรับผิดชอบหน้าที่ของตน ขยัน อดทน / ครอบครัวเป็นหนึ่งเดียวมีความกลมเกลียวและรักกัน สมาชิกทุกคนในครอบครัวรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน /ครอบครัวมีความรักกัน ห่วงใยกัน สนับสนุนกัน มีความใกล้ชิด เข้าใจกัน เสียสละให้กันและกัน และครอบครัวมีความอบอุ่น ครอบครัวมีความสุข/ครอบครัวรักกัน ดูแลกัน ช่วยเหลือกัน มีความกตัญญู ซื่อสัตย์ พุดคุยและสื่อสารอย่างมีคุณภาพ/ มีระเบียบวินัย มีหน้าที่ความรับผิดชอบ มีกฎระเบียบตามตกลง มีความรักความอบอุ่น/ ฟังตนเองได้ พ่อแม่เป็นแบบอย่าง ทำชีวิตให้มีคุณภาพ มองในมุมบวก ครอบครัวมีวิธีคิดที่คล้ายกัน/ ความรักความใกล้ชิดของครอบครัว ฟังเหตุผลซึ่งกันและกันครอบครัวเรียบง่าย มีกฎระเบียบของบ้านชัดเจน/ บรรยากาศที่มีความรักและความอบอุ่นในบ้าน บ้านเป็นที่ปลอดภัย และรับฟังปัญหา มีความกตัญญู / สมาชิกในครอบครัวมีความเข้าใจกันและยอมรับฟังกัน สนับสนุนกันช่วยเหลือเมื่อเวลามีปัญหา พุดคุยกัน มีคนในครอบครัวให้กำลังใจ มีความใกล้ชิดสนิทกัน รักและห่วงใยกัน ให้อิสระ / ครอบครัวอบอุ่น มีความรัก มีความเข้าใจกัน / มีระเบียบวินัย มีหน้าที่ความรับผิดชอบ มีกฎระเบียบตามตกลง มีความรักความอบอุ่น/ มีหลักใช้ชีวิตเรียบง่าย ลูก ๆ ช่วยงานบ้าน และรับผิดชอบชีวิตในบ้านของตัวเอง/ ทำดี มีแบบอย่างที่ดี พ่อแม่ต้องทำให้ดู เรียนรู้จากพ่อแม่ / กตัญญู รู้หน้าที่ เรียนรู้จากต้นแบบและทำให้ดู เรียนรู้จากประสบการณ์

1.4.2 ผลสรุปการวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

1) หลักในการดำเนินชีวิต คือ มีหลักใช้ชีวิตเรียบง่าย ลูก ๆ ช่วยงานบ้านและรับผิดชอบชีวิตในบ้านของตัวเอง / มีเวลาให้กับครอบครัว กินข้าวด้วยกัน ช่วยเหลือกัน พ่อแม่มีความ อดทน และเสียสละ / ใช้ความรักความเข้าใจในการเรียนรู้กันและกัน คุยกันและตกลงให้เข้าใจกันก่อนตั้งแต่นั้น เอาใจเขามาใส่ใจเรา/ การพุดคุยกันในครอบครัวจะทำให้เกิดความสนิทกัน/ ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนศาสนา เรียนรู้และฝึกปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา เรียนรู้การปรับวิธีคิด / ทำดี มีแบบอย่างที่ดี พ่อแม่ต้องทำให้ดู เรียนรู้จากพ่อแม่/ ใกล้ชิด เอาใจใส่ ให้ความรัก ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง มีระเบียบวินัย / ทำให้เป็นแบบอย่างและดูแลแบบอย่างของบรรพบุรุษ สอนให้มีความกตัญญู / รักกัน ดูแลกัน ยึดหลักในหลวงรัชการที่ 9 ในการดำเนินชีวิต/ ใช้ความรักความอบอุ่น ใช้การดำเนินชีวิตปัจจุบันวางแผนแต่ละช่วงให้เหมาะสมตามวัยและกาลเวลา สอนให้ฟังตนเอง/ กตัญญู รู้หน้าที่ เรียนรู้จากต้นแบบและทำให้ดู เรียนรู้จากประสบการณ์ / ครอบครัวรักกันช่วยเหลือกัน สอนให้ประหยัด อดออม มีความรับผิดชอบ / สมาชิกในครอบครัวเป็นต้นแบบที่ดี/ รักกัน ช่วยเหลือกัน เกรงใจ ให้เกียรติกัน มีน้ำใจ ไม่ทะเลาะกัน/ ดูแลแบบอย่างจากแม่ แม่สอนให้แบ่งปัน และมีความรับผิดชอบ

2) วิธีการส่งเสริม คือ เรียนรู้นิสัยของแต่ละคนในครอบครัวแล้วปรับตัว สอนให้พึ่งตนเอง ช่วยเหลือตัวเอง/ สอนให้ช่วยเหลือตนเองพึ่งตัวเองให้ได้ เรียนรู้จากต้นแบบจากพ่อแม่ ยอมรับความแตกต่างของแต่ละคนในครอบครัว แม่ใจเย็น พ่อมีวินัย / ดูแลสุขภาพและป้องกันไปพร้อมกัน / ให้เกียรติ เชื่อใจ เชื่อมั่น ไว้วางใจ ทำให้รู้ใจกัน/ ต้องมีกตัญญู ปฏิบัติตนตามหลักธรรม เน้นให้ครอบครัวเกิดปัญญา / เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง/ วางแผน คิดให้ดีแล้วไม่ต้องรีรอที่จะทำ สอนคุณธรรมจริยธรรมผ่านธรรมและการไปวัด/ ให้ข้อมูลลูกให้มากที่สุดเพื่อให้ลูกคิดเป็นและใช้หลักความเสมอภาค / ใฝ่หาความรู้ และรับผิดชอบหน้าที่ของตน/ทำชีวิตให้มีความสุขตามช่วงวัย เข้าวัด เชื่อเรื่องบุญบาป/ อดออม ซื่อสัตย์ เป็นกำลังใจ สร้างข้อมูลและสภาพแวดล้อมใหม่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ / สอนคุณธรรมจริยธรรมให้รู้จักแบ่งปัน สร้างการมีระเบียบวินัยจนเป็นนิสัย / พุดคุยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัย ปรับปรุงตัว ฝึกฝนให้มีธรรมะทำให้เกิดสติและปัญญา เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ / ความสม่ำเสมอ ความใกล้ชิด ฟังเหตุฟังผลซึ่งกันและกัน เคารพกัน รู้จักแบ่งปัน ช่วยเหลือสังคม / ดูแลสุขภาพตนเองและสมาชิกในครอบครัวให้แข็งแรง/ เรียนรู้นิสัยของแต่ละคนในครอบครัวแล้วปรับตัว สอนให้พึ่งตนเอง ช่วยเหลือตัวเอง / เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง / อดออม ซื่อสัตย์ เป็นกำลังใจ สร้างข้อมูลและสภาพแวดล้อมใหม่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ

3) แนวทางในการปฏิบัติตน คือ ใช้ความเข้าใจ ใจเย็น คอยพุดคุยกัน/ ตั้งใจทำหน้าที่ของตนเอง เคารพพ่อแม่ ไม่เถียงพ่อแม่ กตัญญู มีศีลธรรม/ เข้าใจธรรมชาติของแต่ละคน เข้าใจธรรมชาติ เข้าใจวิทยาศาสตร์ พึ่งตนเอง พ่อแม่เป็นต้นแบบ/ เชื่อฟังพ่อแม่ ดูแลพ่อแม่อย่างดี/ พ่อแม่ทำตัวเป็นแบบอย่าง /ยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ทำความดี ช่วยเหลือกันในครอบครัว มีความกตัญญู รับผิดชอบต่อแผ่นดิน/ ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ พุดคุยกันเพื่อสร้างความสนิมสนมและเข้าใจกัน ซึมซับและเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ เรียนรู้กันและกันและปรับตัว/ ใช้หลักกาลามสูตรในครอบครัว พุดคุยในครอบครัว/ รู้หน้าที่ มีกตัญญู และเชื่อฟังคำสอนของพ่อแม่ / ทำหน้าที่ของตน ตอบแทนสังคมเมื่อทำได้ ให้ความเคารพกันในครอบครัว/ ทำหน้าที่ ต้องเรียนดี ทำให้แม่สบายใจ ช่วยเหลือบ้านและสังคม /มีระเบียบวินัย พ่อแม่ต้องเอาใจใส่ลูก สอนให้รักพ่อแม่และรักตนเอง / รู้จักหน้าที่ของตน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน อดทน / สอนลูกแบบธรรมชาติชีวิต มีกฎระเบียบบ้านรับผิดชอบหน้าที่ของตน / เรียนรู้จากการอ่าน และเรียนรู้จากสื่อ/ ใช้ความเข้าใจ ใจเย็น คอยพุดคุยกัน/ ยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ทำความดี ช่วยเหลือกันในครอบครัว มีความกตัญญู รับผิดชอบต่อแผ่นดิน/ ทำหน้าที่ ต้องเรียนดี ทำให้แม่สบายใจ ช่วยเหลือบ้านและสังคม

4) วิธีการจัดการปัญหา คือ ไม่เถียงกัน หลีกเลี่ยงปัญหาหรือความเข้าใจผิดกัน/ รอให้ใจเย็นแล้วค่อยคุย ปัญหาเล็กน้อยให้ปล่อยไป/ ช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันโดยบ้านและโรงเรียนต้องร่วมมือกัน/ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้และโตไปพร้อมกัน/ลดกิเลส มีทัศนคติที่ดี ใจเย็นและคิดเป็น / ครอบครัวมีการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีการใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ-ใจเย็น/ไม่ใช้อารมณ์/มีสติ

มีพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ รับฟังและยอมรับฟังซึ่งกันและกัน ไม่เพิ่มปัญหาเข้าบ้าน ให้เกียรติกัน เรียนรู้จากต้นแบบที่เป็นพ่อแม่ และเรียนรู้และเติบโตไปพร้อมกันในทุกช่วงเวลาทุกช่วงวัย/ ใช้หลักพอเพียง ให้เกียรติคนอื่น ใจเย็น เข้าใจและให้อภัยกันในครอบครัว/ พูดคุยและรับฟังปัญหาและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน / พ่อแม่ต้องสร้างวิถีจัดการกับลูก มีสติและคุยกัน/ พูดคุยกันเมื่อมีปัญหา รับฟังคำเตือนจากคนในครอบครัว สอนให้พิจารณาเป็น-คิดเป็นกำลังใจจากครอบครัว ปรับทัศนคติและปรับความเข้าใจ/ ใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาช่วยแก้ไขปัญหาและเป็นหลักในการจัดการบริหารครอบครัว / ทดแทนบุญคุณพ่อแม่ ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูกหลาน พูดคุยกันอย่างมีคุณภาพ-พูดคุยกันด้วยเหตุผล-สอนให้เข้าใจและพิจารณาเป็น ใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ พ่อแม่สร้างวิถีจัดการครอบครัวและลูก/ บริหารจัดการเวลา-จัดการตัวเอง-ดูแลคนในครอบครัว ให้เกียรติกัน พ่อแม่มีหน้าที่ให้ข้อมูลกับลูกเพื่อเป็นการสอนให้คิดเป็น เรียนรู้และยอมรับความแตกต่างระหว่างวัยในครอบครัว ฟังกันและยอมรับปฏิบัติตามกฎกติกาของครอบครัว/รับฟัง-คิด-ปรับตัว ให้เกียรติ ไม่ดัดบพสนทนาคนอื่น/ สอนให้พูดคุยเมื่อมีปัญหา กฎระเบียบต้องปรับได้ มีความยืดหยุ่น/ เรียนรู้ที่จะเสริมพลังให้กับตนเอง มีสติ และคิดบวก เพื่อฝึกให้มีทักษะในการแก้ปัญหา/ ต้องมีสติในการแก้ปัญหา ปรับตัว/ ใช้ธรรมะและเวลาในการแก้ปัญหา ยอมรับและปรับตัว / พ่อแม่ทำให้ดูเป็นต้นแบบและเรียนรู้จากสภาพที่เห็น ดูแลเอาใจใส่และสังเกต คุยกันในครอบครัวให้เข้าใจกัน ปลุกฝังอบรมให้มีวิธีคิดที่ดีถูกต้องและสามารถนำไปใช้ได้ ปรับตัวจากปัญหาและยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับซึ่งกันและกัน/ ไม่เถียงกัน หลีกเลี่ยงปัญหาหรือความเข้าใจผิดกัน/ ใช้หลักพอเพียง ให้เกียรติคนอื่น ใจเย็น เข้าใจและให้อภัยกันในครอบครัว/ รับฟัง-คิด-ปรับตัว ให้เกียรติ ไม่ดัดบพสนทนาคนอื่น

1.4.3 ผลสรุปการวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวให้ความสำคัญกับ ความกตัญญู ช่วยเหลือพ่อแม่ มีวินัย เชื่อฟัง รับผิดชอบหน้าที่ ฟังตนเองได้ มีเพื่อนที่ดี สอนให้ระวังในการใช้สื่อ / มีความกตัญญู ฟังตนเองได้ ช่วยเหลือพ่อแม่ พี่น้องช่วยเหลือกัน เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ เป็นคนดี มีวิจารณ์ญาณในการเสพสื่อ/ ต้องมีภูมิคุ้มกันเพิ่มทักษะในการเอาตัวรอด ฝึกให้คิดเองเป็น กลั่นกรองข่าวสารเป็น ต้องใช้สื่ออย่างฉลาด/ มีกตัญญู-ตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมครอบครัวเป็นพื้นฐานในการสร้างความสนิทกันเป็นครอบครัว นโยบายระดับประเทศต้องให้ความสำคัญกับครอบครัว/ มีหลักธรรมทางศาสนา มีสำนึกดีต่อชุมชนและสังคม / มีความกตัญญู ทำหน้าที่ของตนเองตามบทบาทในครอบครัว มีวินัย ฟังตนเองได้ เชื่อฟัง เป็นกำลังใจให้กัน รู้ใจกัน เชื่อใจกัน ช่วยเหลือสนับสนุนกัน ดูแลกัน สอนลูกด้วยพุทธธรรม มีธรรมะในครอบครัว เป็นคนดี มีสำนึกดีต่อชุมชนและสังคม มีภูมิคุ้มกันในครอบครัว / มีทุนทางสังคมที่พึ่งพาช่วยเหลือกันได้ / เรียนรู้การใช้และรู้เท่าทันเทคโนโลยี / มีวิธีคิดและการบริหารจัดการตนเอง ครอบครัว และชุมชน / ทำครอบครัวให้เป็นครอบครัวคุณธรรม/ คิดก่อนพูด มีสติใน

การทำทุกอย่าง มีกาลเทศะ และใช้สื่ออย่างเหมาะสม ให้มีจิตอาสาเป็นต้นทุนชีวิต ...// มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือสังคม มีระบบการสื่อสารในครอบครัวที่มีคุณภาพ มีทุนทางสังคม ...// มีทุนครอบครัว-ทุนทางสังคม มีญาติพี่น้องช่วยเหลือเกื้อกูล ยึดถือปฏิบัติตามแบบวัฒนธรรมครอบครัวไทย ใช้สื่อออนไลน์อย่างมีคุณภาพเพื่อการสื่อสารที่ดีในครอบครัว มีภรรยาดี-คู่ชีวิตที่ดี...// มีธรรมในการครองเรือน มีทักษะชีวิต เข้าใจและปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว / ความรักความผูกพัน มีความกตัญญู พึ่งตนเองได้-ช่วยเหลือตนเองได้ มีการสื่อสารกันอย่างมีคุณภาพ ทำตามหน้าที่ และช่วยเหลือกัน เป็นคนดี-คิดดี-ทำดี คิด-พิจารณา-แยกแยะดีชั่วได้ พี่น้องรักกัน ยึดถือและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย มีข้อตกลง-มีกฎระเบียบของบ้าน ครอบครัวมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิต / ครอบครัวที่มีคนหลายวัยในครอบครัว สภาพแวดล้อมใหม่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจยอมรับและปรับตัว มีวิถีคิดที่ดีและคิดเป็น...// มีความทันสมัย ใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างฉลาดและมีคุณภาพ เรียนรู้จากอาชีพจากพ่อแม่เพื่อใช้ทุนจากครอบครัวให้เป็นประโยชน์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยในครอบครัว...// มีทุนทางสังคม มีหลักคิดที่ดีในครอบครัว ใช้ธรรมะในการจัดการครอบครัวและจัดการกับปัญหา มีวิจารณ์ญาณในการเสพสื่อ...// มีการบริหารจัดการครอบครัวดี มีสติและมีวิจารณ์ญาณในการใช้สื่อเทคโนโลยีและมีฝีมือ มีทุนสังคมครอบครัวที่ผูกพันกัน คือ มีความสามัคคี มีความยืดหยุ่น มีส่วนร่วมสังคมอย่างสงบ มีความฉลาดในการเสพสื่อและมีสติเพื่อให้เกิดปัญญา/ มีความกตัญญู พึ่งตนเองได้ อดออม หะยัด ขยัน มีระเบียบวินัย เอาใจใส่กัน คิดเป็นพิจารณาเป็น คิดบวก ทำหน้าที่ มีบรรยากาศในบ้านดี-มีความสามัคคี-มีความเกรงใจ ใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิต/ ความกตัญญู ช่วยเหลือพ่อแม่ มีวินัย เชื่อฟัง รับผิดชอบหน้าที่ พึ่งตนเองได้ มีเพื่อนที่ดี สอนให้ระวังในการใช้สื่อ/ มีทุนทางสังคมที่พึ่งพาช่วยเหลือกันได้ เรียนรู้การใช้และรู้เท่าทันเทคโนโลยี มีวิถีคิดและการบริหารจัดการตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทำครอบครัวให้เป็นครอบครัวคุณธรรม / ครอบครัวที่มีคนหลายวัยในครอบครัว สภาพแวดล้อมใหม่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจยอมรับและปรับตัว มีวิถีคิดที่ดีและคิดเป็น

1.5 ผลสรุปการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนที่ 1

จากการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ผลสรุปการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ขั้นตอนที่ 1 สรุปได้ว่า

1.5.1 ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว จากการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ ครอบครัว พบว่า

(1) มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว พบว่า ครอบครัวมีความรักกัน ผูกพันห่วงใยกัน/ การอบรมเลี้ยงดูแสดงออกถึงความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน/ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีพูดคุยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน และใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ/ มีความรู้สึกเป็นสมาชิกในครอบครัว มีพื้นฐานของครอบครัวที่แข็งแรง เป็นครอบครัวที่มีความสุข

(2) รับประทานอาหารและรับผิดชอบหน้าที่ของตน พบว่า สมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบหน้าที่ประจำวันของตนในบ้าน/ ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันตามบทบาทของตน/ ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้าน/ มีระเบียบวินัย

(3) ยึดมั่นคำสัญญา เชื่อใจ และมีคตินิยมความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน พบว่า สมาชิกในครอบครัวมีความเชื่อถือกัน มีความเชื่อใจต่อกันในครอบครัว/ ให้ความสำคัญกับครอบครัวตั้งแต่ต้นที่มาเป็นครอบครัว/ สมาชิกในครอบครัวมีความเสียสละ อดทน เคารพกัน ซื่อสัตย์ กตัญญู / มีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อในครอบครัวมีจุดเชื่อมโยงที่ดี

(4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว พบว่า สมาชิกในครอบครัวยอมรับฟังกัน ใจเย็น ไม่ใช้อารมณ์ ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่ทะเลาะกัน เกรงใจกัน ไม่มีความลับต่อกัน ไม่โกหก พูดคุยและตกลงกันเอาไว้ก่อน สื่อสาร พูดกันด้วยเหตุผล รับฟังข้อมูลซึ่งกันและกัน เคารพ ให้เกียรติกัน

(5) มีทุนทางสังคมในครอบครัว พบว่า สมาชิกในครอบครัวมีการสนับสนุนช่วยเหลือกัน สามารถพึ่งพาญาติพี่น้อง-มีเครือญาติเกื้อหนุน รวมถึงเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน เป็นสังคมแห่งการช่วยเหลือ ยึดชนบประเพณี ยึดหลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีความกตัญญู มีจิตสาธารณะ มีความสำนึกดีต่อครอบครัวและสังคม

(6) มีความสามารถในการพึ่งตนเอง พบว่า ให้อดออม มัธยัสถ์ สมถะทำให้สร้างฐานะได้ รู้จักทำมาหากิน ช่วยเหลือตนเอง ใช้หลัก ปังจัย 4 ช่วยพ่อแม่ทำงาน มีความมานะอดทน พยายามในการไฝหาความรู้ พึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นด้วย ยึดหลักของพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

(7) มีความสามารถในการจัดการปัญหา หลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก พบว่า สมาชิกในครอบครัวหาความรู้และดูแลอย่างวิธีแก้ไขปัญหารอบตัว เชื่อว่าความรักสามารถจัดการปัญหาได้ มีวิจารณ์ญาณในการตัดสินใจ คิดเป็น มีสติ และปรับตัวได้

1.5.2 วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
จากการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ครอบครัว พบว่า

(1) การพูดคุย แลกเปลี่ยน สนทนา พบว่า การสนทนาในครอบครัวเรื่องเดียวสามารถนำไปสู่การเรียนรู้อีกหลายเรื่องมากมาย/ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในครอบครัวสามารถสร้างความเชื่อใจ-ไว้วางใจระหว่างกัน/ การพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอในครอบครัวสามารถสร้างใกล้ชิดสนิทสนม รู้ใจกัน และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองด้วยความอบอุ่นในครอบครัวที่ได้รับ/ เมื่อเกิดปัญหาในครอบครัว การพูดคุยอธิบายให้ชัดเจน จะทำให้เกิดความเข้าใจ

(2) การทำตัวเป็นแบบอย่าง แต่ละคนในครอบครัวทำตัวเป็นแบบอย่างให้กันและกัน พบว่า พฤติกรรมของพ่อแม่เป็นแบบให้ลูกได้ พ่อแม่ดูแลปู่ย่าตายาย พี่น้อง เกิดความผูกพัน เป็นกุศลเป็นบุญที่อิ่มใจ ทำให้เกิดความผูกพันห่วงใยกัน/ แบบอย่างต้องเกิดในทุกบทบาท ภรรยาต้องดูแลแม่สามีเหมือนดูแลแม่ตัวเอง ไม่มีบ่า ย่ายาย ครอบครัวต้องเป็นครอบครัวเดียวกันและต้องทำให้อุ

(3) การปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับความเชื่อ พบว่า ความใกล้ชิดสนิทสนมกันในครอบครัว ทำให้เรียนรู้และเติบโตไปด้วยกันในครอบครัว และค่อยปรับตัว ปรับบทบาทให้เหมาะสมตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป

(4) การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ ทำให้มีจุดยืน มีหลักการให้คิดเป็น พบว่า การที่พ่อแม่สอนให้อ่านหนังสือตั้งแต่เด็ก ทำให้ลูก ๆ รักการอ่าน เป็นพื้นฐานของความคิดที่แตกฉานและการมีความรู้กว้างในการนำไปปรับใช้ในชีวิต

(5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ พบว่า ประสบการณ์ตรงจากที่พ่อทั้งครอบครัวไป แม่และตัวเองต้องลำบากมาก ทำให้อยากเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี การได้เรียนรู้การใช้ชีวิตอยู่กับคนหลายวัยในครอบครัวจะทำให้เรียนรู้ประสบการณ์ตรงจากสมาชิกที่มีหลายวัยในครอบครัวได้เป็นอย่างดี การทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกันทำให้เกิดประสบการณ์ร่วมที่สร้างความผูกพันให้กันในครอบครัว

(6) การเรียนรู้จากสถานการณ์ การพบเห็น ที่ประสบพบมา พบว่า บอกสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวให้ลูก ๆ ได้รับรู้ สอนให้ลูกประหยัด ค่าเดือนจากคนในครอบครัวเมื่อทำผิด หรือทำพฤติกรรมไม่เหมาะสม ทำให้สร้างตัวอย่างในความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม โดยการปรับตัวจากตัวอย่างสถานการณ์จริงที่ได้รับ

(7) การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง จาก สื่อ โทรทัศน์ วิทยุ เรื่องราว เพื่อนบ้าน ที่ทำงาน พบว่า พ่อแม่เล่าประสบการณ์ความยากลำบากของชีวิตให้ฟัง ทำให้มีความมานะบากบั่นขยันทำมาหากิน และเกิดความรักความห่วงใยครอบครัว อยากช่วยเหลือครอบครัว/ เรียนรู้จากธรรมชาติ คำสอนหลักธรรมในบ้าน จากการไปวัด การไปโรงเรียน จากสื่อต่าง ๆ ทำให้เห็นตัวอย่างที่ดี ช่วยขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนดี มีจิตใจดี คิดดี ทำดี

1.5.3 ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย จากการวิเคราะห์เอกสาร-สื่อ และการสัมภาษณ์ครอบครัว จำนวน 15 ครอบครัว พบว่า

(1) สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย การใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม พบว่า การใช้ชีวิตในบ้านเดียวกัน สนับสนุนให้เกิดการช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน/ สภาพแวดล้อมของบ้านช่วยส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการพึ่งพากัน ใกล้ชิด แบ่งปัน มีน้ำใจ เช่น การที่แม่ให้ลูกเอาอาหารไปให้เพื่อนบ้านเสมอ ๆ ทำให้เกิดการสร้างการแบ่งปันให้กัน

(2) วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในบ้าน ทำให้เกิดความใกล้ชิด เช่น การตื่นนอน การเข้านอน อาหารการกิน การปรุงอาหาร เตรียมอาหาร พบว่า การเตรียมอาหารของแม่ตอนเช้าเป็นประจำให้ลูกทุกวัน ทำให้ลูก ๆ มีสุขภาพอนามัยดี เห็นคุณค่าของแม่ และส่งเสริมให้เกิดความห่วงใยรับผิดชอบช่วยเหลือด้วยการโทรกลับมาถามแม่ว่ามีอะไรกินตอนเย็นหรือไม่ ถ้าไม่มีก็จะซื้อกลับมา

(3) การจัดการด้านการเงิน/ การรับ-จ่าย ในครอบครัว พบว่า การอดออมและประหยัดที่มี การสอนในครอบครัวทำให้สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้วิธีการจัดการกับการใช้จ่ายของตน และรู้จัก พึ่งตนเอง

(4) การจัดการด้านสุขภาพของครอบครัว พบว่า การดูแลสุขภาพในครอบครัว เรื่องการ เจ็บป่วย อาหารการกินของสมาชิกในครอบครัวช่วยสนับสนุนให้เกิดความระมัดระวังให้ตัวเองมี สุขภาพที่ดีไม่เป็นภาระกับคนอื่น/ ในกรณีที่สมาชิกในบ้านมีหลายวัยทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงการดูแล แต่ละคนที่แตกต่างกันไป ทำให้ช่วยส่งเสริมความเข้าใจกันและกัน ช่วยเหลือกัน รวมถึงส่งเสริมให้เกิด การหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องสุขภาพ

(5) ครอบครัวมีลักษณะอดทน ต่อสู้กับปัญหา-อุปสรรค ความลำบากของชีวิต พบว่า ภาวะ ยากลำบาก และการช่วยเหลือกันในครอบครัว เป็นประสบการณ์สอนให้สมาชิกในครอบครัวมี ภูมิคุ้มกันตนเอง

(6) ทศนคติบวก เป็นกำลังใจให้กันและกัน พบว่า การใช้ธรรมะและคำสอนทางศาสนาจะ ช่วยสนับสนุนให้เกิดการคิดบวก และคิดเป็น มีวิจรรย์ญาณในการแก้ไขและตัดสินใจปัญหา/ การมีสติ และการไม่ใช้อารมณ์ในการพูดคุยกันจะทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในครอบครัว

(7) ความเสมอภาคระหว่างวัยในครอบครัว ยอมรับกัน ฟังกัน ให้เกียรติกันแม้จะมีความคิด เห็นที่ต่างกันในครอบครัว พบว่า หลักคิดให้เกิดความเสมอภาคในครอบครัว ช่วยส่งเสริมให้เกิดการให้ เกียรติกันทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติตัว การให้อิสระทางความคิด อิสระที่จะออกความเห็นและ ยอมรับฟังกันในครอบครัว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยน้อยลง และเกิดความใกล้ชิดกันมากขึ้น

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2

ผู้วิจัยจัดการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลภาคสนามสัมภาษณ์ จำนวน 15 ครอบครัว โดย จัดแบ่งครอบครัวตามรูปแบบและสภาพ ซึ่งเป็นครอบครัวเดียวกันกับการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1 การเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์นี้เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยมี ประเด็นวิเคราะห์ คือ กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัว โดยมีผลวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

1) ครอบครัวเดี่ยว-ภาวะยากจน (A1)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ 2 คนจากครอบครัวเดี่ยว-ภาวะยากจน ครอบครัวมีสมาชิก 5 คนประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกสาวคนโตที่เป็นผู้พิการทางสมอง และ ลูกชาย 2 คน โดยสัมภาษณ์ผู้เป็นแม่ อายุ 53 ปี และสัมภาษณ์ลูกสาวคนโตที่เป็นผู้พิการทางสมอง อายุ 30 ปี และลูกสาวคนโตเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลผู้พิการดีเด่น ปัจจุบันลูกสาวคนโตที่เป็นผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่ทำงานหารายได้ช่วยเหลือพ่อแม่ส่งน้องชาย 2 คนเรียนแม้ว่าตัวเองจะเป็นผู้พิการ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่องกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ภาวะยากจน (A1) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ให้คิดบวก มีความเข้าใจกันในครอบครัว ทำหน้าที่ดูแลกัน ไม่มีหนี้สิน ทำหน้าที่ดูแลกัน ทำให้ครอบครัวมีความสุข โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(1.1) กระบวนการส่งเสริมฯ ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ให้คิดบวก มีความเข้าใจกันในครอบครัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ให้คิดบวกไว้ ไม่ต้องรวย แต่แค่ไม่มีหนี้สิน”

“การใช้ชีวิต ต้องมีความเข้าใจกันเยอะ ๆ ในครอบครัว ไม่มีความขัดแย้งจะทำให้ครอบครัวเราอยู่อย่างมีความสุข เราดูแลลูกอย่างใกล้ชิด และเราโชคดีที่ลูกไม่เกเร ตามเกณฑ์ของครอบครัวเราก็เลยจะไม่มีความขัดแย้งกัน”

(1.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ทำหน้าที่ดูแลกัน ลูกไม่ทะเลาะกัน ไม่มีหนี้สิน ทำให้ครอบครัวมีความสุข โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ให้ทำหน้าที่ของตน เข้าทำงาน เย็นกลับบ้าน-กินข้าวด้วยกัน”

“ลูกไม่ทะเลาะกัน ไม่ต้องมีเรื่องให้เครียด แม่ก็พอใจ แม่บอกน้อง ๆ ไว้เสมอว่า พี่ (คนโต) เขาเป็นแบบนี้อย่างที่พี่นะ เพราะพี่เขาไม่มีใคร”

2) ครอบครัวเดี่ยว-ที่มีผู้พิการ (A2)

ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้พิการตาบอดอายุ 25 ปี ที่ได้รับรางวัลคนต้นแบบ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เกียรตินิยมเหรียญทอง อาศัยอยู่กับพ่อแม่ และน้องชาย ปัจจุบันมีอาชีพมั่นคง ช่วยเหลือตนเองและเลี้ยงพ่อแม่ได้ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ที่มีผู้พิการ (A2) ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ สร้างความเข้าใจกัน สร้างบ้านที่อยู่แล้วสบายใจและอบอุ่น ช่วยงานบ้าน มีเวลาให้ครอบครัวให้มากที่สุด ทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(2.1) กระบวนการส่งเสริมฯ ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ สร้างความเข้าใจกัน สร้างบ้านที่อยู่แล้วสบายใจและอบอุ่น โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“การส่งเสริม คือ สร้างความเข้าใจกัน สร้างบ้านที่อยู่แล้วสบายใจและอบอุ่น

“...สร้างบ้านที่อยู่แล้วสบายใจ สร้างความอบอุ่น ให้ครอบครัวเข้าใจกัน..เด็กไม่อยากกลับบ้าน เพราะกลับบ้านไปพ่อแม่ทะเลาะกัน...”

(2.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ช่วยงานบ้าน มีเวลาให้ครอบครัวให้มากที่สุด ทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“วางแผนไว้ว่าจะรักษา ความเป็นครอบครัว ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด และมีเวลาให้ครอบครัว”

“ทำหน้าที่ตนเองให้ดี ช่วยงานบ้าน ตั้งใจว่าจะทำงานให้น้อยลง จะพยายามมีช่วงเวลา family time ทำกิจกรรมร่วมกันให้มากขึ้น”

3) ครอบครัวเดี่ยว-ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม (A3)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวเดี่ยว-ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม (A3) อายุ 64 ปี เป็นผู้ที่ได้รับรางวัลสตรีดีเด่นและรางวัลคนต้นแบบ เป็นผู้มีชื่อเสียง เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และเป็นนักวิชาการ ผู้ให้สัมภาษณ์ประสบความสำเร็จทั้งด้านครอบครัวและการงาน ครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูกสาวคนเดียวจากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ สร้างภูมิคุ้มกันให้ลูกด้วยความรัก อยู่ด้วยกันอย่างมีค่า รักษาความสุขและความศรัทธาไว้ และ ทำให้ลูกไว้ใจ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(3.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ สร้างภูมิคุ้มกันให้ลูกด้วยความรัก โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ทุกคนต้องสร้างสังคมเล็ก ๆ ไม่ให้เปราะบาง...ต้องช่วยกันสร้างภูมิคุ้มกันให้ลูกรัก ให้ความรักและให้รักลูก โดยสร้างจากที่บ้านและโรงเรียนต้องร่วมมือกัน”

(3.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ อยู่ด้วยกันอย่างมีค่า รักษาความสุขและความศรัทธาไว้ และ ทำให้ลูกไว้ใจ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ความสุข ความศรัทธา ต้องรักษาเอาไว้ ทำหน้าที่ให้แต่ละคน ตามสถานะให้เหมาะสม แตกต่างกันไปตามสถานะ”

“อยู่ด้วยกันอย่างมีค่า ไม่จัดระเบียบในบ้านมากนัก ทำให้ลูกไว้ใจและ ไม่ว่าอะไรก็จะกลับมาหาได้เสมอ”

4) ครอบครัวเดี่ยว-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (A4)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวเดี่ยว-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (A4) อายุ 35 ปี ให้สัมภาษณ์ในสถานะลูกซึ่งทั้งครอบครัวที่ได้รับรางวัลครอบครัวแห่งปี ครอบครัวและผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้มีชื่อเสียงในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ เชื้อฟุ้งผู้ใหญ่ มี

มารยาทแบบไทย และให้ความสนิทสนมกับพ่อแม่และครอบครัว เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ดูแลและมีความเป็นครอบครัวเดียวกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(4.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ เชื่อฟังผู้ใหญ่ มีมารยาทแบบไทย และให้ความสนิทสนมกับพ่อแม่และครอบครัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“มีมารยาทแบบไทย เชื่อฟังผู้ใหญ่ จะช่วยให้ได้ยกย่องปัจจุบันมีที่ปรึกษา ดังนั้น การสนิทกันกับพ่อแม่และสนิทกันในครอบครัว จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ได้มีที่พึ่งและพึ่งใครในครอบครัวบ้าง”

(4.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องสนิทกัน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ดูแลและมีความเป็นครอบครัวเดียวกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ครอบครัวคือ ทีม ทุกคนต้องรู้ใจ ต้องสนิทกัน ต้องคอยเติบโตไปด้วยกัน ต้องให้เกียรติและต้องเชื่อฟังกันและกัน ดูแลกัน”

5) ครอบครัวเดี่ยว-ครอบครัวทั่วไป (A5)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวเดี่ยว-ครอบครัวทั่วไป (A5) อายุ 59 ปี ให้สัมภาษณ์ในสถานะเป็นพ่อแม่และผู้นำครอบครัวและเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลลูกกตัญญู ครอบครัวประกอบด้วยสมาชิก 4 คน คือ พ่อ แม่ ลูกชาย และลูกสาวผู้ให้สัมภาษณ์เป็นครอบครัวเดี่ยว มีสมาชิก 4 คนในครอบครัว (พ่อ แม่ และลูก 2 คน) จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวเดี่ยว-ครอบครัวทั่วไป ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ฝึกให้ครอบครัวปฏิบัติธรรม รักษาครอบครัวให้สงบ มีทัศนคติที่ดี ไม่สร้างปัญหา โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(5.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ฝึกให้ครอบครัวปฏิบัติธรรม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“...อยากให้สร้างครอบครัวไทยให้ปฏิบัติวิปัสสนา”

“ถ้าครอบครัวมีใช้หลักสติปัญญา 4 จะเป็นการฝึกให้คนมีทุกข์น้อย โกรธไม่นาน เป็นทักษะที่ฝึกได้ เมื่อฝึกแล้วก็สามารถไปสอนคนอื่นต่อไปได้อีก”

(5.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ รักษาครอบครัวให้สงบ มีทัศนคติที่ดี ไม่สร้างปัญหา โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“มีทัศนคติที่ดี และพยายาม อย่าเอาปัญหาที่ยังไม่เป็นปัญหามาพูดจนกลายเป็นเรื่องใหญ่”

6) ครอบครัวขยาย-ภาวะยากจน (B1)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวขยาย-ภาวะยากจน (B1) อายุ 53 ปี ที่ได้รับรางวัลคนต้นแบบ ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้นำครอบครัว สัมภาษณ์สามีและภรรยา มีลูก 2 คน และครอบครัวของลูก และมีญาติพี่น้อง อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีพี่น้องและญาติ เป็นครอบครัวใหญ่ ให้ความช่วยเหลือกัน จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อ

เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ภาวะยากจน ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ครอบครัวต้องมีคุณธรรม เรียนรู้จากครอบครัว เรียนรู้จากรอบตัว สอนให้ทำดี มีจิตอาสาช่วยเหลือสังคม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(6.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ครอบครัวต้องมีคุณธรรม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ต้องเป็นครอบครัวที่มีคุณธรรม ลูกหลานออกมาก็จะมีคุณธรรม ในเมื่อสังคมดี คนก็จะดี”

“ทำประกันวันละบาทของชาวบ้าน เฉลี่ยทุกขัเฉลี่ยสุข เป็นการช่วยเหลือเบื้องต้น...”

“ช่วยเหลือครอบครัวอื่น ๆ ถ้าเขามีปัญหา แล้วก็ให้ความสำคัญกับครอบครัวเราเองด้วย”

(6.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ เรียนรู้จากครอบครัว เรียนรู้จากรอบตัว สอนให้ทำดี โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“อยากให้ครอบครัวดี เริ่มจากสิ่งรอบข้าง สิ่งเข้ายวน สิ่งแวดล้อมรอบตัว สอนและทำดีให้ดู เรียนรู้ในบ้านเป็นครอบครัวจากพ่อแม่เป็นสิ่งที่ดีที่สุด”

7) ครอบครัวขยาย-ที่มีผู้พิการ (B2)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวขยาย-ที่มีผู้พิการ (B2) ผู้ให้สัมภาษณ์ 2 คน คือ แม่อายุ 47 ปี ได้รับรางวัลคนต้นกล้า และลูกชายคนเล็กอายุ 17 ปี ได้รับรางวัลลูกกตัญญู ครอบครัวประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูกชายคนโต (เป็นผู้พิการทางสมอง) ลูกชายคนเล็ก และมีตายาย ซึ่งช่วยดูแลลูกบางครั้ง เป็นครอบครัวที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาและแม่สอนให้ลูก ๆ มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในงานจิตอาสาอย่างสม่ำเสมอ ทำให้แม่และลูกทั้งสองคนเป็นส่วนหนึ่งของต้นแบบของสังคมของการมีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้อื่น และเป็นต้นแบบของการพึ่งตนเอง จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ที่มีผู้พิการ ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องดูแลกัน ให้อีกกัน เตรียมตัว และวางแผนล่วงหน้า คิดดี และพูดดี โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(7.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องดูแลกัน ให้อีกกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ต้องแบ่งเวลาให้เป็น ต้องจัดการตัวเอง ต้องห้ามผิคนดลูก เรื่องเวลาต้องให้ความสำคัญมาก”

“ดูแลจิตใจของคนในครอบครัว ทำเหมือนเป็นแฟนกันจับกันใหม่ ๆ ยิ่งเด็กโตขึ้นเราต้องดูแลเขามากขึ้นด้วยซ้ำ ต้องดูแลไม่ให้ภัยเข้าใกล้ตัวเด็ก ถึงลูกเราโต เขาก็คือเด็กในสายตาของพ่อแม่ โตแต่ตัวไม่ทันคนอื่น ไม่รู้ว่าจะมีมาไหน”

(7.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ เตรียมตัวและวางแผนล่วงหน้า คิดดี พูดดี โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“รู้จักเตรียมการล่วงหน้า วางแผนล่วงหน้า...และต้องคิดดี พุดดี รักษาหัวใจคน”

8) ครอบครัวขยาย-เป็นที่ยอมรับของสังคม (B3)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวขยาย-เป็นที่ยอมรับของสังคม (B3) อายุ 64 ปี ได้รับรางวัลครอบครัวแห่งปี ครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูกสาว 2 คน มีความใกล้ชิดกับครอบครัวทั้งสองฝ่าย มีปู่ย่าและตายายคอยดูแลช่วยเหลือ พี่น้องของพ่อและแม่มีความใกล้ชิดกันและมีวันพบปะกับครอบครัวทั้งสองฝ่ายทุกสัปดาห์สม่ำเสมอ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-เป็นที่ยอมรับของสังคม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องทำให้สังคมแข็งแรง เด็กต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องเปลี่ยนวิธีการศึกษาและการเรียนรู้ ต้องเปลี่ยนวิธีคิด และเด็กต้องกตัญญูต่อพ่อแม่ และพี่น้องต้องรักกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(8.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องทำให้สังคมแข็งแรง เด็กต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องเปลี่ยนวิธีการศึกษาและการเรียนรู้ ต้องเปลี่ยนวิธีคิด โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ต้องแก้สังคมให้แข็งแรง.....ภาครัฐและรัฐบาลต้องแก้นโยบาย ต้องเอาสังคมนำการเงิน ถ้าแก้ปัญหาสังคมได้ก็จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ เด็กต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องหนีสังคมปัจจุบันที่เสียหาย”

“...ผมถือว่า การทำนี้ ...ผมให้แค่ป่า...เด็ก ๆ เขาหาเบ็ด หาไม้ หาวิธีเรียนรู้เอง บางคนหาได้-หาเป็นก็ได้ผลที่ดี ถ้าเรียนรู้ไม่ดี-ก็ไม่ได้ผล ถือว่าเป็นประสบการณ์...ก็ไปเรียนรู้ลองวิธีใหม่.....ที่นี้ เป็นการเปลี่ยนวิธีการศึกษา-การเรียนรู้ เปลี่ยน mindset...เราให้พื้นที่..พวกเขาหาความรู้.. เขาหาความรู้เอง”

(8.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องกตัญญูต่อพ่อแม่ และพี่น้องต้องรักกัน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“สอนให้ พี่น้องต้องรักกัน...พ่อแม่มีคนเดียว พ่อแม่เป็นสิ่งสำคัญ ต้องกตัญญู”

9) ครอบครัวขยาย-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (B4)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวขยาย-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน (B4) อายุ 45 ปี เป็นดารา นักร้อง นักแสดง พิธีกร ที่มีชื่อเสียง ครอบครัวหลักของตนเองประกอบด้วย พ่อ (ผู้ให้สัมภาษณ์) แม่ ลูกชาย และลูกสาว ผู้ให้สัมภาษณ์มีความใกล้ชิดกับครอบครัวเดิมของตน เนื่องด้วยการประกอบอาชีพอยู่ด้วยกัน โดยประกอบด้วย พ่อแม่ ยาย น้อง และน้ำ ของผู้ให้สัมภาษณ์ กลายเป็นครอบครัวขยายที่มีความใกล้ชิดกันมาก ผู้ให้สัมภาษณ์ได้รับรางวัลลูกกตัญญู และทำทุกอย่างเพื่อครอบครัวขยายของตนให้มีฐานะดีขึ้น รวมทั้งมีจิตสาธารณะช่วยเหลือสังคมเมื่อมีโอกาส จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ในวงการบันเทิงและสื่อสารมวลชน ได้ผลการ

สัมภาษณ์ คือ ยึดประเพณีไทย ให้ความเคารพผู้ใหญ่ ไปมาหาสู่ญาติผู้ใหญ่ตามประเพณี ต้องมีความสม่ำเสมอ ต้องดูแลกัน รักกัน อยู่กับความจริง โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(9.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ยึดประเพณีไทย ให้ความเคารพผู้ใหญ่ ไปมาหาสู่ญาติผู้ใหญ่ตามประเพณี โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ยึดขนบธรรมเนียมไทยโบราณ ควรอยู่กับครอบครัวใหญ่ประเพณีไทย ๆ เช่นสงกรานต์ไม่ควรทิ้ง ต้อง รดน้ำ ดำหัว ขอพรจากผู้ใหญ่ในบ้าน จะทำให้ลูกหลานผูกพันกัน เห็นการเจริญเติบโตของกันและกันในญาติพี่น้องทุกปี”

(9.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องมีความสม่ำเสมอ ต้องดูแลกัน รักกัน อยู่กับความจริง โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“เต็มความรักให้กันทุกวัน ดูแลกัน และสอนให้อยู่กับความจริง”

10) ครอบครัวขยาย-ครอบครัวทั่วไป (B5)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวขยาย-ครอบครัวทั่วไป ผู้ให้สัมภาษณ์ 2 คน คือ คุณแม่อายุ 54 ปี และลูกชายคนโตอายุ 28 ปี ครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกชาย และลูกสาว มีปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา และญาติที่ใกล้ชิดไปมาหาสู่สม่ำเสมอทำให้เป็นความสัมพันธ์แบบครอบครัวขยาย ครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์ได้รับรางวัลครอบครัวดีเด่น และเป็นครอบครัวที่มีจิตสาธารณะ จิตอาสา และมีใจกุศลเป็นผู้นำศูนย์ร่วมของครอบครัวในการบริจาคทรัพย์ ทำบุญ ทำทานตามประเพณีไทยอย่างสม่ำเสมอ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวขยาย-ครอบครัวทั่วไป ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ทำหน้าที่ของตน ต้องมีการวางแผน มีความพอดี และปรับตัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(10.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ทำหน้าที่ของตน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ทุกคนต้องทำหน้าที่ของตนเอง ทำอะไรให้สังคมได้ก็ทำ”

(10.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องมีการวางแผน มีความพอดี ปรับตัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“....การดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงต้องมีการวางแผน หลักการ คือ นกน้อยทำรังแต่พอตัว ใช้แต่พอดี...เช่น ตอนซื้อบ้านทำไมซื้อหลังไม่ใหญ่ เพราะถ้าคนใดคนหนึ่งเป็นอะไรไป ลูกก็ยังคงอยู่ต่อไปได้.... เราไม่หวังพึ่งใคร.... การวางแผนไม่มีรูปแบบ เราอยู่กับปัจจุบัน คือชีวิตเราวางแผนแล้วทุกขณะ มันเดินตามแผนซึ่งถูกวางไว้แต่แรก แต่จะรอดหรือไม่รอด ขอให้ทำดีที่สุด ... ก็อย่าไปทุกข์กับมัน.... ปรับตัวไป.....ชีวิตคือการเรียนรู้....”

11) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ภาวะยากจน (C1)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีภาวะยากจน อายุ 26 ปี เป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ที่มีแม่และลูกชาย 2 คน โดยแม่แยกทางกับพ่อและเลี้ยงลูกมาคนเดียว มียาย (อาม่า) อาศัยอยู่ด้วย

ลูกชายคนโตเป็นผู้ให้สัมภาษณ์และเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลลูกกตัญญู เนื่องจากเป็นครอบครัวที่ลำบาก ดังนั้นผู้ให้สัมภาษณ์จึงช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือแม่ขายของมาตั้งแต่เด็ก เรียนรู้ประสบการณ์รอบตัวด้วยตนเอง และมีจิตสาธารณะช่วยงานมูลนิธิจิตอาสา เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้โอกาสได้รับทุนการศึกษาตลอดมาจนจบปริญญาตรีและวางแผนที่จะเรียนต่อ ปัจจุบันผู้ให้สัมภาษณ์มีงานทำและช่วยเหลือสนับสนุนการเงินแม่และน้องได้ จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีภาวะยากจน ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องสอนให้คิดเป็น สอนให้รู้จักนำตัวอย่างดี ๆ มาปรับใช้ สังเกต ใส่ใจ ต้องเข้าใจ และหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้คนที่เรารัก โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(11.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องสอนให้คิดเป็น สอนให้รู้จักนำตัวอย่างดี ๆ มาปรับใช้ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ทุกครอบครัวต้องสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวตัวเอง สังคมไทยเป็นสังคมที่ยืดหยุ่น แต่ต้องยืดหยุ่นแบบเหมาะสม”

“ต้องสอนวิธีคิด ต้องรู้จักหยุดฟังบ้างจะเรียนรู้ได้มากขึ้น เอาตัวอย่างมาเป็นแบบอย่าง แล้วนำมาปรับใช้”

(11.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ สังเกต ใส่ใจ ต้องเข้าใจ และหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้คนที่เรารัก โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“สร้างสภาพแวดล้อม และสร้างความรู้ใหม่ให้แม่...จะได้เรียนรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์”

“คอยสังเกต ใส่ใจ และต้องเข้าใจธรรมชาติของคนในครอบครัวแต่ละวัย”

12) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีผู้พิการ (C2)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีผู้พิการ ผู้ให้สัมภาษณ์อายุ 74 ปี เป็นผู้พิการทางด้านการได้ยินและการพูด ผู้พิการมีอาชีพเป็นครูสอนภาษามือให้คนหูหนวก และปัจจุบันมีหน้าที่ดูแลนักเรียนประจำที่โรงเรียน ดังนั้นครอบครัวของผู้ให้สัมภาษณ์จึงมี 2 มิติ คือ ครอบครัวตนเองดั้งเดิมที่มีพ่อแม่พี่น้องในอดีตและปัจจุบันซึ่งจะกลับไปใช้ชีวิตที่บ้านกับครอบครัวในวันหยุด และครอบครัวที่มีนักเรียนที่เปรียบเสมือนลูกที่ต้องดูแลที่โรงเรียนในวันเปิดเรียน ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ถวายงานรับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทในหลวงรัชการที่ 9 มาเป็นเวลากว่า 50 ปี ดังนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์จึงได้รับรางวัลจิตสาธารณะและรางวัลผู้พิการดีเด่นหลายรางวัล จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่มีผู้พิการ ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ พ่อแม่เป็นแบบอย่าง ต้องสร้างกฎระเบียบ และสอนให้มีวินัย สอนคุณธรรม สอนให้รักตัวเอง สอนจากตัวอย่างจริง รักษาวัฒนธรรมไทย รักษาความใกล้ชิดในครอบครัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(12.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ พ่อแม่เป็นแบบอย่าง ต้องสร้างกฎระเบียบ และสอนให้มีวินัย สอนคุณธรรม สอนให้รักตัวเอง สอนจากตัวอย่างจริง โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“พ่อแม่ต้องทำให้ลูกดูเป็นตัวอย่าง ทุกอย่างต้องมีระเบียบ สร้างระเบียบ สร้างวินัย”

“ควรสอนคุณธรรม สอนให้รู้ถูกรู้ผิด สอนจากตัวอย่างจริง สอนให้รักตัวเอง”

“เด็กวัยร่นยากกว่าเด็กเล็ก คสอนตั้งแต่ยังเด็ก ๆ ไม่เช่นนั้น โตแล้วจะสอนยาก”

(12.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ รักษาวัฒนธรรมไทย รักษาความใกล้ชิดในครอบครัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“มารยาทไทย ต้องรักษาไว้”

“พี่น้องต้องพาไปพบปะสังสรรค์ มีวันครอบครัว”

13) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-เป็นที่ยอมรับของสังคม (C3)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-เป็นที่ยอมรับของสังคม เพศหญิง อายุ 68 ปี ที่ได้รับรางวัลครอบครัวดีเด่น ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่มีชื่อเสียง นักวิชาการ และสื่อมวลชน สถานภาพโสด อาศัยอยู่กับครอบครัวที่พี่น้องหลานอยู่ในบริเวณบ้านหลายหลัง มีความใกล้ชิดอบอุ่น จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของ ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ พ่อแม่เป็นต้นแบบและทำให้เห็น ใช้หลักธรรมะจัดการตนเอง เป็นผู้สูงอายุที่มีปัญญาที่ให้ความสนใจลูกหลาน และช่วยกันดูแลไม่ให้ครอบครัวเกิดปัญหา โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(13.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ พ่อแม่เป็นต้นแบบและทำให้เห็น ช่วยกันดูแลไม่ให้ครอบครัวเกิดปัญหา โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“พ่อแม่ต้องเป็นต้นแบบ ต้องเริ่มต้นทำให้ลูกเห็นจะได้ทำตาม”

“.....ถ้ารู้ว่าครอบครัวเรามีปัญหาเราก็ต้องช่วยกันแก้ปัญหาหรือเสริมพลังป้องกันการเกิดปัญหา”

(13.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ใช้หลักธรรมะจัดการตนเอง เป็นผู้สูงอายุที่มีปัญญาที่ให้ความสนใจลูกหลาน โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ใช้หลักธรรมะ พรหมวิหาร 4 มาปรับใช้ในแต่ละช่วงวัย ทำตัวเองให้เป็นผู้สูงอายุ ผู้มีปัญญา และยังรักษาสมาตุลได้”

“ต้องทำจิตเราให้มองเห็นคนอื่น เช่น ธรรมะ ทวาร 6 ศิลปะแห่งการรู้ทันตนเอง”

“ต้องให้กำลังใจให้กับลูกหลาน เพราะบางเรื่อง เราป้องกันไม่ได้ เขาอาจจะต้องล้มตัวเอง”

14) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ในวงการบิน (C4)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่อยู่ในวงการบินและสื่อมวลชน ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นแม่ อายุ 60 ปี ที่ครอบครัวได้รับรางวัลครอบครัวแห่งปี เป็นครอบครัวในวงการบิน ซึ่งลูกชาย 3 คนและลูกสาว 1 คน อยู่ในวงการบิน เป็นครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวเนื่องจากพ่อเสียชีวิตตั้งแต่ลูกยังเด็ก จากประเด็นการสัมภาษณ์สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่อยู่ในวงการบินและสื่อมวลชน ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีกฎระเบียบ มีข้อตกลง แต่มีความยืดหยุ่น รักษาให้ครอบครัวเป็นสุขเช่นเดิม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(14.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ มีกฎระเบียบ มีข้อตกลง แต่มีความยืดหยุ่น โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“เลี้ยงลูกแบบโบราณ มีระเบียบ มีกฎ แต่ไม่บังคับ ไม่กดดัน ถือคำสัญญาข้อตกลง เป็นหลัก”

(14.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ รักษาให้ครอบครัวเป็นสุขเช่นเดิม โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“ต้องอยู่อย่างเดิมรักษาระดับไว้ให้แบบเดิม ก็มีความสุขดี”

“ถ้ามีปัญหาให้มาปรึกษาแม่ ถ้าไม่มาปรึกษาแม่ก็ไม่ไปยุ่ง ไม่ก้าวก่าย”

15) ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ครอบครัวทั่วไป (C5)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ ครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะ-ที่เป็นครอบครัวทั่วไป ผู้ให้สัมภาษณ์ เพศหญิง อายุ 55 ปี อาศัยอยู่กับแม่และหลาน เป็นผู้ที่ได้รับรางวัลลูกกตัญญู จากประเด็นการสัมภาษณ์ สามารถสรุปผลการสัมภาษณ์ เรื่อง กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของ ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ สร้างบรรยากาศที่ดีในครอบครัว วางแผนไม่ให้ครอบครัวมีปัญหา มีความสามัคคี อยู่อย่างสงบ ให้มีความยืดหยุ่น โดยให้สัมภาษณ์ว่า

(15.1) กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ สร้างบรรยากาศที่ดีในครอบครัว โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“มีความรักความเข้าใจกันในครอบครัว อย่าโทษกันไปมา ในบ้านก็จะวางใจกัน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ไม่เผด็จการในครอบครัว”

“เวลามีอะไรก็จะร่วมกัน ช่วยกันแก้ปัญหา บ้านก็จะสงบ”

“พยายามอย่าให้เกิดการทะเลาะกัน โต้แย้งกันได้ด้วยเหตุผล ต้องยอมกัน สร้างบรรยากาศดีในบ้าน นื่องฟังพี่ แต่พี่ก็ฟังน้องได้ถ้าเรามีเหตุผล”

(15.2) การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ วางแผนไม่ให้ครอบครัวมีปัญหา มีความสามัคคี อยู่อย่างสงบ ให้มีความยืดหยุ่น โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“มีความยืดหยุ่น อยู่แบบรักษามัคคีกันได้ สอนให้อยู่อย่างสงบ สอนให้ระมัดระวัง ...วางแผน ไม่ให้ครอบครัวมีปัญหาระหว่างพี่น้อง และ ระหว่างเพื่อนบ้าน ...ให้มีความเกรงใจกัน”

2.2 ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อวัตถุประสงค์ที่ 2

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

2.2.1 กระบวนการส่งเสริม ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ครอบครัวต้องมีคุณธรรม ฝึกให้ครอบครัว ปฏิบัติธรรม พ่อแม่เป็นแบบอย่างและทำให้เห็น ต้องสร้างกฎระเบียบ สอนให้มีวินัย สอนคุณธรรม สอนให้รักตัวเอง สอนจากตัวอย่างจริง สอนให้คิดเป็น สอนให้รู้จักนำตัวอย่างที่ดีมาปรับใช้ ช่วยกัน ดูแลไม่ให้ครอบครัวเกิดปัญหา ทำหน้าที่ของตน มีกฎระเบียบ มีข้อตกลง แต่มีความยืดหยุ่น ให้คิดบวก มีความเข้าใจกันในครอบครัว สร้างบรรยากาศที่ดีในครอบครัว ต้องดูแลกัน ให้เวลากัน สร้างความเข้าใจกัน สร้างบ้านที่อยู่แล้วสบายใจและอบอุ่น ยึดประเพณีไทย ให้ความเคารพผู้ใหญ่ ไปมาหาสู่ญาติผู้ใหญ่ตามประเพณี เชื้อฟังกุญแจผู้ใหญ่ มีมารยาทแบบไทย และให้ความสนิทสนมกับพ่อแม่และครอบครัว สร้างภูมิคุ้มกันให้ลูกด้วยความรัก ต้องทำให้สังคมแข็งแรง เด็กต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องเปลี่ยนวิถีการศึกษาและการเรียนรู้ ต้องเปลี่ยนวิธีคิด

2.2.2 การวางแผนรักษาความเข้มแข็ง ได้ผลการสัมภาษณ์ คือ ต้องมีการเตรียมตัวและวางแผนล่วงหน้า คิดดี พูดดี มีความพอดี ปรับตัว สังเกต ใส่ใจ ต้องเข้าใจ และหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ ให้คนที่เรารัก รักษาวัฒนธรรมไทย รักษาความใกล้ชิดในครอบครัว ต้องสนิทกัน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ช่วยงานบ้าน มีเวลาให้ครอบครัวให้มากที่สุด ทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด ดูแลและมีความเป็นครอบครัวเดียวกัน ใช้หลักธรรมะจัดการตนเอง เป็นผู้สูงอายุที่มีปัญญาที่ให้กำลังใจลูกหลาน รักษาให้ครอบครัวเป็นสุขเช่นเดิม วางแผนไม่ให้ครอบครัวมีปัญหา รักษาครอบครัวให้สงบ มีทัศนคติที่ดี ไม่สร้างปัญหา มีความสามัคคี อยู่อย่างสงบ ทำหน้าที่ดูแลกัน ลูกไม่ทะเลาะกัน ไม่มีหนี้สิน ทำให้ครอบครัวมีความสุข ให้มีความยืดหยุ่น ต้องมีความสม่ำเสมอ ต้องดูแลกัน รักกัน อยู่กับความจริง ต้องกตัญญูต่อพ่อแม่ และพี่น้องต้องรักกัน เรียนรู้จากครอบครัว เรียนรู้จากรอบตัว สอนให้ทำดี อยู่ด้วยกันอย่างมีค่า รักษาความสุขและความศรัทธาไว้ และ ทำให้ลูกภูมิใจ

2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 1 ตอนที่ 2.1 และตอนที่ 2.2 มาสรุปผลเพื่อประกอบการจัดการประชุมสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 เพื่อร่างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ดังนี้

2.3.1 ร่างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

1) การทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว พบว่า ครอบครัวเข้าใจกันและยอมรับการอยู่ร่วมกันระหว่างสมาชิกที่มีหลายวัยในครอบครัว/ เข้าใจและยอมรับสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับตัว

2) การวางเป้าหมายของครอบครัว/ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว พบว่า ต้องการให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข/ ต้องการให้ครอบครัวและสังคมไทยใช้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาในการนำทางชีวิตครอบครัว/ วางเป้าหมายในการทำกิจกรรมในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ

3) การกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน พบว่า เมื่อมีปัญหาครอบครัวพูดคุยกันเพิ่มขึ้น/ มีการตกลง มีกฎระเบียบ ข้อกำหนดในบ้าน เช่น ข้อตกลงไปทานข้าวบ้านคุณย่าวันเสาร์ และทานข้าวบ้านคุณยายวันอาทิตย์

4) การปฏิบัติตามแนวคิดร่วมกัน พบว่า ใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน/ มีความยืดหยุ่นระหว่างกัน

5) การร่วมพูดคุยกันหลังปฏิบัติ พบว่า ใช้เวลาในการพูดคุย ใกล้ชิดกันมากขึ้น และกล้าพูดคุยเรื่องส่วนตัวแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เล่าเรื่องสนุกสนานมากขึ้น

6) การทบทวนและปรับพัฒนาแนวทาง/เป้าหมาย (บางกรณี/ กิจกรรมครอบครัว สามารถเริ่มกระบวนการส่งเสริม ขั้นตอนที่ 1 ลงมาใหม่ จนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย- วนกลับไปทำลำดับที่ 1 -6 ลงมาใหม่- เกิดขั้นตอนการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว) พบว่า สมาชิกในครอบครัวปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้/ สมาชิกในครอบครัวปรับแนวคิดเพื่อให้เกิดความสุขขึ้นในบ้าน/ สมาชิกปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตร่วมกันเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถานการณ์ ณ ปัจจุบัน

โดยผู้วิจัยสรุปภาพรวมของร่างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยเพื่อใช้ประกอบการสนทนากลุ่ม โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) หลักคิดกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 2) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 3) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 4) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ดังนี้

2.3.1.1 หลักคิดกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

1) มีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว-ใกล้ชิด ใช้นเวลาร่วมกัน รักใคร่ห่วงใย

2) รับผิดชอบต่อรับผิดชอบหน้าที่ของตน- ทำหน้าที่อย่างเหมาะสม เข้าใจเคารพกฎ กติกา

3) ยึดมั่นคำสัญญา เชื่อใจ และมีคตินิยมความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน-ซื่อสัตย์ รักษา คำพูด เชื่อใจ จริใจ มีน้ำใจ แบ่งปัน มีประเพณี พิธีกรรมในครอบครัวเป็นจุดเชื่อมโยง

4) มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว- พูดคุยอย่างมีเหตุผล ใจเย็น ประนีประนอม ยอมรับฟัง หลีกเลี่ยงในการโยนความผิดให้กัน มีสติ

5) มีทุนทางสังคมในครอบครัว- มีทุนชีวิต มีทักษะชีวิต มีหลักคิด วิธีคิด ใช้หลักคิดของ วัฒนธรรมประเพณีครอบครัว มีการช่วยเหลือเกื้อกูลในระหว่างญาติพี่น้อง มีสำนึกดีต่อสังคม

6) มีความสามารถในการพึ่งตนเอง- ด้านการเงิน ด้านสุขภาพ ด้านข้อมูลข่าวสาร

7) มีความสามารถในการจัดการปัญหา หลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะ ยากลำบาก รู้เท่าทัน พร้อมปรับตัว และเปลี่ยนแปลง

2.3.1.2 กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัวในบริบทสังคมไทย

1) ทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว

2) วางเป้าหมายของครอบครัว/ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว

3) กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน

4) ปฏิบัติตามแนวคิดร่วมกัน

5) ร่วมพูดคุยกันหลังปฏิบัติ

6) ทบทวนและปรับพัฒนาแนวทาง/เป้าหมาย

2.3.1.3 วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบท สังคมไทย

1) พูดคุย แลกเปลี่ยน สนทนา

2) ทำตัวเป็นแบบอย่าง แต่ละคนในครอบครัวทำตัวเป็นแบบอย่างให้กันและกัน

3) ปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับความเชื่อ และพร้อมเปลี่ยนแปลง

4) เรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ ทำให้มีจุดยืน มีหลักการในการคิดเป็น

5) เรียนรู้จากประสบการณ์

6) เรียนรู้จากสถานการณ์ การพบเห็น ที่ประสบพบมา

7) เรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง จาก สื่อ โทรทัศน์ วิทยุ เรื่องราว เพื่อนบ้าน ที่ทำงาน

2.3.1.4 ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบท สังคมไทย

1) สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย การใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

2) มีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในบ้าน การตื่นนอน การเข้านอน อาหารการกิน การปรุงอาหาร เตรียมอาหาร ทำให้เกิดความใกล้ชิด

3) การจัดการด้านการเงิน/ การรับ-จ่าย ในครอบครัว

4) การจัดการด้านสุขภาพและสภาวะของครอบครัว

5) ความอดทน ต่อสู้กับปัญหา-อุปสรรค ความลำบากของชีวิต

6) ทศนคติด้านบวก การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างกัน

7) ความเสมอภาคในครอบครัว ยอมรับกัน ฟังกัน ให้เกียรติกันแม้จะมีวัยที่ต่างกัน ในครอบครัว

2.3.2 การจัดการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1

ผู้วิจัยนำร่างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เพื่อจัดเอกสารเตรียมประกอบการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 ท่าน (ตามรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ภาคผนวก ค) เพื่อตรวจสอบการถอดความข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 และให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยมีรายละเอียดตามประเด็นสนทนากลุ่ม ดังนี้

2.3.2.1 ประเด็นสนทนากลุ่มครั้งที่ 1

1) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ที่ผู้วิจัยร่างมา 6 ขั้นตอน มีความต่อเนื่องให้เกิดลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว และมีความเหมาะสม ครอบคลุม ต่อเนื่อง และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือไม่ อย่างไร โปรดเสนอแนะ

2) จากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ดังกล่าว ต้องใช้ วิธีการ 7 ข้อ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร โปรดเสนอแนะ

3) จากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ดังกล่าว ต้องอาศัย ปัจจัย 7 ข้อ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร โปรดเสนอแนะ

4) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (โดยมองความเชื่อมโยงของกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ต่อ การเกิดลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว การใช้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และการอาศัยปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย)

2.3.2.2 ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1

ผู้วิจัยสรุปผลการสนทนากลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบการถอดความข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 และให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะร่างกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เพื่อหาแนวทางเพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนี้

1) ความเหมาะสมของกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลการสนทนากลุ่ม เป็นดังนี้

(1) การทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว (ครอบครัว เข้าใจกันและยอมรับการอยู่ร่วมกันระหว่างสมาชิกที่มีหลายวัยในครอบครัว/ เข้าใจและยอมรับสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับตัว) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปว่า ขั้นตอนโดยรวมมีความเหมาะสม โดยเสนอให้เพิ่ม (1) รายละเอียด ตัวอย่างพฤติกรรมแสดงความเป็นบริบทสังคมไทย (2) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ฯ ใช้หลัก อริยสัจ 4 ทำความเข้าใจ และสติปัญญา 4 เพื่อให้ทุกคนในครอบครัวมีสติ

“ทำความเข้าใจและยกตัวอย่างพฤติกรรมแสดงความเป็นบริบทสังคมไทย”...

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 1

“ดึงความเป็นบริบทสังคมไทยให้เป็นรูปธรรม เช่น การเคารพผู้ใหญ่ การอบรมสั่งสอนลูก”... ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 8

“กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ฯ ใช้หลัก อริยสัจ 4 ทำความเข้าใจ และสติปัญญา 4 เพื่อให้ทุกคนในครอบครัวมีสติ” ... ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 7

(2) การวางเป้าหมายของครอบครัว/ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว (ต้องการให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข/ ต้องการให้ครอบครัวและสังคมไทยใช้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาในการนำทางชีวิตครอบครัว/ วางเป้าหมายในการทำกิจกรรมในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปว่า ขั้นตอนโดยรวมมีความเหมาะสม โดยเสนอให้เพิ่ม (1) รายละเอียดตัวอย่างพฤติกรรมแสดงความเป็นบริบทสังคมไทย (2) วางเป้าหมายต้องคำนึงถึงคนที่จะนำไปใช้ ในภาพรวมควรเป็นไปกระบวนการที่สามารถนำไปใช้ได้โดยทั่วไป แต่ควรมีคำอธิบายที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ในทุกวัย และทุกครอบครัวในบริบทสังคมไทย (3) กระบวนการควรเป็นแบบอย่าง แนวทาง ให้คนนำไปสร้างลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของตนได้ (4) การวางเป้าหมายควรชัดเจนด้านการปลูกฝังคุณธรรมในครอบครัวและให้พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี

“ควรเป็นกระบวนการโดยรวม และสามารถนำไปปรับใช้ได้ ในทุกวัย และทุกสภาพแวดล้อมของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 3

“กระบวนการควรเป็นแบบอย่าง เพื่อเป็นแนวทาง ให้คนนำไปสร้างลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของตนได้” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 4

“กระบวนการต้องเน้นการส่งเสริมของครอบครัวในด้านบวก โดยปลูกฝังคุณธรรมและให้พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 4

“ทำกระบวนการฯให้ขับเคลื่อนไปในทางบวก positive เป้าหมายในเชิงคุณธรรมจริยธรรม” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 8

“การวางเป้าหมายต้องคำนึงถึงคนที่จะนำไปใช้ คือใคร คนในครอบครัว หรือคนนอกครอบครัว” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 8

(3) การกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน (เมื่อมีปัญหาครอบครัวพูดคุยกันเพิ่มขึ้น/ มีการตกลง มีกฎระเบียบ ข้อกำหนดในบ้าน เช่น ข้อตกลงไปทานข้าวบ้านคุณย่าวันเสาร์ และทานข้าวบ้านคุณยายวันอาทิตย์) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปว่า ขั้นตอนโดยรวมมีความเหมาะสม โดยเสนอให้เพิ่ม (1) รายละเอียด ตัวอย่างพฤติกรรมแสดงความเป็นบริบทสังคมไทย (2) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก (3) ควรคำนึงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว (4) มีการวางแผนในครอบครัวร่วมกัน

“กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 4 และ ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 7

“ควรคำนึงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 8

“มีการสื่อสารระหว่างวัยและฟังกัน สมาชิกในครอบครัวต้องการอะไร ควรมีการวางแผนร่วมกัน ดังนั้น สภาพแวดล้อมของครอบครัวจึงมีความสำคัญมาก” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 3

(4) การปฏิบัติตามแนวคิดร่วมกัน (ให้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน/ มีความยืดหยุ่นระหว่างกัน) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปว่า ขั้นตอนโดยรวมมีความเหมาะสม โดยเสนอให้เพิ่ม (1) รายละเอียด ตัวอย่างพฤติกรรมแสดงความเป็นบริบทสังคมไทย (2) คำอธิบายเพื่อความเข้าใจในกิจกรรมและกระบวนการส่งเสริมฯ

“ กระบวนการการส่งเสริมฯควรทำเป็นกลาง ๆ เพื่อให้คนนำไปหยิบใช้ได้ แต่ควรมีคำอธิบายสำหรับคนที่ไม่เข้าใจในกิจกรรมและกระบวนการส่งเสริมฯ รวมทั้งครอบครัวที่ต้องการพัฒนาเพื่อให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 8

(5) การร่วมพูดคุยกันหลังปฏิบัติ (ใช้เวลาในการพูดคุย ใกล้ชิดกันมากขึ้น และกล้าพูดคุยเรื่องส่วนตัวแลกเปลี่ยนความคิด เล่าเรื่องสู่กันมากขึ้น) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปว่า ขั้นตอนโดยรวมมีความเหมาะสม โดยเสนอให้เพิ่ม (1) รายละเอียด ตัวอย่างพฤติกรรมแสดง

ความเป็นบริบทสังคมไทย (2) กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก (3) ควรคำนึงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว

(6) การทบทวนและปรับพัฒนาแนวทาง/เป้าหมาย (บางกรณี/ กิจกรรมครอบครัวสามารถเริ่มกระบวนการส่งเสริมฯ ขั้นตอนที่ 1 ลงมาใหม่ จนกว่าจะบรรลุเป้าหมาย- วนกลับไปทำลำดับที่ 1 -6 ลงมาใหม่- เกิดขั้นตอนการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว) (สมาชิกในครอบครัวปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้/ สมาชิกในครอบครัวปรับแนวคิดเพื่อให้เกิดความสุขขึ้นในบ้าน/ สมาชิกปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตร่วมกันเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถานการณ์ ณ ปัจจุบัน) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า ขั้นตอนโดยรวมมีความเหมาะสม โดยเสนอให้เพิ่ม (1) รายละเอียด ตัวอย่างพฤติกรรมแสดงความเป็นบริบทสังคมไทย (2) กระบวนการส่งเสริมฯ ควรเป็นแบบอย่าง แนวทางนำไปปรับใช้เพื่อให้มีสติ คิดทบทวน ปรับปรุงพัฒนา วิธีคิดของสมาชิกในครอบครัว (3) กระบวนการส่งเสริมฯ ควรมีความยืดหยุ่น ไม่ต้องปฏิบัติตามลำดับทุกขั้นตอน โดยขึ้นอยู่กับความเข้าใจสถานการณ์ สภาพแวดล้อม และการปรับปรุงในครอบครัว

“กระบวนการควรเป็นแบบอย่าง ให้คนอ่านงานวิจัยของเราแล้ว ให้มีสติ คิดทบทวนนำไปปรับใช้ เพื่อเป็นแนวทาง ให้คนนำไป ปรับปรุงวิธีคิดในครอบครัว และสร้างลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวของตนได้” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 4

“กระบวนการส่งเสริมนี้ อาจไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับขั้น 6 ขั้นตอนได้ อาจทำคล้าย ๆ กับ Learning Society Process ซึ่งไม่เป็นไปตามลำดับ” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 8

“กระบวนการเป็นเรื่องของมนุษย์ ไม่ควรเป็น Process 6 ขั้นตอน วงจรไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามลำดับ 1-6” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 9

2) ความเหมาะสมของวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย 7 ข้อ (เพิ่มเป็น 9 ข้อ)

ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลการสนทนากลุ่ม เป็น ดังนี้

(1) การพูดคุย แลกเปลี่ยน สนทนา (การสนทนาในครอบครัวเรื่องเดียวสามารถนำไปสู่การเรียนรู้อีกหลายเรื่องมากมาย/ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในครอบครัวสามารถสร้างความเข้าใจ- ไว้วางใจระหว่างกัน/ การพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอในครอบครัวสามารถสร้างใกล้ชิดสนิทสนม รู้ใจกัน และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองด้วยความอบอุ่นในครอบครัวที่ได้รับ/ เมื่อเกิดปัญหาในครอบครัว การพูดคุยอธิบายให้ชัดเจน จะทำให้เกิดความเข้าใจ) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า วิธีการโดยรวมมีความเหมาะสม โดยเสนอให้เพิ่ม (1) การฟังซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว (2) การสังเกตพฤติกรรมซึ่งกันและกันช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ปรับตัวและเข้าใจกันมากขึ้น

“การสื่อสารกัน ฟังกัน สังเกตพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวจะทำให้เกิดการเรียนรู้ปรับตัว และสร้างความเข้าใจระหว่างกันในครอบครัวมากขึ้น” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 7

(2) การทำตัวเป็นแบบอย่าง แต่ละคนในครอบครัวทำตัวเป็นแบบอย่างให้กันและกัน (พฤติกรรมของพ่อแม่เป็นแบบให้ลูกได้ พ่อแม่ดูแลปู่ย่าตายาย พี่น้อง เกิดความผูกพัน เป็นกุศลเป็นบุญที่อื้อใจ ทำให้เกิดความผูกพันห่วงใยกัน/ แบบอย่างต้องเกิดในทุกบทบาท ภรรยาต้องดูแลแม่สามีเหมือนดูแลแม่ตัวเอง ไม่มีย่ายาย ครอบครัวต้องเป็นครอบครัวเดียวกันและต้องทำให้ดู) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า วิธีการโดยรวมมีความเหมาะสม โดยเสนอให้เพิ่ม (1) ความเป็นต้นแบบที่ดีของพ่อแม่ โดยพ่อแม่ต้องมีลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2)

“การมีลักษณะต้นแบบที่ดีของพ่อแม่ พ่อแม่เป็นผู้แสดงโลกให้ลูกเห็น เป็นตัวอย่างที่มองว่าอะไรสำคัญ มองเรื่องอาชีพ เรื่องเงิน เรื่องความแตกต่างระหว่างเพศ พ่อแม่เป็นตัวอย่างที่มองเห็นอย่างไร เด็กก็จะมองเห็นว่าพ่อแม่เป็นอย่างนั้น มากกว่าที่ พ่อแม่มีอะไร พ่อแม่ทำอะไร หรือพ่อแม่พูดอะไร” ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4

“เด็กปัจจุบันเรียนรู้อย่างไม่สมบูรณ์ ถ้าพ่อแม่ใช้อายตนะ ทั้ง 6 ตลอดเวลา เด็กก็จะเกิดการรับรู้อายตนะตลอดเวลา พ่อแม่ต้องทำให้เห็น และพูดให้ฟัง ทำให้เกิดการเรียนรู้อายตนะทั้ง 6 ครบ” ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4

(3) การปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับความเชื่อ (ความใกล้ชิดสนิทสนมกันในครอบครัว ทำให้เรียนรู้และเติบโตไปด้วยกันในครอบครัว และค่อยปรับตัว ปรับบทบาทให้เหมาะสมตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า วิธีการโดยรวมมีความเหมาะสม โดยเสนอให้เพิ่ม (1) การสร้างคุณค่ากับสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน

“การให้คุณค่ากับสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันจะทำให้ความเข้มแข็งของครอบครัวมีมากขึ้น” ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9

(4) การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ ทำให้มีจุดยืน มีหลักการให้คิดเป็น (พ่อแม่สอนให้อ่านหนังสือตั้งแต่เด็ก-ลูก ๆ รักการอ่าน ทำให้มีพื้นฐานของความคิดที่แตกฉานและการมีความรู้กว้างในการนำไปปรับใช้ในชีวิต) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า วิธีการโดยรวมมีความเหมาะสม

(5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (ประสบการณ์ตรงจากที่พ่อทั้งครอบครัวไป แม่และตัวเองต้องลำบากมาก ทำให้อยากเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี การได้เรียนรู้การใช้ชีวิตอยู่กับคนหลายวัยในครอบครัวจะทำให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรงจากวัยต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี การทำกิจกรรมครอบครัวร่วมกันทำให้เกิดประสบการณ์ร่วมที่สร้างความผูกพันให้กันในครอบครัว) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า วิธีการโดยรวมมีความเหมาะสม

(6) การเรียนรู้จากสถานการณ์ การพบเห็น ที่ประสบพบมา (บอกสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวให้ลูก ๆ ได้รับรู้ สอนให้ลูกประหยัด ค่าเดือนจากคนในครอบครัวเมื่อทำผิด หรือทำ

พฤติกรรมไม่เหมาะสม ทำให้สร้างตัวอย่างในความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม โดยการปรับตัวจากตัวอย่างสถานการณ์จริงที่ได้รับ ตัวอย่างให้สัมภาษณ์ว่า “เวลามีปัญหา พอเริ่มคุยกันแล้วจะเถียงกัน แต่จะสอนให้หยุดเถียงให้แยกไปทำอย่างอื่น และมักจะบอกลูกว่า ไม่ให้เพิ่มปัญหาเข้าบ้าน...ที่บ้านเราจึงไม่ค่อยมีการเถียงกัน” ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า วิธีการโดยรวมมีความเหมาะสม

(7) การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง จาก สื่อ โทรทัศน์ วิทยุ เรื่องราว เพื่อนบ้าน ที่ทำงาน (พ่อแม่เล่าประสบการณ์ความยากลำบากของชีวิตให้ฟัง ทำให้มีความมานะบากบั่นขยันทำมาหากิน และเกิดความรักความห่วงใยครอบครัว อยากช่วยเหลือครอบครัว/ เรียนรู้จากธรรมชาติ คำสอนหลักธรรมในบ้าน จากการไปวัด การไปโรงเรียน จากสื่อต่าง ๆ ทำให้เห็นตัวอย่างที่ดี ช่วยขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนดี มีจิตใจดี คิดดี ทำดี) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า วิธีการโดยรวมมีความเหมาะสม

(8) การปลูกฝังให้เป็นครอบครัวคุณธรรม ด้วยการสอนคุณธรรมจริยธรรม ใช้คำสอนจากศาสนา ความเชื่อและการสำนึกดี กล่อมเกลียดั้งแต่เด็ก เช่น ใช้หลักการสอนจากหลัก ทศ 6 หลักสมชีวิธรรม หลักสติปัญญา 4 หลักฆราวาสธรรม 4 หลักอริยสัจ 4 และอุทตถิธรรม 4 เพื่อเป็นวิธีการสู่การปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัว

“การสร้างครอบครัวด้วยการปฏิบัติธรรม สอนให้รู้ว่าจะไรดี อะไรชั่ว ต้องสอนตั้งแต่เด็ก ต้องใช้ธรรมะในครอบครัว เช่นการนำหลักสมชีวิธรรม มาใช้ในครอบครัว เป็นวิธีการที่ใช้ธรรมะที่ทำให้ครอบครัวครองคู่อยู่กันได้นาน” ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4

(9) ทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น เป็นการเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัว หลักของวิธีการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่นทั้งคนในครอบครัว และ การอยู่ร่วมกันในสังคม

“วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ คือ how to live with others (UNESCO) เป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น เพื่อสร้างนิสัยของการอยู่ร่วมกัน” ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4

3) ความเหมาะสมของปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย 7 ข้อผลการสนทนากลุ่ม เป็น ดังนี้ (ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2 เสนอให้เพิ่มปัจจัยเป็น 8 ข้อ)

(1) สภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย การใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (การใช้ชีวิตในบ้านเดียวกัน สนับสนุนให้เกิดการช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน/ สภาพแวดล้อมของบ้านช่วยส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการพึ่งพากัน ใกล้ชิด แบ่งปัน มีน้ำใจ เช่น การที่แม่ให้ลูกเอาอาหารไปให้เพื่อนบ้านเสมอ ๆ ทำให้เกิดการสร้างการแบ่งปันให้กัน) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า ปัจจัยมีความเหมาะสม

(โดยเสนอเปลี่ยนหัวข้อเป็น ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม) ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2

(2) วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในบ้าน ทำให้เกิดความใกล้ชิด เช่น การตื่นนอน การเข้านอน อาหารการกิน การปรุงอาหาร เตรียมอาหาร (การเตรียมอาหารของแม่ตอนเช้าเป็นประจำให้ลูกทุกวัน ทำให้ลูก ๆ มีสุขภาพอนามัยดี เห็นคุณค่าของแม่ และส่งเสริมให้เกิดความห่วงใยรับผิดชอบช่วยเหลือด้วยการโทรกลับมาถามแม่ว่ามีอะไรกินตอนเย็นหรือไม่ ถ้าไม่มีก็จะซื้อกลับมา) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า ปัจจัยมีความเหมาะสม

(โดยเสนอให้เปลี่ยนหัวข้อเป็น ปัจจัยด้านการดำเนินชีวิต) ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2

(3) การจัดการด้านการเงิน/ การรับ-จ่าย ในครอบครัว (การอดออมและประหยัดที่มี การสอนในครอบครัวทำให้สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้วิธีการจัดการกับการใช้จ่ายของตน และรู้จักพึ่งตนเอง) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า ปัจจัยมีความเหมาะสม

(โดยเสนอให้เปลี่ยนหัวข้อเป็น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครอบครัว) ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2

(4) การจัดการด้านสุขภาพของครอบครัว (การดูแลสุขภาพในครอบครัว เรื่องการเจ็บป่วย อาหารการกินของสมาชิกในครอบครัวช่วยสนับสนุนให้เกิดความระมัดระวังให้ตัวเองมีสุขภาพที่ดีไม่เป็นภาระกับคนอื่น/ ในกรณีที่สมาชิกในบ้านมีหลายวัยทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงการดูแลแต่ละคนที่แตกต่างกันไป ทำให้ช่วยส่งเสริมความเข้าใจกันและกัน ช่วยเหลือกัน รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องสุขภาพ) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า ปัจจัยมีความเหมาะสม

(โดยเสนอให้เปลี่ยนหัวข้อเป็น ปัจจัยด้านสุขภาพของครอบครัว) ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2

(5) ครอบครัวมีลักษณะอดทน ต่อสู้กับปัญหา-อุปสรรค ความลำบากของชีวิต (ภาวะยากลำบาก และการช่วยเหลือกันในครอบครัว เป็นประสบการณ์สอนให้สมาชิกในครอบครัวมีภูมิคุ้มกันตนเอง) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า ปัจจัยมีความเหมาะสม

(โดยเสนอให้เปลี่ยนหัวข้อเป็น ปัจจัยด้านคุณธรรมจริยธรรม-ความอดทน การให้อภัย) ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2

(6) ทักษะคิดบวก เป็นกำลังใจให้กันและกัน (การใช้ธรรมะและคำสอนทางศาสนาจะช่วยสนับสนุนให้เกิดการคิดบวก และคิดเป็น มีวิจารณญาณในการแก้ไขและตัดสินใจปัญหา/ การมีสติและการไม่ใช้อารมณ์ในการพูดคุยกันจะทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในครอบครัว) ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่าปัจจัยมีความเหมาะสม

(โดยเสนอให้เปลี่ยนหัวข้อเป็น ปัจจัยด้านทัศนคติด้านบวก) ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2

(7) ความเสมอภาคระหว่างวัยในครอบครัว ยอมรับกัน พึ่งกัน ให้เกียรติกันแม้จะมีความคิดเห็นที่ต่างกันในครอบครัว (หลักคิดให้เกิดความเสมอภาคในครอบครัว ช่วยส่งเสริมให้เกิดการให้เกียรติกันทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติตัว การให้อิสระทางความคิด อิสระที่จะออกความเห็น

และยอมรับฟังกันในครอบครัว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยน้อยลง และเกิดความใกล้ชิดกันมากขึ้น)
ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิสรุปว่า ปัจจัยมีความเหมาะสม

(โดยเสนอให้เปลี่ยนหัวข้อเป็น ปัจจัยด้านสัมพันธภาพในครอบครัว) ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2

(8) ปัจจัยด้านความมีศาสนา เป็นการเกื้อหนุนความมั่นคงของครอบครัว

“ปัจจัยด้านความมีศาสนา เป็นปัจจัยเกื้อหนุนความมั่นคงของครอบครัว” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2

4) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากผู้เชี่ยวชาญ

(1) มิติด้านต่าง ๆ ในบริบทสังคมไทย เช่น ด้านศาสนา คุณธรรมคำสอนในครอบครัว ด้านการศึกษาในโรงเรียน นอกระบบ และตามอัธยาศัย ที่เกี่ยวข้องความเป็นครอบครัวและการเรียนรู้ในครอบครัว

“กรอบการอภิปรายมีการแบ่งมิติต่าง ๆ ควรทำให้ชัดเจน คือ มิติด้านศาสนา มิติด้านการศึกษาและการเรียนรู้ มิติด้านสังคมศาสตร์ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านบริบทสังคมไทย” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 1

“กิจกรรมในครอบครัวในบริบทสังคมไทย เช่นการศึกษาในโรงเรียน ต้องช่วยกันทำการบ้าน หรือในครอบครัวมีการพาไปพิพิธภัณฑ์ หรือการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ผ่านการดูละคร ดูทีวีด้วยกัน” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 1

(2) ปรับผังใหม่ให้เกิดความชัดเจนขึ้น

“ปรับผังใหม่ ดังนี้

กระบวนการส่งเสริม → วิธีการเรียนรู้ + ปัจจัยการเรียนรู้ → ความเข้มแข็งของครอบครัว” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 6

(3) วิธีการเรียนรู้ หน้าที่ และวิธีการปฏิบัติตนในครอบครัว คือการใช้หลัก ทิศ 6

“เพิ่ม ทิศ 6 ให้ วิธีการเรียนรู้ เพื่อเสริมหน้าที่ในการปฏิบัติตนในครอบครัว”

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 7

(4) รายละเอียดความเป็นบริบทสังคมไทย

“เพิ่มรายละเอียดและพฤติกรรมแสดงความเป็นบริบทสังคมไทย” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 1

“วัฒนธรรมการเคารพผู้ใหญ่ การมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่าง การอบรมสั่งสอนลูกแบบไทย”

ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 8

(5) ใช้หลักคุณธรรมในครอบครัว เพื่อให้เกิดการนำไปสู่การปฏิบัติได้

“ปรับหลักคิดการดำเนินชีวิตให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง และใช้หลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิต” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 2

“เน้นคุณค่าของครอบครัวและคุณธรรมของครอบครัว” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 3

“ให้หลักครอบครัวคุณธรรมและความมีศาสนา” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 4

2.4 ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1

2.4.1 สรุปกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยนำผลจากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1 มาสรุปเพื่อจัดทำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ซึ่งผ่านการวิเคราะห์จากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2562 โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและเสนอข้อคิดเห็น ประกอบด้วย กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 6 ขั้นตอน โดยใช้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต 6 ข้อ และอาศัยปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต 8 ปัจจัย เพื่อเสริมสร้างลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 9 ประการ (รายละเอียดตามแผนภูมิ 1) โดยมีคำอธิบายรายละเอียด ดังนี้

2.4.1.1 ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ประกอบด้วย 9 ข้อ ดังนี้

1) การมีสัมพันธภาพในครอบครัว คือ 1) ครอบครัวมีความรักกัน 2) ผูกพันห่วงใยกัน การอบรมเลี้ยงดูแสดงออกถึงความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน 3) มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีพูดคุยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน และใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ 4) มีความรู้สึกเป็นสมาชิกในครอบครัว มีพื้นฐานของครอบครัวที่แข็งแรง เป็นครอบครัวที่มีความสุข

2) การรู้บทบาทและรับผิดชอบหน้าที่ของตน คือ 1) สมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบหน้าที่ประจำวันของตนในบ้าน 2) ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันตามบทบาทของตน 3) ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้าน 4) มีระเบียบวินัย

3) การมีพันธะสัญญาผูกพันกันในครอบครัว การยึดมั่นคำสัญญา เชื่อใจ และมีความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน คือ 1) สมาชิกในครอบครัวมีความเชื่อถือกัน มีความเชื่อใจต่อกันในครอบครัว 2) ให้ความสำคัญกับครอบครัวตั้งแต่ต้นที่มาเป็นครอบครัว 3) สมาชิกในครอบครัวมีความเสียสละ อดทน เคารพกัน ซื่อสัตย์ กตัญญู 4) มีประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อในครอบครัวมีจุดเชื่อมโยงที่ดี

4) การสื่อสารระหว่างกันและกันในครอบครัว คือ 1) สมาชิกในครอบครัวยอมรับฟังกัน รับฟังข้อมูลซึ่งกันและกัน 2) ใจเย็น ไม่ใช้อารมณ์ ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่ทะเลาะกัน 3) เกรงใจกัน 4) ไม่มีความลับต่อกัน ไม่โกหก 5) พูดคุยและตกลงกันเอาไว้ก่อน 6) สื่อสารพูดกันด้วยเหตุผล 7) เคารพ ให้เกียรติกัน

5) การมีทุนทางสังคมในครอบครัว คือ 1) สมาชิกในครอบครัวมีการสนับสนุนช่วยเหลือกัน สามารถพึ่งพาญาติพี่น้อง-มีเครือญาติเกื้อหนุน รวมถึงเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน เป็นสังคมแห่งการช่วยเหลือ 2) ยึดขนบประเพณี ยึดหลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีความกตัญญู มีจิตสาธารณะ มีความสำนึกดีต่อครอบครัวและสังคม

6) การมีความสามารถในการพึ่งตนเอง คือ 1) ให้อดออม มัธยัสถ์ สมณะทำให้สร้างฐานะได้ 2) รู้จักทำมาหากิน ช่วยเหลือตนเอง 3) ใช้หลัก ปัจจัย 4 ช่วยพ่อแม่ทำงาน 4) มีความมานะอดทน 5) พยายามในการไล่หาความรู้ 6) พึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นด้วย 7) เข้าใจและรู้เท่าทันในการเสพสื่อและใช้เทคโนโลยี 8) ยึดหลักการพึ่งตนเอง เศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชาของพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

7) การมีความสามารถในการจัดการปัญหา หลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก คือ 1) สมาชิกในครอบครัวหาความรู้และดูแลอย่างวิธีแก้ไขปัญหามาจากรอบ ๆ ตัว 2) เชื่อว่าความรักในครอบครัว สามารถจัดการปัญหาได้ 3) มีวิจรรณญาณในการตัดสินใจ 4) คิดเป็น มีสติ และ 5) ปรับตัวได้

8) การมีหลักคำสอนศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจในครอบครัว คือ คำสอนศาสนาที่ปลูกฝังในครอบครัวทำให้ครอบครัวมีคุณธรรม เช่น เรียนรู้วิธีการปฏิบัติตนในครอบครัว ด้วยการใช้หลัก ทิศ 6 เพื่อปลูกฝังสำนึกดีในการรับบาทหน้าที่ในการปฏิบัติตนในครอบครัว เป็นต้น

9) การมีลักษณะของความเป็นพ่อแม่ต้นแบบหรือผู้เป็นต้นแบบในครอบครัว และต้องมีลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต คือ มีทักษะการเรียนรู้และการอบรมการดำเนินชีวิตแก่ลูกหลาน เช่น 1) ใช้คุณธรรมจริยธรรม คำสอนศาสนาในครอบครัวเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความสงบ การมีสติ และมีความสุขในครอบครัว 2) มีลักษณะการเป็นต้นแบบของการมองสิ่งสำคัญในชีวิตอย่างเหมาะสมให้กับคนในครอบครัว เช่น ใช้อายตนะการเรียนรู้ทั้ง 6 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) สอนให้เด็กรับรู้้อย่างเหมาะสม เพื่อให้ครอบครัวพึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นได้ 3) มีการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น 4) มีความทันสมัย ไล่หาความรู้ และเอาใจใส่ ในการทำกิจกรรมในครอบครัว เช่น ช่วยดูแลเรื่องบ้านของลูก / พาไปพืพิทัศน์ หรือการเรียนรู้ผ่านการดูละคร ดูทีวีด้วยกัน 5) พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อรองรับ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็วในบริบทสังคมในปัจจุบัน เป็นต้น

2.4.1.2 วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ประกอบด้วย วิธีการ 6 ข้อ ดังนี้

1) การพูดคุย การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การฟังซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว และการสังเกตพฤติกรรมซึ่งกันและกันช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ปรับตัว และเข้าใจกันมากขึ้น เช่น 1) การสนทนาในครอบครัวเรื่องเดียวสามารถนำไปสู่การเรียนรู้อีกหลายเรื่องมากมาย 2) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในครอบครัวสามารถสร้างความเชื่อใจ-ไว้วางใจระหว่างกัน 3) การพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอในครอบครัวสามารถสร้างใกล้ชิด สนับสนุน รู้ใจกัน และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองด้วยความอบอุ่นในครอบครัวที่ได้รับ 4) เมื่อเกิดปัญหาในครอบครัว การพูดคุยเป็นการอธิบายข้อสงสัยให้ชัดเจนจะทำให้เกิดความเข้าใจ เป็นต้น

2) การทำตัวเป็นแบบอย่าง แต่ละคนในครอบครัวทำตัวเป็นแบบอย่างให้กันและกัน เช่น 1) พ่อแม่ดูแลปู่ย่าตายาย ทำให้พี่น้อง ลูกหลาน เกิดความผูกพัน เป็นกุศลเป็นบุญที่อึ้งใจ ทำให้เกิดความผูกพันห่วงใยกัน 2) แบบอย่างต้องเกิดในทุกบทบาท ภรรยาต้องดูแลแม่สามี เหมือนดูแลแม่ตัวเอง ไม่มียายย ครอบครัวยต้องเป็นครอบครัวเดียวกันและพ่อแม่ต้องทำให้ลูกดู 3) ความเป็นต้นแบบที่ดีของพ่อแม่ ต้องเกิดจากการที่พ่อแม่ต้องมีลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะพฤติกรรมของพ่อแม่เป็นแบบให้ลูกได้ เป็นต้น

3) การปรับตัว การปรับวิธีคิด การปรับความเชื่อ และความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง เป็นการสร้างคุณค่าสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน เช่น 1) ความรักและความใกล้ชิดสนับสนุนกันในครอบครัว ทำให้เกิดการเรียนรู้และเติบโตไปด้วยกันในครอบครัว และค่อย ๆ ปรับตัว ปรับบทบาทให้เหมาะสมตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป 2) การที่พ่อแม่ใช้คุณธรรมในการปลูกฝังอบรมตั้งแต่เด็ก ทำให้มีสติไตร่ตรอง รู้ผิดชอบชั่วดี

4) การเรียนรู้ในครอบครัว จากสื่อต่าง ๆ จากประสบการณ์ จากสถานการณ์ และจากกรณีตัวอย่าง เป็นทุนทางสังคมของครอบครัวที่เป็นพื้นฐานและภูมิคุ้มกันให้เกิดความเข้มแข็งในครอบครัวได้ เช่น 1) การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ ทำให้มีจุดยืน มีหลักการให้คิดเป็น เช่น พ่อแม่สอนให้อ่านหนังสือตั้งแต่เด็ก เมื่อลูก ๆ รักการอ่าน ทำให้ลูกมีพื้นฐานของความคิดที่แตกฉานและมีความรู้กว้างในการนำไปปรับใช้ในชีวิต 2) การเรียนรู้จากประสบการณ์ ทำให้เกิดประสบการณ์ร่วมที่สร้างความผูกพันให้กันในครอบครัว เช่น ประสบการณ์ตรงจากที่พ่อทั้งครอบครัวไป แม่และตัวเองต้องลำบากมาก ทำให้อยากเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี / การได้เรียนรู้การใช้ชีวิตอยู่กับคนหลายวัยในครอบครัวจะทำให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรงจากวัยต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี 3) การเรียนรู้จากสถานการณ์ที่พบเห็นและที่ประสบมา เป็นตัวอย่างจริงที่เป็นรูปธรรมที่สามารถรับรู้ เรียนรู้ได้ไร้พรมแดน เช่น พ่อแม่บอกสถานะเศรษฐกิจของครอบครัวให้ลูก ๆ ได้รับรู้ และสอนให้ลูกประหยัด ผลที่ได้ คือ การวางแผนในการใช้จ่าย และการรู้จักอดออม 4) การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง จาก สื่อ โทรทัศน์ วิทยุ เรื่องราว เพื่อนบ้าน ที่ทำงาน เช่น พ่อแม่เล่าประสบการณ์ความยากลำบากของชีวิตให้ฟัง ทำให้มีความมานะบากบั่นขยันทำมาหากิน และเกิดความรักความห่วงใยครอบครัว อยากช่วยเหลือ

ครอบครัว/ พ่อแม่ปลูกฝังคุณธรรม ด้วยเรียนรู้จากธรรมชาติ-คำสอนหลักธรรมในบ้าน จากการไปวัด จากการไปโรงเรียน และจากสื่อต่าง ๆ ทำให้เห็นตัวอย่างที่ดี ช่วยขัดเกลาจิตใจให้เป็นคนดี มีจิตใจดี คิดดี ทำดี เป็นต้น

5) การปลูกฝังให้เป็นครอบครัวคุณธรรม ด้วยการสอนคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีครอบครัว ใช้คำสอนจากศาสนา ความเชื่อและการสำนึกดี กล่อมเกลามาตั้งแต่เด็ก เช่น ใช้หลักการสอนจากหลัก ทศ 6 หลักสมัชชีธรรม 4 หลักสติปัญญา 4 หลักการวาทธรรม 4 หลัก อริยสัจ 4 และอุทเทสิก 4 เพื่อเป็นวิธีการสู่การปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัว เป็นต้น

6) การเรียนรู้ทักษะชีวิตและทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น เป็นการเสริมสร้างให้เกิด ความเข้มแข็งของครอบครัว หลักของวิธีการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่นทั้งคนใน ครอบครัว และ การอยู่ร่วมกันในสังคม

2.4.1.3 ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบท สังคมไทย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัวในบริบทสังคมไทย ประกอบด้วย 8 ปัจจัย ดังนี้

1) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และพื้นที่การเรียนรู้ เช่น 1) สภาพแวดล้อม ของโลกที่ไม่ส่งผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยและความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน 2) พื้นที่ที่เอื้อต่อการ การศึกษาและเอื้อเรียนรู้ของสมาชิกในครอบครัว 3) การใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่อยู่ อาศัยที่เหมาะสม ได้ใช้ชีวิตในบ้านเดียวกัน สนับสนุนให้เกิดการช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน และ สภาพแวดล้อมของบ้านช่วยส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการพึ่งพากัน ใกล้ชิด แบ่งปัน มีน้ำใจ เช่น การ ที่แม่ให้ลูกเอาอาหารไปให้เพื่อนบ้านเสมอ ๆ ทำให้เกิดการปลูกฝังการแบ่งปันให้ลูกได้เห็น และมี น้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตการเรียนรู้ร่วมกัน ความเป็นอยู่ในบ้าน ทำให้เกิดความใกล้ชิด ทำให้เกิดอุปนิสัย ทำให้เรียนรู้ และมีทักษะชีวิตที่เหมาะสม เช่น 1) การตื่นนอน การเข้านอน อาหารการกิน การปรุงอาหาร เตรียมอาหาร เป็นชีวิตประจำวันในบ้านที่ส่งผลต่อ พฤติกรรมในครอบครัวได้ 2) การเตรียมอาหารของแม่ตอนเช้าเป็นประจำให้ลูกทุกวัน ทำให้ลูก ๆ มี สุขภาพอนามัยดี โดยสิ่งที่แม่ทำกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่า และส่งผลให้ลูกเกิดความห่วงใย รับผิดชอบ ช่วยเหลือ ด้วยการโทรกลับมาถามแม่ว่า ‘มีอะไรกินตอนเย็นหรือไม่ ถ้าไม่มีก็จะซื้อกลับมา’ เป็นต้น

3) ปัจจัยด้านสัมพันธภาพและการมีอิสระทางความคิดในครอบครัว เช่น 1) ความ เสมอภาคระหว่างวัยในครอบครัว ช่วยส่งเสริมให้เกิดการให้เกียรติกันในด้านความคิดและการปฏิบัติ ตัว และช่วยลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัยในครอบครัวได้ 2) การยอมรับกัน พึ่งกัน ให้เกียรติกัน การ

ให้อิสระทางความคิด แม้จะมีความคิดเห็นที่ต่างกันในรอบครัว ทำให้ครอบครัวเข้าใจกันและเกิดความใกล้ชิดกันมากขึ้น เป็นต้น

4) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครอบครัว เช่น 1) การมีแบบอย่างที่ดีในครอบครัวเกี่ยวกับการจัดการด้านการเงิน การรับ-จ่าย ในครอบครัว การอดออมและประหยัดที่มีการสอนในครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้วิธีการจัดการกับการใช้จ่ายของตน และรู้จักพึ่งตนเอง เป็นต้น

5) ปัจจัยด้านสุขภาพของครอบครัว เช่น 1) การดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว เรื่องการเจ็บป่วย อาหารการกินของสมาชิกในครอบครัว ช่วยสนับสนุนให้เกิดความระมัดระวังให้ตัวเองมีสุขภาพที่ดี ไม่เป็นภาระกับคนอื่น 2) การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวที่มีหลายวัย ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่งเสริมความเข้าใจกันและกัน ช่วยเหลือกัน รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการหาความรู้ในเรื่องสุขภาพจากแหล่งอื่น ๆ เพิ่มเติม ทำให้ทันสมัย เป็นต้น

6) ปัจจัยด้านการสื่อสารทัศนคติเชิงบวก เช่น 1) การสื่อสารระหว่างกันอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพด้านบวกทำให้สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวมีความเข้มแข็ง 2) การมีสติและการไม่ใช้อารมณ์ในการพูดคุยกันจะทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในครอบครัว 3) การรับฟังซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับกัน 4) การสื่อสารระหว่างวัยของสมาชิกในครอบครัว ทำให้ปัญหาที่เกิดและลดช่องว่างระหว่างวัยได้ 5) เป็นกำลังใจให้กัน เป็นต้น

7) ปัจจัยด้านคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ เช่น 1) ครอบครัวที่มีลักษณะอดทน จะเรียนรู้ทักษะชีวิต สามารถต่อสู้กับปัญหา-อุปสรรค ความลำบากของชีวิตได้ 2) ภาวะยากลำบาก และการช่วยเหลือกันในครอบครัว เป็นประสบการณ์สอนให้สมาชิกในครอบครัวมีภูมิคุ้มกันตนเอง 3) ครอบครัวที่ปลูกฝังและปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ สมาชิกในครอบครัวจะมีความสุข และดำเนินชีวิตอย่างมีสติ เข้าใจ และให้อภัยต่อกัน เป็นต้น

8) ปัจจัยด้านความมีศาสนา เป็นการเกื้อหนุนความมั่นคงของครอบครัว คุณธรรมคำสอนในทุกศาสนาเป็นรากฐานให้สมาชิกในครอบครัวสำนึกดี คิดดี ปฏิบัติดี ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันให้ทุกคนมีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบและไม่ประมาทในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน เช่น 1) การหลักคำสอน ขาวาสธรรม 4 ในครอบครัว นำไปสู่การปฏิบัติได้ คือ มีสำนึกดี รู้หน้าที่ มีสัจจะ มีความอดทน และสามารถพึ่งตนเองได้ 2) คำสอนในศาสนาทำให้คนทนอยู่กับความทุกข์ได้ ดังนั้น ลักษณะครอบครัวที่เข้มแข็ง คือการใช้ วิปัสสนา คือ การทนต่อความทุกข์ได้ อยู่กับปัญหาได้ และมีสติในการแก้ไขให้รอดพ้นทุกข์จากปัญหาได้ เป็นต้น

2.4.1.4.กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) **ทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว** เข้าใจกันและยอมรับการอยู่ร่วมกันระหว่างสมาชิกที่มีหลายวัยในครอบครัว เข้าใจและยอมรับสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับตัว โดยใช้สภาพตัวอย่างพฤติกรรมแสดงความเป็นบริบทสังคมไทยเพื่อช่วยส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับ เช่น 1) วัฒนธรรมการเคารพผู้ใหญ่ 2) การอบรมสั่งสอนลูกหลานในบริบทวัฒนธรรมไทย 3) การนำคำสอนทางศาสนาไปใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการปรับตัว เช่น อริยสัจ 4 ใช้เป็นหลักคิดในการทำความเข้าใจ และหลักธรรมสติปัญญา 4 เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวมีสติ เป็นต้น

2) **วางเป้าหมายของครอบครัว/ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว** โดยคำนึงถึงผู้ที่จะนำไปใช้ รวมทั้งมีคำอธิบายที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ เช่น 1) ต้องการให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข ดังนั้น เป้าหมายของครอบครัว คือ ต้องช่วยกันเพิ่มเติมทักษะการอยู่ร่วมกันด้วยการเรียนรู้และปรับตัว 2) ต้องการให้ครอบครัว/สังคมไทยใช้หลักคำสอนทางศาสนาในการนำทางชีวิตครอบครัว ดังนั้น เป้าหมายของครอบครัว คือ การปลูกฝังคุณธรรม การปฏิบัติธรรม สอนให้รู้ดี รู้ชั่ว เช่น หลักทศ 6 เพื่อให้รู้บทบาทหน้าที่ของตนในครอบครัวและการดำเนินชีวิต หลักสมชีวิตรธรรม 4 ธรรมแห่งการครองเรือน และวุฑฒิธรรม 4 ธรรมแห่งการเรียนรู้ 3) ต้องการวางเป้าหมายในการทำกิจกรรมในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น เป้าหมายของครอบครัว คือ การสร้างสภาพแวดล้อมทางกายและใจให้พร้อมเพื่อรักษาสัญญา และมีวินัยในการปฏิบัติ 4) ต้องการสื่อสารกันในครอบครัวด้วยทัศนคติด้านบวก ดังนั้น เป้าหมายของครอบครัว คือ การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันในครอบครัว 5) ต้องการให้ลูกหลานเป็นคนดีไม่เป็นภาระกับสังคม ดังนั้น เป้าหมายของครอบครัว คือ การสร้างพฤติกรรมแบบอย่างที่ดีในครอบครัว เป็นต้น

3) **กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน** มีการวางแผนในครอบครัวร่วมกัน มีการตกลง มีกฎระเบียบ ข้อกำหนดในบ้าน โดยคำนึงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว เช่น 1) ข้อตกลงในการสร้างสัมพันธ์ภาพของครอบครัวขยาย ด้วยการกำหนดให้ครอบครัวพ่อแม่ลูกไปทานข้าวบ้านคุณย่าวันเสาร์ และทานข้าวบ้านคุณยายวันอาทิตย์ 2) ข้อตกลงในการจัดการปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกัน ด้วยการสื่อสารด้านบวกมากขึ้น รับฟังซึ่งกันและกันมากขึ้น เป็นต้น

4) **ปฏิบัติตามแนวคิดร่วมกัน** การเรียนรู้ควรเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก และควร มีความยืดหยุ่นในครอบครัวตามสภาพความเป็นบริบทสังคมไทยปัจจุบัน เช่น 1) การปลูกฝังคุณธรรมในครอบครัว ด้วยการที่พ่อแม่เป็นต้นแบบที่ดีให้ลูก สอนลูกให้มองเรื่องสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและเหมาะสม 2) การใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ ด้วยการสร้างความเข้าใจ ความใกล้ชิด การเอาใจใส่ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ และการใช้เวลาซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่มาจากความรัก ความกตัญญู และส่งผลทำให้เกิดความเข้มแข็งในครอบครัว 3) การมีความยืดหยุ่นใน

ครอบครัวจำเป็นต้องจัดการอย่างมีสมดุล ด้วยการรับฟังเหตุผลกันในบางครั้ง เรียนรู้ร่วมกันที่จะเคารพสิทธิส่วนบุคคลของทุกคนในครอบครัว จะช่วยให้เกิดพฤติกรรมความเข้าใจ การเห็นใจกัน การให้อภัยต่อกัน 4) มีความยืดหยุ่นปรับตัวได้ดีในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้วยการเสริมสร้างทักษะชีวิต และการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เป็นต้น

5) ร่วมพูดคุยกันหลังปฏิบัติ โดยใช้การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว การสื่อสารด้วยทัศนคติด้านบวก การสร้างการเรียนรู้และการรับรู้ครบถ้วนสมบูรณ์ และการใช้หลักคุณธรรมเป็นหลักคิดในการดำเนินชีวิต เช่น 1) ใช้เวลาในการพูดคุย ใกล้ชิดกันมากขึ้น ทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว 2) ถ้าพูดคุยเรื่องส่วนตัวแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เล่าเรื่องสู่กันมากขึ้น ทำให้เกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน และนำไปสู่ทางออกของการแก้ปัญหา 3) ส่งเสริมอายตนะการเรียนรู้ ทั้ง 6 ประการ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ของเด็กให้มีการรับรู้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยพ่อแม่ต้องเป็นแบบอย่างและเข้าใจในการเรียนรู้อายตนะทั้ง 6 เพื่อเป็นแบบอย่างในการปลูกฝังอบรมลูก เป็นต้น

6) ทบทวนและปรับปรุงพัฒนาแนวทางตามเป้าหมาย โดยสมาชิกในครอบครัวปรับแนวคิด-หลักคิด ปรับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสุขในบ้าน และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตร่วมกันเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น 1) ทบทวนหลักคิดในการดำเนินชีวิต ด้วยการใช้คุณธรรมในการครองเรือนเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวเข้าใจกัน เคารพกัน และให้เกียรติซึ่งกันและกัน 2) ทบทวนและพัฒนาแนวทางจากสภาพการเรียนรู้ระหว่างกันในครอบครัว ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่เข้าใจกันและสื่อสารกันอย่างมีประสิทธิภาพ 3) ทบทวนประสบการณ์เดิมและการเรียนรู้ใหม่เพื่อนำไปปรับให้เหมาะกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ด้วยการให้ครอบครัวมีความรู้เท่าทันสื่อ เทคโนโลยี ข่าวสารที่อาจมีผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม 4) ทบทวนและปรับการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจครอบครัว และสุขภาพครอบครัว เป็นต้น

โดยสรุป กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้กระบวนการส่งเสริมเป็นแนวทางเบื้องต้นในการนำไปปรับใช้ เพื่อเป็นตัวอย่างในการคิดทบทวน ปรับปรุงพัฒนา วิถีคิดของสมาชิกในครอบครัวในบริบทสังคมไทย ดังนั้น กระบวนการส่งเสริมนี้ สามารถยืดหยุ่นได้ ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามลำดับทุกขั้นตอน โดยขึ้นอยู่กับเป้าหมาย ความเข้าใจ สถานการณ์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมครอบครัว และการปรับในครอบครัวแต่ละครอบครัวในบริบทสังคมไทยเป็นสำคัญ

กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย สามารถส่งเสริมได้จากภายในครอบครัวและจากภายนอกครอบครัว โดยขึ้นอยู่กับเป้าหมายและจุดประสงค์ของกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยจากภายในและภายนอกครอบครัว โดยแบ่งเป็น 1) ผู้ส่งเสริมจาก

ภายในครอบครัว เช่น พ่อแม่ ลูก พี่น้อง ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา ญาติ และผู้ที่อยู่ในครอบครัวหรือครัวเรือนเดียวกัน เป็นต้น 2) ผู้ส่งเสริมจากภายนอกครอบครัว เช่น เพื่อนบ้าน ครู เพื่อน เครือข่ายหน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน มูลนิธิ และผู้นำชุมชน เป็นต้น ดังนั้น ผู้ส่งเสริมสามารถกำหนดจุดประสงค์ตามเป้าหมายที่ต้องการได้ และสามารถเสริมสร้างมิติที่แตกต่างกันไปตามบทบาทหน้าที่ของตน (รายละเอียดกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ดังตารางที่ 4.1)

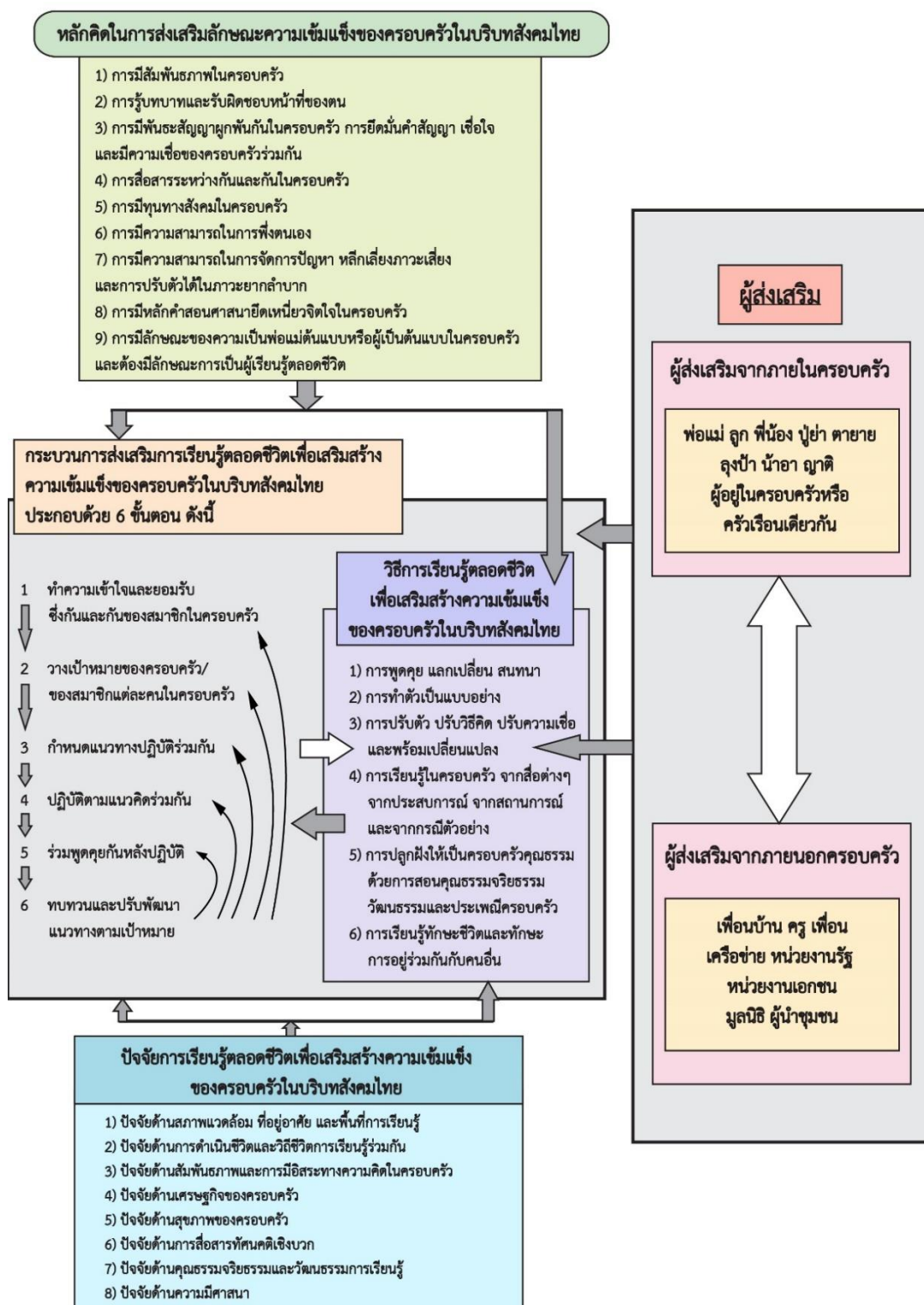
ตารางที่ 4. 1 กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย จากภายในและภายนอกครอบครัว

ขั้นตอนกระบวนการส่งเสริม	จุดประสงค์ที่ต้องการส่งเสริม	ผู้ส่งเสริมจากภายในครอบครัว	ผู้ส่งเสริมจากภายนอกครอบครัว
1) ทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว	ทำความเข้าใจเพื่อให้เกิดการยอมรับว่าการสื่อสารทัศนคติด้านบวกทำให้ครอบครัวไม่ทะเลาะกัน	1. พ่อแม่/ผู้ใหญ่ในครอบครัวพูดคุยกับลูกและคนในบ้านเพื่อให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดจากการสื่อสารอย่างไม่มีประสิทธิภาพทำให้เกิดปัญหาไม่เข้าใจกัน ในทางกลับกันลูกสามารถเป็นผู้ส่งเสริมโดยเริ่มต้นพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจกับผู้ใหญ่ก่อนได้	1. ครู เป็นแบบอย่างที่ดีในการสื่อสาร โดยการทำหน้าที่ สอนเด็กถึงวิธีการพูดกับพ่อแม่และผู้ใหญ่ในครอบครัว และสอนให้เด็กเข้าใจในเรื่องการมีทัศนคติด้านบวกเป็นสิ่งที่ทำให้สุขภาพกายและใจดี
2) วางเป้าหมายของครอบครัว/ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว	สรุปเพื่อหาข้อตกลงในการหาความต้องการในการแก้ปัญหาการสื่อสาร	2. พ่อแม่/ ลูก /สมาชิกในครอบครัว แลกเปลี่ยนความเห็นเพื่อสรุปความต้องการแก้ปัญหา หรือ เป้าหมายที่ต้องการได้รับ	2. ครู วางเป้าหมายเพื่อให้เด็กได้ใช้การสื่อสารทัศนคติด้านบวกในการแก้ปัญหา
3) กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน	กำหนดแนวทางในการปฏิบัติ เช่น กำหนดข้อตกลงร่วมกันในการสื่อสารกัน	3. พ่อแม่ / ลูก /สมาชิกในครอบครัว ตกลงที่จะเปิดใจเข้าหากัน จะยอมรับฟัง และพร้อมปรับตัวในการแลกเปลี่ยนเรื่องราวซึ่งกันและกันเคารพและให้เกียรติกัน	3. ครู ให้การบ้านเด็ก เช่น เรียงความเรื่อง การสื่อสารทัศนคติด้านบวกสามารถแก้ปัญหาได้
4) ปฏิบัติตามแนวคิดร่วมกัน	ให้เกิดการปฏิบัติตามข้อตกลงเพื่อให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจกันมากขึ้น	4. พ่อแม่/ลูก / สมาชิกในครอบครัว ให้เกียรติกัน ใจเย็นที่จะไม่ตัดการสนทนา ยอมรับฟังปัญหาของแต่ละฝ่าย	4. ครู ให้เด็ก เขียนเรียงความโดยได้ข้อมูลจากการพูดคุยกับพ่อแม่ หรือ ใช้กระบวนการคิดเรียงเรียงเองจากประสบการณ์เก่าของตนเอง
5) ร่วมพูดคุยกันหลังปฏิบัติ	แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับฟังข้อเสนอแนะ	5. พ่อแม่/ลูก / สมาชิกในครอบครัว นำข้อสนทนามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และติดตามเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน	5. ครูและเด็ก ทั้งห้อง ได้ ร่วมแลกเปลี่ยน เรื่องราว ทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารทัศนคติด้านบวกและการแก้ปัญหาที่หลากหลายของเรื่องราวจากเด็ก ๆ

ตารางที่ 4.1 กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย จากภายในและภายนอกครอบครัว (ต่อ)

ขั้นตอนกระบวนการส่งเสริม	จุดประสงค์ที่ต้องการส่งเสริม	ผู้ส่งเสริมจากภายในครอบครัว	ผู้ส่งเสริมจากภายนอกครอบครัว
6) ทบทวนและปรับพัฒนาแนวทางตามเป้าหมาย	เกิดความรู้สึกไวใจ เชื่อใจ เกิดความสนิทสนม และพร้อมที่จะสื่อสารในทัศนคติด้านบวกในเป้าหมายใหม่ต่อไป	6. พ่อแม่ /ลูก /สมาชิกในครอบครัว ทบทวนความรู้สึกที่ได้แลกเปลี่ยนสนทนาและแสดงความคิดเห็น โดยประเมินว่า ถ้ารู้สึกดี ไวใจ เชื่อใจและพร้อมปรับให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป ถือว่าจบกระบวนการส่งเสริม แต่ถ้ายังรู้สึกไม่ดี หรือยังทำไม่ได้ ก็สามารถกลับไปเริ่มต้นใหม่ที่ขั้นตอนใดก็ได้ตามต้องการ	6. ครู และเด็ก ประเมินผลของเรื่องราวที่เขียน ทบทวน เพื่อปรับปรุงการสื่อสารและวิธีคิด การส่งเสริมจากภายนอกนี้ ผู้ที่ได้รับประโยชน์จะมากกว่า เพราะ ครูก็มีครอบครัว จึงสามารถนำไปปรับใช้กับครอบครัวตนเองได้ และเด็ก ๆ ได้เรียนรู้โดยตรงจากการคิดก่อนนำมาเขียนและจากสอบถามพูดคุยกับพ่อแม่เพื่อให้ได้มาซึ่งเรื่องราว ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ถือว่า จบกระบวนการส่งเสริม แต่ถ้ายังรู้สึกไม่ดี หรือยังทำไม่ได้ ก็สามารถกลับไปเริ่มต้นใหม่ที่ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้ตามต้องการ

ข้อสรุปกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ดังแผนภาพ 4.1 ในหน้าถัดไป

แผนภาพที่ 4. 1 แผนภาพข้อสรุปกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 1 และ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนตอนการวิจัยนี้เพื่อร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยสรุปกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน โดยใช้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต 6 ข้อ และอาศัยปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต 8 ปัจจัย เพื่อเสริมสร้างลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 9 ประการ (รายละเอียดตามแผนภูมิ 1) โดยอ้างอิงจากคำจำกัดความของการวิจัยของนิยามคำว่า “แนวทางการใช้” หมายถึง วิธีการปฏิบัติ หรือดำเนินการ เพื่อส่งเสริมกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งประกอบด้วย **ความเชื่อพื้นฐาน วิธีการ ปัจจัยสนับสนุน และเงื่อนไขการใช้** กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยผู้วิจัยนำมาร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

3.1.1 ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

3.1.1.1 ความเชื่อพื้นฐาน

1) มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม มีความเข้าใจสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ปลอดภัย และมีการใช้ชีวิตร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่มี “ความเป็นบ้าน- หมายถึง การทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกว่าเป็นบ้านหรือที่อยู่อาศัยเป็นที่มีความสุข สงบ และปลอดภัยทุกเมื่อ ไม่ว่ายามสุขหรือทุกข์”

2) มีวิถีคิด การดำเนินชีวิต และทัศนคติทางบวก

3) มีอาชีพการงานสุจริต และมีรายได้พอเพียงเพื่อให้เกิดความมั่นคงของชีวิต

4) มีทักษะชีวิตตนเอง และทักษะการใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัว

5) มีผู้นำในครอบครัวที่เป็นต้นแบบของการมองสิ่งสำคัญในชีวิตอย่างเหมาะสม และมีลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

6) มีความเชื่อ มีคุณคุณธรรม และมีหลักคำสอนทางศาสนาประจำครอบครัวที่ดีร่วมกัน

3.1.1.2 วิธีการ

- 1) สร้างสภาพแวดล้อม-เรียนรู้สภาวะแวดล้อมโลก-ภูมิภาศ และสร้างบรรยากาศสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว
- 2) มีการตกลงกัน คอยกัน พูดดีต่อกัน ยอมรับฟังกัน มีความเข้าใจ เชื่อใจ ให้กำลังใจกัน และปรับตัวเข้าหากัน
- 3) มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัย อดทน รู้จักอดออม-ประหยัด-รู้จักค่าของเงิน มีการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน
- 4) เรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้ผ่านทุกข์-สุขร่วมกัน เสียสละ ให้เกียรติ ประนีประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย พร้อมให้อภัย
- 5) ให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในกิจกรรมครอบครัว มีทักษะการเรียนรู้และสามารถอบรมการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมแก่ลูกหลาน มีความทันสมัย ใฝ่หาความรู้ มีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและสามารถปรับตัวได้
- 6) มีการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรม และหลักปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา ในครอบครัวจนเป็นนิสัย เช่น มีกตัญญู โดยพ่อแม่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง และปลูกฝัง อบรมให้ลูกเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก

3.1.1.3 ปัจจัยสนับสนุน

- 1) มีปัจจัยภายนอกสนับสนุน เช่น สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่มีความร่มรื่น สะอาดปลอดภัย และมีปัจจัยภายในสนับสนุน เช่น สมาชิกในครอบครัวมีความรู้ความเข้าใจเรื่องสภาพแวดล้อมและสภาวะสิ่งแวดล้อมรอบตัวและของโลกเพียงพอ ทันทต่อเหตุการณ์ เพื่อความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต สมาชิกในบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความเข้าใจ มีความอบอุ่น และบ้านมีความสุขสงบ โดยสมาชิกในครอบครัวไม่นำความเดือดร้อน-สิ่งผิดกฎหมาย มาสู่ครอบครัว
- 2) มีแบบอย่างที่ดีในครอบครัว มีสภาพแวดล้อมและบุคคลแวดล้อมที่ดี
- 3) มีทักษะทางอาชีพที่ตนถนัด มีความสามารถ มีวิชาความรู้ในการทำงานดี และมีลักษณะอาชีพการทำงานของสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ขัดแย้งกัน
- 4) มีความเอื้ออาทรกันในครอบครัว มีญาติพี่น้องที่ปรึกษาหรือพึ่งพาได้ มีทุนทางสังคม
- 5) มีสติ มีความสงบในครอบครัว มีทุนทางสังคม
- 6) มีโอกาสเรียนรู้ คุณธรรม คำสอนทางศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสำนึกดี

3.1.1.4 เงื่อนไขการใช้

- 1) ต้องมีที่อยู่อาศัย และเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัว
- 2) ต้องมีคุณธรรม และต้องมีสำนึกดี
- 3) ต้องมีอาชีพที่เลี้ยงตนเอง และหรือเลี้ยงครอบครัวได้ / มีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง ในการประกอบอาชีพ/ มีโอกาสและได้รับโอกาส
- 4) ต้องอดทน และรักกันมากพอ
- 5) ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม/ มีศาสนาในการยึดถือปฏิบัติ / มีสำนึกดีต่อตนเองและส่วนรวม / มีความรู้เท่าทันและพร้อมปรับตัวต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน
- 6) ต้องมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีการปฏิบัติตามคำสอนศาสนาในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย และต้องมีต้นแบบที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในครอบครัว

3.1.2 ระดับแนวทางการใช้

ผู้วิจัยแบ่งแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ เป็น 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

3.1.2.1 ระดับนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน หน่วยงานส่วนท้องถิ่น มูลนิธิ เครือข่าย องค์กรอิสระ และองค์กรเกี่ยวกับครอบครัวอื่น ๆ สามารถใช้แนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ในระดับนโยบาย ดังนี้

1) นโยบายส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว

- 1.1) ส่งเสริมการมีคุณธรรมจริยธรรม และมีต้นแบบที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในครอบครัว
- 1.2) สร้างความเชื่อ คุณธรรม และหลักคำสอนทางศาสนาประจำครอบครัวที่ดีร่วมกัน
- 1.3) ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกดีต่อตนเอง ครอบครัว และส่วนรวม
- 1.4) ส่งเสริมการมีศาสนาในการยึดถือปฏิบัติ
- 1.5) ส่งเสริมให้มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีการฝึกฝนปฏิบัติตามคำสอนศาสนาในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
- 1.6) ส่งเสริมให้มีโอกาสเรียนรู้ คุณธรรม คำสอนทางศาสนาในครอบครัว โรงเรียน และสื่อ
- 1.7) ส่งเสริมและให้ความสำคัญในการปลูกฝังและอบรมคุณธรรมให้ลูกหลานเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก

2) นโยบายสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

- 2.1) สร้างองค์ความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความทันสมัย
- 2.2) สร้างองค์ความรู้ผ่านการเรียนรู้ในครอบครัวเพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิตของตนเอง ครอบครัวและส่วนรวม
- 2.3) สร้างองค์ความรู้ให้สมาชิกในครอบครัวมีการเรียนรู้และเข้าใจสภาวะแวดล้อมโลกที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

3) นโยบายเสริมสร้างสัมพันธภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีในครอบครัว

- 3.1) เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และการมีสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ปลอดภัย
- 3.2) เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการดำเนินชีวิต วิธีคิด และทัศนคติด้านบวก
- 3.3) เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการพึ่งตนเอง
- 3.4) เสริมสร้างการให้ความสำคัญเรื่องสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว
- 3.5) ส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการมีแบบอย่างที่ดี มีสภาพแวดล้อมและบุคคลแวดล้อมที่ดีในครอบครัว
- 3.6) ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของการมีทุนทางสังคม

4) นโยบายเสริมสร้างสาธารณสุขและสุขภาวะที่ดีของครอบครัว

- 4.1) ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรงของสมาชิกในครอบครัว
- 4.2) ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องสุขภาวะและอนามัยในครอบครัว
- 4.3) ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการประกันสุขภาพและสวัสดิการสุขภาพ

5) นโยบายส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

- 5.1) ส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศของสมาชิกในครอบครัว
- 5.2) ส่งเสริมการเตรียมพร้อมปรับตัวของครอบครัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีปัจจุบัน

6) นโยบายสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายครอบครัว

- 6.1) ส่งเสริมการมีบทบาทร่วมของเครือข่ายครอบครัว
- 6.2) ส่งเสริมให้ครอบครัวเห็นความสำคัญของเครือข่ายครอบครัว
- 6.3) ส่งเสริมให้เกิดสำนึกมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายครอบครัว

7) นโยบายบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ครอบครัว

7.1) ส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาศักยภาพครอบครัวของบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

7.2) ส่งเสริมการทำแผนยุทธศาสตร์และกิจกรรมครอบครัวร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

7.3) ส่งเสริมการสร้างต้นแบบการพัฒนาศักยภาพครอบครัวในหน่วยงาน

3.1.2.2 ระดับปฏิบัติการ

เพื่อให้ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และมูลนิธิ เครือข่าย องค์กรอิสระ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวอื่น ๆ สามารถนำวิธีการ 6 วิธี ไปปรับเป็นกิจกรรม หัวข้อ และตัวอย่าง โดยพัฒนาเงื่อนไขการใช้ และปัจจัยสนับสนุน เพื่อปฏิบัติให้บรรลุผลตรงกลุ่มตามกลุ่มเป้าหมาย

1) นโยบายส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว

1.1) ระดับปฏิบัติการ-วิธีการ: มีการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม และหลักปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาในครอบครัวจนเป็นนิสัย เช่น มีกตัญญู โดยพ่อแม่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง และปลูกฝัง อบรมให้ลูกเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก

1.1.1) ระดับบุคคล/ตนเอง

(1) ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น โดยรู้จักขมใจ อดทน ไม่เถียง

(2) มีกตัญญู - มีคุณธรรม สำนึกดี โดยดูต้นแบบในบ้านและต้นแบบในสังคม หรือเรียนรู้จากสิ่งรอบข้าง

(3) มีสติ จะทำให้เกิดปัญญา โดยการ ฝึกให้ใจเย็น ไม่วุ่นวาย ใช้เวลาคิดทบทวน ก่อนด่วนตัดสินใจ เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาด

1.1.2) ระดับครอบครัว

(1) สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ การทำบทบาทหน้าที่ในครอบครัวจาก ตามหลักทศ 6

(2) สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้การดำเนินชีวิตในการอยู่ร่วมกันเป็นคู่อย่างมีความสุข ด้วยหลักสมชีวิธรรม 4 และฆราวาสธรรม 4 และ วุฒิธรรม 4

1.1.3) ระดับชุมชน/สังคม

ชุมชน/สังคม ควรเป็นแบบอย่าง เช่น ดารานักแสดงช่วยปลูกป่า และช่วยงานสาธารณกุศล สามารถเป็นต้นแบบที่ดีให้วัยรุ่นได้

2) นโยบายสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

2.1) ระดับปฏิบัติการ - วิธีการ: เรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้ผ่านทุกข์-สุขร่วมกัน เสียสละ ให้เกียรติ ประณีตประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย พร้อมให้อภัย

2.1.1) ระดับบุคคล/ตนเอง

(1) สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวควรใช้การเรียนรู้จากประสบการณ์ จากสถานการณ์ร่วมที่เกิดขึ้นในครอบครัว ที่สามารถสร้างความผูกพันให้กันและกันในครอบครัว เช่น

(1.1) การเล่าเรื่องของพ่อเกี่ยวกับ ประสบการณ์ตรงจากที่ปู่ทั้งครอบครัวไปทำให้ย่าและตัวพ่อเองต้องลำบากมาก ทำให้อยากเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี

(1.2) การเก็บเกี่ยวการได้เรียนรู้จากการใช้ชีวิตอยู่กับคนหลายวัยในครอบครัว ได้เห็นประสบการณ์จริงจาก พ่อแม่ พี่น้อง ปู่ย่าตายาย ป้าน้าอา ทำให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์ตรงจากวัยต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น คุณย่า คุณปู่เมื่ออัลไซเมอร์ ทำให้ได้เรียนรู้ว่ามีอาการอย่างไร ต้องปรับตัวอย่างไรในบ้าน และดูแลคนแก่อย่างไร

(1.3) เรียนรู้ที่ซ่อนนัยให้น้องที่ไหน

(1.4) เข้าใจและเรียนรู้การรู้จักห่วงใย เมื่อคนในบ้านป่วยและแม่พ่อต้องไปดูแล เป็นต้น

(2) มีระเบียบ วินัย ทั้งขณะเป็นที่ไปทาง

2.1.2) ระดับครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวต้องใช้การเรียนรู้ในครอบครัว เพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิต เช่น

(2.1) การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ ทำให้มีจุดยืนชัด มีหลักการให้คิดเป็น เช่น พ่อแม่สอนให้อ่านหนังสือตั้งแต่เด็ก เมื่อลูก ๆ รักการอ่าน ทำให้ลูกมีพื้นฐานของความคิดที่แตกฉานและมีความรู้กว้างในการนำไปปรับใช้ในชีวิตได้

(2.2) การเรียนรู้จากสถานการณ์ที่พบเห็นและที่ประสบมา เป็นตัวอย่างจริงที่เป็นรูปธรรมที่สามารถรับรู้ เรียนรู้ได้ทันที เช่น พ่อแม่บอกสภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวให้ลูก ๆ ได้รับรู้ และสอนให้ลูกประหยัด ผลที่ได้ คือ การวางแผนในการใช้จ่าย และการรู้จักอดออม

(2.3) การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง จาก สื่อ โทรทัศน์ วิทยุ เรื่องราว เพื่อนบ้าน ที่ทำงาน เช่น พ่อแม่เล่าประสบการณ์ความยากลำบากของชีวิตให้ฟัง ทำให้มีความมานะบากบั่นขยัน

ทำมาหากิน และเกิดความรักความห่วงใยครอบครัว อยากช่วยเหลือครอบครัว/ พ่อแม่ปลูกฝังคุณธรรม ด้วยเรียนรู้จากธรรมชาติ

(2.4) คำสอนหลักธรรมในบ้าน จากการไปวัด จากการไปโรงเรียน และจากสื่อต่าง ๆ ทำให้เห็นตัวอย่างที่ดี ช่วยขัดเกลาลึบใจให้เป็นคนดี มีจิตใจดี คิดดี ทำดี เป็นต้น

2.1.3) ระดับชุมชน/สังคม

สื่อสารมวลชน และรายการที่เกี่ยวกับการเล่าประสบการณ์เพิ่มทักษะการใช้ชีวิต มีความหลากหลาย ควรส่งเสริมให้มีการนำเสนอในรูปแบบต่าง เช่น หนังสือ ละคร โฆษณา อื่น ๆ เพื่อให้เป็นทางเลือก เช่น ละครเรื่องวัยแสบสาแหรกขาด เรื่องฮอร์โมนวัยวุ่นวาย สารคดีหมู่บ้านอัญมณี น่านนอน โครงการก้าวคนละก้าวของคุณ บอดี้สแลม

2.2) ระดับปฏิบัติการ- วิธีการ: ให้ความสำคัญ-เอาใจใส่ในกิจกรรมครอบครัว มีทักษะการเรียนรู้และสามารถอบรมการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมแก่ลูกหลาน มีความทันสมัย ใฝ่หาความรู้ มีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและสามารถปรับตัวได้

2.2.1) ระดับบุคคล/ตนเอง

(1) ลูกหลานเชื่อฟังผู้ใหญ่และพ่อแม่ที่เป็นต้นแบบในบ้าน เช่น พ่อแม่สอนไม่ให้พี่น้องทะเลาะกันรุนแรง แล้วพ่อก็ยกตัวอย่างว่า พี่น้องพ่อแม่เคยเถียงกันรุนแรงเลย อาจมีความคิดต่างแต่ในที่สุดก็ยอมฟังกัน พ่อสอนว่าต้องให้เกียรติ และเคารพความคิดซึ่งกันและกัน เป็นต้น

(2) ผู้นำที่เป็นต้นแบบเป็นตัวอย่างการปฏิบัติตน ทำให้เห็น เช่น มองว่าการศึกษาของลูกสำคัญ จึงดูแลเอาใจใส่ สังเกตว่าลูกชอบอะไร ก็สนับสนุนให้ลูกเรียนและประกอบอาชีพตามที่ตนรัก / มองว่าลูกต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม ก็พาไปวัด สอนสวดมนต์ก่อนนอน และเป็นต้น

(3) มีความกล้าในการเป็นต้นแบบ

(4) ฝึกมองสิ่งสำคัญที่ถูกต้องเหมาะสมในการอบรมลูกหลาน เช่น สอนให้ซื่อสัตย์ ไม่โกงใคร/ สอนให้กตัญญูโดยดูแลปู่ย่าตายายเป็นแบบอย่าง

(5) ใช้อินเทอร์เน็ตและมีสื่อให้มีประโยชน์อย่างมีคุณภาพ เช่น เรียนรู้ข่าวสารเพื่อรู้ทันภัยธรรมชาติ/เรียนรู้การใช้ภาษาต่าง ๆ จากสื่อออนไลน์ที่ไม่มีค่าบริการ เป็นต้น

2.2.2) ระดับครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวมองว่าการใช้ชีวิตเรียบง่ายทำให้ครอบครัวไม่มีหนี้ แม่ไม่รำรวย แต่ชีวิตครอบครัวมีความสุข เช่น พ่อแม่ครอบครัวหนึ่ง สอนลูกให้ประหยัด อดออม และสอนให้ช่วยเหลือกัน น้องช่วยพี่ พี่ช่วยน้อง ลูก ๆ ช่วยกันกวาดบ้านถูบ้าน รู้จักหน้าที่ เก็บที่นอนเอง ช่วยทำงานบ้าน โดยแม่ทำเป็นตัวอย่างในการตื่นแต่เช้าเพื่อหาอาหารเช้าให้ลูกทุกคนก่อนไปทำงาน ส่วนพ่อมีอาชีพขี่จักรยานยนต์รับจ้างใกล้บ้าน คอยรับส่ง-เข้าออกบ้าน ดูแลรับส่งลูกทุกคน ทำให้ลูก

ใกล้ชิดกัน และช่วยแบ่งเบาภาระกัน ทุกคนในครอบครัวจึงไม่สู้รุ่มร่าม มีเงินออม และพี่สาวทำงานเก็บเงินช่วยพ่อแม่ส่งน้องเรียนจบปริญญา เป็นต้น

2.2.3 ระดับชุมชน/สังคม

ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม ดารานักแสดง มีอิทธิพลต่อกลุ่มของตน ดังนั้นต้องมีลักษณะการเป็นต้นแบบที่ดี เช่น นักการเมืองต้องมีสัจจะ ไม่วอก และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม /ครูต้องมีเมตตา/ สื่อสารมวลชนต้องมีจรรยาบรรณในการเสนอข่าวที่สร้างสรรค์ ไม่ใช่แค่เสนอข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างเดียว แต่ไม่คำนึงถึงคุณธรรม เช่น การเสนอข่าว เด็กถูกข่มขืน จนทำให้เด็กอับอายและไม่สามารถมีที่ยืนในสังคมได้ เป็นต้น

3) นโยบายเสริมสร้างสัมพันธภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีในครอบครัว

3.1) ระดับปฏิบัติการ- วิธีการ: สร้างสภาพแวดล้อม-เรียนรู้สภาวะแวดล้อมโลก-ภูมิภาคละสร้างบรรยากาศสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

3.1.1 ระดับบุคคล/ตนเอง

(1) สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวช่วยกันรับผิดชอบงานในบ้าน เช่น ทำความสะอาดบ้านเพื่อให้บ้านสะอาดน่าอยู่ และเก็บของเป็นที่

(2) พ่อแม่/ผู้ใหญ่ใช้หลักคุณธรรม-ใช้เหตุผลในการปลูกฝังอบรมสั่งสอนลูก-เปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่ต่างกัน

(3) ลูกเชื่อฟังคำสอนพ่อแม่ ให้ความเคารพ-ให้เกียรติและเชื่อใจ

(4) สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีทัศนคติด้านบวก ไม่จับผิด ตำหนิ หรือ โยนความผิดให้กัน

(5) สมาชิกในครอบครัวมีการเรียนรู้และเข้าใจสภาวะแวดล้อมโลก ด้วยการรับข่าวสารจากสื่อทุกประเภทอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้

3.1.2) ระดับครอบครัว

(1) สมาชิกในครอบครัวช่วยกันดูแลจัดบ้านให้เป็นระเบียบอยู่เสมอ มีการซ่อมแซมเครื่องใช้ในบ้านให้ใช้งานได้ และจัดสภาพแวดล้อมในบ้านให้ปลอดภัย

(2) สมาชิกในครอบครัวใช้เวลาด้วยกันอย่างสม่ำเสมออย่างมีคุณภาพ เช่น รับประทานอาหารเข้าหรือเย็นร่วมกัน ดูละคร เล่นกีฬา ทำให้เกิดความใกล้ชิด การยอมรับ และความเข้าใจกัน

(3) พ่อแม่/ผู้ใหญ่พูดคุยกันกับลูก-หลาน อบรม ถ่ายทอดการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น พูดคุยผ่านการทำการบ้านกับลูก ผ่านหนังสือ-ละคร เป็นต้น ทำให้เกิดความเชื่อใจ ความอบอุ่น และความใกล้ชิดสนิทสนม ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสในการเปิดรับความคิดเห็น การยอมรับซึ่งกันและกัน และการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างวัยซึ่งนำไปสู่การมีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

(4) ครอบครัวมีข้อตกลงและมีกฎระเบียบของบ้านเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน แต่ต้องไม่เคร่งครัดเกินไป ต้องมีความยืดหยุ่น เพื่อให้ทุกคนในบ้านรู้สึกสบายใจ ไม่อึดอัดจนกลายเป็นความขัดแย้ง

3.1.3) ระดับชุมชน/สังคม

(1) เพื่อนบ้านละแวกเดียวกัน ควรมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกรงใจกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน เช่น 1. ถ้าเลี้ยงสุนัข ไม่ควรเป็นภาระเรื่องเสียงและความสะอาด 2. ไม่เผาขยะหรือตัดต้นไม้รบกวนเพื่อนบ้าน 3. กรณีมีการก่อสร้างซ่อมแซมบ้านควรบอกกล่าวเพื่อนบ้าน และป้องกันฝุ่นและเศษวัสดุไปรบกวนเพื่อนบ้าน เป็นต้น

(2) โรงเรียนช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ สร้างความเข้าใจ และช่วยปลูกฝังคุณธรรม ทักษะด้านบวก และบทบาทหน้าที่ที่ควรประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง ครอบครัว และผู้อื่น โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น 1. เล่าเรื่องความดีที่ทำที่บ้านหน้าเสาธง 2. ประกวด คำขวัญเรื่องความ หนึ่งสั้น หรือ โครงการ เกี่ยวกับ บ้านน่าอยู่ บ้านปลอดภัย บ้านมีวินัย บ้านสะอาด ฯลฯ เป็นต้น

(3) ชุมชน ภาครัฐ และเอกชน ช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่และเกิดความปลอดภัย ด้วยการสร้างสำนึก “บ้านกับชุมชนน่าอยู่”

(4) ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น เพื่อนบ้านให้ความสำคัญในเชิงปฏิบัติการเรื่องสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่สะอาด ปลอดภัย และสามารถพึ่งพากันได้

(5) นโยบายภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองของประชาชน และน่านโยบายเดิมที่เคยใช้กลับมาปฏิบัติใหม่ โดยตั้งเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมเพื่อให้ครอบครัวมีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ มีการสำรวจสภาพแวดล้อมและความต้องการของคนในแต่ละชุมชนโดยนำผลการสำรวจไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม เช่น การลดหย่อนภาษีบ้านหลังแรก การลดหย่อนค่าน้ำ-ค่าไฟเมื่อมีค่าใช้จ่ายลดอย่างต่อเนื่องติดต่อกัน 6 เดือน การดูแลและการให้ความรู้เรื่องการเก็บแยกขยะในชุมชน เป็นต้น

(6) โรงเรียน ภาครัฐ และภาคเอกชน ควรมีนโยบายให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ในการใช้สื่อหรือช่องทางการสื่อสารเพื่อนำเสนอและสื่อสารเรื่องราวหรือกิจกรรมเกี่ยวกับ “ความเป็นบ้าน” สู่กลุ่มเป้าหมายอย่างเหมาะสม เช่น (1) สำรวจ เลือกปรับใช้ และนำเสนอการใช้ช่องทางการสื่อสารในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านกลุ่มเครือข่ายผู้ปกครอง กลุ่มไลน์ เฟสบุ๊คส์ และสื่อการสอนอื่นเพื่อสื่อสารกันระหว่าง นักเรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง (2) ภาครัฐและภาคเอกชน ควรใช้ช่องทางการสื่อสารเพื่อให้บุคคลทั่วไปได้รับรู้อย่างทั่วถึง เช่น กลุ่มคนทำงานบริษัทเอกชน กลุ่มคนทำงานราชการ ทหาร ตำรวจ กลุ่มอาชีพชุมชน เป็นต้น

3.2) ระดับปฏิบัติการ - วิธีการ: มีการตกลงกัน คุยกัน พูดติดต่อกัน ยอมรับฟังกัน มีความเข้าใจ เชื่อใจให้กำลังใจกัน และปรับตัวเข้าหากัน

3.2.1) ระดับบุคคล/ตนเอง

- (1) ฝึกข่มใจ มีสติ ใจเย็น ไม่ใช้อารมณ์ ไม่ใช้ความรุนแรง พยายามไม่ทะเลาะกัน
- (2) มีความเกรงใจกัน เคารพ ให้เกียรติกัน
- (3) สื่อสารพูดกันด้วยเหตุผล
- (4) ไม่มีความลับต่อกัน ไม่โกหกกันในครอบครัว
- (5) ไม่ตัดบทสนทนา: เปิดใจรับฟังกัน-ฟังทุกเรื่องที่เล่าให้ฟัง รับฟังข้อมูลมาก่อนโดยยังไม่ตัดสิน และไม่ตัดการสนทนาคนอื่น

3.2.2) ระดับครอบครัว

- (1) สมาชิกมีการพูดคุยและตกลงในการทำอย่างใดอย่างหนึ่งกันเอาไว้ก่อน เช่น จะไม่ทะเลาะกันในเรื่องการเมืองเมื่อมีความคิดต่าง/จะไม่ใช้ความรุนแรงตัดสินปัญหาทุกประเภท
- (2) สมาชิกในครอบครัวยอมรับฟังกัน รับฟังข้อมูลซึ่งกันและกัน เช่น เมื่อเกิดปัญหาในครอบครัว พูดคุยกันอย่างมีเหตุผล รับฟังการอธิบายข้อสงสัยให้ชัดเจนจะทำให้เกิดความเข้าใจ
- (3) สมาชิกในครอบครัว ใช้ ”เรื่องเล่าเรื่องต่าง ๆ ” เป็นสื่อในการสื่อสารระหว่างกันในครอบครัว ให้เกิดความใกล้ชิด และความไว้วางใจต่อกัน

3.2.3) ระดับชุมชน/สังคม

- (1) โรงเรียนจัดความรู้ การแสดง บทบาทสมมติในชั้นเรียน เพื่อเสริมให้นักเรียนมีวิสัยทัศน์ และมีทัศนคติที่เหมาะสม
- (2) บ้าน วัด โรงเรียน ช่วยสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมเพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสำนึกดี และทำให้มีสติในการไม่ใช้ความรุนแรง คุมอารมณ์ได้
- (3) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นครอบครัวโดยให้ครอบครัวทุกวัยได้มีส่วนร่วม เช่น จัดนิทรรศการ งานรื่นเริง อบรม ให้ความรู้ เกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิต วิถีคิด ทัศนคติทางบวก เป็นต้น เพื่อให้เกิดกระแสการเรียนรู้และการเลียนแบบ

3.3) ระดับปฏิบัติการ- วิธีการ: มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัย มีความอดทน รู้จักประมาณตน รู้จักอดออม-ประหยัด-รู้จักค่าของเงิน

3.3.1) ระดับบุคคล/ตนเอง

- (1) มีวินัยในการใช้จ่ายเงิน พยายามไม่เป็นหนี้ แต่ถ้ามีหนี้ก็ต้องสามารถชำระได้
- (2) ทำรายรับ-รายจ่ายของตนเอง
- (3) เก็บเงิน ออมเงินทุกเดือน
- (4) ใช้น้ำไฟอย่างประหยัด

(5) ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด-สิ่งผิดกฎหมาย และประกอบอาชีพสุจริต

3.3.2) ระดับครอบครัว

(1) สมาชิกในครอบครัวมีการพูดคุยกันเรื่องอาชีพสุจริต โดยใช้หลักคุณธรรม และคำสอนทางศาสนา พูดคุย ผ่านการดูละคร หนังสือ ข่าว หรือการบ้านของลูก เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าการมีสัมมาอาชีพคือประกอบอาชีพโดยชอบเป็นรากฐานของการพึ่งตนเองได้และไม่เป็นภาระของสังคม

(2) มีการสอนให้ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว

(3) นำทฤษฎี ศาสตร์พระราชา และเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ในครัวเรือน

3.3.3) ระดับชุมชน/สังคม

(1) บ้าน และโรงเรียน ปรับกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจไปในทางเดียวกัน เพื่อไม่ให้เด็กสับสน เช่น มีการสอนให้ช่วยงานบ้านพ่อแม่ที่โรงเรียน ดังนั้นควรมีกิจกรรมเพื่อให้พ่อแม่สอนลูกในเรื่องเดียวกัน

(2) สังคม และสื่อต้องให้ความรู้เกี่ยวกับการหารายได้และอาชีพที่สุจริต และนำเสนอความหลากหลาย ประโยชน์ และข้อจำกัด เพราะการเปิดกว้างของสังคม จะช่วยให้เกิดอาชีพมากมาย ดังนั้น คนในสังคม และสื่อ สามารถช่วยกรองความเหมาะสมและทางเลือกให้กับประชาชนด้วยตนเองได้ ผ่านทาง LINE Facebook Twitter และอีกมากมาย

4) นโยบายเสริมสร้างสาธารณสุขและสุขภาวะที่ดีของครอบครัว

4.1) ระดับปฏิบัติการ - วิธีการ: สร้างสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ปลอดภัย และถูกสุขอนามัย

4.1.1 ระดับบุคคล/ตนเอง

(1) สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวดูแลรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัยของตน

(2) สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวดูแลสุขภาพกายใจของตนให้แข็งแรง

(3) สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวดูแลคุณภาพโภชนาการของตน

(4) สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวเรียนรู้ สังเกต อาการเจ็บป่วยของตนและดูแลรักษา

4.1.2 ระดับครอบครัว

(1) สมาชิกในครอบครัวช่วยกันเอาใจใส่ดูแลรักษาความสะอาดของที่อยู่อาศัยร่วมกัน

(2) สมาชิกในครอบครัวช่วยกันดูแลเอาใจใส่สุขภาพกายใจคนในครอบครัวให้แข็งแรง

(3) สมาชิกในครอบครัวช่วยกันดูแลคุณภาพโภชนาการคนในครอบครัว

(4) สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้และสังเกตอาการเจ็บป่วยของสมาชิกในครอบครัวด้วยกัน

(5) สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ประโยชน์ของสวัสดิการสุขภาพ และการประกันสุขภาพ

4.1.3 ระดับชุมชน/สังคม

(1) หน่วยงานโรงพยาบาล สถานอนามัย คลินิกภาครัฐและเอกชน ให้บริการด้านสาธารณสุขพื้นฐานอย่างทั่วถึง

(2) หน่วยงานสวัสดิการสุขภาพ และประกันสุขภาพให้ความรู้ความเข้าใจแก่ครอบครัว

5) นโยบายส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

5.1) ระดับปฏิบัติการ - วิธีการ: มีการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความทันสมัย ฉลาดในการรับข้อมูลจากช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ

5.1.1) ระดับบุคคล/ตนเอง

ใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์และระมัดระวังและพิจารณาเกี่ยวกับข้อมูลอย่างละเอียดรอบคอบ เช่น การหารายได้เพิ่ม การทำธุรกรรมทางธนาคารออนไลน์ เป็นต้น

5.1.2) ระดับครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวมีการพูดคุยกันเรื่องการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร โดยพูดคุย ผ่านการดูละคร หนังสือ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเกิดความระมัดระวัง

5.1.3) ระดับชุมชน/สังคม

สังคม และสื่อ สามารถช่วยกรองความเหมาะสม ในการใช้สื่อเทคโนโลยี

6) นโยบายสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายครอบครัว

6.1) ระดับปฏิบัติการ - วิธีการ: สร้างสำนึกดี และการมีจิตสาธารณะ

6.1.1) ระดับบุคคล/ตนเอง

(1) สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวเรียนรู้การมีส่วนร่วมจิตอาสา

(2) สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวเรียนรู้คุณธรรม การเสียสละ การแบ่งปัน และช่วยเหลือผู้อื่น

6.1.2) ระดับครอบครัว

(1) สมาชิกในครอบครัวเป็นแบบอย่างในการช่วยเหลือผู้อื่น

(2) ครอบครัวมีการปลูกฝังคุณธรรมการช่วยเหลือผู้อื่น

6.1.3) ระดับชุมชน/สังคม

สังคม และสื่อ ช่วยประชาสัมพันธ์ประโยชน์และกิจกรรมความร่วมมือของเครือข่ายสู่สาธารณะ

7) นโยบายบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว

7.1) ระดับปฏิบัติการ - วิธีการ: มีการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความทันสมัย สร้างสำนึกดี และการมีจิตสาธารณะ

7.1.1) ระดับบุคคล/ตนเอง

บุคลากรแต่ละคนในหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเรียนรู้การพัฒนาศักยภาพครอบครัวของตนจากเพื่อนร่วมงาน

7.1.2) ระดับครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวมีการพูดคุย แลกเปลี่ยน แนวทางการปรับปรุงศักยภาพครอบครัวของตน

7.1.3) ระดับชุมชน/สังคม

หน่วยงานมีการจัดประกวด หรือให้รางวัล บุคลากรมีการพัฒนาศักยภาพครอบครัว

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม และสรุปผลการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ตามภาคผนวก ง) ตรวจสอบความเป็นไปได้ของแนวทางการใช้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย และให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ดังนี้

3.2.1 ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน วิธีการปัจจัยสนับสนุน และเงื่อนไขการใช้ ในภาพรวมของหัวข้อองค์ประกอบมีความสอดคล้องกันและมีความเหมาะสมกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย แต่ผู้เชี่ยวชาญให้ปรับรายละเอียดความเชื่อพื้นฐานใหม่ให้มีความครอบคลุม และจัดลำดับองค์ประกอบใหม่เป็นดังนี้ (1) ความเชื่อพื้นฐาน (2) ปัจจัยสนับสนุน (3) วิธีการ (4) เงื่อนไขการใช้ ทั้งนี้ แนะนำให้ปรับนำเอากระบวนการส่งเสริม มาเป็นตัวตั้งในการนำวิธีการ ปัจจัยสนับสนุน และเงื่อนไขการใช้ เพื่อให้เกิดการสอดคล้องและสอดคล้องกันไป ผลการสนทนากลุ่ม เป็น ดังนี้

1. ความเชื่อพื้นฐาน ผลการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปว่า ให้ปรับหลักการและความเชื่อให้ครอบคลุมแนวทางการใช้ โดยนำความเชื่อพื้นฐานเดิม ไปอธิบาย และเสริมเป็น วิธีการปัจจัยสนับสนุน และเงื่อนไขการใช้แทน โดยมีหลักของความเชื่อพื้นฐานว่า ความเชื่อพื้นฐาน 5 ประการ นี่เป็นความเชื่อที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นกระบวนการที่เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาโดยมีครอบครัวเป็นเสาหลักดังนี้

1.1) เชื่อว่า ถ้าครอบครัวและบ้านเป็นที่ที่ปลอดภัย สมาชิกในครอบครัวจะมีความอบอุ่นและมีความเข้มแข็ง และเป็นแหล่งการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว

1.2) เชื่อว่า การส่งเสริมให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เป็นการสร้างความเข้าใจ การยอมรับ และความพร้อมเพื่อให้เกิดการปรับตัวในการอยู่ร่วมกัน

1.3) เชื่อว่า ชุมชน และสังคม อาศัยความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ

1.4) เชื่อว่า คนทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ ทุกคนมีความใฝ่ดี มีความดีงามในจิตใจของตนเองที่ต้องการเจริญก้าวหน้า

1.5) เชื่อว่า ทุกคนที่เป็นมนุษย์ มีความเท่าเทียมกัน เช่นเชื่อว่า ลูกจะต้องเข้มแข็ง ยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเอง ทุกคนต้องการให้ให้ลูกเป็นคนดี มีอาชีพที่ดี มีฐานะดี เป็นต้น

“ความเชื่อพื้นฐาน น่าจะหมายถึง บ้านที่ปลอดภัย ทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ มีความเท่าเทียมกัน ครอบครัวเป็นเสาหลักในการพัฒนา และเป็นความเชื่อที่เป็นมาตรฐานได้”
ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 3

“ทุกครอบครัวต้องการให้ลูกเป็นคนดี มีอาชีพที่ดี มีฐานะดี” ผู้เชี่ยวชาญท่านที่ 3

2. ปัจจัยสนับสนุน

2.1) มีปัจจัยภายนอกสนับสนุน เช่น สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่มีความร่มรื่น สะอาด ปลอดภัย และมีปัจจัยภายในสนับสนุน เช่น สมาชิกในครอบครัวมีความรู้ความเข้าใจเรื่องสภาพแวดล้อมและสภาวะสิ่งแวดล้อมรอบตัวและของโลกเพียงพอ ทันทต่อเหตุการณ์ เพื่อความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต สมาชิกในบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความเข้าใจ มีความอบอุ่น และบ้านมีความสุขสงบ โดยสมาชิกในครอบครัวไม่นำความเดือดร้อน-สิ่งผิดกฎหมาย มาสู่ครอบครัว

2.2) มีแบบอย่างที่ดีในครอบครัว มีสภาพแวดล้อมและบุคคลแวดล้อมที่ดี

2.4) มีทักษะทางอาชีพที่ตนถนัด มีความสามารถ มีวิชาความรู้ในการทำงานดี และมีลักษณะอาชีพการทำงานของสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ขัดแย้งกัน

2.5) มีความเอื้ออาทรกันในครอบครัว มีญาติพี่น้องที่ปรึกษาหรือพึ่งพาได้ มีทุนทางสังคม

2.6) มีสติ มีความสงบในครอบครัว มีญาติพี่น้องที่พึ่งพาไปมาหาสู่เกื้อกูลกัน มีทุนทางสังคม

2.7) มีโอกาสเรียนรู้ คุณธรรม คำสอนทางศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสำนึกดี

3. วิธีการ

3.1) สร้างสภาพแวดล้อม-เรียนรู้สู่ภาวะแวดล้อมโลก-ภูมิภาศ และสร้างบรรยากาศสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

3.2) มีการตกลงกัน คอยกัน พุดติดต่อกัน ยอมรับฟังกัน มีความเข้าใจ เชื่อใจ ให้กำลังใจกัน และปรับตัวเข้าหากัน

3.3) มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัย อดทน รู้จักอดออม-ประหยัด-รู้จักค่าของเงิน มีการเรียนรู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

3.4) เรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้ผ่านทุกซ์-สุขร่วมกัน เสียสละ ให้เกียรติ ประณีประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย พร้อมให้อภัย

3.5) ให้ความสำคัญ-เอาใจใส่ในกิจกรรมครอบครัว มีทักษะการเรียนรู้และสามารถอบรมการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมแก่ลูกหลาน มีความทันสมัย ใฝ่หาความรู้ มีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและสามารถปรับตัวได้

3.6) มีการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม และหลักปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาในครอบครัวจนเป็นนิสัย เช่น มีกตัญญู โดยพ่อแม่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง และปลูกฝัง อบรมให้ลูกเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก

4. เงื่อนไขการใช้

4.1 ต้องมีที่อยู่อาศัย มีพื้นที่การเรียนรู้ และมีเรียนรู้การใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัว

4.2) ต้องมีคุณธรรม และต้องมีสำนึกดี

4.3) ต้องมีอาชีพที่เลี้ยงตนเอง และหรือเลี้ยงครอบครัวได้/ มีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรงในการประกอบอาชีพ/ มีโอกาสและได้รับโอกาส

4.4) ต้องอดทน และรักกันมากพอ

4.5) ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม/ มีศาสนาในการยึดถือปฏิบัติ/ มีสำนึกดีต่อตนเองและส่วนรวม/ มีความรู้เท่าทันและพร้อมปรับตัวต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน

4.6) ต้องมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีการปฏิบัติตามคำสอนศาสนาในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย และต้องมีต้นแบบที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในครอบครัว

3.2.2 ร่างระดับแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ ในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ
(ปรับปรุงตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิจากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2)

ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อคิดเห็นว่า ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ มีรายละเอียดครบถ้วนแต่ขาดการจัดเรียงรายละเอียดให้เกิดความเข้าใจในการนำไปประยุกต์ให้เกิดการใช้งานได้จริง ดังนั้นผู้ทรงคุณวุฒิ เสนอให้จัดเรียงรายละเอียดให้เกิดความกระชับ และปรับการใช้ศัพท์ระดับนโยบายและ

ระดับปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับเนื้อหางานวิจัยเพื่อประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ โดยผลการสนทนากลุ่ม เป็นดังนี้

1. ระดับนโยบาย ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้ปรับนโยบาย แบ่งเป็น 2 นโยบาย และนำนโยบายเดิมไปขยายเป็นแนวทางปฏิบัติ คือ นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว และนโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนี้

(1) นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว

- 1.1) การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว
- 1.2) การส่งเสริมการสร้างสาธารณสุขและสุขภาพที่ดีของครอบครัว
- 1.3) การส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศในครอบครัว

(2) นโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว

- 2.1) การส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว
- 2.2) การเสริมสร้างสัมพันธภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีในครอบครัว
- 2.3) การสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายครอบครัว
- 2.4) การส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว

2. ระดับปฏิบัติการ ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้แบ่งเป็นระดับ 4 ส่วน คือ

- (1) บุคคล/ตนเอง
- (2) ครอบครัว
- (3) โรงเรียน
- (4) ชุมชน

โดยผู้เชี่ยวชาญเสนอข้อคิดเห็นให้ปรับรายละเอียดเดิมในส่วนของระดับปฏิบัติการและจัดเรียงใหม่ตามการแบ่ง 4 ส่วนข้างต้น

3.2.3 ประเด็นสนทนากลุ่มอื่นและการปรับแก้

ผู้เชี่ยวชาญเสนอข้อคิดเห็น ในส่วนประเด็นสนทนากลุ่ม ข้อ 3 เกี่ยวกับข้อเสนอระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ว่า รายละเอียดของข้อมูลและร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมมีความเหมาะสมกับบริบทสังคมไทยแต่เสนอแนะให้จัดเรียงใหม่ให้เหมาะสม โดยอาจยกตัวอย่างกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติได้

ผู้เชี่ยวชาญเสนอข้อคิดเห็น ในส่วนประเด็นสนทนากลุ่ม ข้อ 4 เกี่ยวกับ ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ ข้อเสนอระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ที่นำเสนอ ทำให้เกิดการพัฒนาระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ได้หรือไม่ อย่างไร ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอข้อคิดเห็นที่เหมาะสม และสามารถทำให้เกิดการ

พัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยได้แต่ควรนำรายละเอียดที่ค้นพบมาใส่เป็นกิจกรรมตัวอย่าง

ผู้เชี่ยวชาญเสนอข้อคิดเห็น ในส่วนประเด็นสนทนากลุ่ม ข้อ 5 เกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้ในอนาคตอาจทำงานต่อยอดเพื่อทำเป็นคู่มือตัวอย่างฉบับแนะนำในแต่ละระดับเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยต่อไป

3.3 ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูล 3.1 และ 3.2 และสรุปแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 3.1 และ 3.2 และนำมาสรุปแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และนำเสนอเป็นรายงาน ดังนี้

รายงานการเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เป็น 2 ส่วน คือ 1) แนวทางการใช้ ประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน ปัจจัยสนับสนุน วิธีการ และเงื่อนไขการใช้ 2) ระดับการใช้ ประกอบด้วย ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

3.3.1 แนวทางการใช้ ประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน ปัจจัยสนับสนุน วิธีการ และเงื่อนไขการใช้มีรายละเอียด ดังนี้

1.ความเชื่อพื้นฐาน

ผู้วิจัยกำหนดหลักของความเชื่อพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นกระบวนการที่เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาโดยมีครอบครัวเป็นเสาหลัก ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อพื้นฐาน 5 ประการ คือ

1.1) เชื่อว่า ถ้าครอบครัวและบ้านเป็นที่ที่ปลอดภัย สมาชิกในครอบครัวจะมีความอบอุ่นและมีความเข้มแข็ง และเป็นแหล่งการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว เช่น การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม มีความเข้าใจสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ปลอดภัย และมีการใช้ชีวิตร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่มี “ความเป็นบ้าน” จะทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกที่ ครอบครัวคือบ้าน หรือที่อยู่อาศัย เป็นที่ที่มีความสุข สงบ และปลอดภัย ทุกเมื่อไม่ว่ายามสุขหรือทุกข์

1.2) เชื่อว่า การส่งเสริมให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เป็นการสร้างความเข้าใจ การยอมรับ และความพร้อมเพื่อให้เกิดการปรับตัวในการ

อยู่ร่วมกัน เช่น เชื่อว่า การส่งเสริมให้มีผู้นำในครอบครัวที่เป็นต้นแบบของการมองสิ่งสำคัญในชีวิตอย่างเหมาะสม และมีลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเริ่มต้นเพื่อเตรียมความพร้อมในการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว

1.3) เชื่อว่า ชุมชน และสังคม อาศัยความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ เช่น เชื่อว่า ถ้าทุกครอบครัว มีความเชื่อ มีคุณคุณธรรม และมีหลักคำสอนทางศาสนาประจำครอบครัวที่ดีร่วมกัน จะทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดสำนึกดี ครอบครัวจะเกิดความสงบ และส่งผลให้ชุมชน สังคม และประเทศมีความสงบและมีความเข้มแข็งไปด้วย

1.4) เชื่อว่า คนทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ ทุกคนมีความใฝ่ดี มีความดีงามในจิตใจของตนเองที่ต้องการเจริญก้าวหน้า เช่น เชื่อว่า ถ้าคนในครอบครัวมีโอกาสได้เรียนรู้ และฝึกฝนให้มีวิธีคิดที่ดี มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะชีวิตตนเอง มีทักษะการใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัว และมีทัศนคติทางบวก ทุกคนจะสามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้ตนเองและครอบครัวมีวิธีการดำเนินชีวิตที่เข้มแข็ง

1.5) เชื่อว่า ทุกคนที่เป็นมนุษย์ มีความเท่าเทียมกัน เช่น เชื่อว่า ลูกจะต้องเข้มแข็ง ยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเอง ทุกคนต้องการให้ลูกเป็นคนดี มีอาชีพที่ดี มีอาชีพการงานสุจริต มีรายได้พอเพียง และมีฐานะดี เพื่อให้เกิดความมั่นคงของชีวิต

2.ปัจจัยสนับสนุน

2.1) มีปัจจัยภายนอกสนับสนุน เช่น สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่มีความร่มรื่น สะอาดปลอดภัย และมีปัจจัยภายในสนับสนุน เช่น สมาชิกในครอบครัวมีความรู้ความเข้าใจเรื่องสภาพแวดล้อมและสภาวะสิ่งแวดล้อมรอบตัวและของโลกเพียงพอ ทันทต่อเหตุการณ์ เพื่อความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต สมาชิกในบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความเข้าใจ มีความอบอุ่น มีการตกลงกัน คุยกัน พูดดีต่อกัน ยอมรับฟังกัน มีความเข้าใจ เชื่อใจ ให้กำลังใจกัน ปรับตัวเข้าหากัน และบ้านมีความสุขสงบ โดยสมาชิกในครอบครัวไม่นำความเดือดร้อน-สิ่งผิดกฎหมายมาสู่ครอบครัว

2.2) มีแบบอย่างที่ดีในครอบครัว มีสภาพแวดล้อมและบุคคลแวดล้อมที่ดี เช่น มีกตัญญู โดยพ่อแม่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง และปลูกฝัง อบรมให้ลูกเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก

2.3) มีทักษะทางอาชีพที่ตนถนัด มีความสามารถ มีวิชาความรู้ในการทำงานดี และมีลักษณะอาชีพการทำงานของสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ขัดแย้งกัน เช่น มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัย อดทน รู้จักอดออม-ประหยัด-รู้จักค่าของเงิน มีการเรียนรู้ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีความทันสมัย ใฝ่หาความรู้ มีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและสามารถปรับตัวได้

2.4) มีความเอื้ออาทรกันในครอบครัว มีญาติพี่น้องที่ปรึกษาหรือพึ่งพาได้ มีญาติพี่น้องที่พึ่งพาไปมาหาสู่เกื้อกูลกัน มีทุนทางสังคม เช่น ให้ความสำคัญ-เอาใจใส่ในกิจกรรมครอบครัว มีทักษะการเรียนรู้และสามารถอบบรมการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมแก่ลูกหลาน

2.5) มีโอกาสเรียนรู้ คุณธรรม คำสอนทางศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสำนึกดี เช่น มีการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม และหลักปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาในครอบครัวจนเป็นนิสัย เรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้ผ่านทุกซ์-สุขร่วมกัน เสียสละ ให้เกียรติ ประณีประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย และพร้อมให้อภัย

3.วิธีการ

3.1) สร้างสภาพแวดล้อม-เรียนรู้สภาวะแวดล้อมโลก-ภูมิภาศ และสร้างบรรยากาศสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

3.2) มีการตกลงกัน คุยกัน พูดติดต่อกัน ยอมรับฟังกัน มีความเข้าใจ เชื่อใจ ให้กำลังใจกัน และปรับตัวเข้าหากัน

3.3) มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัย อดทน รู้จักอดออม-ประหยัด-รู้จักค่าของเงิน มีการเรียนรู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

3.4) เรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้ผ่านทุกซ์-สุขร่วมกัน เสียสละ ให้เกียรติ ประณีประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย พร้อมให้อภัย

3.5) ให้ความสำคัญ-เอาใจใส่ในกิจกรรมครอบครัว มีทักษะการเรียนรู้และสามารถอบบรมการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมแก่ลูกหลาน มีความทันสมัย ใฝ่หาความรู้ มีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและสามารถปรับตัวได้

3.6) มีการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม และหลักปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาในครอบครัวจนเป็นนิสัย เช่น มีกตัญญู โดยพ่อแม่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง และปลูกฝัง อบรมให้ลูกเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก

4.เงื่อนไขการใช้

ผู้เกี่ยวข้องในการใช้เงื่อนไขการใช้คือ 1) ผู้ส่งเสริมจากภายในครอบครัว หมายถึง ผู้เกี่ยวข้องในระดับบุคคล คือตนเอง และสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว และผู้เกี่ยวข้องในระดับครอบครัว คือ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่น้อง ลุงป้า น้าอา ญาติ ผู้อยู่ในครอบครัวหรือครัวเรือนเดียวกัน 2) ผู้ส่งเสริมจากภายนอกครอบครัว หมายถึง ผู้เกี่ยวข้องในระดับโรงเรียน คือ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เพื่อน และผู้เกี่ยวข้องในระดับชุมชน คือ เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายองค์กร หน่วยงานราชการ เอกชน องค์กร และมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว โดยผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนของเงื่อนไขการใช้ ดังนี้

4.1) ผู้เกี่ยวข้องทำความเข้าใจและศึกษาแนวทางการใช้ให้ชัดเจน

4.2) ผู้เกี่ยวข้องกำหนดและเตรียมองค์ประกอบต่าง ๆ และปัจจัยสนับสนุนแนวทางการใช้ให้ครบถ้วน

4.3) ผู้เกี่ยวข้องกำหนดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

4.4) ผู้เกี่ยวข้องติดตามประเมินผลโดยคำนึงถึงมาตรฐานในการดำเนินการในการใช้

3.2.2 ระดับการใช้ ประกอบด้วย ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ มีรายละเอียด ดังนี้

3.3.2.1 ระดับนโยบาย

ผู้วิจัยเสนอแนวทางระดับนโยบาย โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว และ 2) นโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนี้

1) นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว

1.1) การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว

(1.1.1) สร้างองค์ความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความทันสมัย

(1.1.2) สร้างองค์ความรู้ผ่านการเรียนรู้ในครอบครัวเพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิตของตนเอง ครอบครัวและส่วนรวม

(1.1.3) สร้างองค์ความรู้ให้สมาชิกในครอบครัวมีการเรียนรู้และเข้าใจสภาวะแวดล้อมโลกที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

1.2) การส่งเสริมการสร้างสาธารณสุขและสุขภาวะที่ดีของครอบครัว

(1.2.1) ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรงของสมาชิกในครอบครัว

(1.2.2) ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องสุขภาวะและอนามัยในครอบครัว

(1.2.3) ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการประกันสุขภาพและสวัสดิการสุขภาพ

1.3) การส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศในครอบครัว

(1.3.1) ส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศของสมาชิกในครอบครัว

(1.3.2) ส่งเสริมการเตรียมพร้อมปรับตัวของครอบครัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีปัจจุบัน

2) นโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว

2.1) การส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว

(2.1.1) ส่งเสริมการมีคุณธรรมจริยธรรม และมีต้นแบบที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในครอบครัว

(2.1.2) สร้างความเชื่อ คุณธรรม และหลักคำสอนทางศาสนาประจำครอบครัวที่ดีร่วมกัน

(2.1.3) ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกดีต่อตนเอง ครอบครัว และส่วนรวม

(2.1.4) ส่งเสริมการมีศาสนาในการยึดถือปฏิบัติ

(2.1.5) ส่งเสริมให้มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีการฝึกฝนปฏิบัติตามคำสอนศาสนาในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

(2.1.6) ส่งเสริมให้มีโอกาสเรียนรู้ คุณธรรม คำสอนทางศาสนาในครอบครัว โรงเรียน และจากสื่อ

(2.1.7) ส่งเสริมและให้ความสำคัญในการปลูกฝังและอบรมคุณธรรมให้ลูกหลานเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก

2.2) การเสริมสร้างสัมพันธภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีในครอบครัว

(2.2.1) เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และการมีสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ปลอดภัย

(2.2.2) เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการดำเนินชีวิต วิธีคิด และทัศนคติด้านบวก

(2.2.3) เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการพึ่งตนเอง

(2.2.4) เสริมสร้างการให้ความสำคัญเรื่องสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

(2.2.5) ส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการมีแบบอย่างที่ดี มีสภาพแวดล้อมและบุคคลแวดล้อมที่ดีในครอบครัว

(2.2.6) ส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของการมีทุนทางสังคม

2.3) การสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายครอบครัว

(2.3.1) ส่งเสริมการมีบทบาทร่วมของเครือข่ายครอบครัว

(2.3.2) ส่งเสริมให้ครอบครัวเห็นความสำคัญของเครือข่ายครอบครัว

(2.3.3) ส่งเสริมให้เกิดสำนึกดีต่อส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายครอบครัว

2.4) การส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว

(2.4.1) ส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาศักยภาพครอบครัวของบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

(2.4.2) ส่งเสริมการทำแผนยุทธศาสตร์และกิจกรรมครอบครัวร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

(2.4.3) ส่งเสริมการสร้างต้นแบบการพัฒนาศักยภาพครอบครัวในหน่วยงาน

3.3.2.2 ระดับปฏิบัติการ

ผู้วิจัยเสนอแนวทางระดับปฏิบัติการแบ่งเป็นระดับ 4 ส่วน คือ 1) บุคคล/ตนเอง 2) ครอบครัว 3) โรงเรียน 4) ชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

1) ระดับบุคคล/ตนเอง

1.1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เช่น

สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวใช้การเล่าเรื่อง ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มาแลกเปลี่ยนพูดคุย เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมและผูกพันกันในครอบครัว เช่น พ่อเล่าเรื่องเกี่ยวกับปู่ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่ปู่ทั้งตนเองและครอบครัวไปตั้งแต่ตนเองยังเล็ก จึงมีผลสำคัญทำให้พ่ออยากเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดีและเป็นต้นแบบที่ดีในปัจจุบัน

1.2) การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว เช่น

(1.2.1) ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น โดยรู้จักขมใจ อดทน ไม่เถียง

(1.2.2) มีกตัญญู มีคุณธรรม สำนึกดี โดยดูต้นแบบและเป็นต้นแบบในสังคม หรือเรียนรู้จากสิ่งรอบข้าง

(1.2.3) มีระเบียบวินัย เช่น ทิ้งขยะให้เป็นที่

(1.2.4) ผู้นำมีลักษณะการเป็นต้นแบบเป็นแบบอย่างที่ดี และปฏิบัติตนโดยทำให้เห็น เช่น ต้องการนำทางให้การศึกษาลูกสำคัญ ต้องดูแลเอาใจใส่ สังเกตว่าลูกชอบและถนัดอะไรและให้การสนับสนุน หรือ ถ้าต้องการนำทางลูกเป็นคนดีมีคุณธรรม ควรพาไปวัด สวดมนต์ก่อนนอน

2) ระดับครอบครัว

2.1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เช่น

(2.1.1) สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ การทำบทบาทหน้าที่ในครอบครัวตามหลัก ทิศ 6

(2.1.2) สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้การดำเนินชีวิตในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยหลัก สมชีวิธรรม 4 และฆราวาสธรรม 4

(2.1.3) สมาชิกในครอบครัวถ่ายทอดการเรียนรู้ร่วมกัน และการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างวัยในครอบครัวเพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิต เช่น พ่อแม่เล่าประสบการณ์ในครอบครัว สามารถสร้างความผูกพัน ความใกล้ชิด และเรียนรู้ที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งถือว่าเป็นทุนชีวิต ทุนทางสังคม ทุนครอบครัวอย่างดี การพูดคุยสามารถผ่านการทำการบ้านกับลูก ผ่านหนังสือ-ละครที่ใช้เวลาร่วมกัน

(2.1.4) สมาชิกในครอบครัวมีการเรียนรู้และเข้าใจสถานะแวดล้อมโลก ด้วยการรับรู้ข่าวสารจากสื่อทุกประเภทอย่างมีประสิทธิภาพและนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้

2.2) การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว เช่น

(2.2.1) สมาชิกครอบครัว สอนให้รู้จักประหยัด อดออม เช่น สอนให้ใช้ชีวิตเรียบง่าย ทำให้ครอบครัวไม่มีหนี้สิน ทุกคนในครอบครัวไม่สุรุษสุราย และมีเงินออม

(2.2.2) สมาชิกในครอบครัวรู้บทบาทหน้าที่ของตน เช่น พ่อคอยรับส่งลูก แม่หาอาหาร และลูก ๆ ช่วยแบ่งภาระหน้าที่ ช่วยกันทำงานบ้าน

(2.2.3) ครอบครัวต้องมีกฎ ระเบียบและข้อตกลงในบ้าน เพื่อให้เกิดความเรียบร้อย และเกิดความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน แต่ต้องไม่เคร่งครัดเกินไป ต้องมีความยืดหยุ่น เพื่อให้ทุกคนเกิดความสบายใจ ไม่อึดอัดจนกลายเป็นความขัดแย้ง เช่น ไม่เล่นมือถือนับโต๊ะอาหาร เกือบที่นอนหลังตื่นนอน เป็นต้น

(2.2.4) ครอบครัวสอนทำบัญชีรายรับรายจ่าย

3) ระดับโรงเรียน

3.1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เช่น

(3.1.1) ครูต้องเป็นต้นแบบการเรียนรู้ที่ดี เช่น ครูต้องมีเมตตา มีความเอาใจใส่

(3.1.2) บ้านและโรงเรียน มีการสื่อสารกัน เพื่อปรับกิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจไปในทางเดียวกัน เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความสับสน เช่น การสอนให้เด็กช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้าน อาจมีกิจกรรมหรือบทเรียนสอนที่โรงเรียนเพื่อเป็นการย้ำการทำหน้าที่

3.2) การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว

(3.2.1) โรงเรียนมีการอบรมและสอนให้นักเรียนรู้จักหน้าที่ของตนในครอบครัว เช่น ช่วยพ่อแม่ทำความสะอาดบ้าน เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่

(3.2.2) โรงเรียนจัดความรู้ การแสดง เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีทักษะวิคิด และมีทัศนคติที่เหมาะสมกับครอบครัว เช่น เล่นละครเพลง แสดงบทบาทสมมติในชั้นเรียน

4) ระดับชุมชน/ สังคม

4.1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เช่น

(4.1.1) ชุมชน/ สังคม ควรเป็นแบบอย่างเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เช่น ดารานักแสดงช่วยปลูกป่า และมีจิตสาธารณะ เป็นต้นแบบที่ดีให้วัยรุ่นได้ เป็นต้น

(4.1.2) สื่อมวลชน และรายการในสื่อสาธารณะ สามารถทำเรื่องราวการเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับครอบครัว การทำดี เพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิตได้ เช่น ละครเรื่องวัยแสบสาแหรกขาด เรื่อง ฮอว์โมน สารคดีถ้าขุนนางนางนอน โครงการก้าวคนละก้าวของตูน บอดี้แกลม เป็นต้น

4.2) การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว

(4.2.1) ชุมชน ภาครัฐและเอกชน ช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่และเกิดความปลอดภัย ด้วยการสร้างสำนึก “บ้านกับชุมชนน่าอยู่”

(4.2.2) หน่วยงานมีการจัดประกวด หรือให้รางวัล บุคลากรที่ศักยภาพครอบครัวที่ดี

ผู้วิจัยสรุปแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยได้เป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับนโยบาย เป็นการส่งเสริมการ

เรียนรู้ตลอดชีวิต และการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว โดยมีผู้เกี่ยวข้อง คือ หน่วยงานราชการ เอกชน องค์กร มูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว และ 2) ระดับปฏิบัติการ มีผู้เกี่ยวข้อง คือ (2.1) ระดับบุคคล คือตนเอง และสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว (2.2) ระดับครอบครัว คือ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่น้อง ลุงป้า น้าอา ญาติ ผู้อยู่ในครอบครัวหรือครัวเรือนเดียวกัน (2.3) ระดับโรงเรียน คือ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เพื่อน (2.4) ระดับชุมชน คือ เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่าย องค์กร

ทั้งนี้ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตส่งผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว และในทางกลับกัน การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวส่งผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ มิติการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งส่งผลต่อการเสริมสร้าง ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวได้ เช่น การเรียนรู้ของลูกผ่านประสบการณ์ที่พ่อแม่สั่งสมมาจาก บรรพบุรุษ ส่งผลให้ลูกมีความผูกพันใกล้ชิด และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ดังนั้น การเรียนรู้ ยอมรับ และปรับเปลี่ยนจึงเป็นกลไกสำคัญของผู้เกี่ยวข้องและผู้ส่งเสริม เพื่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ ในมิติที่เกี่ยวข้องตามที่คุณส่งเสริม และผู้เกี่ยวข้องประสงค์ ผู้ส่งเสริมและผู้เกี่ยวข้องสามารถกำหนด วัตถุประสงค์และเป้าหมายชัดเจน

แนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัวในบริบทสังคมไทย สามารถแบ่งผู้เกี่ยวข้องได้เป็น 2 ส่วน คือ 1) ผู้เกี่ยวข้อง ระดับนโยบาย คือ หน่วยงานราชการ เอกชน องค์กร และมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 2) ระดับปฏิบัติการ แบ่งเป็น (1) ระดับบุคคล คือ ตนเอง และสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว (2) ระดับครอบครัว คือ พ่อแม่ ลูก พี่น้อง ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา ญาติ ผู้ที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน (3) ระดับโรงเรียน คือ ครู นักเรียน เพื่อน (4) ระดับชุมชน คือ เครือข่าย หน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน มูลนิธิ ผู้นำชุมชน และ เพื่อนบ้าน

(รายละเอียดแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความ เข้มแข็งของครอบครัว ดังแผนภาพที่ 4.2 ในหน้าถัดไป)

แผนภาพที่ 4. 2 แนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยและผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.4 กิจกรรมประกอบแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยจัดทำกิจกรรมประกอบแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เพื่อเป็นข้อเสนอแนะและเป็นแนวคิดในการนำไปปฏิบัติ โดยกิจกรรมแต่ละกิจกรรมเป็นการแนะนำ โดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 4.2 ดังนี้

ตารางที่ 4. 2 กิจกรรมประกอบแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ระดับ		กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง
ระดับบุคคล	การเรียนรู้ตลอดชีวิต	1.เล่าเรื่องประสบการณ์ครอบครัว - พุดคุยเรื่องราวที่ผ่านมาของตนเอง หรือประวัติของตระกูลในโต๊ะอาหาร สามารถสอดแทรกการสอนทั้ง ตัวอย่างที่ดีที่ควรทำและเรื่องไม่ดีที่ต้องการอบรมเตือนสติได้	1. พ่อ/แม่เล่าให้ลูกฟัง- ทำให้เกิดบรรยากาศที่อบอุ่น ลูกได้เรียนรู้เรื่องราวจากต้นแบบ ทำให้เกิดความสนิทสนม และเกิดความภาคภูมิใจในตระกูล
	ความเข้มแข็งของครอบครัว	2. SWOT yourself – หาข้อเด่น ข้อด้อยของตัวเอง และหาวิธีเพิ่มศักยภาพในข้อเด่น และปรับปรุงในข้อดี หาโอกาส และอุปสรรค ของตัวเองเพื่อให้รู้จักตัวเองให้มากที่สุด (สามารถทำกิจกรรม SWOT your family, SWOT your school และ SWOT your surrounding ในระดับครอบครัว โรงเรียน และ ชุมชน/สังคม)	2. สมาชิกแต่ละคนในครอบครัว สามารถทำประเมินตัวเอง โดยใช้หลักการ SWOT ซึ่งเป็นการช่วยให้เกิดการพัฒนาดตนเอง ได้คิดรู้จักตนเองมากขึ้น และยอมรับความเป็นตัวเอง เข้ากับหลักพุทธธรรม เรื่องการให้พิจารณาตนเองและพิจารณาสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว และสามารถพัฒนาการคิดให้เป็นคิดเป็น

ตารางที่ 4.2 กิจกรรมประกอบแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย (ต่อ)

ระดับ		กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง
ระดับครอบครัว	การเรียนรู้ตลอดชีวิต	3. สายด่วนที่ควรรู้ - สมาชิกในครอบครัวช่วยกันจด หมายเลขติดต่อของสายด่วนต่าง ๆ เช่น สายด่วนสุขภาพ สายด่วนรถพยาบาลฉุกเฉิน สายด่วนไฟฟ้าดับ เป็นต้น นอกจากหมายเลขโทรศัพท์ของสายด่วนแล้ว ยังสามารถ หาApplication หรือ Websites ที่เป็นประโยชน์ ตั้งกลุ่ม LINE ของครอบครัว และให้สมาชิกทุกคนในบ้านช่วยกัน เพิ่มเติมข้อมูลใน Album หรือ Note	3. ทุกคนในครอบครัวสามารถช่วยหาข้อมูล และ เพื่อประโยชน์ในการติดต่อขอความช่วยเหลือเมื่อมีเหตุการณ์ฉุกเฉินในบ้าน และเป็นการสอนให้เกิดเรียนรู้และค้นคว้าข้อมูลตามสิทธิประโยชน์พื้นฐานของประชาชนอีกด้วย
	ความเข้มแข็งของครอบครัว	4. ข้อคิด และคติธรรมบ้าน - สมาชิกในครอบครัว เขียนมีคติธรรม ข้อคิด ข้อเตือนใจ กฎ หลักคิด ประจักษ์ตรรกะ ประจักษ์ปด้าให้ไว้ในบ้าน เพื่อเตือนใจ และตกลงพูดคุยเล่าเรื่อง และแลกเปลี่ยนเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น (ข้อคิดอาจถูกกำหนดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกเดือนเพื่ออบรมสั่งสอนลูกหลาน ตัวอย่าง ข้อคิด เช่น ‘รู้เวลา รู้หน้าที่’ เป็นต้น	4. พ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ในครอบครัว เล่าถึงเรื่องที่เป็นข้อคิด หลักการของบ้าน และทุกคนในครอบครัวตกลงให้ความร่วมมือในการทำสิ่งดี ๆ ตามข้อคิดนั้น เพื่อให้เกิดการสำนึกดี มีคุณธรรม

ตารางที่ 4.2 กิจกรรมประกอบแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย (ต่อ)

ระดับ		กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง
ระดับ โรงเรียน	การเรียนรู้ ตลอดชีวิต	5. รู้สิทธิ์ รู้หน้าที่ - ครูให้นักเรียนทำ กล่องนามบัตร แยกตามตัวอักษร และแยกประเภทโดยให้เด็กหา รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับ กฎระเบียบ และสิทธิของประชาชน และครอบครัว ที่ควรได้รับรู้ เช่น สิทธิคนพิการ สิทธิผู้ยากไร้ สิทธิ ผู้สูงอายุ กฎหมายคุ้มครองเด็กและ เยาวชน กฎหมายคุ้มครองสตรี กฎหมายทารุณกรรมสัตว์ กฎหมาย คุ้มครองสุนัข กฎหมายคุ้มครอง ผู้บริโภค กฎหมายคุ้มครองสิทธิส่วน บุคคล เป็นต้น	5. ครู และนักเรียน มี การเรียนการสอน เกี่ยวกับสิทธิของ ประชาชน กฎระเบียบ เกี่ยวกับครอบครัว ทำให้ เกิดการเรียนรู้ และ นักเรียนได้ไปสื่อสารกับ พ่อแม่-ปู่ย่า-ตายายที่ บ้าน และนักเรียนได้นำ กล่องรู้สิทธิรู้หน้าที่ ไปใช้ เพื่อประโยชน์กับสมาชิก ในครอบครัวของตน
	ความเข้มแข็ง ของครอบครัว	6. ไลน์กลุ่ม -ผู้ปกครองและครู จัดตั้งไลน์กลุ่ม เพื่อสื่อสารกัน -ผู้ปกครองและผู้ปกครอง จัดตั้งไลน์ กลุ่มเพื่อสื่อสารกัน และแลกเปลี่ยน ข้อมูลกัน -เพื่อนในรุ่น / เพื่อนในกลุ่ม	-ครู และผู้ปกครอง มี ช่องทางการสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ ตรงกัน -ผู้ปกครองและ ผู้ปกครองมีช่องทางการ สื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยน ข้อมูล ทำให้เกิดเป็น เครือข่ายที่เข้มแข็ง

ตารางที่ 4.2 กิจกรรมประกอบแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย (ต่อ)

ระดับ		กิจกรรม	ผู้เกี่ยวข้อง
ระดับชุมชน/สังคม	การเรียนรู้ตลอดชีวิต	7. เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนในกรุงเทพมหานคร – หน่วยงานเขตโรงเรียนในชุมชน จัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ โดยมีเครือข่ายชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อหาผู้สูงอายุที่มีความรู้ด้านต่าง ๆ มาช่วยให้ความรู้แก่คนในชุมชน เช่น ความรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ ความรู้ด้านภาษาอังกฤษ เป็นต้น	7. หน่วยงานเขต และโรงเรียน ร่วมมือกันเพื่อหาเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชน การจัดการในแนวคิดนี้จะสามารถเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน
	ความเข้มแข็งของครอบครัว	8. ชุมชนน่าอยู่ - หน่วยงานเขตในกรุงเทพมหานครทำการสำรวจชุมชน เพื่อรณรงค์ให้คนในชุมชนช่วยกันทำให้ชุมชนปลอดภัย สะอาด และมีสาธารณสุขที่ดี เช่น จัดตั้งเครือข่ายชุมชน ในบริเวณโดยรอบ 1 กิโลเมตร เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน มีหมายเลขโทรศัพท์ให้ติดต่อ และแจ้งเหตุ	8. หน่วยงานเขตมีนโยบายให้ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัย ความสะอาด และการสาธารณสุขในชุมชน เพื่อให้เกิดการสื่อสาร และมีสำนึกดีร่วมกันกับชุมชน

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์

- 1) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
- 2) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการใช้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย โดย

ขั้นตอนที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 รายการ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เผยแพร่หรือมีผลของการบังคับใช้อยู่ในช่วง พ.ศ.2550-2562 จำนวน 6 รายการ และศึกษาข้อมูลจากสื่อจากสื่อออนไลน์และออฟไลน์ที่เผยแพร่อยู่ในช่วง พ.ศ. 2555-2562 จำนวน 6 รายการ และนำมาสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสื่อ นอกจากนี้ผู้วิจัยทำการศึกษารณีตัวอย่างที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง ด้วยวิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา จำนวน 15 ครอบครัว และนำข้อมูลผลการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ และการสัมภาษณ์ มาประมวลและวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ขั้นตอนที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยทำการศึกษารณีตัวอย่างที่เป็นแบบปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง ด้วยวิธีการศึกษาแบบพหุกรณีศึกษา จำนวน 15 ครอบครัวเดียวกันกับการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1 เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และข้อมูลการวิเคราะห์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในประเด็นกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย และขอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและครอบครัว ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบหรืออัยาศัย และผู้เชี่ยวชาญด้านหน่วยงานที่นำไปใช้ จำนวน 10 ท่าน เพื่อนำมาสรุปกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวใน บริบทสังคมไทย

ขั้นตอนที่ 3 มีวัตถุประสงค์เสนอแนวทางการใช้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยนำสรุปกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ข้อมูลจากการวิเคราะห์ลักษณะ วิธีและปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยในขั้นตอนที่ 1 และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อข้อมูลกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย และการวิเคราะห์จากการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1 ในขั้นตอนที่ 2 มาสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อร่างแนวทางการใช้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและครอบครัว ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบหรืออัยาศัย และผู้ทรงคุณวุฒิด้านหน่วยงานที่นำไปใช้ และผู้นำผู้แทนครอบครัว จำนวน 7 ท่าน จากการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 และนำมาปรับและพัฒนาเป็น รายงานการเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย “การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” แบ่งเป็น 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่

1. สรุปผลการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

1.1 ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นลักษณะพื้นฐานที่ทำให้ครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ ผู้วิจัย พบว่า มีลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 9 ประการ ดังนี้

1.1.1 การมีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว เช่น ครอบครัวรักกัน ผูกพัน ห่วงใย เอาใจใส่ ไกล่ชิดสนิทสนม พุดคุย ใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ ทำให้รู้สึกเป็นสมาชิกในครอบครัวและมีความสุข

1.1.2 การรู้บทบาทและรับผิดชอบหน้าที่ของตน จัดการครอบครัวอย่างมีคุณภาพ ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้าน ดูแลเอาใจใส่กัน รู้บทบาทและรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตน

1.1.3 การมีพันธะสัญญาผูกพันกันในครอบครัว การยึดมั่นคำสัญญา เชื่อใจ และมีความเชื่อของครอบครัวร่วมกัน มีสำนึกดี มีคุณธรรมจริยธรรม จิตใจที่ดี ทศนคติที่ดี และมีวิถีคิดในการดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีความเชื่อถือและเชื่อใจกัน มีวัฒนธรรมครอบครัวและความเชื่อที่เป็นจุดเชื่อมโยงครอบครัวที่ดี

1.1.4 การสื่อสารระหว่างกันและกันด้านบวกในครอบครัว พูดกันด้วยเหตุผล เคารพ เกรงใจ ให้เกียรติกัน ใจเย็น ไม่โกหกกัน ยอมรับฟังกัน รับฟังข้อมูลซึ่งกันและกัน ทำให้มีความเข้าใจกัน เกิดการยอมรับและการยอมรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกัน

1.1.5 การมีทุนทางสังคมในครอบครัว มีเครือข่ายดีเยี่ยม มีสำนึกดี มีจิตสาธารณะ มีหลักศีลธรรมประจำครอบครัว เป็นต้นทุนชีวิต ต้นทุนทางวัฒนธรรมของครอบครัว ทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจ และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เกิดภาคภูมิใจในตนเองและครอบครัว

1.1.6 การมีความสามารถในการพึ่งตนเอง อดออม มัธยัสถ์ สมถะ ทำให้สร้างฐานะได้ ผู้นำครอบครัวรู้จักทำมาหากิน ช่วยเหลือตนเอง มีมานะอดทน ดูแลสุขภาพตนเองและคนในครอบครัว เข้าใจและรู้เท่าทันในการเสพสื่อและใช้เทคโนโลยีปัจจุบัน

1.1.7 การมีความสามารถในการจัดการปัญหา หลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก มีวิถีคิด มีสติ มีวิจารณญาณในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างถูกต้องและเหมาะสม และความสามารถในการปรับตัวได้

1.1.8 การมีหลักคำสอนศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจในครอบครัว เป็นลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวที่ทำให้สมาชิกครอบครัวโดยใช้คำสอนศาสนาปลูกฝังให้ครอบครัวมีคุณธรรมให้สมาชิกในครอบครัวมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ มีสำนึกดี และการปลูกฝังควรเริ่มต้นเด็กปฐมวัยทบทวนหน้าที่ในการปฏิบัติตนในครอบครัวตั้งแต่เด็ก มีหลักในการครองเรือนให้ชีวิตคู่ ใช้หลักธรรมการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

1.1.9 การมีลักษณะของความเป็นพ่อแม่ต้นแบบหรือผู้เป็นต้นแบบในครอบครัว และต้องมีลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นต้นแบบของการมองสิ่งสำคัญในชีวิตอย่างเหมาะสม มีทักษะการใช้คุณธรรมจริยธรรมคำสอนศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความสงบ การมีสติ และมีความสุขในครอบครัว เป็นต้นแบบที่ดีและมีลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ควรเรียนรู้ให้มีความทันสมัย ใฝ่หาความรู้ พร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อรองรับ และรู้เท่าทันสังคมปัจจุบัน เพื่อเสริมสร้างทักษะตนเองในการอบรมลูกหลาน

1.2 วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เป็นแนวทางที่ทำให้ครอบครัวนำไปปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันได้ด้วยความเข้าใจกัน ผู้วิจัย พบว่า วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว 6 ประการ ดังนี้

1.2.1 การพูดคุย แลกเปลี่ยน สนทนา เป็นการสร้างความใกล้ชิด ความไว้วางใจ และความเข้าใจ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองด้วยความอบอุ่นในครอบครัว และทำให้เกิดวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวได้

1.2.2 การทำตัวเป็นแบบอย่าง เป็นต้นแบบที่ดีทำให้เกิดภาพสะท้อนของการเป็นแบบอย่างให้ซึ่งกันและกัน เกิดความผูกพัน ห่วงใยกัน และมีความเป็นครอบครัว

1.2.3 การปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับความเชื่อ และพร้อมเปลี่ยนแปลง เป็นวิธีการเรียนรู้เพื่อสร้างคุณค่าสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน โดยการปรับตัว ปรับวิธีคิด ปรับความเชื่อ และพร้อมเปลี่ยนแปลงสามารถทำให้เกิดวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวได้

1.2.4 การเรียนรู้ในครอบครัว จากสื่อ จากประสบการณ์ จากสถานการณ์ และจากกรณีตัวอย่าง การเรียนรู้จากสื่อ ทำให้มีจุดยืน มีหลักการให้คิดเป็น การเรียนรู้จากประสบการณ์ ทำให้เกิดประสบการณ์ร่วมที่สร้างความผูกพันให้กัน ครอบครัว การเรียนรู้จากสถานการณ์ที่พบเห็นและที่ประสบมา เป็นตัวอย่างจริงที่เป็นรูปธรรมที่สามารถรับรู้ เรียนรู้ได้ทันที การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง จาก สื่อ โทรทัศน์ วิทยุ เรื่องราว เพื่อนบ้าน ที่ทำงาน

1.2.5 การปลูกฝังให้เป็นครอบครัวคุณธรรม ด้วยการสอนคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีครอบครัว ใช้คำสอนจากศาสนา ความเชื่อ และการสำนึกดี กล่อมเกลี้ยงตั้งแต่เด็ก เช่น ใช้หลักการสอนจากหลัก ทศ 6 หลักสมชีวิธรรม หลักสติปัญญา 4 หลักฆราวาสธรรม 4 หลักอริยสัจ 4 และอุทเทสิก 4 เพื่อเป็นวิธีการสู่การปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัว เป็นต้น

1.2.6 การเรียนรู้ทักษะชีวิตและทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น เป็นการเสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็งของครอบครัว หลักของวิธีการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่นทั้งคนในครอบครัว และ การอยู่ร่วมกันในสังคม

1.3 ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ประกอบด้วย 8 ปัจจัย ดังนี้

1.3.1 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และพื้นที่การเรียนรู้ เช่น การใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ได้ใช้ชีวิตในบ้านเดียวกัน สนับสนุนให้เกิดการช่วยเหลือกัน แบ่งปันกัน และสภาพแวดล้อมของบ้านช่วยส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการพึ่งพากัน ใกล้ชิด แบ่งปัน มีน้ำใจ

1.3.2 ปัจจัยด้านการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตการเรียนรู้ร่วมกัน ความเป็นอยู่ในบ้าน ทำให้เกิดความใกล้ชิด ทำให้เกิดอุปนิสัย ทำให้เรียนรู้ และมีทักษะวิถีชีวิตที่เหมาะสม ชีวิตประจำวันในบ้าน การ มีสุขภาพอนามัยดี ส่งผลต่อพฤติกรรมในครอบครัวได้

1.3.3 ปัจจัยด้านสัมพันธภาพและการมีอิสระทางความคิดในครอบครัว เช่น ความเสมอภาคระหว่างวัยในครอบครัว ช่วยส่งเสริมให้เกิดการให้เกียรติกันในด้านความคิดและการปฏิบัติตัว และช่วยลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัยในครอบครัวได้ การยอมรับกัน ฟังกัน ให้เกียรติกัน การให้อิสระทางความคิด แม้จะมีความคิดเห็นที่ต่างกันในครอบครัว ทำให้ครอบครัวเข้าใจกันและเกิดความใกล้ชิดกันมากขึ้น

1.3.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครอบครัว การมีแบบอย่างที่ดีในครอบครัวเกี่ยวกับการจัดการด้านการเงิน การรับ-จ่าย ในครอบครัว การอดออมและประหยัดที่มีการสอนในครอบครัวทำให้สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้วิธีการจัดการกับการใช้จ่ายของตน และรู้จักพึ่งตนเอง เป็นต้น

1.3.5 ปัจจัยด้านสุขภาพของครอบครัว การดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว เรื่องการเจ็บป่วย อาหารการกินของสมาชิกในครอบครัว ช่วยสนับสนุนให้เกิดความระมัดระวังให้ตัวเองมีสุขภาพที่ดี ไม่เป็นภาระกับคนอื่น การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวที่มีหลายวัย ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่งเสริมความเข้าใจกันและกัน

1.3.6 ปัจจัยด้านการสื่อสารทัศนคติเชิงบวก การสื่อสารระหว่างกันอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพด้านบวกทำให้สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวมีความเข้มแข็ง การมีสติและการไม่ใช้อารมณ์ในการพูดคุยกันจะทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในครอบครัว ทำให้เกิดการรับฟังซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับกัน ลดช่องว่างระหว่างวัยได้

1.3.7 ปัจจัยด้านคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ ครอบครัวที่ปลูกฝังและปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ สมาชิกในครอบครัวจะมีความสงบสุข และดำเนินชีวิตอย่างมีสติ เข้าใจ และให้อภัยต่อกัน และความอดทนทำให้เกิดการเรียนรู้ทักษะชีวิต สามารถต่อสู้กับปัญหา-อุปสรรค ความลำบากของชีวิตได้ ทำให้มีภูมิคุ้มกันตนเอง

1.3.8 ปัจจัยด้านความมีศาสนา คุณธรรมคำสอนในทุกศาสนาเป็นรากฐานให้สมาชิกในครอบครัวสำนึกดี คิดดี ปฏิบัติดี ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันให้ทุกคนมีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ และไม่ประมาทในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน เป็นการเกื้อหนุนความมั่นคงของครอบครัว

2. สรุปผลการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย วัตถุประสงค์ที่ 2 และสรุปกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว เข้าใจกันและยอมรับการอยู่ร่วมกันระหว่างสมาชิกที่มีหลายวัยในครอบครัว เข้าใจและยอมรับสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับตัว โดยใช้สภาพตัวอย่างพฤติกรรมแสดงความเป็นบริบทสังคมไทยเพื่อช่วยส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับ

2.2 วางเป้าหมายของครอบครัว/ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว โดยคำนึงถึงผู้ที่นำไปใช้ รวมทั้งมีคำอธิบายที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ เช่น ต้องการให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข ดังนั้นเป้าหมายของครอบครัว คือ ต้องช่วยกันเพิ่มเติมทักษะการอยู่ร่วมกันด้วยการเรียนรู้และปรับตัว ต้องการให้ครอบครัวสังคมไทยใช้หลักคำสอนทางศาสนาในการนำทางชีวิตครอบครัว ดังนั้น เป้าหมายของครอบครัว คือ การปลูกฝังคุณธรรม การปฏิบัติธรรม สอนให้รู้ดี รู้ชั่ว ต้องการให้ลูกหลานเป็นคนดีไม่เป็นภาระกับสังคม ดังนั้น เป้าหมายของครอบครัว คือ การสร้างพฤติกรรมแบบอย่างที่ดีในครอบครัว เป็นต้น

2.3 กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน มีการวางแผนในครอบครัวร่วมกัน มีการตกลง มีกฎระเบียบ ข้อกำหนดในบ้าน โดยคำนึงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว

2.4 ปฏิบัติตามแนวคิดร่วมกัน การเรียนรู้ควรเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก และควร มีความยืดหยุ่นในครอบครัวตามสภาพความเป็นบริบทสังคมไทยปัจจุบัน

2.5 ร่วมพูดคุยกันหลังปฏิบัติ โดยใช้การสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว การสื่อสารด้วยทัศนคติด้านบวก การสร้างการเรียนรู้และการรับรู้ครบถ้วนสมบูรณ์ และการใช้หลักคุณธรรมเป็นหลักคิดในการดำเนินชีวิต

2.6 ทบทวนและปรับพัฒนาแนวทางตามเป้าหมาย โดยสมาชิกในครอบครัวปรับแนวคิด-หลักคิด ปรับพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสุขในบ้าน และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตร่วมกันเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ทบทวนหลักคิดในการดำเนินชีวิต ด้วยการใช้คุณธรรมในการครองเรือนเพื่อทำให้สมาชิกในครอบครัวเข้าใจกัน เคารพกัน และให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทบทวนประสบการณ์เดิมและการเรียนรู้ใหม่เพื่อนำไปปรับให้เหมาะกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ด้วยการให้ครอบครัวมีความรู้เท่าทันสื่อ เทคโนโลยี ข่าวสารที่อาจมีผลกระทบต่อนตนเอง ครอบครัว และสังคม เป็นต้น

3. สรุปผลการเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ในส่วนวัตถุประสงค์ที่ 3 โดยสรุปผลการเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ดังนี้

รายงานสรุปผลการเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ผู้วิจัยสรุปแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย เป็น 2 ส่วน คือ 1) แนวทางการใช้ ประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน ปัจจัยสนับสนุน วิธีการ และเงื่อนไขการใช้ 2) ระดับการใช้ ประกอบด้วย ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

3.1 แนวทางการใช้ ประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน ปัจจัยสนับสนุน วิธีการ และเงื่อนไขการใช้ มีรายละเอียด ดังนี้

(1) ความเชื่อพื้นฐาน ผู้วิจัยกำหนดหลักของความเชื่อพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นกระบวนการที่เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาโดยมีครอบครัวเป็นเสาหลัก ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อพื้นฐาน 5 ประการ คือ

(1.1) เชื่อว่า ถ้าครอบครัวและบ้านเป็นที่ที่ปลอดภัย สมาชิกในครอบครัวจะมีความอบอุ่นและมีความเข้มแข็ง และเป็นแหล่งการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว

(1.2) เชื่อว่า การส่งเสริมให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เป็นการสร้างความเข้าใจ การยอมรับ และความพร้อมเพื่อให้เกิดการปรับตัวในการอยู่ร่วมกัน

(1.3) เชื่อว่า ชุมชน และสังคม อาศัยความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ

(1.4) คนมีศักยภาพในการเรียนรู้ ทุกคนมีความใฝ่ดี มีความตั้งใจในจิตใจของตนเองที่ต้องการเจริญก้าวหน้า

(1.5) เชื่อว่า ทุกคนที่เป็นมนุษย์ มีความเท่าเทียมกัน

(2) ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่

(2.1) ปัจจัยภายนอกสนับสนุน และปัจจัยภายในสนับสนุน ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความรู้ความเข้าใจเรื่องสภาพแวดล้อมและสภาวะสิ่งแวดล้อมรอบตัวและของโลกเพียงพอ ทันท่วง

เหตุการณ์ เพื่อความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต สมาชิกในบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความเข้าใจ

(2.2) แบบอย่างที่ดีในครอบครัว มีสภาพแวดล้อมและบุคคลแวดล้อมที่ดี เช่น มีกตัญญู โดยพ่อแม่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง และปลูกฝัง อบรมให้ลูกเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก

(2.3) ทักษะทางอาชีพที่ตนถนัด มีความสามารถ มีวิชาความรู้ในการทำงานดี และมีลักษณะอาชีพการทำงานของสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ขัดแย้งกัน

(2.4) ความเอื้ออาทรกันในครอบครัว มีญาติพี่น้องที่ปรึกษาหรือพึ่งพาได้ มีญาติพี่น้องที่พึ่งพาไปมาหาสู่เกื้อกูลกัน มีทุนทางสังคม

(2.5) โอกาสเรียนรู้ คุณธรรม คำสอนทางศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสำนึกดี

(3) วิธีการ ได้แก่

(3.1) การสร้างสภาพแวดล้อม-เรียนรู้สภาวะแวดล้อมโลก-ภูมิภาค และสร้างบรรยากาศ สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

(3.2) การตกลงกัน คอยกัน พูดติดต่อกัน ยอมรับฟังกัน มีความเข้าใจ เชื่อใจ ให้กำลังใจกัน และปรับตัวเข้าหากัน

(3.3) ความขยันหมั่นเพียร มีวินัย อดทน รู้จักอดออม-ประหยัด-รู้จักค่าของเงิน มีการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

(3.4) การเรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้ผ่านทุกข์-สุขร่วมกัน เสียสละ ให้เกียรติ ประณีประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย พร้อมให้อภัย

(3.5) การให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในกิจกรรมครอบครัว การมีทักษะการเรียนรู้และสามารถอบรมการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมแก่ลูกหลาน มีความทันสมัย ใฝ่หาความรู้ มีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและสามารถปรับตัวได้

(3.6) มีการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม และหลักปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาในครอบครัวจนเป็นนิสัย เช่น มีกตัญญู โดยพ่อแม่ทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง และปลูกฝัง อบรมให้ลูกเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยเด็ก

(4) เงื่อนไขการใช้

ผู้เกี่ยวข้องในการใช้เงื่อนไขการใช้คือ 1) ผู้ส่งเสริมจากภายในครอบครัว หมายถึง ผู้เกี่ยวข้องในระดับบุคคล คือตนเอง และสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว และผู้เกี่ยวข้องในระดับครอบครัว คือ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่น้อง ลุงป้า น้าอา ญาติ ผู้อยู่ในครอบครัวหรือครัวเรือนเดียวกัน 2) ผู้ส่งเสริมจากภายนอกครอบครัว หมายถึง ผู้เกี่ยวข้องในระดับโรงเรียน คือ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เพื่อน และผู้เกี่ยวข้องในระดับชุมชน คือ เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายองค์กร หน่วยงาน

ราชการ เอกชน องค์กร และมูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว โดยผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนของเงื่อนไขการใช้ ดังนี้

- 4.1) ผู้เกี่ยวข้องทำความเข้าใจและศึกษาแนวทางการใช้ให้ชัดเจน
- 4.2) ผู้เกี่ยวข้องกำหนดและเตรียมองค์ประกอบต่าง ๆ และปัจจัยสนับสนุนแนวทางการใช้ให้ครบถ้วน
- 4.3) ผู้เกี่ยวข้องกำหนดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ
- 4.4) ผู้เกี่ยวข้องติดตามประเมินผลโดยคำนึงถึงมาตรฐานในการดำเนินการในการใช้

3.2 ระดับการใช้

ผู้วิจัย สรุประดับการใช้ ประกอบด้วย ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ มีรายละเอียด ดังนี้

(1) ระดับนโยบาย

ผู้วิจัยสรุปเสนอแนวทางระดับนโยบาย โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1 นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว และ 2 นโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนี้

(1.1) นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว ดังนี้

(1.1.1) การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เช่น สร้างองค์ความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความทันสมัย สร้างองค์ความรู้ผ่านการเรียนรู้ในครอบครัวเพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิตของตนเอง ครอบครัวและส่วนรวม

(1.1.2) การส่งเสริมการสร้างสาธารณสุขและสุขภาวะที่ดีของครอบครัว เช่น ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรงของสมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องสุขภาวะและอนามัยในครอบครัว

(1.1.3) การส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศในครอบครัว เช่น ส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศของสมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมการเตรียมพร้อมปรับตัวของครอบครัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีปัจจุบัน

(1.2) นโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนี้

(1.2.1) การส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว เช่น ส่งเสริมการมีคุณธรรมจริยธรรม และมีต้นแบบที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในครอบครัว สร้างความเชื่อคุณธรรม และหลักคำสอนทางศาสนาประจำครอบครัวที่ร่วมกัน ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกดีต่อตนเอง ครอบครัว และส่วนรวม

(1.2.2) การเสริมสร้างสัมพันธภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีในครอบครัว เช่น เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และการมีสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ปลอดภัย เสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการดำเนินชีวิต วิธีคิด และทัศนคติด้านบวก

(1.2.3) การสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายครอบครัว เช่น ส่งเสริมการมีบทบาทร่วมของเครือข่ายครอบครัว ส่งเสริมให้ครอบครัวเห็นความสำคัญของเครือข่ายครอบครัว

(1.2.4) การส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว เช่น ส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาศักยภาพครอบครัวของบุคลากรในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ส่งเสริมการทำแผนยุทธศาสตร์และกิจกรรมครอบครัวร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

(2) ระดับปฏิบัติการ

ผู้วิจัยสรุปผลการเสนอแนวทางระดับปฏิบัติการแบ่งเป็นระดับ 4 ส่วน คือ 1 บุคคล/ตนเอง 2 ครอบครัว 3 โรงเรียน 4 ชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

(2.1) ระดับบุคคล/ตนเอง ดังนี้

(2.1.1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เช่น สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวใช้การเล่าเรื่อง ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มาแลกเปลี่ยนพูดคุย เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมและผูกพันกันในครอบครัว

(2.1.2) การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว เช่น ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น โดยรู้จักขมใจ อดทน ไม่เถียง มีกตัญญู มีคุณธรรม สำนึกดี โดยดูต้นแบบและเป็นต้นแบบในสังคม หรือเรียนรู้จากสิ่งรอบข้าง

(2.2) ระดับครอบครัว ดังนี้

(2.2.1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เช่น สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ การทำบทบาทหน้าที่ในครอบครัวตามหลัก ทศ 6 สมาชิกในครอบครัวถ่ายทอดการเรียนรู้ร่วมกัน และการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างวัยในครอบครัวเพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิต

(2.2.2) การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว เช่น สมาชิกครอบครัว สอนให้รู้จักประหยัด อดออม สอนให้ใช้ชีวิตเรียบง่ายทำให้ครอบครัวไม่มีหนี้สิน ทุกคนในครอบครัวไม่สุรุษสุร่าย และมีเงินออม

(2.3) ระดับโรงเรียน ดังนี้

(2.3.1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว ครูต้องเป็นต้นแบบการเรียนรู้ที่ดี ต้องมีเมตตา มีความเอาใจใส่

(2.3.2) การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว โรงเรียนมีการอบรมและสอนให้นักเรียนรู้จักหน้าที่ของตนในครอบครัว เช่น ช่วยพ่อแม่ทำความสะอาดบ้าน เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่

(2.4) ระดับชุมชน/ สังคม ดังนี้

(2.4.1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เช่น ชุมชน/ สังคม ควรเป็นแบบอย่างเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว

(2.4.2) การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว เช่น ชุมชน ภาครัฐและเอกชน ช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่และเกิดความปลอดภัย ด้วยการสร้างสำนึก “บ้านกับชุมชนน่าอยู่”

อภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ผลการวิจัยแสดงถึงลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และการเสนอแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ โดยแบ่งการอภิปรายเป็น 5 ประเด็น ได้แก่

1. ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
2. วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
3. ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
4. กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
5. แนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

1. ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 9 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว การรู้บทบาทและรับผิดชอบหน้าที่ของตน การมีพันธะสัญญาผูกพันกันในครอบครัว การยึดมั่นคำสัญญา เชื่อใจและความเชื่อถือของครอบครัวร่วมกัน การสื่อสารด้านบวกในครอบครัว การมีทุนทางสังคมในครอบครัว การมีความสามารถในการพึ่งตนเอง การมีความสามารถในการจัดการปัญหา หลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก การมีหลักคำสอนศาสนา ยึดเหนี่ยวจิตใจในครอบครัว การมีลักษณะของความเป็นพ่อแม่ต้นแบบหรือผู้เป็นต้นแบบในครอบครัว และต้องมีลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ดังที่ Otto (1962, 1963 และ 2015) ได้ศึกษาและ

กำหนดคุณลักษณะตามกรอบแนวคิดความเข้มแข็งของครอบครัวไว้ 6 คุณลักษณะ คือ มีพันธะสัญญาผูกพันกันเป็นครอบครัว ใช้เวลาร่วมกันอย่างมีความสุข มีจิตวิญญาณและมีสำนึกที่ดี มีการสื่อสารเชิงบวก และมีความรักความห่วงใยในครอบครัว และ DeFrain & Asay (2007) สรุปลักษณะครอบครัวเข้มแข็ง (Characteristics of strong family) ไว้สอดคล้องกับ Otto ดังนี้ 1) ชื่นชมยินดี และมีความรู้สึกดีต่อกัน (Appreciation and affection) 2) มีพันธะสัญญาผูกพันกันในครอบครัว ยึดมั่นคำสัญญา รักษาคำพูด (Commitment) 3) สื่อสารด้านบวก (Positive communication) 4) ใช้เวลาคุณภาพร่วมกัน (Enjoyable Time together) 5) มีจิตวิญญาณที่ดี มีสำนึกดี มีคติธรรมของครอบครัวที่ดี (Spiritual well-being) 6) มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติชีวิต (The ability to manage stress and crisis effectively) สอดคล้องกับ Gilbert (2011) ได้นำแนวคิดของ Otto มาศึกษาต่อและสรุปคุณลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัวที่มีคุณลักษณะ 3 ประการในระดับที่สูงจะเป็นครอบครัวที่เข้มแข็งและมีสุขภาวะทางกายและใจที่ดี โดยคุณลักษณะดังกล่าวคือ ความเชื่อใจและไว้วางใจ (Trust) ยึดมั่นคำสัญญาและรักษาคำพูด (Commitment) เคารพซึ่งกันและกัน (Respect for one another) Gilbert เพิ่มเติมว่าคุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จะนำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว รวมถึงส่งผลต่อพฤติกรรมทัศนคติ ความเชื่อ เกี่ยวกับครอบครัวในทางที่ดีขึ้น

เช่นเดียวกับภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งของครอบครัว โดยมีการกล่าวถึงลักษณะของความเข้มแข็งของครอบครัว และครอบครัวเข้มแข็งไว้ เช่น นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2560-2564 ให้นิยามคำว่า “ครอบครัวเข้มแข็ง” หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเองพร้อมที่จะเกื้อกูลสังคมและคนรอบข้าง ปรับตัวได้ในสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่สั่นคลอนกับปัญหาหรืออุปสรรค เมื่อเผชิญปัญหาที่สามารถร่วมกันแก้ไขจนลุล่วงไปได้ด้วยดี (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559d) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (2561-2580) ในส่วนยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและการเสริมสร้างศักยภาพคน เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทั้ง 6 ด้าน โดยมีเป้าหมายให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นธรรม ประชาชนทุกช่วงวัยมีคุณภาพชีวิตที่ดี ครอบครัวอยู่ดีมีสุข และให้คนไทยในอนาคตมีศักยภาพร่วมกันพัฒนาประเทศ มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงาม รู้คุณค่าความเป็นไทย มีความรับผิดชอบรักชาติ และสถาบันกษัตริย์ โดยมีหลักการให้ คนอยู่ดีมีสุข และ เมื่อครอบครัวอบอุ่นและเข้มแข็ง ชุมชนก็จะเข้มแข็ง และสังคมจะเข้มแข็ง ทั้งนี้มีเป้าหมายในแผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในการพัฒนาให้คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย ภูมิใจในชาติ มีจิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยสรุป คือ ให้คนไทยเป็นคนมีศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่ง มีสุขภาวะที่ดี ภายในปี 2580 นอกจากนี้มี

การจัดเก็บข้อมูล โดยระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2559b) ซึ่งกำหนดคุณลักษณะครอบครัวเข้มแข็งโดยใช้ตัวชี้วัด 5 ด้าน คือ ด้านสัมพันธภาพ ด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ด้านการพึ่งตนเอง ด้านทุนทางสังคม และด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ดังนั้น ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว ของ Otto (สรุปโดย DeFrain & Asay) และของ Gilbert และระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว มีลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวที่สอดคล้องกันกับการวิจัยในครั้งนี้

การศึกษาลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 9 องค์ประกอบ ในการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ลักษณะที่พบเพิ่มเติมในบริบทสังคมไทยนอกเหนือจาก 6 ลักษณะดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ การรับรู้บทบาทและรับผิดชอบหน้าที่ของตน การมีหลักคำสอนศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจในครอบครัว และการมีลักษณะของความเป็นพ่อแม่ต้นแบบหรือผู้เป็นต้นแบบในครอบครัวและต้องมียุทธศาสตร์การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีลักษณะเด่นที่อยู่ในบริบทสังคมไทย

การรับรู้บทบาทและรับผิดชอบหน้าที่ของตน เป็นลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมการครองเรือนของไทยในการปฏิบัติตนตามหลักธรรม ทิศ 6 ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ของตนอย่างครบถ้วนต่อคนในสังคม โดยเริ่มต้นจากสมาชิกในครอบครัวและขยายออกไปสู่คนรอบข้างทุกทิศ เป็นการปฏิบัติตนโดยรับรู้บทบาทหน้าที่ รู้จักใจเขาใจเรา รู้จักให้เกียรติกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แนวทาง ทิศ 6 จึงเป็นหลักธรรมที่ถูกปลูกฝังในการดำเนินชีวิตของคนไทยมานานผ่านการเรียนรู้จากวัดสู่ฆราวาส จากพระธรรมคำสั่งสอนสู่การศึกษาและประชาชน และจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานในครอบครัว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546) นอกจากนี้ หลักธรรมสมชีวิตธรรม 4 หลักธรรมคู่ชีวิตที่ทำให้คู่สมรสมีชีวิตคู่ที่สอดคล้องกลมกลืนกันเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะอยู่ครองคู่กันได้ยืนยาว ซึ่งเป็นหนึ่งในความต้องการของทุกคู่สมรสที่จะอยู่คู่กันตลอดไปอย่างมีความสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2546b) เช่นเดียวกับ หลักในการครองเรือนของคนไทยเชื้อสายจีน ให้ความสำคัญกับพิธีมงคลสมรสด้วยการ ยกน้ำชาเพื่อให้ความเคารพผู้ใหญ่ซึ่งถือเป็นการทำหน้าที่ รับบทบาทหน้าที่ของตนด้วยสำนึกแห่งความกตัญญู (มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว, 2008) ความสำคัญของบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัวส่งผลให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง ดังเช่นทฤษฎีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัว (Family Functioning) The Olson Circumplex Model, McMaster Model of Family Functioning (MMFF) ซึ่ง Olson & Gorall (2006) สรุปว่า ความรับผิดชอบในหน้าที่และบทบาทของตนมีส่วนเชื่อมโยงอารมณ์และความสัมพันธ์ในครอบครัว และ Peterson & Green (2009) เพิ่มเติมว่า บทบาทความรับผิดชอบต้องมีความสำนึกถึงหน้าที่ ความมีวินัย และความเต็มใจ (Role Accountability)

การมีหลักคำสอนศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจในครอบครัว ถือเป็นลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวที่สำคัญในบริบทสังคมไทย หลักคำสอนของทุกศาสนาสอนให้คนทำดี ไม่ทำความชั่ว มีความเอื้ออาทร

เสียสละ และมีความรักมีเมตตาต่อกัน สอดคล้องกับ หลักคำสอนของศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ให้ทำความดีละเว้นความชั่วเหมือนกัน และศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม มีหลักคำสอนในเรื่องความรัก ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ในขณะที่ทุกศาสนามีหลักคำสอนเรื่องความอดทนอดกลั้น การเสียสละ และการบริจาคแบ่งปัน (วรรณภา โพธิ์น้อย, 2560) ดังนั้นการมีหลักคำสอนศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจจึงเป็นภูมิคุ้มกันอย่างดีให้สมาชิกในครอบครัวเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างถูกครรลองครองธรรม

การมีลักษณะของความเป็นพ่อแม่ต้นแบบหรือผู้เป็นต้นแบบในครอบครัวและต้องมีลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับ (Pleck and Masciadrelli (2004) อ้างถึงใน McCarthy and et al., 2011) พบว่า มิติของผู้นำครอบครัว มีมุมมองที่ต่างกันระหว่างความเป็นพ่อและแม่ คือ มุมมองที่มีความสัมพันธ์กับภาระที่ต้องใช้แรงงานและกิจกรรมที่ต้องทำภายนอกบ้านเป็นมิติของความเป็นพ่อ ในขณะที่มิติความเป็นแม่เป็นการดูแลทุกอย่างภายในบ้าน การศึกษาของ (Dench and Ogg (2002) อ้างถึงใน McCarthy and et al., 2011) สนับสนุนมิติของผู้นำครอบครัวเพิ่มเติม โดยศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของย่า-ยาย ที่ใกล้ชิดกับหลานซึ่งจะทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันในบ้าน เช่น อาหาร งานฝีมือ วาดรูป ในขณะที่ ปู่-ตา ที่ใกล้ชิดหลานจะทำกิจกรรมร่วมกันนอกบ้าน เช่น กีฬา งานไม้ รดย่นต์ และสอดคล้องกับ Parrott (2017) ซึ่งอธิบายว่าการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงของสมาชิกในครอบครัวร่วมกันเป็นภาระกิจที่ควรสนับสนุน ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากสภาพจริง ดังนั้น การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยและการเรียนรู้ร่วมกันข้ามรุ่นในครอบครัวจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนให้เกิดคุณค่าและการเชื่อมโยงรูปแบบการเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้ในระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยเชื่อมบ้าน โรงเรียน ชุมชน และสังคมกับคนต่างวัยในครอบครัวเข้าด้วยกัน การเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัวเป็นการเสริมแรงให้ครอบครัวได้เรียนรู้ร่วมกันระหว่างพ่อ-แม่-ลูก และปู่-ย่า-ตา-ยายกับหลาน เพื่อถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และเป็นการเรียนรู้ทักษะชีวิตจากวัฒนธรรมในครอบครัว เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตครอบครัวให้กลายเป็นสังคมแห่งความยั่งยืน (Hanemann, McCaffery, Newell-Jones, & Scarpino, 2017) สอดคล้องกับ Chan (2016) อธิบายว่า การเริ่มต้นด้วยการมีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกฝังทักษะชีวิตซึ่งเป็นทุนของครอบครัวผ่านการเรียนรู้ที่สั่งสมในครอบครัวระหว่างวัย

ความเป็นต้นแบบของพ่อแม่ในวัฒนธรรมไทยถูกถ่ายทอดผ่านการอบรมสั่งสอนในครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของโสภา (ชูพิกุลชัย) ขปีลมันน์ (2008) ที่พบว่าคำสุภาษิตคันทน์จีนที่ใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานในครอบครัวซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมที่เชื่อฟังผู้ใหญ่ แสดงถึงการเป็นต้นแบบที่ดีของพ่อแม่และบรรพบุรุษซึ่งสามารถทำตามอย่างได้ปลอดภัยและเป็นประโยชน์ เช่น ‘เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด’ ‘ลูกไม่มักหลานไม่ไถ่ดั้น’ ‘คู่ซังให้ดูหาง คุณางให้ดูแม่’ เป็นต้น ดังนั้น การเป็น

ต้นแบบที่ดีของพ่อแม่สะท้อนหลักคุณธรรมในครอบครัวที่แสดงให้เห็นเรื่องความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษ ดังจะเห็นได้จากวัฒนธรรมในครอบครัวของคนไทยมีความละเอียดอ่อนและมีระบบอาวุโส เช่น การเคารพญาติผู้ใหญ่และผู้ที่มีอายุมากกว่า เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ช่วยเหลือเกื้อกูลลูกหลานในทางที่ดีงาม แสดงความเคารพกันแบบไทย วัฒนธรรมที่ดีงามเหล่านี้ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยขัดเกลาความประพฤติของสมาชิกในครอบครัว (เอกรินทร์ สัมहाศาล และคณะ, 2552)

โดยสรุปลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 9 องค์ประกอบ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ข้อค้นพบใหม่ 3 องค์ประกอบ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวทั้ง 3 องค์ประกอบนี้มีอิทธิพลสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ได้แก่ 1) การรับทราบและรับผิดชอบหน้าที่ของตน ส่งผลให้ครอบครัวมีวินัย รู้จักการเสียสละ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นพร้อมให้ความช่วยเหลือผู้อื่น และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดังนั้นการรับทราบและรับผิดชอบหน้าที่ของตนจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพึ่งตนเองได้ และเป็นสิ่งที่พึงให้กับครอบครัวได้ 2) การมีหลักคุณธรรมและคำสอนศาสนายึดเหนี่ยวจิตใจในครอบครัว ส่งผลให้ครอบครัวมีหลักคิดที่ดี มีแนวทางในการปฏิบัติตนในทางที่เหมาะสม รวมทั้งเป็นภูมิคุ้มกันให้เกิดความเข้มแข็งในจิตใจเมื่อต้องเผชิญปัญหา การมีหลักคิดที่ดีทำให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงได้ การมีหลักธรรมประจำครอบครัว จึงเป็นโอกาสในการฝึกฝนจิตใจ อดทน และรู้จักควบคุมจิตใจตนเองจนเป็นนิสัย ถือได้ว่าเป็นการสร้างพลังให้ครอบครัว 3) การมีลักษณะของความเป็นพ่อแม่ต้นแบบหรือผู้เป็นต้นแบบในครอบครัวและต้องมีลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งผลให้ครอบครัวมีแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้ การเป็นสังคมที่ผูกพันเกื้อหนุนในระบบเครือญาติแบบไทย ทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะของชนบทรอบนิยม ประเพณีไทย เช่น เรียนรู้จากต้นแบบในระบบอาวุโส เป็นการได้เรียนรู้ความกตัญญู การให้ความเคารพผู้ใหญ่ และบรรพบุรุษ นอกจากนี้ พ่อแม่ที่มีลักษณะการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตจะได้เปรียบในการเพิ่มพูนความรู้ในการบริหารจัดการครอบครัว พ่อแม่ที่เรียนรู้ตลอดเวลาจะมีประสบการณ์ และเรื่องราวใหม่ ๆ ถ่ายทอดให้ลูก ๆ ได้เรียนรู้ และเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวอย่างเป็นธรรมชาติ

2. วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 6 วิธีการ ได้แก่ 1) การพูดคุย สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 2) การทำตัวเป็นแบบอย่าง 3) การปรับตัว การปรับวิธีคิด การปรับความเชื่อ และความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง 4) การเรียนรู้ในครอบครัวจากสื่อจากประสบการณ์ จากสถานการณ์ และจากกรณีตัวอย่าง 5) การปลูกฝังให้เป็นครอบครัวคุณธรรมด้วยการสอนคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีครอบครัว ใช้คำสอนจากศาสนา ความเชื่อ และการสำนึกดีโดยกล่อมเกลี้ยงตั้งแต่เด็ก และ 6) การเรียนรู้ทักษะชีวิตและทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น ข้อค้นพบดังกล่าว สอดคล้องกับการสังเคราะห์การเรียนรู้เพื่อลดความเครียดที่เกิดขึ้นในครอบครัวโดยใช้หลักการของ Bowen's Theory 8 องค์ประกอบ คือ 1) ทำความเข้าใจระบบ

สามเหลี่ยมสัมพันธ์ เพื่อลดและหลีกเลี่ยงความเครียด เมื่อรู้ว่าต้องเผชิญปัญหาความสัมพันธ์สามเส้าที่ตึงเครียด สร้างสามเหลี่ยมสัมพันธ์ที่ดี โดยเริ่มต้นที่ครอบครัว พ่อ-แม่-ลูก 2) เรียนรู้และฝึกให้มีความเป็นตัวของตัวเอง และไม่ให้คนอื่นมาครอบงำตัวเองได้ จะทำให้เป็นผู้มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตได้ดี 3) ทำความเข้าใจระบบอารมณ์ในครอบครัวเดี่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเครียดได้ง่ายจากการเชื่อมโยงความไม่สมดุลของสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ เช่น พ่อ-แม่ ที่ปรับตัวไม่ได้เมื่อมีลูกคนแรก หรือคนที่สอง ความไม่สมดุลนี้จะมีผลกระทบโดยตรงกับลูก และอาจขยายไปสู่ทุกคนในครอบครัวหากไม่เกิดการแก้ไข ในขณะเดียวกันข้อขัดแย้งที่เกิดในครอบครัวอาจเกิดจากคนใดคนหนึ่งก่อนหรือเกิดพร้อมกันก็ได้ในสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ เช่น ข้อขัดแย้งระหว่างคู่สมรส ข้อขัดแย้งพ่อแม่ลูก สมาชิกในครอบครัวที่ถูกก้าวร้าวหน้าที การห่วงใยบุตรที่มากเกินไป เหล่านี้ก่อให้เกิดข้อกังวลและความเครียดทั้งสิ้น 4) ตระหนักถึงและเข้าใจถึงกระบวนการโยนความผิดให้กันและกันของคนในครอบครัว และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการโยนความผิด 5) เรียนรู้และเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น หรือกระบวนการสืบทอดทางบรรพบุรุษของทุกพฤติกรรมสามารถถ่ายทอดสู่ลูกหลานได้ 6) เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และปรับสถานการณ์ในครอบครัวไม่ให้เครียดจนนำไปสู่การแยกตัวออกจากครอบครัวและการตัดขาดทางอารมณ์ 7) ทำความเข้าใจพฤติกรรมสมาชิกในครอบครัวเพื่อลดความเครียด โดยใช้ความรู้เรื่องตำแหน่งการเกิดก่อนหลังของพี่น้องในครอบครัวว่ามีอิทธิพลกับอารมณ์ ความเครียด และความกังวลที่เชื่อมโยงในสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ โดยจะส่งผลต่อระดับความเป็นตัวของตัวเองที่มีความสามารถแยกตนเองได้หรือไม่ได้อีกด้วย (Differentiated หรือ Undifferentiated) 8) ทำความเข้าใจหลักการและกระบวนการทางอารมณ์ต่อสังคม หรือภาวะถดถอยทางสังคม ภายใต้ความวิตกกังวลที่เกิดในสังคมจะทำให้ความผูกพันกันลดลงด้วยและเป็นการบั่นทอนการพัฒนาตนเอง ดังนั้น การเรียนรู้และปรับตัวให้ทันกับการดำเนินชีวิตในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ผันแปรไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งจำเป็น (Bowen, 2004b; Brown., 1999; Honda, 2015; เพ็ญญา กุลนาคล, 2555b)

นอกจากนี้ การเรียนรู้ในครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยการเรียนรู้ทักษะชีวิตและทักษะการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2547) ที่สรุปคุณลักษณะส่วนตัวสำคัญของเพื่อนร่วมทางในการเรียนรู้ของผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตไว้ ซึ่งคุณลักษณะบางประการสามารถนำมาปรับใช้กับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัวได้ เช่น 1) เข้าใจบทบาทของตนเองอย่างชัดเจนเพื่อทำหน้าที่และเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของทุกฝ่าย 2) มีความเห็นอกเห็นใจ รับรู้และรับฟัง 3) ปรับอารมณ์ และมีความยืดหยุ่นซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม 4) ตระหนักถึงความจริงในพฤติกรรมของตนเอง เข้าใจและอธิบายพฤติกรรมของตนเองได้ 5) มีทัศนคติทางบวกต่อสิ่งรอบตัวเพื่อการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น หลักการทั้ง 5 ประการนี้สามารถนำไปปรับใช้ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบท

สังคมไทย ในทั้ง 6 วิธีการของงานวิจัยนี้ได้ และสอดคล้องกับข้อเสนอแนะวิธีสร้างครอบครัวให้มีความสุขจากหนังสือเรื่อง “ครอบครัวต้องมาก่อน (Family comes first)” โดยกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เผยแพร่ต่อประชาชนเพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวมีแนวทางปฏิบัติอย่างเหมาะสม โดยให้ค่านิยมครอบครัวที่ดี คือ “ครอบครัวเปี่ยมสุข” และได้แนะนำ วิธีสร้างครอบครัวเปี่ยมสุข ไว้ในบทที่ 8 ดังนี้ 1) ทำบ้านเรือนให้น่าอยู่ 2) สร้างความสัมพันธ์ที่ดี 3) ดูแลอบรมเลี้ยงดูลูก 4) รับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตน 5) ความสมดุลระหว่างงานและครอบครัว 6) ยึดหลักคิดที่ดีในการดำเนินชีวิต 7) ใส่ใจสุขภาพ และ 8) มีเพื่อนบ้านดี ชุมชนดี (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2559d)

โดยสรุป การศึกษาวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 6 วิธีการที่พบในงานวิจัยครั้งนี้ พบว่า พ่อแม่เป็นแบบอย่างสำคัญในครอบครัวและในการอบรมลูกหลายต้องความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความสม่ำเสมอ และความยืดหยุ่นในครอบครัว ซึ่งถือว่าการเริ่มต้นวิธีการเรียนรู้โดยธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การพูดคุย และการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในครอบครัวทำให้ครอบครัวมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน และสามารถนำไปสู่ความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับทฤษฎีโบเวน ที่ใช้การลดความตึงเครียดด้วยการทำความเข้าใจกันด้วยการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยทำความเข้าใจระบบสามเหลี่ยมสัมพันธ์ เพื่อลด-หลีกเลี่ยงความเครียด เมื่อรู้ว่าจะเผชิญปัญหาความสัมพันธ์สามเหลี่ยมที่ตึงเครียด ดังนั้นการพูดคุยกันเพื่อสร้างสามเหลี่ยมสัมพันธ์ที่ดีสามารถเริ่มต้นที่ครอบครัว พ่อ-แม่-ลูกก่อน (Brown, 1999; Honda, 2015; และ Bowen, 2004) การพูดคุย แลกเปลี่ยน สนทนาในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ ความสม่ำเสมอในครอบครัว เป็นการปลูกฝังคุณธรรมลูกตั้งแต่เล็ก เป็นการย้ำการอบรมให้เกิดการเรียนรู้โดยธรรมชาติจนกลายเป็นนิสัย สอดคล้องกับสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว (2552) อธิบายว่า การสอนวิธีปฏิบัติควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรม เป็นการปลูกฝังความคิด อันเป็นรากฐานของการพูด การกระทำ นิสัย และบุคลิกลักษณะ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ความยืดหยุ่น เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เนื่องจากทุกวิธีในการปฏิบัติย่อมมีเหตุไม่คาดคิดและมีการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ดังนั้น ความยืดหยุ่นอย่างเหมาะสมในครอบครัวจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่พ่อแม่จะนำไปใช้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ Peterson and Green (2009) ที่ให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่นและการปรับตัว เพราะเป็นวิธีสำคัญในการทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง โดยอธิบายว่า พ่อแม่ต้องมีความยืดหยุ่น ต้องให้ความสำคัญกับความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว ดังนั้น ในการปฏิบัติภาระรับผิดชอบอาจเปลี่ยนแปลงได้ ตามความเหมาะสม และความสบายใจของผู้รับหน้าที่ไปปฏิบัติ เช่น ในกรณีที่มีสถานการณ์ฉุกเฉิน และสมาชิกที่รับผิดชอบไม่สามารถทำหน้าที่

ได้ สมาชิกคนอื่นในครอบครัวอาจช่วยรับผิดชอบหน้าที่แทนชั่วคราว เพื่อให้กิจกรรมในครอบครัวดำเนินต่อไปได้

3. ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 8 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และพื้นที่การเรียนรู้ ปัจจัยด้านการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตการเรียนรู้ร่วมกัน ปัจจัยด้านสัมพันธภาพและการมีอิสระทางความคิดในครอบครัว ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ปัจจัยด้านสุขภาพของครอบครัว ปัจจัยด้านการสื่อสารทัศนคติเชิงบวก ปัจจัยด้านคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ ปัจจัยด้านความมีศาสนา จากปัจจัย ทั้ง 8 ปัจจัย ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าข้อค้นพบเกี่ยวกับการให้อิสระทางความคิดจะช่วยเสริมให้สมาชิกในครอบครัวรู้รู้นั่นคงเพราะสามารถแสดงความคิดเห็นได้

นอกจากนี้ ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยด้านการสื่อสารทัศนคติเชิงบวก สอดคล้องกับบทความเรื่อง The Triple-P-Positive Parenting Program ของ Pickering & Sanders (2015) ซึ่งเป็นบทความกรณีศึกษาของการใช้โปรแกรมการสื่อสารด้านบวกในครอบครัวของพ่อแม่ และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณสุขของประเทศออสเตรเลีย เป็นโปรแกรมเพื่อช่วยเตรียมพ่อแม่ให้เกิดความเข้าใจและนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการเปลี่ยนพฤติกรรมให้เด็กมีความคิดด้านบวก ส่งผลให้ ครอบครัวมีความอบอุ่น และการพัฒนาสุขภาวะในครอบครัวและการเพิ่มทักษะชีวิต โดยบทความ อธิบายว่า พ่อแม่ที่มีหลักการเลี้ยงดูลูกที่สอดคล้องกันทำให้ลดบรรยากาศความขัดแย้งในครอบครัวได้ โปรแกรมการใช้การสื่อสารด้านบวกในครอบครัวของพ่อแม่จึงเป็นการวางพื้นฐานคุณสมบัติการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับสมาชิกทุกคนในครอบครัวและสังคม ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้โปรแกรมการสื่อสารด้านบวกในครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาสุขภาวะในครอบครัว

ผู้วิจัย มีความคิดเห็นว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัยและพื้นที่การเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สภาพแวดล้อมในบ้านเกิดความสงบและเกิดความเข้าใจที่ดี สอดคล้องกับกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2559d) กล่าวว่า หนึ่งในการสร้างครอบครัวเปี่ยมสุข คือการทำบ้านเรือนให้น่าอยู่ และสอดคล้องกับการบริหารจัดการครอบครัวในเชิงบวก (Positive Family Functioning) (AccessEconomicsPtyLimited., 2010) ซึ่งเป็นการนำการจัดการเชิงบวกมาปรับใช้ในครอบครัว ส่งผลให้ครอบครัวเข้มแข็งขึ้นได้ จากงานวิจัยส่งผลให้คนในครอบครัวรู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีวินัยดีขึ้น มีการปรับพฤติกรรมลบที่มีในครอบครัว ลดปัญหาพฤติกรรมไม่ดี-มีการปรับปรุงพฤติกรรมที่ดีขึ้น ลดพฤติกรรมสังคม ทำให้ลดค่าใช้จ่ายสาธารณะด้านสาธารณสุข เช่น ลดโรคอ้วน ลดการสูบบุหรี่ และการเสพสารเสพติดของวัยรุ่นตอนต้น และสอดคล้องกับ ทฤษฎีการจัดการความเครียด (Stress and Coping Theory) (Folkman, 1986, 1987 อ้างใน Children of Parents with a

Mental Illness, 2016) โดยเชื่อว่า ครอบครัวสามารถจัดการความเครียดได้ด้วยการปรับตัวและลดความอ่อนแอของสมาชิกในครอบครัวลง

โดยสรุป ในการวิจัยครั้งนี้ พบข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยที่มีหลักคำสอนศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่ง เชื่อมโยงกับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และพื้นที่การเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บ้านเกิดความสะดวกและปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับหลักคิดคำสอนในการปฏิบัติตนตามทศ 6 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2546c) เพื่อให้เกิดสภาพการดำเนินชีวิตครอบครัวที่สงบสุข และสอดคล้องกับแม่ชีวงเพชร คงจันทร์ (2559) ที่อธิบายเพิ่มเติมว่า ฐานของบ้าน ก็คือ ‘ศีลสิกขา’ (MQ) เป็นรากฐานเบื้องต้นที่สำคัญของการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว การมีศีลจึงเป็นฐานของบ้าน ดังนั้นสมาชิกในครอบครัว หากดำเนินชีวิตโดยมีศีลเป็นพื้นฐาน จึงเป็นตัวเสริมสร้างที่ทำให้ครอบครัว มีความสุข ความอบอุ่น ปลอดภัย ทำให้ครอบครัวมีความสุข อบอุ่น และปลอดภัย

4. กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 6 ขั้นตอน ได้แก่ ทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว วางเป้าหมายของครอบครัว/ของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ปฏิบัติตามแนวคิดร่วมกัน ร่วมพูดคุยกันหลังปฏิบัติ ทบทวนและปรับพัฒนาแนวทางตามเป้าหมาย สอดคล้องกับคุณลักษณะ 4 ประการของแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดย Lifelong Learning, Policy Brief, Organization for Economic Co-operation and Development: OECD (2004) ครอบครัวภูมิคุ้มกันการเรียนรู้โดยมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงความรู้และความสามารถในการแข่งขันของบุคคล ที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีมุมมองแบบองค์รวม (Comprehensive View) 4 คุณลักษณะ คือ 1) มีมุมมองอย่างเป็นระบบ มองโอกาสการเรียนรู้อย่างเป็นระบบที่มีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งครอบคลุมวงจรชีวิตทั้งหมด ทั้งการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 2) มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการเปลี่ยนจากมุ่งเน้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก 3) มีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้ต้องมุ่งเน้นที่จะพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ที่ตนเองเป็นผู้ชี้แนะ 4) มีวัตถุประสงค์ของนโยบายการศึกษาที่หลากหลาย มุมมองวงจรชีวิตที่ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการศึกษาที่หลากหลาย อาทิ การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาความรู้ วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการจัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์เหล่านี้ อาจเปลี่ยนไปในแต่ละช่วงชีวิตของคน ๆ หนึ่ง ดังนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 6 ขั้นตอน

ในการวิจัยครั้งนี้ มีความสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตข้างต้น คือ การมีมุมมองอย่างเป็นระบบ เป็นการจัดลำดับกระบวนการส่งเสริมได้อย่างเหมาะสม การมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการวางเป้าหมายเพื่อสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวเป็นการตอบสนองความต้องการตามเป้าหมาย การมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ เป็นการทำความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันของสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดข้อตกลงกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน นำปฏิบัติตามแนวคิดร่วมกัน และได้ร่วมพูดคุยกันหลังปฏิบัติ การมีมุมมองอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดขั้นตอนตั้งแต่การทำความเข้าใจและยอมรับกันไปจนถึงการทบทวนและปรับพัฒนาแนวทางตามเป้าหมาย

โดยสรุป ข้อค้นพบเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย 6 ขั้นตอน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า การกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมให้เป็นไปตามกระบวนการส่งเสริมให้เหมาะสม อาศัยความเป็นครอบครัวโดยการเริ่มต้นทำความเข้าใจกันและการยอมรับซึ่งกันและกันเพื่อนำไปสู่การปรับตัวและเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับหลักทฤษฎีธรรม 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546a) มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตทำให้เกิดความเข้าใจกัน และสอดคล้องกับ(แม่ชีวงเพชร คงจันทร์, 2559b) ที่ว่า การมีธรรมเป็นเสาของบ้าน ทำให้มีหลักในการดำเนินชีวิตครอบครัว การพูด การคิดด้วยสติ “เสาบ้าน ก็คือ ‘จิตตสิกขา’ หมายถึง ความมั่นคงหนักแน่นทางอารมณ์ (EQ) คือการดำเนินชีวิตตั้งอยู่ในความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตประจำวัน เริ่มตั้งแต่การปฏิบัติตนตั้งแต่ยังมีฐานะบทบาทเป็นลูกจนกระทั่งถึงเวลาที่ตนต้องสร้างครอบครัว” และ “จิตตสิกขา หมายถึง เสาบ้านเรือน ที่จะต้องมีสมาธิธรรม 4 และฆราวาสธรรม 4 .และที่สำคัญพร้อมที่จะให้อภัยเมื่ออีกฝ่ายผิดพลาด”

5. แนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

แนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ แนวทางการใช้ 4 องค์ประกอบ คือ ความเชื่อพื้นฐาน ปัจจัยสนับสนุน วิธีการ และเงื่อนไขการใช้ และระดับการใช้ 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

แนวทางการใช้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเชื่อพื้นฐาน ปัจจัยสนับสนุน วิธีการ และเงื่อนไขการใช้

ความเชื่อพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ เชื่อว่าถ้าครอบครัวและบ้านเป็นที่ที่ปลอดภัย สมาชิกในครอบครัวจะมีความอบอุ่นและมีความเข้มแข็ง และเป็นแหล่งการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัว เชื่อว่าการส่งเสริมให้ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เป็นการสร้างการทำความเข้าใจ การยอมรับ และความพร้อมเพื่อให้เกิดการปรับตัวในการอยู่ร่วมกัน เชื่อว่า ชุมชน และสังคม อาศัยความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นฐาน

ในการพัฒนาประเทศ เชื่อว่าคนทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ ทุกคนมีความใฝ่ดี มีความตั้งใจในจิตใจของตนเองที่ต้องการเจริญก้าวหน้า เชื่อว่าทุกคนที่เป็นมนุษย์ มีความเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 และ 12 มีนโยบายมุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันให้คุณค่ากับทุนทางวัฒนธรรมและค่านิยมในการภูมิใจในวัฒนธรรมไทยของคนในสังคม โดยเป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 12 คือ คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของ สังคม มีความเป็นพลเมืองดี มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีความรับผิดชอบ และทำประโยชน์ต่อส่วนรวม มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีความเป็นไทย

ปัจจัยสนับสนุน 5 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายนอกสนับสนุนและปัจจัยภายในสนับสนุน ปัจจัยแบบอย่าง สภาพแวดล้อมและบุคคลแวดล้อมที่ดีในครอบครัว ปัจจัยการมีทักษะทางอาชีพที่ตนถนัด มีความสามารถ มีวิชาความรู้ในการทำงานดี ปัจจัยความเอื้ออาทรกันในครอบครัว มีญาติพี่น้องที่ปรึกษาหรือพึ่งพาได้ มีญาติพี่น้องที่พึ่งพาไปมาหาสู่เกื้อกูลกัน มีทุนทางสังคมครอบครัว ปัจจัยการมีโอกาสเรียนรู้ คุณธรรม คำสอนทางศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสำนึกดี ผู้วิจัย พบว่า การมีทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมครอบครัว มีการเอื้ออาทรกันในครอบครัว มีญาติพี่น้องที่เกื้อกูลกัน เป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญ สอดคล้องกับบทความเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของไทยจากศูนย์ข้อมูลข่าวอาเซียน กรมประชาสัมพันธ์ (2015) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมครอบครัวไทยมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ยอมรับในระบบอาวุโสและระบบอุปถัมภ์ ไม่นิยมความรุนแรง ชอบการประนีประนอม และใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย แม้ในปัจจุบันสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในโลกโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว การคมนาคมสะดวกสบาย และมีการเปลี่ยนค่านิยมในการบริโภค ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตบางประการทั้งในเมืองและชนบท แต่สังคมไทยยังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติ เครือญาติที่รักและนับถือและยังคงยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ เช่นเดิม

วิธีการ 6 ประการ ได้แก่ สร้างสภาพแวดล้อม-เรียนรู้สภาวะแวดล้อมโลก-ภูมิอากาศ และสร้างบรรยากาศสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว มีการตกลงกัน คุยกัน พูดดีต่อกัน ยอมรับฟังกัน มีความเข้าใจ เชื่อใจ ให้กำลังใจกัน และปรับตัวเข้าหากัน มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัย อดทน รู้จักอดออม-ประหยัด-รู้จักค่าของเงิน มีการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน เรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้ผ่านทุกข์-สุขร่วมกัน เสียสละ ให้เกียรติ ประนีประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย พร้อมให้อภัยให้ความสำคัญ-เอาใจใส่ในกิจกรรมครอบครัว มีทักษะการเรียนรู้และสามารถอบรมการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมแก่ลูกหลาน มีความทันสมัย ใฝ่หาความรู้ มีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและสามารถปรับตัวได้ มีการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรม และหลักปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาในครอบครัวจนเป็นนิสัย สอดคล้องกับข้อมูลจาก

งานวิจัยของโสภา (ซูพิกุลชัย) ชปีลมันน์ (2008) สรุปว่า ทศนคติเกี่ยวกับจริยธรรมค่านิยมประเพณี และวัฒนธรรมของครอบครัวไทยในกรุงเทพมหานครมีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร เช่น ครอบครัวส่วนใหญ่มีจิตสำนึกด้านจริยธรรมยอมรับเรื่องบาปบุญคุณโทษ และค่านิยมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต โดยพบว่าครอบครัวส่วนใหญ่รังเกียจการเอาเปรียบ ชอบคนพูดจริงทำจริง เป็นต้น นอกจากนี้พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีการยอมรับประเพณีและวัฒนธรรมโดยทั่วไปของไทย และด้วยอิทธิพลจากการผสมผสานความหลากหลายทางเชื้อชาติมาเป็นเวลานานของไทย ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในครอบครัวผ่านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม อาหาร ภาษา ยังคงพบเห็นได้ในวิถีชีวิตของครอบครัวในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน เช่น การตั้งศาลพระภูมิ การขอพรจากพระพรหม-พระคิเว การบูชาบรรพบุรุษ การนับถือเทพเจ้า การไหว้พระจันทร์ เทศกาลกินเจ ข้าวต้มก้อย ผัดซีอิ๊ว และซาลาเปา เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าแม้สังคมเปลี่ยนแปลงไป แต่รากทางวัฒนธรรมไทยซึ่งมีการผสมผสานจากหลากหลายส่วน ยังคงถูกถ่ายทอดผ่านรุ่นสู่รุ่นมาในระดับครอบครัวและชุมชน

เงื่อนไขการใช้ 4 ประการ ได้แก่ 1) ทำความเข้าใจและศึกษาแนวทางการใช้ให้ชัดเจน 2) กำหนดและเตรียมองค์ประกอบต่าง ๆ และปัจจัยสนับสนุนแนวทางการใช้ให้ครบถ้วน 3) กำหนดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ 4) ติดตามประเมินผลโดยคำนึงถึงมาตรฐานในการดำเนินการในการใช้ ดังนั้น เงื่อนไขประการแรกจึงสอดคล้องกับ แนวคิด “คิดเป็น” ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ที่มีหลักการในการพิจารณาข้อมูล 3 ด้านเพื่อให้เกิดความเข้าใจ รวมทั้งหลักการปรับปรุงตนเอง ปรับสังคม เป็นเรียนรู้สู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดการคิดแก้ปัญหาได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

ระดับการใช้ 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

ระดับนโยบาย 2 ประเภท ได้แก่ นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว และนโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว

นโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว 3 นโยบาย ได้แก่ การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว การส่งเสริมการสร้างสาธารณสุขและสุขภาวะที่ดีของครอบครัว การส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศในครอบครัว

นโยบายส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว 4 นโยบาย ได้แก่ การส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว การเสริมสร้างสัมพันธภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีในครอบครัว การสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายครอบครัว การส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว

ระดับปฏิบัติการ 4 ส่วน ได้แก่ บุคคล/ตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

ระดับบุคคล/ตนเอง ใช้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว โดยสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวใช้การเล่าเรื่อง ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มาแลกเปลี่ยนพูดคุย เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมและผูกพันกันในครอบครัว และใช้การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว โดยผู้นำมีลักษณะการเป็นต้นแบบเป็นแบบอย่างที่ดี และปฏิบัติตนโดยทำให้เห็น เช่น ต้องการนำทางให้การศึกษาลูกสำคัญ ต้องดูแลเอาใจใส่ สังเกตว่าลูกชอบและถนัดอะไรและให้การสนับสนุน หรือ ถ้าต้องการนำทางลูกเป็นคนดีมีคุณธรรม ควรพาไปวัด สวดมนต์ก่อนนอน ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น โดยรู้จักขมใจ อดทน ไม่เถียง

ระดับครอบครัว ใช้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว โดยสมาชิกในครอบครัวเรียนรู้การทำบทบาทหน้าที่ในครอบครัวตามหลัก ทิศ 6 และเรียนรู้การดำเนินชีวิตในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยหลัก สมชีวิธรรม 4 และฆราวาสธรรม 4 สมาชิกในครอบครัวถ่ายทอดการเรียนรู้ร่วมกัน และการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างวัยในครอบครัวเพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิต มีการเรียนรู้และเข้าใจสถานะแวดล้อมโลก ด้วยการรับรู้ข่าวสารจากสื่อทุกประเภทอย่างมีประสิทธิภาพและนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้ และใช้การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว โดยสมาชิกครอบครัว สอนให้รู้จักประหยัด อดออม เช่น สอนให้ใช้ชีวิตเรียบง่ายทำให้ครอบครัวไม่มีหนี้สิน ทุกคนในครอบครัวไม่สุร่ยสุร่าย และมีเงินออม สมาชิกในครอบครัวรู้บทบาทหน้าที่ของตน ครอบครัวต้องมีกฎ ระเบียบและข้อตกลงในบ้าน เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและเกิดความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน แต่ต้องไม่เคร่งครัดเกินไป ต้องมีความยืดหยุ่น เพื่อให้ทุกคนเกิดความสบายใจ ไม่อึดอัดจนกลายเป็นความขัดแย้ง

ระดับโรงเรียน ใช้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว โดยครูต้องเป็นต้นแบบการเรียนรู้ที่ดี เช่น ครูต้องมีเมตตา มีความเอาใจใส่ บ้านและโรงเรียน มีการสื่อสารกัน เพื่อปรับกิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจไปในทางเดียวกัน เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความสับสน และใช้การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว โดยโรงเรียนมีการอบรมและสอนให้นักเรียนรู้จักหน้าที่ของตนในครอบครัว โรงเรียนจัดความรู้ การแสดง เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีทักษะวิคิด และมีทัศนคติที่เหมาะสมกับครอบครัว

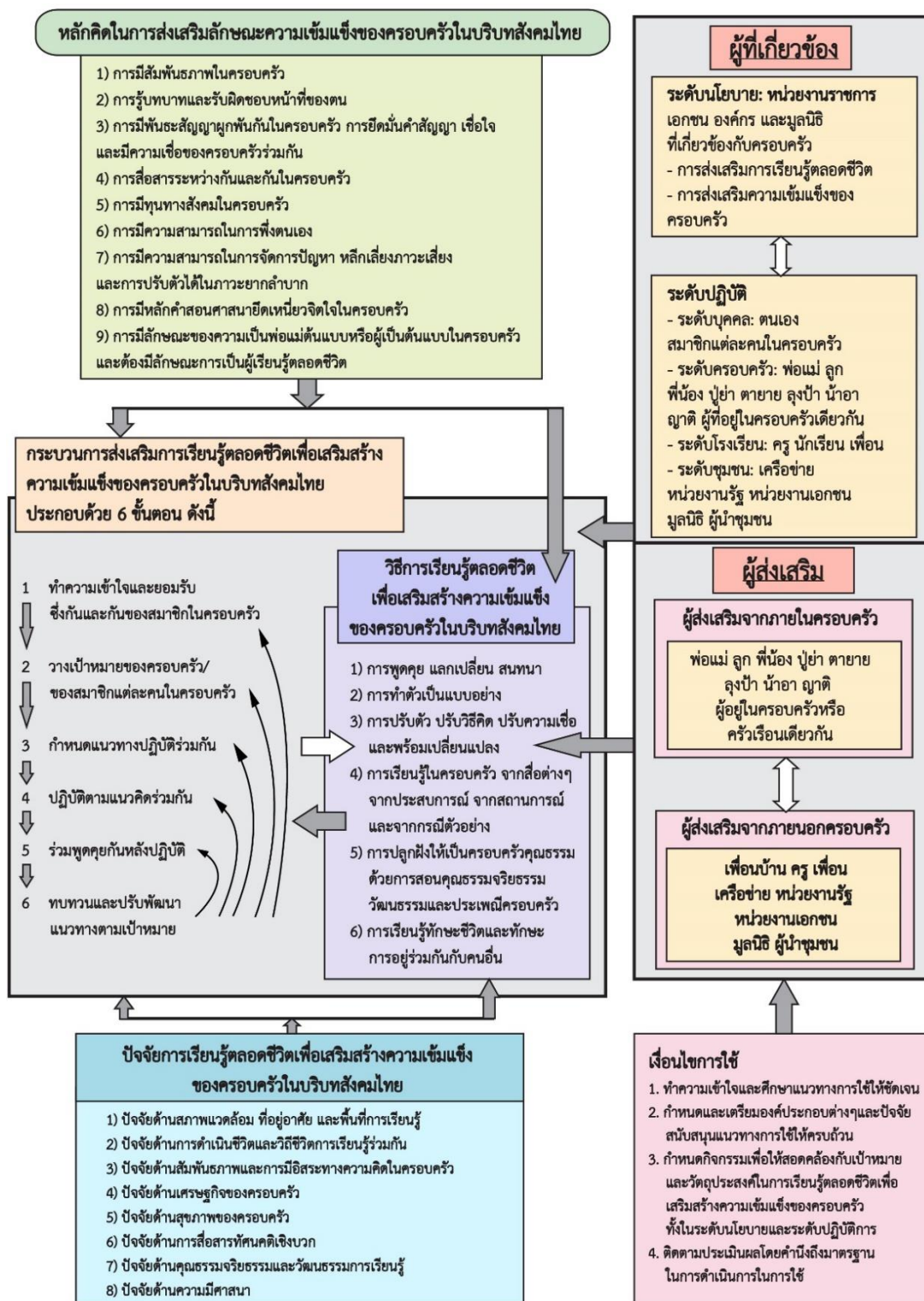
ระดับชุมชน/ สังคม ใช้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว โดยชุมชน/ สังคม ควรเป็นแบบอย่างเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว มีจิตสาธารณะ เป็นต้นแบบที่ดีให้วัยรุ่นได้สื่อมวลชน และรายการในสื่อสาธารณะ สามารถทำเรื่องราวการเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับครอบครัว การทำดี เพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิตได้ และใช้การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ และเอกชน ช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่และเกิดความปลอดภัย ด้วยการสร้างสำนึก “บ้านกับชุมชนน่าอยู่” และหน่วยงานมีการจัดประกวด หรือให้รางวัล บุคลากรที่ศักยภาพครอบครัวที่ดี

โดยสรุป การเสนอแนวทางการใช้และระดับการใช้ สอดคล้องกับ การที่ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการอบรมลูกหลาน เพราะเด็กและเยาวชนเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ

พระรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ (2558) โดยอธิบายว่า การพัฒนาเยาวชนสู่การปฏิรูปประเทศนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากสถาบันครอบครัว สถานศึกษา ศาสนา และสื่อสารมวลชนในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบพัฒนาเด็กและเยาวชนเพื่อให้เป็นประชากรรุ่นใหม่ร่วมกัน และสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ที่กำหนดนโยบายด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ยกกระตือรือร้นการศึกษาและการเรียนรู้ ปลุกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์รวมทั้งสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย รวมทั้งด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและความเข้มแข็งของชุมชน เสริมสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตในสังคมสูงวัย

ภาพสรุปกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ดังแผนภาพที่ 5.1 ในหน้าถัดไป

แผนภาพที่ 5. 1 ภาพกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ได้ผลการวิจัยการศึกษา ดังนี้ ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย จากการดำเนินการวิจัย และผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สมาชิกในครอบครัวสามารถส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวได้ ด้วยการเริ่มต้นจากการเข้าใจตนเองและเข้าใจคนอื่นในครอบครัว ยอมรับความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยความเข้าใจ เพื่อปรับตัว ปรับวิธีคิด และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เกิดบรรยากาศที่ดีในครอบครัว

1.2 ครอบครัวไทย สามารถนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของครอบครัวตนเอง เช่น 1) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว โดยสมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น การเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่ที่มีวิธีการและแนวคิดสอดคล้องกัน จะช่วยให้บรรยากาศการขัดแย้งในครอบครัวลดลง ดังนั้น พ่อแม่จึงควรมีความเป็นต้นแบบที่ดี มีหลักคิด และมีความเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มการเรียนรู้และความเข้าใจสภาวะแวดล้อมโลก ด้วยการรับรู้ข่าวสารจากสื่อทุกประเภทอย่างมีประสิทธิภาพ และนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันในการแสวงหาความเหมาะสมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว เป็นต้น 2) การส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวด้วยการทำบทบาทหน้าที่ในครอบครัว โดยใช้วิธีการพูดคุยสนทนา สร้างความไว้วางใจ และสร้างความใกล้ชิดให้เกิดขึ้นในครอบครัว เช่น การสร้างสัมพันธ์ภาพในครอบครัวผ่านการพูดคุยระหว่างมื้ออาหาร เป็นการสร้างโอกาสการรับฟังและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เป็นต้น

1.3 ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สามารถนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไปใช้ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมและประเทศให้เข้มแข็ง เช่น การสร้างบรรยากาศสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว มีการตกลงกัน คุยกัน พูดติดต่อกัน ยอมรับฟังกัน มีความเข้าใจ เชื่อใจ ให้กำลังใจกัน และปรับตัวเข้าหากัน มีความขยันหมั่นเพียร มีวินัย อดทน รู้จักอดออม-ประหยัด-รู้จักค่าของเงิน มีการเรียนรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน เรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้ผ่านทุกซ์-สุขร่วมกัน เสียสละ ให้เกียรติ ประณีประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย พร้อมให้อภัย ให้ความสำคัญ-เอาใจใส่ในกิจกรรม

ครอบครัว มีทักษะการเรียนรู้และสามารถอบรมการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมแก่ลูกหลาน มีความทันสมัย ใฝ่หาความรู้ มีความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็วและสามารถปรับตัวได้ มีการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรม และปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาในครอบครัวจนเป็นนิสัยและเป็นภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งของตนเอง

1.4 นักวิจัย หน่วยงานวิจัย และหน่วยงานวิชาการ สามารถนำแนวทางการส่งเสริมครอบครัวเข้มแข็งไปศึกษาเพิ่มเติม หรือศึกษาต่อ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ (2561-2580) ซึ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนให้เข้มแข็ง สร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสังคม เช่น สำนวนนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวของชุมชน ภาครัฐ และเอกชน ที่ช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่และเกิดความปลอดภัย

1.5 หน่วยงานทั้งภาครัฐและประชาสังคม สามารถนำกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับ ครอบครัวเข้มแข็งไปใช้ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็งได้ เช่น 1) การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครอบครัว เพื่อสร้างองค์ความรู้ผ่านการเรียนรู้ในครอบครัวเพื่อเพิ่มทักษะการใช้ชีวิตของตนเอง ครอบครัวและส่วนรวม 2) การส่งเสริมการสร้างสาธารณสุขและสุขภาวะที่ดีของครอบครัว โดยส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรงของสมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องสุขภาวะและอนามัยในครอบครัว 3) การส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศในครอบครัว โดยส่งเสริมการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศของสมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมการเตรียมพร้อมปรับตัวของครอบครัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 นำการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ไปทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในพื้นที่อื่นเพื่อศึกษาผลการพัฒนากระบวนการส่งเสริมให้เหมาะสมกับชุมชนยิ่งขึ้นต่อไป

2.2 ศึกษากลุ่มตัวอย่างอื่นที่ต่างไป เช่น ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นครอบครัวเปราะบาง เพื่อศึกษาลักษณะ วิธีและปัจจัยว่ามีองค์ประกอบอย่างไร ซึ่งนำไปสู่กระบวนการส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งเหมาะสมกับกลุ่มและความต้องการ

2.3 หน่วยงานวิจัย องค์กรภาครัฐ และเครือข่ายที่ส่งเสริมเกี่ยวกับครอบครัว สามารถนำงานวิจัยนี้ไปศึกษาต่อยอด เช่น ศึกษาอนาคตภาพของการดำเนินชีวิตของครอบครัว สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับครอบครัวในมิติอื่น เพื่อประโยชน์ในภาพรวมของ ครอบครัว ชุมชน และประเทศต่อไป

บรรณานุกรม

- AccessEconomicsPtyLimited. (2010). Positive Family Functioning. Final Report.
Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Affairs.
Retrieved from
https://www.dss.gov.au/sites/default/files/documents/positive_family_functioning.pdf
- Anderson, M. (1971). *Family Structure in Nineteenth Century Lancashire*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Asay, & DeFrain. (2012). The international family strength model World Congress of Families VI. Retrieved from <http://congresomundial.eslup-content/uploads/Sylvia-Asay-The-international-family-strength>
- Bertalanffy. (1969). *General System Theory*. New York: George Braziller, Inc.
- Bowen, M. (1994). *Family Therapy in Clinical Practice*. Northvale NJ, United States: Jason Aronson Inc.
- Bowen, M. (2004a). *Family Therapy in Clinical Practice*. Maryland USA. : Rowman & Littlefield Inc.
- Bowen, M. (2004b). *Family Therapy in Clinical Practice : A Jason Aronson Book*. Maryland United States of America: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Bowen, M. (2015). *The Origins of Family Psychology: The NIMH Family Study Project*. Lanham. Maryland. USA.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Brown. (1999). Bowen Family Systems Theory and Practice: Illustration and Critique: Australia Association of Family Therapy. *Australia and New Zealand Journal of Family Therapy*, 20 (2), 94-103.
- Brown. (1999). Bowen Family Systems Theory and Practice: Illustration and Critique: Australia Association of Family Therapy. *Australia and New Zealand Journal of Family Therapy*, 20(2), 94-103.
- Callan, S. (2014). Building a Strong Society Requires Effective Family Policy. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.5339/difi.2014.1>
- Carvalho, J., Francisco, R., & Relvas, A. P. (2015). *Family functioning and information*

and communication technologies: How do they relate? A literature review.

Chan, C. K. Y. (2016). Learning and Teaching Expo 2016. Centre for the Enhancement of Teaching and Learning. Retrieved from hkcdcity.net

Children of Parents with a Mental Illness, C. (2016). Emerging Minds Family Functioning. North Adelaide, South Australia: Children of Parents with Mental Illness.

Retrieved from <http://www.copmi.net.au/professionals-organizations/what-works/evaluating-your-intervention/parents-carers-families/family> functioning

Defrain, & Asay. (2007). Strong Families Around the World. *Marriage & Family Review*, 41(1-2), 1-10.

DeFrain, A. a. (2012). The International Family Strengths Model. *World Congress of Families VI*.

DeFrain J, A., SM. . (2007). Epilogue. *Marriage & Family Review*, 41(3-4), 447-466.

DeFrain, J., & Asay, S. M. (2007). Strong Families Around the World. *Marriage & Family Review*, 41(1-2), 1-10. doi:10.1300/J002v41n01_01

Georgas, J. (2004). Family and culture. Retrieved from

<https://www.sciencedirect.com/topic/medicine-and-dentistry/family-theory>

Hanemann, McCaffery, Newell-Jones, & Scarpino. (2017). *Learning Together Across Generations*. Germany: UNESCO Institute for Lifelong Learning.

Hirsch, C., & Hartman, J. (2005). *Some (Wh-) Questions Concerning Passive Interactions*. Massachusetts Institute of Technology & 2 Harvard University: Massachusetts Institute of Technology & 2 Harvard University.

Honda. (2015). The Psychology In Seattle Podcast Short VDO Dr. Kirk Honda Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=Em1hFflk9hs>

Kerr. (2000). One Family's Story: A Primer on Bowen Theory The Bowen Center for the Study of the Family. Retrieved from <http://www.thebowencenter.org>

Kerr. (2014). Development of Bowen theory and its applications from 1990 to the present. Retrieved from <https://bowentheoryacademy.org/wp-content/uploads/2014/09/Dr-kerr-insight.pdf>

Kerr. (2019). *Bowen theory's Secrets: Revealing the Hidden Life of Families*. New York, London: W.W. Norton & Company.

M, B. Bowen Theory: Family Diagram. Retrieved from <https://goo.gl/mZqJFz>

McCarthy, J., & Edwards, R. (2015). *Key concepts in family studies* ([Enhanced Credo edition]. ed.). London [England] :

Boston, Massachusetts :: SAGE &Credo Reference.

McCarthyand, Edwards, & Rosalind. (2011). *Key Concepts in Family Studies*. London: SAGE Publications Inc.

National Institute of Adult Continuing Education. (2013). Family Learning Works The Inquiry into Family Learning in England and Wales. Retrieved from <https://www.cornwall.gov.uk/media/3624725/NIACE-Family-Learning-Report-FINAL.pdf>

Olson and DeFrain. (2006). *Marriages & Families: Intimacy Diversity, and Strengths* (5 Ed.). Boston: McGraw Hill

Otto, H. (1962). The personal and family strength research projects. *Mental Hygiene*, 48(439-450).

Parrott, B. (2017). Learning to Govern:The Role of Lifelong Learning in Family Leadership and Managing Family Wealth. Retrieved from <https://investmentsandwealth.org/getattachment/Investors/Investor-Resources/Articles/IWM17JulAug-RoleOfLifelongLearning.pdf?lang=en-US>

Peterson, & Green. (2009). *Families First-Keys to Successful Family Functioning : Family Roles*. In. Retrieved from http://pubs.ext.vt.edu/350/350-093/350-093.html#vt_access_maim

Pickering, J., & Sanders, M. (2015). The Triple P-Positive Parenting Program An example of a public health approach to evidence-based parenting support. *Family Matters*, 96(96)(53-63).

Stinnett. (1976). Relationship of Personality Needs to Perceptions concerning Alternate Life Styles. Relationship of Personality Needs to Perceptions concerning Alternate Life Styles. . *The Journal of Genetic Psychology Research and Theory on Human Development*, 128(2), 301-302.

Stinnett, N., & Sauer, K. (1977). Relationship Characteristics of Strong Family. *Family Perspective*, 11(3-11).

Stinnett., & Birdsong. (2012). Relationship of Personality Needs to Perceptions

Concerning Alternate Life Styles. . *The Journal of Genetic Psychology Research and Theory on Human Development*, 128(2), 301-302.

Stinnett., & Defrain. (1986). *Secrets of Strong Families*: Little Brown & Co.

UNFPA. (2558). รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ.2558 โฉมหน้าครอบครัวไทย ยุคเกิดน้อย อายุยืน.

Retrieved from <https://thailand.unfpa.org/th/publication>

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2559a). นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2560-2564

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2559b). นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2560 – 2564. กรุงเทพมหานคร: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2559c). ระบบมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง.

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2559d). หนังสือครอบครัวต้องมาก่อน (*Family comes first*): กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552. Retrieved from

http://www.academic.chula.ac.th/Oa_Curr/TOF/qualification_ST.pdf

กุลภา วจนสาระ. (2554). ภาพและชีวิตครอบครัวในสังคมไทย.สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2541). คลื่นลูกที่ 5 ปราชญ์สังคม : สังคมไทยที่พึง ประสงค์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). แหกคุกทางปัญญา : สะท้อนคิดฝ่าวิกฤตการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2555). สยามอารยะแมนนิเฟสโต : แฉลงการณ์สยามอารยะ. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2558). การพัฒนา Critical และ Creative Thinking กับการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21. from สำนักคุณภาพการศึกษา

http://www.eqd.cmu.ac.th/Innovation/media/2558/2558_05_21-CriticalCreative/2558-05-21_1.pdf

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2559). โมเดล KSL 31220 เทียบกับคุณภาพ การสอนการเรียนรู้ของฮาร์วาร์ด (Vol. 63).

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2560). ภาวะผู้นำตนเอง : แนวคิดการพัฒนาความเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ในยุคศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์, 28 (ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2560).

จรรยาพร สุภาพ. (2552). ครอบครัวไทย ความสุข ความเข้มแข็ง. Paper presented at the การประชุมวิชาการอนามัยครอบครัวแห่งชาติ ครั้งที่ 6 : ครอบครัวไทย : ความหลากหลายสู่ความสมดุล สุข และความสุข

เข้มแข็ง โรงแรมรอยัลรีเวอร์ บางพลัด.

http://ns2.ph.mahidol.ac.th/phklb/knowledgefiles/___6.pdf

จิราภรณ์ รุ่งตะวัน. (2561). ประเพณีและวัฒนธรรมเชื่อมความสัมพันธ์ครอบครัว. จุลสารไทยออยล์เพื่อชุมชน, 8(48)(เดือนมีนาคม-เมษายน 2561), 3-5.

จีระภา ธาราสุข, เพ็ญภา กุลนาคดล, & วรากร ทรัพย์วิระปกรณ์. (2559). ผลการปฐกษาครอบครัวทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่น ต่อการยอมรับของครอบครัววัยรุ่นหญิงครรภ์แรก. วารสารพยาบาลตำรวจ, 8(1 January-June).

ณัฐฐนิช ตันมานะศิริ. (2561). สุธียเดว ทรีปาตี: เราจะสร้าง ‘คน’ ให้เป็น ‘หุ่นยนต์’ ที่แพ้หุ่นยนต์กันไปทำไม.

TCDC (Thailand Creative & Design Center). Retrieved from

<https://web.tcdc.or.th/th/Articles/Detail/%E0%B8%A3%E0%B8%A8-%E0%B8%99%E0%B8%9E-%E0%B8%AA%E0%B8%B8%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%A2%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B8%A7>

ไทยทีวีสีช่อง 3. (2559). วัยแสบสาแหรกขาด. Retrieved from

<https://www.ch3thailand.com/drama/second/369>

ไทยทีวีสีช่อง 3. (2562). วัยแสบสาแหรกขาด โครงการ 2. Retrieved from

<https://www.ch3thailand.com/news/scoop/16742>

ไทยพีบีเอส. (2562). สารคดีถ้าหลวง ตอน สูญ-หา-เจอ-รอด-พ้น. Retrieved from [https://zh-](https://zh-cn.facebook.com/ThaiPBSFan/videos/545408492628048/)

[cn.facebook.com/ThaiPBSFan/videos/545408492628048/](https://zh-cn.facebook.com/ThaiPBSFan/videos/545408492628048/)

บังอร เทพเทียน, ปรินดา ตาสี, ปิยฉัตร ตระกูลวงษ์, & สุภัทรา อินทร์ไพบูลย์. (2551). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัว

เข้มแข็ง. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา, 6 (2).

เปลื้อง ณ นคร. (2544). พจนานุกรม. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2558). การพัฒนาเยาวชนสู่การปฏิรูปประเทศไทย. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 40(3

กรกฎาคม-กันยายน), 307-325.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ทิศ 6: (บุคคลประเภท

ต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัว - directions; quarters). Retrieved

from http://www.84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=265

เพ็ญภา กุลนาคดล. (2555a). การปฐกษาครอบครัวตามแนวทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่น : จากทฤษฎีสู่การ

ปฏิบัติ. วารสารศึกษาศาสตร์, 23(เดือนมิถุนายน-กันยายน), 1-16.

เพ็ญภา กุลนาคดล. (2555b). การปฐกษาครอบครัวตามแนวทฤษฎีการเชื่อมโยงระหว่างรุ่น; จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.

วารสารศึกษาศาสตร์, 23(มิถุนายน-กันยายน), 1-16.

มานิตา ลีโทขวลิต อรรถนุพรรณ. (2561). การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยในยุคประเทศไทย 4.0. .

วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 46(4 (ตุลาคม-ธันวาคม)), 283-299.

แม่ชีวงเพชร คงจันทร์. (2559a). รูปแบบการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 4, 4(ฉบับพิเศษ), 257-269.

แม่ชีวงเพชร คงจันทร์. (2559b). รูปแบบการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 4(4 (ฉบับพิเศษ),), 257-269.

รวมคำคมจากละคร วิทยาสภาแหราชอาณาจักร เด็ดโดนใจ ให้ข้อคิดดีจริง ๆ. (2559). Retrieved from

<https://drama.kapook.com/>

วรรณภา โพธิ์น้อย. (2560). ชีวิตครอบครัวและชุมชนด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2560). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ:บทเรียนจากเพื่อนบ้าน (*Heritage of the Nations: lessons learned from the neighboring countries*) (ส. วิสุทธิลักษณ์ Ed.). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). (2552). ครอบครัวคุณธรรม. Retrieved from

<http://www.saraburi.go.th/kan/images/book/3.pdf>

สารคดีถ้ำหลวง ตอน สูญ [วีดีโอ]. (2562, 14 มกราคม). Retrieved from

<http://program.thaipbs.or.th/ThaiCave/episodes/58117>

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2547). นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547-

2556 สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). ครอบครัวไทยหย่าร้างเกินแสนคู่ Retrieved 18 เมษายน

2557 [http://www.thaihealth.or.th/Content/23853-](http://www.thaihealth.or.th/Content/23853-%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%9A%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%AB%E0%B8%A2%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%20%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%B5%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B9%81%E0%B8%AA%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%B9%E0%B9%88.html)

<http://www.thaihealth.or.th/Content/23853-%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%9A%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%AB%E0%B8%A2%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%20%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%9B%E0%B8%B5%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B9%81%E0%B8%AA%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%B9%E0%B9%88.html>

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2550). แนวทางที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว. วารสารสตรีและครอบครัว, ฉบับพิเศษ ปีที่ 3 (ฉบับที่ 13 ประจำเดือนตุลาคม – ธันวาคม).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.

2560 – 2579) http://www.nakhonpathom.go.th/files/com_news_report/2017-10_1dbcea39efee80e.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ และการปฏิรูปประเทศ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 5 เดือน สิงหาคม. Retrieved from

http://www.nesdb.go.th/download/document/SAC/Newsletter/newsletter4_15082018.pdf

สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร. (2557). ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร. from สำนักงานปกครองและทะเบียน

<http://203.155.220.230/bmainfo/esp/>

สุมาลี สังข์ศรี. (2551). การศึกษานอกระบบเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดและทฤษฎีนำสู่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เสถียรธรรมสถาน. (2560). ธรรมะโฆษณา ครูเซวี่ เชาวลิติ ลาตสมัย [Youtube]. Retrieved from

<https://www.youtube.com/watch?v=-DyyqOtULpc>

โสภา (ซูพิกุลชัย) ขปิลมันน์. (2008). การศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับจริยธรรมค่านิยมประเพณีและวัฒนธรรมของครอบครัวไทยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตร: ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตกรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยมหิดล. , ศาลายา. Retrieved from <http://www.thaiedresearch.org/result/info2.php?id=3195>

หนังสือพิมพ์คม-ชัด-ลึก. (2560). ครอบครัวไทยเปราะบาง ไขปัญหาครอบครัวไทย ไม่เข้มแข็ง-มากมายปัญหา.

Retrieved from <http://www.komchadluek.net/news/edu-health/274785>

อาชัญญา รัตนอุบล. (2547). เพื่อนร่วมทางการเรียนรู้กับการศึกษาตลอดชีวิต. วารสารครุศาสตร์, 28(3), 38-39.

เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ. (2552). ประวัติศาสตร์ ป.2. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อแบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ

แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อสำหรับวิทยานิพนธ์เรื่อง
การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

คำชี้แจง

แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เรื่องการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย (ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย)

แบบวิเคราะห์เอกสารฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเอกสารและสื่อ

ส่วนที่ 2 ประเด็นวิเคราะห์

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อ

เกณฑ์การคัดเลือกเอกสารและสื่อ

การคัดเลือกเอกสารและสื่อเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย (วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย) โดยศึกษาเอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวและครอบครัวที่มีความเข้มแข็งผ่านแหล่งที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และสื่อมวลชน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเผยแพร่ระหว่าง ปี 2550-2562 และสื่อวิทยุ โทรทัศน์ ออนไลน์และออฟไลน์ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัว และ

บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว ที่เผยแพร่อยู่ในช่วง พ.ศ. 2555-2562 โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในด้านความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ด้านบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ด้านการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว ด้านทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัว ด้านการพึ่งตนเอง และด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและมีความสามารถในการปรับตัวในภาวะยากลำบาก ทั้งนี้การศึกษาและการวิเคราะห์เอกสารและสื่อจะครอบคลุมประเด็น ดังต่อไปนี้คือ 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว 2) วิธีเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัว 3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัว 4) บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารและสื่อ ดังนี้

1. เกณฑ์การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างเอกสารและสื่อ ผู้วิจัยสืบค้นจากประชากรเอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านแหล่งที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และสื่อมวลชน โดยกำหนดเกณฑ์ของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1.1) เอกสาร จำนวน 6 รายการ และ 1.2) สื่อ จำนวน 6 รายการ โดยแยกประเด็นวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว
- 2) วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว
- 3) ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว
- 4) บริบทสังคมไทย และมีรายละเอียดการคัดเลือกเอกสารและสื่อ ดังนี้

1.1) เอกสาร ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารจำนวน 6 รายการ ตามเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) เอกสารเผยแพร่หรือมีผลของการบังคับใช้ในช่วง พ.ศ.2550-2562 2) เอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 3) เอกสารงานวิจัย บทความ รายงาน และหนังสือทางวิชาการในประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 4) เอกสาร บทความ และหนังสือทั่วไปที่มีเนื้อหาสาระสะท้อนความเป็นครอบครัว จิตวิทยาครอบครัว และบริบทสังคมไทย และจากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสามารถเลือกเอกสาร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- (1) เอกสารงานวิจัย บทความทางวิชาการต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 2 รายการ
- (2) เอกสารงานวิจัย บทความ รายงาน และหนังสือทางวิชาการในประเทศที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว 2 รายการ
- (3) บทความ และหนังสือทั่วไปที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความเป็นครอบครัว จิตวิทยาครอบครัว และบริบทสังคมไทย 2 รายการ

1.2) สื่อ ผู้วิจัยคัดเลือกสื่อ จำนวน 6 รายการ ตามเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) สื่อออนไลน์และออฟไลน์ 2) สื่อที่เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2555-2562 3) สื่อโฆษณา 4) ละคร 5) รายการสารคดี และรายการอบรม-เสวนานานา และจากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสามารถเลือกสื่อ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- (1) สื่อโฆษณา 2 รายการ
- (2) ละคร 2 รายการ
- (3) รายการสารคดี และรายการเสวนา 2 รายการ

เกณฑ์การวิเคราะห์และการเก็บข้อมูลเอกสารและสื่อ

1. แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่อจะใช้การวิเคราะห์จากการพิจารณาคำสำคัญ (Keywords) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และความสอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษาในแต่ละข้อ โดยสาระสำคัญดังกล่าวต้องมีความเกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของครอบครัว

2. กำหนดเป้าหมายของการวิเคราะห์ ดังนี้

เป้าหมายของการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว

เป้าหมายของการวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัว

เป้าหมายของการวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัว

เป้าหมายของการวิเคราะห์ประเด็นการวิเคราะห์บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว

1. การพิจารณาคำสำคัญ (Keywords) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

ประเด็นการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว

ประเด็น ที่	ประเด็นการวิเคราะห์ ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว	คำสำคัญ (Keywords) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์การวิจัย
1	มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว	-มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เช่น แสดงความรัก ห่วงใยกัน คิดถึง ผูกพัน ช่วยเหลือ ให้กำลังใจกัน เป็น ต้น -ใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีคุณภาพ -มีการแสดงออกซึ่งความห่วงใยกันและกัน
2	รู้หน้าที่และรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของ ตนในครอบครัว	-มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัว -มีบทบาทในการดูแลกันและกัน
3	ยึดมั่นคำสัญญามีความเชื่อถือกันและมีความ เชื่อใจต่อกันในครอบครัว	-ให้ความเชื่อถือ เชื่อใจ ไว้วางใจกันในครอบครัว และ ยึดมั่นคำสัญญาระหว่างกัน -เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน
4	มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว	-ให้กำลังใจ ชื่นชม -มีความเข้าใจกัน -มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว
5	มีทุนทางสังคมในครอบครัว	-มีความเชื่อ มีศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณี คติ ธรรม คำสอนหรือกฎประจำตระกูล หรือจากบรรพ บุรุษที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น -มีอุปนิสัยที่มีวินัย ขยัน หมั่นเพียร อดทน ฯลฯ -สามารถขอความช่วยเหลือ หรือต้องการขอคำปรึกษา (ทั้งเรื่องเล็กและเรื่องใหญ่) จากญาติพี่น้องได้

ประเด็นการวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว (ต่อ)

ประเด็น ที่	ประเด็นการวิเคราะห์ ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว	คำสำคัญ (Keywords) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์การวิจัย
6	มีความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านข่าวสารและการเรียนรู้	-มีการวางแผน การบริหารจัดการเรื่อง การใช้จ่าย การเงินในครอบครัว มีการออม และมีความสามารถ ชำระหนี้สินได้ -มีการดูแลเรื่องสุขภาพกายและใจของตนเองและคน ในครอบครัว -มีการรับรู้ข่าวสาร มีประสบการณ์การเรียนรู้ข่าวสาร เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการช่วยเหลือตนเองและ ครอบครัวในชีวิตประจำวัน
7	มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติ การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ ในภาวะยากลำบาก	-มีการจัดการปัญหาวิกฤติในครอบครัว และสามารถ ผ่านการแก้ปัญหาจนผ่านพ้นปัญหาได้ -มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตได้ดี -มีการเรียนรู้และปรับตัวได้

ประเด็นการวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ประเด็นที่	ประเด็นการวิเคราะห์ วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว	คำสำคัญ (Keywords) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์การวิจัย
1	มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว	<p>1.1) เรียนรู้และเข้าใจระบบสามเหลี่ยมสัมพันธ์ เพื่อลดและหลีกเลี่ยงความเครียด เมื่อรู้ว่าจะเผชิญปัญหาความสัมพันธ์สามเส้าที่ตึงเครียด</p> <p>หลีกเลี่ยงการปะทะกับปัญหา หรือเพื่อลดความตึงเครียดระหว่างกันในครอบครัว</p> <ul style="list-style-type: none"> -มีน้ำใจ ให้อภัย เข้าใจ และเกรงใจ -มีการแสดงออกซึ่งความห่วงใยกันและกัน -ใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีคุณภาพ <p>1.2) เรียนรู้เข้าใจและปรับสถานการณ์ในครอบครัวไม่ให้เครียดจนนำไปสู่การแยกตัวออกจากครอบครัว และการตัดขาดทางอารมณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> -รักใคร่กลมเกลียว -ถ้อยทีถ้อยอาศัย -เกรงใจกันและกัน <p>1.3) เรียนรู้และเข้าใจพฤติกรรมสมาชิกในครอบครัว เพื่อลดความเครียด โดยใช้ความรู้เรื่องตำแหน่งการเกิดก่อนหลังของพี่น้องในครอบครัวว่ามีอิทธิพลกับอารมณ์ ความเครียด และความกังวลที่เชื่อมโยงในสามเหลี่ยมความสัมพันธ์</p> <ul style="list-style-type: none"> -รักใคร่กลมเกลียว -ถ้อยทีถ้อยอาศัย -เกรงใจกันและกัน -ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน -ให้ความยุติธรรม
2	รู้หน้าที่และรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว	<p>2.1) เรียนรู้และเข้าใจระบบอารมณ์ในครอบครัวเดี่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเครียดได้ง่ายจากการเชื่อมโยงความไม่สมดุลของสามเหลี่ยมความสัมพันธ์</p> <ul style="list-style-type: none"> -รู้หน้าที่และรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัว -เข้าใจ ช่วยเหลือ และมีกิจกรรมร่วมกัน -มีบทบาทในการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ประเด็นการวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (ต่อ)

ประเด็น ที่	ประเด็นการวิเคราะห์ ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัว	คำสำคัญ (Keywords) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
3	ยึดมั่นคำสัญญามีความเชื่อถือกัน และมีความเชื่อใจต่อกันในครอบครัว	<p>3.1) เรียนรู้และฝึกให้มีความเป็นตัวของตัวเอง และไม่ให้คนอื่นมาครอบงำตัวเองได้ จะทำให้ เป็นผู้มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตได้ดี</p> <p>-ให้ความเชื่อถือ เชื่อใจ ไว้วางใจกันใน ครอบครัว และยึดมั่นคำสัญญาระหว่างกัน</p> <p>-ไม่โลเล มีหลักคิดที่ดี</p> <p>-มีกฎระเบียบ มีวินัย</p> <p>3.2) ตระหนักถึงและเข้าใจถึงกระบวนการโยน ความผิดให้กันและกันของคนในครอบครัวเพื่อ หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการโยน ความผิด</p> <p>-จัดการปัญหา และยอมรับข้อผิดพลาดที่อาจ เกิดขึ้นในครอบครัว เพราะเรื่องบางเรื่องใน ครอบครัวไม่จำเป็นต้องหาคนผิดมารับโทษ</p> <p>-เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน</p>
4	มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว	<p>4.1) เรียนรู้และฝึกให้มีความเป็นตัวของตัวเอง และไม่ให้คนอื่นมาครอบงำตัวเองได้ จะทำให้ เป็นผู้มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตได้ดี</p> <p>-ให้ความเชื่อถือ เชื่อใจ ไว้วางใจกันใน ครอบครัว และยึดมั่นคำสัญญาระหว่างกัน</p> <p>-ให้กำลังใจ ชื่นชม</p> <p>-มีความเข้าใจกัน</p> <p>-มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว</p> <p>-ไม่โลเล มีหลักคิดที่ดี มีกฎระเบียบ มีวินัย</p> <p>4.2) ตระหนักถึงและเข้าใจถึงกระบวนการโยน ความผิดให้กันและกันของคนในครอบครัวเพื่อ หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการโยน ความผิด</p>

ประเด็นการวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (ต่อ)

ประเด็น ที่	ประเด็นการวิเคราะห์ ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัว	คำสำคัญ (Keywords) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
		<ul style="list-style-type: none"> - จัดการปัญหา และยอมรับข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในครอบครัว เพราะเรื่องบางเรื่องในครอบครัวไม่จำเป็นต้องหาคนผิดมารับโทษ -เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

ประเด็นการวิเคราะห์บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว

ประเด็นที่	ประเด็นการวิเคราะห์บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว	คำสำคัญ (Keywords) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
1	1.มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว	<p>เศรษฐกิจครอบครัวและการพึ่งตนเอง</p> <p>-มีการวางแผน การบริหารจัดการเรื่อง การใช้จ่ายการเงินในครอบครัว</p> <p>มีการออม และมีความสามารถหาระหนี้สินได้</p> <p>-มีการดูแลเรื่องสุขภาพกายและใจของตนเองและคนในครอบครัว</p> <p>-รับผิดชอบตนเองและครอบครัวได้ไม่เป็นภาระกับสังคม</p>
2	2.รู้หน้าที่และรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว	
3	3.ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อถือกันและมีความเข้าใจต่อกันในครอบครัว	
6	4.มีความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจด้านสุขภาพ และด้านข่าวสารและการเรียนรู้	
5.	5.มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติ การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก	
1	1.มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว	<p>คุณค่าของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย</p> <p>-มีส่วนแสดงออก หรือถ่ายทอดหลักคิดที่เกี่ยวกับคุณค่าของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย</p>
3	3.ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อถือกันและมีความเข้าใจต่อกันในครอบครัว	
4	4.มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว	
5	5.มีทุนทางสังคมในครอบครัว	
2	2.รู้หน้าที่และรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว	<p>คุณธรรม จริยธรรม สำนึกดี</p> <p>-มีนำหลักคิด คติธรรม ความเชื่อ ความศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณี คำสอนหรือกฎ ประจําครอบครัว-ประจําตระกูล มาใช้ในครอบครัว</p>
3	3.ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อถือกันและมีความเข้าใจต่อกันในครอบครัว	
4	4.มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว	
5	5.มีทุนทางสังคมในครอบครัว	

ประเด็นการวิเคราะห์บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว (ต่อ)

ประเด็นที่	ประเด็นการวิเคราะห์บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว	คำสำคัญ (Keywords) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
7	7.มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติ การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก	คุณธรรม จริยธรรม สำนึกดี -มีนำหลักคิด คติธรรม ความเชื่อ ความศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณี คำสอนหรือกฎ ประจําครอบครัว-ประจําตระกูล มาใช้ในครอบครัว
2	2.รู้หน้าที่และรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว	วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และสังคมปัจจุบัน -มีการบริหารจัดการครอบครัวในสภาวะปัจจุบันได้ มีการเรียนรู้และปรับตัวได้ในสภาวะที่เปลี่ยนแปลง
6	6.มีความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านข่าวสารและการเรียนรู้	-มีการรับรู้ข่าวสาร มีประสบการณ์การเรียนรู้ข่าวสารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการช่วยเหลือตนเองและครอบครัวในชีวิตประจำวัน
7	7.มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติ การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก	
5	5.มีทุนทางสังคมในครอบครัว	คุณธรรม จริยธรรม สำนึกดี -มีนำหลักคิด คติธรรม ความเชื่อ ความศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณี คำสอนหรือกฎ ประจําครอบครัว-ประจําตระกูล มาใช้ในครอบครัว การแบ่งปัน การบริจาค การตระหนักถึงส่วนรวม เพื่อประโยชน์สังคม -มีโอกาส ทำบุญ บริจาค หรือช่วยกิจกรรมสังคม
1	1.มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว	ลักษณะนิสัย อุปนิสัย - คิดบวก คิดเป็น มีน้ำใจ ซื่อสัตย์ กตัญญู ใจดี
3	3.ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อถือกันและมีความเชื่อใจต่อกันในครอบครัว	โอบอ้อมอารี
4	4.มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว	
7	7.มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติ การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก	

หมายเหตุ : เป้าหมายการวิเคราะห์ทั้ง 4 ประเด็น (ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว)

วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัว ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตความเข้มแข็งของครอบครัว และบริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว) จะศึกษาประเด็นที่ 1-7 ตามการสังเคราะห์คุณลักษณะครอบครัวเข้มแข็งในการทบทวนเอกสารและงานวิจัยในบทที่ 2 ดังประเด็นที่ดังต่อไปนี้

- ประเด็นที่ 1 มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว
- ประเด็นที่ 2 รู้หน้าที่และรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว
- ประเด็นที่ 3 ยึดมั่นคำสัญญา มีความเชื่อถือกันและมีความเชื่อใจต่อกันในครอบครัว
- ประเด็นที่ 4 มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว
- ประเด็นที่ 5 มีทุนทางสังคมในครอบครัว
- ประเด็นที่ 6 มีความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านข่าวสารและการเรียนรู้
- ประเด็นที่ 7 มีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติ การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก

แบบบันทึก การวิเคราะห์เอกสารและสื่อ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเอกสารและสื่อ

ชื่อเรื่อง/หัวข้อ	☐
ผู้ผลิต ☐ เอกสาร ☐ สื่อ	☐
หน่วยงานที่ผลิตเอกสาร/สื่อ	☐ ภาครัฐ
	☐ ภาคเอกชน.....
	☐ อื่น ๆ
ประเภทของเอกสาร/สื่อ	☐ โฆษณา ประชาสัมพันธ์.....
	☐ สารบันเทิง
	☐ สารเพื่อความรู้ บทความทางวิชาการ งานวิชาการ และงานวิจัย
ปี พ.ศ./ค.ศ. ที่เผยแพร่	☐
วิธีการเผยแพร่	☐ Online:
	☐ Offline:
	☐ วารสาร / Journal
	☐ ตำรา หนังสือ
	☐ บทความทางวิชาการ งานวิจัย.....
	☐ อื่น ๆ

ส่วนที่ 2 ประเด็นวิเคราะห์

	ประเด็นวิเคราะห์	คำสำคัญ (Key Words)	บันทึก			
1.	ลักษณะ ความเข้มแข็ง ของครอบครัว					
	1.1 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการมีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว	-มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เช่น แสดงความรักห่วงใยกัน คิดถึง ผูกพัน ช่วยเหลือ ให้กำลังใจกัน เป็นต้น -ใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีคุณภาพ -มีการแสดงออกซึ่งความห่วงใยกันและกัน				
	1.2 ข้อความ และสาระที่อธิบายและแสดงถึงการรู้หน้าที่และรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตนในครอบครัว	-มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัว -มีบทบาทในการดูแลกันและกัน				
	1.3 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการยึดมั่นคำสัญญามีความเชื่อถือกันและมีความเชื่อใจต่อกันในครอบครัว	-ให้ความเชื่อถือ เชื่อใจไว้วางใจกันในครอบครัว และยึดมั่นคำสัญญาระหว่างกัน -เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน				
	1.4 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว	-ให้กำลังใจ ชื่นชม -มีความเข้าใจกัน -มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว				
	1.5 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการมีทุนทางสังคมในครอบครัว	-มีความเชื่อ มีศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณี คติธรรม คำสอน หรือกฎประจําตระกูล หรือจากบรรพบุรุษที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น -มีอุปนิสัยที่มีวินัย ขยัน หมั่นเพียร อดทน ฯลฯ -สามารถขอความช่วยเหลือ หรือต้องการขอคำปรึกษา (ทั้งเรื่องเล็กและเรื่องใหญ่) จากญาติพี่น้องได้				
	1.6 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการมีความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านข่าวสารและการเรียนรู้	-มีการวางแผน การบริหารจัดการเรื่อง การใช้จ่าย การเงินในครอบครัว มีการออม และมีความสามารถชำระหนี้สินได้ -มีการดูแลเรื่องสุขภาพกายและใจของตนเองและคนในครอบครัว -มีการรับรู้ข่าวสาร มีประสบการณ์การเรียนรู้ข่าวสารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการช่วยเหลือตนเองและครอบครัวในชีวิตประจำวัน				
	1.7 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการมีความสามารถในการจัดการปัญหาวิกฤติ การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก	-มีการจัดการปัญหาวิกฤติในครอบครัว และสามารถผ่านการแก้ปัญหาจนผ่านพ้นปัญหาได้ -มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตได้ดี -มีการเรียนรู้และปรับตัวได้				

ส่วนที่ 2 ประเด็นวิเคราะห์ (ต่อ)

	ประเด็นวิเคราะห์	คำสำคัญ (Key Words)	บันทึก			
2.	วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว					
	2.1 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการเรียนรู้และเข้าใจระบบสามเหลี่ยมสัมพันธ์ เพื่อลดและหลีกเลี่ยงความเครียดเมื่อรู้ว่าต้องเผชิญปัญหาความสัมพันธ์สามเส้าที่ตั้งเครียด	<p>-หลีกเลี่ยงการปะทะกับปัญหา หรือเพื่อลดความตึงเครียดระหว่างกันในครอบครัว</p> <p>-มีน้ำใจ ให้อภัย เข้าใจ และเกรงใจ</p> 				
2.	วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (ต่อ)					
	2.2 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการเรียนรู้และฝึกให้มีความเป็นตัวของตัวเองและไม่ให้คนอื่นมาครอบงำตัวเอง ได้ จะทำให้เป็นผู้มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตได้ดี	<p>-เข้าใจและไว้วางใจกัน</p> <p>-ไม่โลเล มีหลักคิดที่ดี</p> <p>-มีกฎระเบียบ มีวินัย</p> 				
	2.3 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการเรียนรู้และเข้าใจระบบอารมณ์ในครอบครัวเดี่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเครียดได้ง่ายจากการเชื่อมโยงความไม่สมดุลของสามเหลี่ยมความสัมพันธ์	<p>-รู้หน้าที่และรับผิดชอบหน้าที่ตามบทบาทของตน</p> <p>-เข้าใจ ช่วยเหลือ และมีกิจกรรมร่วมกัน</p> 				
	2.4 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการตระหนักถึงและเข้าใจถึงกระบวนการโยนความผิดให้กันและกันของคนในครอบครัว เพื่อหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการโยนความผิด	<p>-จัดการปัญหา และยอมรับข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในครอบครัว เพราะเรื่องบางเรื่องในครอบครัวไม่จำเป็นต้องหาคนผิดมารับโทษ</p>				

ส่วนที่ 2 ประเด็นวิเคราะห์ (ต่อ)

	ประเด็นวิเคราะห์	คำสำคัญ (Key Words)	บันทึก			
	2.5 ข้อความและสาระ ที่อธิบายและแสดงถึง การเรียนรู้และเข้าใจ กระบวนการถ่ายทอด จากรุ่นสู่รุ่น และ กระบวนการสืบทอด ทางบรรพบุรุษของทุก พฤติกรรมสามารถ ถ่ายทอดสู่ลูกหลานได้	-มีการนำหลักคิด คติธรรม ความเชื่อ ความศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณี คำสอนหรือกฎ ประจํา ครอบครัว-ประจําตระกูล มาใช้ในครอบครัว				
2.	วิธีและปัจจัย การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความ เข้มแข็งของครอบครัว (ต่อ)					
	2.6 ข้อความและสาระ ที่อธิบายและแสดงถึง การเรียนรู้เข้าใจและ ปรับสถานการณ์ใน ครอบครัวไม่ให้เครียด จนนำไปสู่การแยกตัว ออกจากครอบครัวและ การตัดขาดทางอารมณ์	-รักใคร่กลมเกลียว -ถ้อยทีถ้อยอาศัย -เกรงใจกันและกัน -ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน				
	2.7 ข้อความและสาระ ที่อธิบายและแสดงถึง การเรียนรู้และเข้าใจ พฤติกรรมสมาชิกใน ครอบครัวเพื่อลด ความเครียด โดยใช้ ความรู้เรื่องตำแหน่ง การเกิดก่อนหลังของพี่ น้องในครอบครัวว่ามี อิทธิพลกับอารมณ์ ความเครียด และความ กังวลที่เชื่อมโยงใน สามเหลี่ยม ความสัมพันธ์	-รักใคร่กลมเกลียว -ถ้อยทีถ้อยอาศัย -เกรงใจกันและกัน -ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน -ให้ความยุติธรรม				

ส่วนที่ 2 ประเด็นวิเคราะห์ (ต่อ)

	ประเด็นวิเคราะห์	คำสำคัญ (Key Words)	บันทึก			
	2.7 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการเรียนรู้และเข้าใจพฤติกรรมสมาชิกในครอบครัวเพื่อลดความเครียด โดยใช้ความรู้เรื่องตำแหน่งการเกิดก่อนหลังของพี่น้องในครอบครัวว่ามีอิทธิพลกับอารมณ์ ความเครียด และความกังวลที่เชื่อมโยงในสามเหลี่ยมความสัมพันธ์	-รักใคร่กลมเกลียว -ถ้อยทีถ้อยอาศัย -เกรงใจกันและกัน -ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน -ให้ความยุติธรรม				
	2.8 ข้อความและสาระที่อธิบายและแสดงถึงการเรียนรู้และเข้าใจหลักการและกระบวนการทางอารมณ์ต่อสังคม หรือภาวะถดถอยทางสังคม	-มีการจัดการปัญหาวิกฤติในครอบครัวและในสังคม และสามารถผ่านการแก้ปัญหาจนผ่านพ้นไปได้ -มีการเรียนรู้และปรับตัวได้ในสภาวะที่เปลี่ยนแปลง				
3.	บริบทสังคมไทยกับการเรียนรู้ในครอบครัว					
	3.1 เศรษฐกิจครอบครัวและการพึ่งตนเอง	-มีการวางแผน การบริหารจัดการเรื่อง การใช้จ่ายการเงินในครอบครัว มีการออม และมีความสามารถชำระหนี้สินได้ -มีการดูแลเรื่องสุขภาพกายและใจของตนเองและคนในครอบครัว -รับผิดชอบตนเองและครอบครัวได้ไม่เป็นการกับสังคม				
	3.2 คุณค่าของวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย	มีส่วนแสดงออก หรือถ่ายทอดหลักคิดที่เกี่ยวกับคุณค่าของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย				
	3.3 คุณธรรม จริยธรรมสำนึกดี	-มีนำหลักคิด คติธรรม ความเชื่อ ความศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณี คำสอนหรือกฎ ประจําครอบครัว-ประจําตระกูล มาใช้ในครอบครัว				
	3.4 วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและสังคมปัจจุบัน	-มีการบริหารจัดการครอบครัวในสภาวะปัจจุบันได้ มีการเรียนรู้และปรับตัวได้ในสภาวะที่เปลี่ยนแปลง มีการรับรู้ข่าวสาร มีประสบการณ์การเรียนรู้ข่าวสารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการช่วยเหลือตนเองและครอบครัวในชีวิตประจำวัน				
	3.5 การแบ่งปัน การบริจาค การตระหนักถึงส่วนรวมเพื่อประโยชน์สังคม	-มีโอกาส ทำบุญ บริจาค หรือช่วยกิจกรรมสังคม				
	3.6 ลักษณะนิสัย อุปนิสัย	- คิดบวก คิดเป็น มีน้ำใจ ซื่อสัตย์ กตัญญู ใจดี โอบอ้อมอารี				

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ วิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

คำชี้แจง

เนื่องด้วย นาง นฤดี โสรรัตน์ นิสิตระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ โรงเรียนภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย” ขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากท่านและครอบครัวได้รับการยกย่องเป็น บุคคลตัวอย่างของการดำเนินชีวิตในสังคม ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ และขออนุญาตบันทึกเทปเพื่อความละเอียดครบถ้วนของการเก็บข้อมูลในการนำไปถอดความ ทั้งนี้คาเวลาการสัมภาษณ์ประมาณ 1 ชั่วโมง โดยมีประเด็นสัมภาษณ์ ดังนี้ คือ

1. ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
2. วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
3. ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย
4. กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ มีคำถามในการสัมภาษณ์ 8 คำถาม ซึ่งจะขออนุญาตสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้
คำถามในการสัมภาษณ์

- คำถามที่ 1: ท่านมีหลักในการใช้ชีวิตและการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวอย่างไร
- คำถามที่ 2: ในทัศนะของท่าน ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งควรมีลักษณะอย่างไร และลักษณะพิเศษของความเข้มแข็งของครอบครัวของท่านเป็นอย่างไรและมีอะไรบ้าง
- คำถามที่ 3: ท่านมีวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาชิกในครอบครัวของท่านอย่างไร
- คำถามที่ 4: ท่านมีแนวทางในการปฏิบัติตนในครอบครัวอย่างไร
- คำถามที่ 5: ท่านมีวิธีจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวอย่างไร

คำถามที่ 6: ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมและสื่อเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันอย่างไรและการเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลกระทบกับครอบครัวเพียงใด

คำถามที่ 7: ในทัศนะของท่าน กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวไทยควรเป็นอย่างไรได้บ้าง

คำถามที่ 8: ท่านวางแผนที่จะรักษาความเข้มแข็งของครอบครัวของท่านให้คงอยู่ต่อไปในอนาคตได้อย่างไร

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณท่านผู้ให้สัมภาษณ์ที่สละเวลาในการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ และด้วยจริยธรรมในการทำวิจัย ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อมูลในการถอดความจากการสัมภาษณ์จะไม่มีการบันทึกชื่อจริง ตำแหน่ง ที่อยู่ของท่านลงในรายงานของวิทยานิพนธ์แต่อย่างใด

ด้วยความขอบพระคุณอย่างสูง

.....
(นาง นฤติ โสรัตน์)

นิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบบันทึก แบบสัมภาษณ์ สำหรับวิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เรื่อง การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้เก็บข้อมูลลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย โดยใช้เป็นเครื่องมือวิจัยเพื่อครอบคลุมการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว วิธีและปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ประเด็นความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

เกณฑ์ในการคัดเลือกครอบครัวกลุ่มตัวอย่าง

เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1. เป็นครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อยามทุกข์ยาก มีการปรับตัว ผ่านการแก้ปัญหาและสามารถผ่านพ้นปัญหาจนสามารถประคับประคองความเป็นครอบครัวให้อยู่กันด้วยดี

2. เป็นครอบครัวที่มีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ได้แก่ 1) ครอบครัวเดี่ยว เช่น ครอบครัว 1 รุ่น คือ ครอบครัวสามีและภรรยา และครอบครัว 2 รุ่น คือ ครอบครัวพ่อ-แม่-ลูก เป็นต้น 2) ครอบครัวขยาย หรือครอบครัว 3 รุ่น คือ ครอบครัวพ่อ-แม่-ลูก อยู่ร่วมกับ ปู่ย่า-ตายาย เป็นต้น 3) ครอบครัวลักษณะเฉพาะ หมายถึง ครอบครัวที่มีองค์ประกอบหรือความต้องการเฉพาะด้าน เช่น ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวที่ผู้สูงอายุเลี้ยงเด็กกำพร้า ครอบครัวที่มีเฉพาะเด็กอยู่กันตามลำพัง ครอบครัวผู้สูงอายุอยู่กันตามลำพัง ครอบครัวที่ไม่ใช่ญาติอยู่ร่วมกัน ครอบครัวเพศเดียวกันใช้ชีวิตร่วมกัน เป็นต้น

3. เป็นครอบครัวที่ได้รับการยกย่อง จาก 1) หน่วยงานรัฐ 2) หน่วยงานเอกชน องค์กรอิสระ องค์กรการกุศล มูลนิธิ 3) สื่อมวลชน อย่างใดอย่างหนึ่งอย่างน้อย 1 องค์กร

4. เป็นครอบครัวที่มีภูมิลำเนาที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร

5. เป็นครอบครัวที่มีความสะดวก ยินดี เต็มใจ ที่จะให้การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยจัดแบ่งครอบครัวรูปแบบครอบครัว ดังนี้ คือ 1) ครอบครัวเดี่ยว 2) ครอบครัวขยาย และ 3) ครอบครัวลักษณะเฉพาะ ในแต่ละรูปแบบครอบครัวจะศึกษาสภาพครอบครัว คือ 1) ครอบครัวยากจน 2) ครอบครัวที่มีผู้พิการ 3) ครอบครัวที่มีผลงานปรากฏเป็นที่ยอมรับต่อสังคมและสะท้อนให้เห็นถึงครอบครัว 4) ครอบครัวในวงการบันเทิงและสื่อมวลชน และ 5) ครอบครัวทั่วไป

แบบบันทึก: การสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์

1.ชื่อ-นามสกุล.....

2.ที่อยู่/สถานที่ที่รับการสัมภาษณ์.....

หมายเลขโทรศัพท์ อีเมล (ถ้ามี)

ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์

อายุ ปี

เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

สถานะในครอบครัว

- ☐ หัวหน้าครอบครัว ☐ สามี / ภรรยา
- ☐ พ่อ / แม่ ☐ ลูกสาว ☐ ลูกชาย
- ☐ ทวด / ปู่ย่า / ตายาย ☐ ลูก ป้า น้า อา ☐ ญาติ
- ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

สถานภาพการสมรส

- ☐ โสด ☐ สมรส/คู่ ☐ หย่าร้าง
- ☐ แยกกันอยู่ ☐ หม้าย

ระดับการศึกษา

- ☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา ☐ ประถมศึกษา (ป.6 หรือ ป.7)
- ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
- ☐ อนุปริญญา (ปกศ.สูง/ปวส.) ☐ ปริญญาตรี
- ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก
- ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

อาชีพ รายได้.....

ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์

จำนวนสมาชิกในครอบครัว.....

ครอบครัวประกอบด้วย.....

แต่ละคนในครอบครัวอายุเท่าไร.....

รูปแบบครอบครัว ☐ ครอบครัวเดี่ยว ☐ ครอบครัวขยาย

☐ ครอบครัวลักษณะเฉพาะ (ระบุ).....

สภาพครอบครัว

- ☐ ครอบครัวยากจน
- ☐ ครอบครัวที่มีผู้พิการ
- ☐ ครอบครัวที่มีผลงานปรากฏเป็นที่ยอมรับต่อสังคมและสะท้อนให้เห็นถึงครอบครัว
- ☐ ครอบครัวในวงการบันเทิงและสื่อมวลชน
- ☐ ครอบครัวทั่วไป

ส่วนที่ 2 ประเด็นความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย

	คำถามในการสัมภาษณ์	คำสำคัญ (เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย)	บันทึก	
1.	ท่านมีหลักในการใช้ชีวิตและการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวอย่างไร	1.1) มีหลักคิดประจำตระกูลให้ยึดเหนี่ยว ยึดมั่นในการทำดี มีหลักธรรมคำสอน ความเชื่อที่ดี ความศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต (วิธี**)		
		1.2) ประกอบอาชีพสุจริตและสามารถพึ่งตนเอง (วิธี**)		
		1.3) มีญาติพี่น้อง หรือผู้ใหญ่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือพึ่งพา ซึ่งเป็นทุนทางสังคมในครอบครัว (วิธี**)		
		1.4) มีการบริหารจัดการที่ดีในเรื่องการใช้จ่ายและจัดการเรื่องการเงิน เช่น มีการออม และมีความสามารถในการใช้หนี้ได้ เป็นต้น (วิธี**)		
		1.5) มีจิตสาธารณะ ช่วยเหลือ แบ่งปัน สำนึกดีต่อถิ่นที่อยู่ของตนเอง ชุมชน และชาติ (วิธี**)		
2.	ในทัศนะของท่าน ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งควรมีลักษณะอย่างไร และลักษณะพิเศษของความเข้มแข็งของครอบครัวของท่านเป็นอย่างไรและมีอะไรบ้าง	2.1) มีสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว เช่น แสดงความรักห่วงใยกัน คิดถึง ผูกพัน ช่วยเหลือ ให้กำลังใจกัน เป็นต้น (ลักษณะ*)		
		2.2) มีความเข้าใจกัน ใช้เวลาด้วยกันอย่างมีคุณภาพ มีการสื่อสารด้านบวกในครอบครัว (ลักษณะ*)		
		2.3) ยึดมั่นคำสัญญา ให้เกียรติ เคารพ เชื่อถือกัน และเชื่อใจกันในครอบครัว (ลักษณะ*)		
		2.4) มีอุปนิสัยที่มีวินัย ขยัน หมั่นเพียร อดทน ฯลฯ (ลักษณะ*)		
		2.5) มีหลักคิดประจำตน หรือประจำตระกูลให้ยึดเหนี่ยว ยึดมั่นในการทำดี มีหลักธรรมคำสอน ความเชื่อที่ดี ความศรัทธา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นทุนทางสังคมในครอบครัว (ลักษณะ*)		
3.	ท่านมีแนวทางในการปฏิบัติตนในครอบครัวอย่างไร	3.1) รู้หน้าที่และรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตนในครอบครัว (วิธี**)		
		3.2) ให้ความสำคัญกับสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเองและคนในครอบครัว (วิธี**)		
		3.3) มีหลักธรรม คำสอน และความเชื่อที่ดี (วิธี**)		
		3.4) ยึดหลักคำสอนของบรรพบุรุษ และขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีที่ดี (วิธี**)		
4.	ท่านมีวิธีการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวอย่างไร	4.1) มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิตได้ดี (วิธี**)		
		4.2) เรียนรู้ และปรับตัวได้ ในสถานการณ์ที่เกิดปัญหาในครอบครัว (วิธี**)		
		4.3) เข้าใจและให้อภัยต่อกันเพื่อหลีกเลี่ยงการโยนความผิดให้กัน ยอมรับสิ่งที่ผิดพลาด (วิธี**)		
		4.4) สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ปัญหาด้วยเหตุผล โดยไม่ใช้ความรุนแรง (วิธี**)		
		4.5) มีทุนทางสังคมในครอบครัว มีญาติพี่น้อง หรือผู้ใหญ่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ (วิธี**)		

ส่วนที่ 2 ประเด็นความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย (ต่อ)

	คำถามในการสัมภาษณ์	คำสำคัญ (เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นย่อยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย)	บันทึก	
5.	ท่านมีวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสมาชิกในครอบครัวของท่านอย่างไร	5.1) มีการเรียนรู้พฤติกรรมระหว่างกันในครอบครัว เพื่อการปรับตัวให้เกิดความเข้าใจที่ดีและปฏิบัติต่อกัน (วิธี**)		
		5.2) มีการอบรมคุณธรรม จริยธรรม คำสอนทางศาสนา เพื่อให้เกิดเครื่องยึดเหนี่ยวใจ และสามารถนำมาปรับใช้เพื่อลดความเครียดที่เกิดขึ้นในครอบครัว (วิธี**)		
		5.3) มีการอบรมและเรียนรู้เรื่องจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม หรือทำบุญ เพื่อเรียนรู้ในการแบ่งปันให้สังคม (วิธี**)		
6.	ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคม สื่อเทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลกระทบต่อครอบครัวเพียงใด	6.1) พึ่งตนเองในสภาวะสังคมเปลี่ยนแปลงได้ (ปัจจัย***)		
		6.2) .เรียนรู้ข่าวสารและเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต (ปัจจัย***)		
		6.3) เรียนรู้ เข้าใจ และปรับตัวได้ (ปัจจัย***)		
		6.4)เรียนรู้ในการมีจิตสาธารณะ มีจิตแบ่งปันในการช่วยเหลือสังคม สำนึกดีต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน เพื่อเตรียมพร้อมรับรู้เท่าทันในการอยู่ร่วมกันและการพึ่งพาซึ่งกันและกันในสังคม (ปัจจัย***)		
7.	ตามความคิดเห็นของท่านกระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวไทยควรเป็นอย่างไรบ้าง	7.1) มีสำนึกดี ปฏิบัติดี ต่อดตนเอง ครอบครัวและชุมชน (กระบวนการ****)		
		7.2) มีการจัดการเรื่องการพึ่งตนเองได้ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านการรับรู้ข่าวสารให้ทันโลกและเพื่อให้ไม่เป็นภาระกับสังคม (กระบวนการ****)		
		7.3) มีการสอนเรื่องจิตสำนึกต่อสังคม (กระบวนการ****)		
8.	ท่านวางแผนที่จะรักษาความเข้มแข็งของครอบครัวของท่านให้คงอยู่ต่อไปในอนาคตอย่างไร	8.1) มีการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และตั้งเป้าหมาย เพื่อต้องการให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว (กระบวนการ****)		
		8.2) มีการวางแผนในปัจจุบันและอนาคต เกี่ยวกับการเงินและสภาวะของครอบครัว (และกระบวนการ****)		
		8.3) มีการวางแผนเพื่อการพึ่งตนเองของท่านและคนในครอบครัว ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านการรับรู้ข่าวสารให้ทันโลกและเพื่อให้ไม่เป็นภาระกับสังคม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี (ปัจจัย*** และกระบวนการ****)		

หมายเหตุ : คำอธิบายความหมายในวงเล็บท้ายข้อ ในคอลัมน์ คำสำคัญ (เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็น ย่อยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย) อธิบายประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ คือ

ลักษณะ* = วัดอุปสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว

วิธี** = วัดอุปสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ปัจจัย*** = วัดอุปสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว...

กระบวนการ**** = วัดอุปสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ภาคผนวก ค

เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) วันอังคารที่ 23 เมษายน 2562 เวลา 09.00-12.00 น. ณ อาคารพระมิ่งขวัญ ชั้น 8 ห้อง 823 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร. กล้า สมตระกูล: กรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย/
อดีตรองอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน/ ที่ปรึกษากระทรวงศึกษาธิการ

ดร.สมบัติ สุวรรณพิทักษ์: อดีตรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

รศ. ดร. สายฤดี วรกิจโกศาทร: อดีตผู้อำนวยการสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว
มหาวิทยาลัยมหิดล/ เจ้าของและผู้ดำเนินรายการรักลูกให้ถูกทาง

ดร.อำนาจ บัวศิริ: กรรมการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ/
อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

รศ. ดร.สาริพันธุ์ ศุภวรรณ: อาจารย์ประจำ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พันเอก วิสิทธิ์ วิไลวงศ์: ผู้อำนวยการกองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก

ผศ. ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล: ผู้ช่วยคณบดีด้านวิชาการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชา
การศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.กุลธิดา รัตนโกศล: ครูเชี่ยวชาญ กศน. ภาคตะวันออก

Prof. Dr. Kathrine Fenton-May: Educator- Lifelong Learning, Health Care Practitioner-
Primary Health Care, Founder Member U3A Asia Pacific Alliance, U3A World Forum
and CommAge, Africa Chapter

คุณงามจิต แต่สุวรรณ: ผู้อำนวยการศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งกรุงเทพมหานคร

ประเด็นสนทนากลุ่มครั้งที่ 1

วันอังคารที่ 23 เมษายน 2562 เวลา 09.00-12.00 น.

ณ อาคารพระมิ่งขวัญ ชั้น 8 ห้อง 823 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยร่างมา ขึ้นตอนมีความต่อเนื่องให้เกิดลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว และมีความเหมาะสมครอบคลุม ต่อเนื่อง และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือไม่ อย่างไร โปรดเสนอแนะ
2. จากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวดังกล่าว ต้องใช้ วิธีการ 7 ข้อ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร โปรดเสนอแนะ
3. จากกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวดังกล่าว ต้องอาศัย ปัจจัย 7 ข้อ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร โปรดเสนอแนะ
4. ข้อเสนอแนะ อื่น ๆ (โดยมองความเชื่อมโยงของกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทยต่อการเกิดลักษณะความเข้มแข็งของครอบครัว การใช้วิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย และการอาศัยปัจจัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย)

ภาคผนวก ง

เอกสารประกอบการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group วันจันทร์ที่ 24 มิถุนายน 2562 เวลา 09.00-12.00 น.
ณ อาคารพระมิ่งขวัญ ชั้น 8 ห้อง 823 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ. ดร. สายฤดี วรกิจโกศาทร: อดีตผู้อำนวยการสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว
มหาวิทยาลัยมหิดล/ เจ้าของและผู้ดำเนินรายการรักลูกให้ถูกทาง

ดร.อานาจ บัวศิริ: กรรมการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ/ อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

ดร.พิทักษ์ โสตถยาคม: ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและส่งเสริมการวิจัยทางการศึกษา สำนักพัฒนา
นวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

พันเอก วิสิทธิ์ วิไลวงศ์: ผู้อำนวยการกองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก

ผศ. ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล: ผู้ช่วยคณบดีด้านวิชาการ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชา
การศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.ชนัญกร สุวรรณชื่น: บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด (คจ.ศจ.) กรรมการมูลนิธิเพื่อ
การศึกษาพิเศษในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรรมการสภา
สังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย กรรมการจัดหาทุนมูลนิธิสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี และ
ประธานมูลนิธิ Five for All สู้เพื่อวันใหม่...เพื่อคนพิการ

อาจารย์สมมาตร คงชื่นสิน: ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอ
สามพราน จังหวัดนครปฐม

ประเด็นสนทนากลุ่มครั้งที่ 2

วันจันทร์ที่ 24 มิถุนายน 2562 เวลา 09.00-12.00 น.

อาคารพระมิ่งขวัญ ชั้น 8 ห้อง 823

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐาน วิธีการ ปังจัย สนับสนุน และเงื่อนไขการใช้ มีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร และมีความเหมาะสมกับกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย หรือไม่ อย่างไร
2. ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ มีความสอดคล้องและเหมาะสมในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ หรือไม่ อย่างไร และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ทั้งระดับนโยบาย และปฏิบัติ หรือไม่ อย่างไร
3. ข้อเสนอระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมไทย หรือไม่ อย่างไร
4. ร่างแนวทางการใช้กระบวนการส่งเสริมฯ ข้อเสนอระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ ที่นำเสนอ ทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในบริบทสังคมไทย ได้หรือไม่ อย่างไร
5. ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นอื่น ๆ

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัย

1. ศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ปราสาทกุล: ผู้เชี่ยวชาญด้านประชากรศาสตร์
2. ดร.กล้า สมตระกูล: ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาตลอดชีวิต และด้านครอบครัว
3. ดร.สมบัติ สุวรรณพิทักษ์: ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย และด้านการศึกษาตลอดชีวิต
4. ดร.วิรุฬห์ นิลโมจน์: ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล: ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาตลอดชีวิต

ภาคผนวก ฉ

ภาพประกอบการสนทนากลุ่ม

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1

ภาพประกอบการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางนฤดี โสรรัตน์
วัน เดือน ปี เกิด	6 กันยายน 2501
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	1976: มัธยมศึกษา โรงเรียนสตรีวิทยา กรุงเทพมหานคร 1981: ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร 1986: Bachelor of Science (Home Economics Education) Majoring in Child Development, Southern Illinois University at Carbondale, Illinois, USA. 1988: Master of Education (Elementary Education) Majoring in Early Childhood, University of Missouri-St.Louis, Missouri, USA.
ที่อยู่ปัจจุบัน	105/2 ถนนระนอง 2 แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300